HRADECKÝ

A KATONAI VEZETÉS

ZRINYI KIADÓ

HRADECKÝ

A KATONAI VEZETÉS

ZDENĚK HRADECKÝ
ALEZREDES

A KATONAI VEZETÉS

MUNKÁSŐRSÉG
XIII. KER. PARANCSNOKSÁGA
XIII. Ker. Tüzér u. 6-8.

25.

ZRÍNYI KATONAI KIADÓ BUDAPEST, 1965

A mű eredeti címe

VELENÍ

Naše vojsko, Praha — 1963.

Fordította: NÁDOR TIBOR őrnagy

Ez a könyv a hivatásos és tartalékos tisztek számára készült. Rávilágít arra, hogy a harc és hadművelet új körülményei és megvívási módjai hogyan befolyásolják az egész vezetési rendszert, annak tartalmát, a parancsnokok és törzsek feladatait és tevékenységének alapelveit a harctevékenység megszervezése, előkészítése és vezetése során. A könyv fokozott figyelmet fordít a vezetési szervek új munkamódszereire, a vezetés gépesítésének és automatizálásának lehetőségeire.

BEVEZETÉS

A tudomány és technika korunkra oly jellemző viharos fejlődése, nagymértékben megnyilvánul a hadművészetben is. A hadügyben alapvető, valóban minőségi változások mennek végbe. Ezeket a haditechnika soha nem látott ütemű fejlődése idézi elő. Mindaz, ami a múltban évtizedekig tartott, ma már néhány hónap, sőt nap kérdése. Ami tegnap még csak feltételezés volt, ma már reális valóság. Örökre a múlté az az időszak, amikor a háborút kisebb fegyveres csoportok vívták, amikor a lakosság zömét a háború borzalmai elkerülték. Maradéktalanul beteljesült Leninnek az a tézise, mely szerint az imperializmus korában a háborút egész népek vívják. Az arcvonal és a hátország közötti határ elmosódik, a háború osztályjellege a hadművelet és harc céljának döntő jellegében, megvívásuk módjában nyilvánul meg. A hadtudomány érdeklődési köre és tartalma kibővül, a hadművészet problematikája bonyolultabbá válik. Napról napra nő a fegyverek pusztító ereje, és az atomfegyverek hatása ma már elméletileg korlátlan. Előállott az a képtelen helyzet, hogy az ember — az új világ megalkotója és ura, az életfeltételek teremtője annak a közösségnek a pusztulását készíti elő, amelynek maga is tagja. Az emberi géniusszal visszaéltek, amikor olyan fegyverek megalkotására használták fel, amelyek az emberiséget fejlődésének útján nagyon hosszú időre visszavethetik.

Ilyen helyzet alakult ki napjainkban, amikor a harmadik világháború, a kapitalizmus és a szocializmus közötti háború, a rakéta-atomháború veszélye fenyeget, amely el-

képzelhetetlen következményekkel járna az egész emberiségre nézve. Ezért napjaink legfontosabb feladata e háború megakadályozása.

Az imperialista világrendszer arra törekszik, hogy megtartsa eddigi pozícióit és elodázza elkerülhetetlen pusztulását. Ezért a háborús szakadék szélén való táncolás politikájában, a lázas fegyverkezésben, a háborús pszichózis fokozásában keresi a kiutat, és egyre nagyobb erőfeszítéseket tesz, hogy fegyveres erőszakkal állítsa meg az emberi társadalomnak a kommunizmushoz vezető törvényszerű fejlődését. Az imperialista politika célja, hogy újra hatalmába kerítse és visszaszerezze katonai és gazdasági pozícióit, a kapitalizmus javára változtassa meg a katonai téren, főleg a rakéta-atomfegyverekben jelenleg fennálló erőviszonyokat, fegyverrel megsemmisítse a szocialista világrendszert és ismét visszaállítsa az imperializmus világuralmát. Az imperialisták a szocialista tábor elleni háborúban látják a széthulló kapitalista rendszer fenntartásának egyetlen eszközét.

Nyilvánvaló, hogy az emberiség sorsát napjainkban a két ellentétes világrendszer — a szocialista és az imperialista világrendszer — közötti versengés lefolyása és eredménye határozza meg. A két rendszer közötti ellentmondás — korunk fő ellentmondása, amelynek megoldására csak két lehetőség van: vagy rakéta-atomvilágháború, vagy a békés versengés útja.

Az imperialista erők globális háború előkészítésére és kirobbantására törekednek. A szocialista tábor és a világ békeszerető erői azért harcolnak, hogy a nemzetközi problémákat mindig békés eszközökkel oldják meg, hogy a háborúkat egyszer s mindenkorra kiküszöböljék az emberiség életéből.

A háború elhárításának egyik legfontosabb előfeltétele a szocialista tábor katonai erejének növekedése. A fegyveres erők ütőereje nemcsak attól függ, mennyire vannak a csapatok ellátva korszerű haditechnikai eszközökkel, milyen a tűzerejük, mozgékonyságuk, létszámuk, szervezésük és kiképzettségük foka, hanem a csapatok erkölcsi állapotától is, amely a győzelem kivívásában az ütőerőt jel-

lemző többi mutatóval együtt ma is meghatározó szerepet játszik. A haditechnika egymagában véve holt eszköz. A jövő háborújában a döntő szerep ismét csak az emberé, aki a haditechnikai eszközöket alkalmazza. A rendelkezésre álló technika hatékony kihasználása főleg a harctevékenység helyes vezetésétől függ.

A csapatok magas fokú harcképessége, erkölcsi-politikai állapota és kiképzettsége főleg attól függ, milyen a vezetés és milyen a parancsnoki állomány képzettsége. A hadsereg irányítása — a korszerű és bonyolult haditechnikai eszközökkel felszerelt csapatok irányítása és nevelése — a vezetés feladata.

A korszerű fegyveres harc rendkívül bonyolult körülmények között folyik. Ezért a vezetés problémája napjainkban a világ valamennyi hadseregében előtérbe kerül. A korszerű hadművelet és harc bonyolult körülményei között a csapatok harctevékenységének szervezett és céltudatos vezetése megköveteli az egész parancsnoki állomány szellemi és fizikai erejének teljes megfeszítését, szükségessé teszi a magas fokú politikai, katonai és technikai ismeretek elsajátítását, továbbá megköveteli már békében az alapos és céltudatos kiképzést. A parancsnoki állomány sokoldalú felkészültsége a harctevékenységek vezetésére döntő szerepet játszik a háború győzelmes megvívásában. A parancsnokok megfontolt és célszerű elhatározásai, gondos szervező és vezető tevékenysége a harcban az egyik olyan tényező, amely lényegesen befolyásolja a csapatok magas fokú erkölcsi szellemének fenntartását is.

Ennek a könyvnek az a célja, hogy bemutassa az olvasónak az új fegyverek és harci technikai eszközök hatását a korszerű harc megvívásának és a csapatok vezetésének módjaira.

A vezetés a vezető szervek sikeres munkájának előfeltétele elsősorban az irányító és szervező munka tartalmának, jellemző vonásainak és formáinak alapos megértése. Ezek összességükben alkotják ugyanis a csapatok vezetési rendszerének oly bonyolult komplexumát. Tehát mindenekelőtt a vezetésnek ezeket az alapvető kérdéseit tisztázzuk. Célunk az, hogy bemutassuk e probléma nagyságát és bonyo-

lultságát, majd bebizonyítsuk: a vezetés fogalmát nem szabad leszűkíteni, egyoldalúan magyarázni és értelmezni. Ennek megfelelően nemcsak a szűk értelemben vett katonai és szakmai, hanem a politikai szempontokat is figyelembe vettük, ezek nélkül ugyanis a csapatok vezetése nem képes feladatait végrehajtani.

Főképpen azt vizsgáljuk, hogyan befolyásolják a harc és hadművelet megvívásának új feltételei és jellemző vonásai a vezetési rendszert, annak tartalmát, a vezetési szervek feladatait és tevékenységének alapjait a harc és hadművelet előkészítése, megszervezése és vezetése során.

A korszerű harctevékenység, amelyet a rakétatechnika, az atomfegyverek, a harckocsik, a hangsebességnél gyorsabb repülőgépek és egyéb haditechnikai eszközök tömeges alkalmazása jellemez, megköveteli, hogy a csapatok vezetésében széleskörűen felhasználjuk a tudományos módszereket, a gépesítés és automatizálás vívmányait. Ezért a vezetés gépesítésének és automatizálásának kérdéseit külön fejezetben tárgyaljuk.

Természetesen nem tudtuk a vezetéssel kapcsolatos összes problémát tisztázni. Ez nem volt és nem is lehetett szándékunk. Célunk az, hogy felhívjuk az olvasó figyelmét a jelenleg leginkább előtérbe került problémákra, összefoglaljuk e területen a hadtudomány elért eredményeit; felvessünk néhány vitás nézetet és főleg elősegítsük, hogy a katonák széles köre jobban áttekinthesse a vezetés bonyolult problémáját és annak fontosságát a hadsereg harci felkészültségének további fokozásában.

Még sok megoldásra váró „nyitott" kérdés maradt. A korszerű vezetés bonyolult problémáját sikeresen csak nagyobb katonai tudományos kollektívák, szakemberekből, parancsnokokból, a törzsek tisztjeiből, technikusokból, matematikusokból és a társadalomtudományok szakértőiből álló csoportok kutathatják. De igen fontos a tisztek gyakorlati tapasztalata is, mert csak a harckiképzés (békeidőben ez csupán a gyakorlatokból és a hadgyakorlatokból adódik) teszi lehetővé a tudományos következtetések helyességének vagy helytelenségének megállapítását. Könyvünkben a tisztek széles köréhez szólunk, hogy ösz-

tönözzük őket a korszerű harc jellegének és megvívási módjainak megfelelő új vezetési módszerek alkotó kutatására, az egyes nézetek megvitatására és a meglevő tapasztalatok általánosítására.

Ha a könyv valami kevéssel is hozzájárul a hadművészet fejlődéséhez a vezetés kérdéseit illetően és ezzel hadseregünk harckészültségének fokozásához, akkor elérte célját.

A CSAPATOK VEZETÉSÉNEK KIALAKULÁSA, ALAPJA ÉS FELTÉTELEI

A hadügy történelmi tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a csapatoknak a harcban való vezetése döntő tényező. Sok példát hozhatnánk fel arra, hogy jól kiképzett és felszerelt hadseregek is vereséget szenvedtek amiatt, mert irányító szerveik képtelenek voltak vezetni. Ám sok az olyan példa is, amikor a győzelmet elsősorban az alkotó szellemű, jó vezetés segítette elő. Ezért a szocialista hadtudomány, teljes joggal, nagy jelentőséget tulajdonít a csapatok vezetésének, azt a hadművészet legfontosabb területei közé sorolja.

Ahhoz, hogy a fegyveres erők egész személyi állománya, főleg a parancsnokok megértsék a csapatok vezetésének jelentőségét és fontosságát, elsősorban arra van szükség, hogy egységes nézeteket és elképzelést alakítsunk ki a vezetés tartalmáról és megszervezésének, megvalósítási módjainak alapelveiről.

A vezetés tartalma nem volt mindig és minden körülmények között egyforma. A hadügy változásával együtt — a haditechnika fejlődésével és alkalmazási módjaival összhangban — a fegyveres erők szervezésének és összetételének, a harctevékenység jellegének és formáinak megfelelően változott és fejlődött.

A vezetés a csapatok harctevékenységének előkészítésével és irányításával összefüggő kérdések széles komplexuma. *Tartalmát azoknak a rendszabályoknak az összessége alkotja, melyek a csapatok magas fokú erkölcsi-politikai állapotának és állandó harckészültségének fenntartásával, a harcfeladatok időbeni megszabásával, a harctevé-*

kenységek előkészítésével, megszervezésével és vezetésével, az állandó együttműködés kialakításával, a csapatok politikai, anyagi, technikai, egészségügyi és harcbiztosításával, valamint a harcfeladatok előkészítése és végrehajtása közben szükséges állandó ellenőrzéssel és segítéssel kapcsolatosak.

De nem választható el a vezetéstől a békeidőszakban folyó harckiképzés irányításának bonyolult problémája: a csapatok kiképzésének és nevelésének, valamint a vezetési szervek parancsnoki kiképzésének megszervezése és irányítása sem. Helytelen lenne a vezetést csupán a harc irányításának fogalmára leszűkíteni, ez ugyanis háttérbe szorítaná az előkészítéssel kapcsolatos tevékenységet.

Joggal állíthatjuk, hogy napjainkban a csapatok vezetése a lehető legbonyolultabb és legfelelősségteljesebb tevékenység, amely a vezetési szervektől nemcsak magas fokú politikai, katonai-szakmai képzettséget, nemcsak szilárd erkölcsi és jellembeli tulajdonságokat követel, hanem pedagógiai művészetet is. Erre a művészetre — amely a katona gondolat- és érzelemvilágának ismeretén és módszertani jártasságon alapul — háborúban és békében egyaránt szükség van.

Mielőtt a csapatok korszerű vezetésének tartalmát és jellemző vonásait tárgyalnánk, s ismertetnénk a vezetési szervek tevékenységét, szóljunk röviden a vezetés kialakulásáról, alapjairól és megvalósulásának körülményeiről napjainkban.

A vezetés fogalmának *etimológiai* — nyelvi eredetének — *magyarázatát* a régmúltban kell keresni, amikor a *vezetés* (vezénylés) annyit jelentett, mint a fegyveres csoportokat elvezetni az ellenséggel való döntő találkozás helyére. Amennyiben *elvezetés* (kivezetés) és nem a harc irányítása volt előtérben, ez egyben azokat a körülményeket is kifejezte, amelyek közepette a régmúltban harcoltak. Akkor ugyanis a vezetés — mai értelmezésében vett vezetés — fő problémája valóban az volt, hogy a csapatokat időben és rendben elvezessék (kivezessék) a harcmezőre. Maga a harc viszonylag rövid ideig tartott és megvívásának formái rendszerint lényegesen korlátozták, sőt

eseténként lehetetlenné tették a hadvezér (parancsnok) beavatkozását. Mindez az emberi társadalom fejlődésének kezdeti időszakában volt így, amikor a harcosok kis csoportjai csaptak össze és maga a harc lényegében párharcok sorozatából állt. A *vezetés* szóból származik a *vezér*, majd később a *hadvezér*, sőt napjainkban a *katonai vezető* megnevezés is.

A társadalmi fejlődés értékes és bonyolult problémáját — az irányító hatalom létrejöttét — nem tárgyaljuk, mivel ez nem feladatunk. Csupán azt állapítjuk meg, ahogyan növekedett az emberi csoportok és a bonyolultabb munkaeszközök száma, egyre szükségesebbé vált, hogy koordinálják az egyes csoportosulások tagjainak termelő- és hadi tevékenységét. Ez azzal indokolható, hogy *az egységes irányítás minden egyes kollektíva helyes, célszerű és hasznos munkájának elengedhetetlen előfeltétele, a kitűzött cél elérésére fordított egységes és összpontosított erőkifejtés forrása.* Az irányítás azonban mindenkor az uralkodó osztályoké volt.

Az osztálytársadalom fejlődésével egyre gyakoribbak a fegyveres ütközetek és háborúk. Társadalmi szükségletté válik — először csak a háború időszakában, majd később békében is — az állandó hadsereg, hogy védje az uralkodó osztályok érdekeit. A hadsereg, mint különösen erős társadalmi szervezet kialakulásával együtt alakulnak ki a *vezetés társadalmi funkciói.* E funkciók lényegében azoknak az embereknek tevékenységében jutottak kifejezésre, akik békeidőben felkészítették a hadsereget, háborúban pedig irányították harcát. *Így alakul át az időleges hadvezetés állandó vezető és irányító tevékenységgé.* Ez a tevékenység fokozatosan és meghatározott feltételek között felveszi a katonai vezénylés és később a katonai vezetés mai értelemben vett formáját. Így válik a vezetés az emberek irányításának egyik formájává, természetesen a csapatok harctevékenységének előkészítésével és vezetésével kapcsolatos követelményekhez módosulva. A katona fizikai és pszichikai erőfeszítése, a háború társadalmi terhei, valamint a vesztett harcok katasztrofális következményeinek keserű tapasztalatai elősegítették, hogy a hábo-

rús tevékenység megszervezése és előkészítése a társadalmi élet fontos és általánosan elismert területévé váljék. E tevékenység formája a gyakorlatban egyéb társadalmi tevékenységtől nagyobb pontosságában és gondosságában különbözött. Az ellenség pusztításai és az a felmérhetetlenül nagy ár, amelyet a harcmezőn elkövetett hibákért fizetni kellett, azt eredményezte, hogy a vezetés sokkal jobban gazdagodott az elöljáró és alárendelt közötti kapcsolat és a szervezés tapasztalataival, mint a társadalmi élet egyéb területei. Láthatjuk, hogy a katonai vezetés abból a társadalmi szükségletből alakult ki, hogy a közös célokat kollektív erőkifejtéssel érjék el. A fegyveres harcokban pedig ez a közös cél a győzelem kivívása volt és ma is az maradt.

A vezetésnek, mint társadalmi jelenségnek a jellemzése hiányos lenne, ha legalább röviden nem utalnánk társadalmi alapjaira és politikai rendeltetésére.

Valamely hadsereg vezetésének társadalmi alapját és politikai rendeltetését annak az államnak az osztályjellege határozza meg, amelynek eszköze a hadsereg.

A kizsákmányoló országok hadseregeiben a vezetés mindig a kizsákmányoló rendszer megszilárdítását szolgálja, s az államhatalom egyik legfontosabb támasza. A parancsnoki kar az uralkodó osztály tagjaiból áll és biztosítja, hogy a hadsereg mint az államapparátus alkotóeleme — mint az uralkodó osztály alapvető politikai szervezete, az állami politika megvalósításának és az uralkodó osztály politikája erőszakos végrehajtásának eszköze legyen. Vagyis az uralkodó osztály a hadsereget a dolgozó nép társadalmi és nemzeti elnyomására (ez a hadsereg fő funkciója), idegen területek meghódítására, más agresszív országok esetleges támadásainak elhárítására készíti fel.

A szocialista hadseregekben a vezetési szervek társadalmi lényege és rendeltetése a hadseregek jellegéből és rendeltetéséből fakad. A szocialista hadseregek társadalmi lényegüket, történelmi hivatásukat és erkölcsi arculatukat tekintve gyökeresen különböznek az osztályhadseregektől, hiszen népi hadseregek, amelyek valamennyi dolgozó érdekeit, a szocializmus és kommunizmus építésének

vívmányait védik az imperialista agressziókkal szemben. *A vezetés a szocialista hadseregekben* (ellentétben az osztályhadseregek vezetésével, amely hadseregek alapjaikban népellenesek és a kizsákmányoló osztályok diktatúrájának vak eszközei) *a proletárdiktatúra eszköze és a dolgozók érdekeinek védelmezője.*

Az a tény, hogy a hadsereg vezetési szervei lényegében azoknak a politikai céloknak és feladatoknak a megvalósítását irányítják, amelyeket az uralkodó osztály állít a fegyveres erők elé, tevékenységüknek kifejezett társadalmi jelleget kölcsönöz. Napjainkban például, amikor az imperialisták részéről fennáll valamelyik szocialista ország, s ezzel az egész szocialista tábor megtámadásának reális veszélye, a vezetés biztosítja a hadsereg állandó készenlétét a szocialista haza védelmére. Ezzel az ellenséges agresszió lehetőségeit csökkenti, s ily módon a békeharc számottevő tényezője.

A szocialista országok fegyveres erőinek katonái a dolgozók soraiból kerülnek ki, a tisztiállomány és a katonatömegek között nincsenek társadalmi ellentétek, — a szocialista hadseregek belső alkatukra nézve egységesek. Ez meghatározza a parancsnoki tevékenység jellegét, formáit és a parancsnoki akarat érvényesítésnek módszereit is. A vezetési szervek és a katonatömegek kapcsolatát a közös osztályérdeken alapuló kölcsönös megértés, segítés, együttműködés és megbecsülés jellemzi. A szocialista demokratizmus és humanizmus a szocialista országok fegyveres erőiben az elvtársiasságban, az együttműködésben, a parancsnokoknak az alárendeltekről való állandó gondoskodásában és abban nyilvánul meg, hogy a katonák bármely pillanatban készek életüket is áldozni a parancsnok életének megvédéséért. stb. A parancsnok és a katonák közötti ilyen kapcsolatok a szocialista hadseregek szociális és erkölcsi arculatának jellemző vonásai.

A szocialista hadseregeknek az osztályhadseregekkel szembeni egyik legfőbb előnye, hogy vezető és szervező erőik — egyrészt a parancsnokok és politikai munkások, akik világnézetüknél, osztályhovatartozásuknál, erkölcsi arculatuknál és tekintélyüknél fogva minőségileg új szer-

vezőerőt jelentenek, *másrészt a hadseregben működő marxi—lenini párt és az ifjúsági szervezet — újtípusúak és sokkal hatékonyabbak. E szervezőerők egységének biztosítéka a párt vezetőszerepe,* amely a proletariátus diktatúrájának lényegéből és feladataiból fakad.

A kommunista párt határozza meg a szocialista építés minden egyes szakaszában az állami építési tervekkel összhangban a fegyveres erők feladatait, fejlesztésének irányát, egyezteti a hadsereg anyagi-technikai ellátását és felfegyverzését biztosító állami és gazdasági szervek tevékenységét, s kidolgozza a szocialista haza védelmét szolgáló hadászati elveket.

Ahhoz, hogy a párt a fegyveres erők soraiban valóban minden oldalú irányító és koordináló erő lehessen, végezhesse a politikai szervező és nevelő munkát, s a katonákat a kitűzött feladatok teljesítésére mozgósíthassa, a pártszervezetek és pártpolitikai szervek széles hálózatát hozza létre az egységeknél. Segítői és irányvonalának megvalósítói az ifjúsági szervezetek.

A fegyveres erők fejlesztési programját a vezetési szervek valósítják meg a *lenini hadseregfejlesztési elvek* szellemében, amelyek szocialista társadalmi és államrendünk jellegén, hadseregünk osztályösszetételén és hivatásán, a nemzetközi helyzeten, az imperialisták által esetleg reánk kényszerített rakéta-atomháború jellegén és megvívási módjain alapulnak. Fegyveres erőink fejlesztése során *társadalmi-politikai jellegű elvek* (az osztály-elviség, a hadsereg és a nép egységének, valamint a párt vezető szerepének elve), a szervezési elvek (pl. a centralizmus elve, az egyszemélyi parancsnoki rendszer elve), valamint *nevelési és oktatási elvek* (a kommunista öntudatnak, az elmélet és gyakorlat egységének, az oktatás és nevelés egységességének, az állandó harckészültségnek és a magas fokú éberségnek a biztosítása, valamint az öntudatos katonai fegyelem szigorú fenntartása) érvényesülnek.

Gyakorlatilag szinte felmérhetetlen jelentőségű hadseregünk ütőerejének növelése szempontjából, ha minden tiszt helyesen értelmezi és a mindennapi irányító munkájában érvényre juttatja a felsorolt elveket.

Nézzük meg azonban a csapatok vezetésének további oldalait is. Már említettük, hogy itt a csapatok tevékenységének a konkrét, mindenkori helyzetnek megfelelő szervezéséről és irányításáról van szó mind a hadműveletben és harcban, mind pedig béke idején.

A csapatok harctevékenységének formáit és módjait két alapvető tényező határozza meg — egyrészt az ember, a maga fizikai és szellemi tulajdonságaival és képességeivel, másrészt a fegyverzet mennyisége és minősége. A csapatok vezetésének tehát okvetlenül meg kell felelnie e két tényező fejlettségi fokának.

Az ember és a fegyverzet bizonyos értelemben véve az ellentétek egységét jelenti. Külön-külön egyik sem reális katonai erő, önmagukban alkalmatlanok harctevékenységre. Az az erő, amely fegyveres harcot vívhat és megfelelő vezetéssel győzhet, az ember és a technika egységében jut kifejezésre. A harci technikai eszközök csak akkor válnak reális erővé, ha olyan emberek kezében vannak, akik kiválóan kezelik és a harctevékenység helyes irányításának eredményeként hatékonyan ki is használják őket. Tehát a fegyveres harc döntő tényezője, egyben a vezetés alapvető összetevője nem a holt technika, hanem az élő, gondolkodó és harcoló ember. Bár a korszerű háborúban a meghatározó szerepet az embernek tulajdonítjuk, mégsem becsüljük le a harci technikai eszközök jelentőségét és feladatát. Ellenkezőleg. Hiszen Lenin már a Vörös Hadsereg szervezésekor hangsúlyozta: az állig felfegyverzett imperialistákkal szemben csak olyan hadsereg tud helytállni, amely nemcsak a szellem erősségével tűnik ki, hanem rendelkezik a legkorszerűbb harceszközökkel is.

„A lelkesedés egymaga azonban nem elegendő ahhoz, hogy háborút viseljünk... A legjobb hadsereget, a forradalom legodaadóbb híveit is azonnal elpusztítja az ellenség, ha nincsenek megfelelően kiképezve. Ez annyira világos, hogy nem szorul magyarázatra."

Ez a lenini tétel különösen napjainkban érvényes, amikor a technika szerepe hallatlanul megnőtt a korszerű harcban. A technika gigantikus erőt jelent a korszerű háborúban általában, de gigantikus erőt jelentenek a harci

technikai eszközök a fegyveres harc folyamán is. Minél tökéletesebben és hatékonyabban használják ki őket, annál hiánytalanabbul érhető el a harctevékenység célja. A harci technikai eszközök alapvető és legjellegzetesebb képviselője a fegyverzet, vagyis azok az eszközök, amelyekkel csapást mérünk az ellenségre, vagy kivédjük az ellenség csapásait.

Joggal kérdezhetik: miért éppen ezekből az alapelvekből kell kiindulni a vezetési rendszer tárgyalása során, és egyáltalán szükség van-e erre? Feltétlenül, hiszen a vezetési rendszernek ha sikerre tart számot, összhangban kell lennie mindkét tényező — az ember és a technika — jelenlegi fejlettségi színvonalával, valamint a hadművészet — a harc, hadművelet és az egész fegyveres harc — jelenlegi fejlettségével, feltételeivel és jellegével.

A tudomány és technika gyors fejlődése lehetővé teszi egyre újabb és hatékonyabb harci technikai eszközök megjelenését. Ezek rendszeresítése törvényszerűen, vagy ahogy Engels fejezi ki, *szinte kényszerítően* hozza a változásokat, sőt végeredményben a fordulatokat a fegyveres harc megvívási módjaiban és formáiban, ami természetesen lényegesen megváltoztatja a csapatok vezetésének módszereit, formáit és harctevékenységük irányítását. E változások jellege és mérve a felhasználásra kerülő új fegyverzet mennyiségétől és minőségétől függ. Engels e kérdés tárgyalásakor rámutatott, hogy a hadviselési módokban végbemenő változások lehetnek tudatosak, ha a hadvezérek helyesen értelmezik az új feltételeket és az új harceszközök jelentőségét, vagy ösztönösek, a katonai vezetők akarata ellenére bekövetkezők, mégpedig olyankor, amikor azok nem értik meg és nem tisztázzák magukban az új feltételeket, a fegyveres harc új törvényszerűségeit. Akkor ezek akaratuk ellenére és attól függetlenül jelentkeznek és hatnak.

A történelem azt bizonyítja, hogy a hadművészet mindig utólag alkalmazkodott az új harceszközökhöz és csak bizonyos idő elteltével zárkózott fel a tudományhoz, de különösen a technikához. A csapatok vezetése és a vezetést biztosító híradó eszközök fejlődése terén még nagyobb

volt a lemaradás. Ennek okát mindig abban kell keresnünk, hogy a vezetés az emberek — parancsnokok és főnökök — alkotó tevékenysége, amely ezeknek az embereknek az ismereteitől, jártasságától és tapasztalataitól függ. A vezetők gondolkodásmódja és pszichikuma, amely hajlamos arra, hogy megállapodjon bizonyos bevált hagyományoknál és megszerzett ismereteknél, csak igen lassan és gyakran jelentős ellenállás és akadályok leküzdése után idomul az új feltételekhez. A parancsnokok és törzsek munkamódszerei, munkastílusa és munkaeszközei, ahogy azt a közelmúlt történelme, sőt egyes kérdésekben napjaink is bizonyítják, csak igen lassan alkalmazkodnak a legkorszerűbb harceszközök használatán alapuló új hadviselési feltételekhez. *A hadművészet egyik legfontosabb feladata tehát, hogy a csapatok vezetését a korszerű feltételeknek megfelelően alakítsa.*

Az atomfegyverek rendszeresítése a hadseregekben és e fegyverek pusztító hatása, amely pillanatok alatt hatalmas területeken megsemmisítheti az élőerők és harci technikai eszközök tömegét, a közelmúltban lényegesen megváltoztatta a hadművészetnek a második világháború tapasztalatain nyugvó alapelveit. Amikor az Amerikai Egyesült Államok elvesztette atommonopóliumát és az atomfegyver már a Szovjetunió fegyveres erőinek fegyverzetében is alkotóelemként jelenik meg, minőségi ugrásra kerül sor a hadügyben, amelynek következményei annak minden területén és ágában megnyilvánulnak. Megváltozott a hadviselés hadászati koncepciója, a hadműveletek jellege és a harcászati méretű harc megvívási módja és formája. Jelentős változáson mentek át valamennyi szinten a csapatok vezetési módszerei és formái, utólagosan igyekezvén alkalmazkodni a harc és hadművelet megvívásának új feltételeihez. Gyors ütemben dolgozták ki a hadművészet új alapelveit és fokozatosan hozzálátták gyakorlati megvalósításukhoz a parancsnokok, törzsek és csapatok kiképzésében és nevelésében.

A tudomány és technika azonban hallatlan gyorsasággal tovább fejlődött és fejlődik ma is. Ezért még mielőtt a had-

művészetnek sikerült volna maradéktalanul átültetnie az atomfegyverek alkalmazási elveit a csapatok gyakorlati életébe, továbbá minőségi ugrás következett be a haditechnika fejlődésében — megjelentek az atomtöltetű rakétafegyverek.

A rakéta önmagában véve nem jelent új technikát. Itt tehát nemcsak arról van szó, hogy a tökéletesített rakétával (ballisztikus lövedékkel) egy új, sokkal tökéletesebb célbajuttató eszköz áll rendelkezésre az atomfegyverekhez, hanem arról is, hogy a rakétának (mint célbajuttató eszköznek) az atomtöltettel (a tűzerő forrásával) való összekapcsolása, főleg a ballisztikus rakéták esetében, egy új fegyver kialakulását jelenti. Minőségileg új tulajdonságokkal rendelkező fegyver keletkezik, és ha a hadseregeket tömegesen ellátják vele, ez lényeges hatással lesz a hadművészetre és szükségessé teszi jó néhány alapelvének felülvizsgálását és pontosabbá tételét.

A rakéta-atomfegyver a tudomány és technika gyors fejlődésének egyik legújabb eredménye, egyben igazolja is azt a törvényszerűséget, hogy a hadművészet relatív értelemben elmarad a tudomány és technika fejlődése mögött.

Ha tehát az újonnan kialakult feltételek alapján helyes következtetéseket akarunk levonni a vezetést illetően, elemeznünk kell a korszerű harc és hadművelet jellemző vonásait, amelyek annak következményei, hogy a hadseregeket a legkorszerűbb harci technikai eszközök tömegével látták el.

Ha az imperialista hatalmak kirobbantanának egy agresszív háborút, az feltétlenül másképp kezdődne, mint a múltban, a hadviselés módjai és formái alig hasonlítanának az elmúlt háborúban alkalmazottakéhoz.

A hadviselés új feltételeinek és lehetőségeinek értékelése alapján a szocialista hadtudomány levonta azokat a legfőbb konkrét következtetéseket, amelyek a csapatok harc- és hadműveleti tevékenységének formáit és módjait jellemzik egy esetleges háborúban és amelyekkel törvényszerűen összhangban kell lennie a csapatok vezetésének is.

— A hadműveleteket és harcokat döntő célokkal, rendkívül aktív formákban vívják;

— a harcot fokozott manőverező tevékenység, dinamikus kibontakozás és a helyzet gyors változásai fogják jellemezni, és a támadás lesz a harctevékenység alapvető formája, mert az alkalmas a tűzeszközök, főleg az atom- és rakétafegyverek hatásának aktív kihasználására;

— a támadás átlagos üteme meggyorsul és a tevékenység sávja kiszélesedik;

— a harcrendek szélességben és mélységben még inkább tagozódnak és jelentős mértékben elmosódnak a támadó és védelmi harcrendek közötti különbségek;

— továbbra is nő a csapatok szakadatlan, éjjel és nappal folyó tevékenységének fontossága és jelentősége;

— az ellenség előkészített védelmének áttörése feltehetően egyedi jelenséggé válik, és nagyobb lesz a sikertelen találkozóharc vagy támadás következményeként hevenyészett védelembe átment ellenség elleni támadás jelentősége;

— jellemző lesz a nem összefüggő arcvonal, s a szomszédok és csatlakozás nélküli, irányokban való támadó tevékenység, amelyet a helyzet gyors és gyakori változása kísér, és a csapatok sűrűn váltogatják majd a harcmódokat;

— lényegesen megnő a harckocsi- és gépesített alegységek, egységek és magasabbegységek, a harcászati légideszantok és előrevetett osztagok szerepe, amelyek önálló feladatokat oldanak majd meg az ellenség hátában;

— a védelem feltehetően időleges és az ellenség által kikényszerített harcmód lesz, amelyből hiányozni fognak az állásvédelem elemei;

— lényegesen nagyobb szerepe lesz a csapatok magasfokú erkölcsi-politikai állapotának, erkölcsi és fizikai ellenállóképességének, öntudatos fegyelmének és kezdeményező készségének;

— megnő a jelentősége valamennyi fokozatú parancsnok gyors, kezdeményező és bátor elhatározásának, következetességének és határozottságának, s annak, hogy a kor-

szerű harci technika valamennyi lehetőségét ésszerűen használják ki.

Ha a fenti szempontokból kiindulva vizsgáljuk a rakéta-atomfegyverek hatását a korszerű hadviselésre, kitűnik, hogy alapvető szervezési változásokat hoztak a hadművelet és harc előkészítésében és tulajdonképpeni irányításában — tehát a csapatok vezetésében.

Annak érdekében, hogy a csapatok gyorsan leküzdhessenek nagy távolságokat, mielőbb szétbontakozhassanak harcrendbe, tudjanak menetből támadni és döntő üldözésbe átmenni a rakéta-atomfegyverek csapásainak leghatékonyabb kihasználása végett, képesek legyenek gyorsan összpontosulni és széttagozódni, bátran manőverezni stb., a parancsnokoknak és törzseknek állandóan tökéletesíteniük kell a rejtett és gyorsütemű földi és légi áttelepülés megszervezését és irányítását.

A korszerű harc megköveteli minden egyes katona maximális erkölcsi és fizikai erőkifejtését, de még nagyobb és komolyabb követelményeket állít a parancsnokok és törzsek elé. Ezért olyan tulajdonságokkal kell rendelkezniük, mint a határozottság, a bátorság, az önállóság és az alkotó kezdeményezés. A vezetés centralizálásának azt kell kifejeznie, hogy valamennyi parancsnok az elöljáró elgondolásának megfelelően cselekszik, ismeri a harc megvívására vonatkozó elképzelését és teljesíti az általa megszabott feladatokat. A harcfeladatokat ezért nagyobb távlatokban kell megszabni.

Hallatlanul *megnő az idő és meglepés jelentősége*, s ezzel összefüggésben a tökéletes *biztosítás és rejtés* fontossága is.

A végső sikerre a harcban csakis azok a katonák számíthatnak, akiket erkölcsileg szilárd és öntudatos, kiválóan kiképzett és gyakorlott, határozott, bátor és kezdeményező parancsnokok vezetnek. A határozatlan és tanácstalan parancsnok, ha csak néhány percet késlekedik is elhatározása meghozatalakor, ezzel a korszerű — tehát gyorsütemű, dinamikus és manőverező jellegű — harcban alegysége tevékenységének kudarcát okozhatja.

Korszerű körülmények között az önállóságnak az elhatározásban, a harctevékenység megszervezésében és irányításában, valamint a harc és a manőver formáinak, módjainak és idejének helyes megválasztásában kell kifejeződnie. Ha győzni akarunk, *a sablonnak és dogmatizmusnak* nyomtalanul *el kell tűnnie* a vezetésből.

Jóval bonyolultabb és felelősségteljesebb feladat hárul ma a harcban a *híradásra* is, amelynek célszerű megszervezésétől függ jobbára nemcsak a csapatok vezetésének minősége, hanem lehetősége is.

A korszerű harc felvázolt tartalmából, társadalmi jelentőségéből és rendeltetéséből, valamint bonyolult feltételeiből kiindulva azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a csapatok vezetése az irányítás egészének egyik legfelelősségteljesebb és legnehezebb formája, békében is, de méginkább a harcban, amikor bonyolult és összetett feladatokat old meg, és egyedül felelős az alárendeltek életéért, az agresszor ellen a szocialista haza védelméért vívott igazságos harc kimeneteléért.

A vezetésnek mint irányító tevékenységnek a lényege az elöljáró „együttműködése" az alárendeltekkel az elgondolás megvalósítása érdekében. *E tevékenység sarokkövei — az elhatározások és a parancsok.* A köztük levő időszakokban az irányítás a parancsok végrehajtásának biztosításában, ellenőrzésében és segítésében nyilvánul meg. A vezetés a csapatok szervezett és céltudatos tevékenységében ölt testet. A harcmezőn ez a tevékenység a harcban, békében pedig a harcra való minden oldalú pszichikai, fizikai és anyagi felkészülésben fejeződik ki.

Vezetés nélkül elképzelhetetlen bármiféle szervezett katonai tevékenység. *Helyesen vezetni tehát annyit jelent, mint a csapatok tevékenységét a legcélszerűbb mederbe terelni, hogy ezzel az alegységeket minél hatékonyabban tudjuk felhasználni.*

Összefoglalva az elmondottakat leszögezhetjük: *a vezetés a parancsnokok és törzsek igen bonyolult, felelősségteljes és állandó feladata, amelynek célja, hogy a lehető legmegfelelőbben szervezzék meg és irányítsák a csapatok tevékenységét a kitűzött feladatok megoldására.*

A vezetés hatékonysága a reális elgondolások kidolgozásában rejlik, mégpedig a cél és a megvalósítás eszközei közötti aránynak a konkrét helyzet és körülmények tudományos értékeléséből kiinduló összehangolása alapján. A hatékony vezetés megköveteli az irányító szervek alapos felkészültségét és az egyszemélyi katonai vezetés helyes érvényesítését.

A CSAPATOK KORSZERŰ VEZETÉSÉNEK JELLEMZŐI

Említettük már, hogy a csapatok vezetése és harcának irányítása az egyik olyan alapvető tényező, amelynek sikeres megoldása döntően befolyásolja a fegyveres harc előkészítését, megvívását és kimenetelét a hadtudomány fejlődésének valamennyi szakaszában. Még a legkiválóbban szervezett, kiképzett, anyagilag és technikailag ellátott hadsereg is vereséget szenved a harcban, ha csődöt mondott a csapatok irányítása, ha a harc előkészítése és megvívása időszakában valamilyen oknál fogva nem érvényesültek a centralizált, folyamatos és rugalmas vezetés elvei. Azok az okok, amelyek miatt a fenti alapvető követelmények nem érvényesülhettek, nem mindenkor voltak egyformák. Esetenként a parancsnoki kar, a vezetési szervek képzetlenségében vagy nem kellő felkészültségében, máskor pedig a vezetési rendszer technikai biztosításának hiányosságaiban stb. rejlettek. De nem ez a lényeg. *A csapatok sikeres vezetésének jellemző vonásai — a központosítás, a folyamatosság és a rugalmasság.*

Természetes, a vezetésnek ezekből a fő jellemvonásokból eredő alapelvei és módjai a hadügy fejlődésével együtt mennyiségileg és minőségileg változtak, mindenekelőtt a vezetést biztosító erők és eszközök technikai fejlettségi színvonalának, a fegyveres erők szervezési formáinak, a harctevékenység jellegének és méreteinek a hadviselés egészében és annak egyes mozzanataiban (hadjárat, hadművelet, csata, harc) beállott változásától függően.

Hasonlóan, a korszerű harc és hadművelet jellege alapvetően befolyásolja a vezetés egész rendszerét és annak

módjait. A vezetés fő ismérveinek jelentőségét azonban ez nem csökkenti, ellenkezőleg, még jobban kidomborítja. De ugyanakkor a korszerű harc sokkal komolyabb követelményeket támaszt a vezetéssel szemben, s ráadásul ezeket új, bonyolultabb körülmények között kell megvalósítani, mint a múltban. A korszerű harc erősen dinamikus és manőverező jellegénél fogva fokozódik a vezetés folyamatosságával, valamint operativitásával és döntő jellegével szemben támasztott követelmény is. Újszerűen merülnek fel napjainkban a vezetés központosításának kérdései is. A harc megszervezésére, megtervezésére és előkészítésére fordítható idő csökkenésével, a helyzet éles változásaival, a harctevékenység gyors ütemével és lefolyásával még inkább megnő az időtényező jelentősége. S ez abban nyilvánul meg, hogy fokozott követelményeket támasztunk a vezetés gyorsaságával szemben stb.

De a sikeres vezetést nem lehet csupán az egyik fő jellemvonás, pl. a folyamatosság *betartásával elérni:* feltétlenül szükség van a vezetés összes fő jellemvonásából, e vonások dialektikus egységéből eredő követelmények betartására, mivel csak egységes egészként teremtik meg a harcoló csapatok sikeres vezetésének legfőbb előfeltételeit. Bár a vezetés jellemvonásait külön-külön fogjuk tárgyalni, sohasem szabad elfelednünk, hogy szorosan összefüggnek és kölcsönösen feltételezik egymást.

A VEZETÉS FOLYAMATOSSÁGA

A vezetés e fő jellemvonásának fontossága és jelentősége a korszerű harcban és hadműveletben egyaránt növekszik. Tartalma változik és megvalósításának módjai jóval bonyolultabbá válnak. Logikus, hogy a támadó hadművelet 100 vagy ennél több kilométeres napi üteme esetén sokkal nehezebbb biztosítani a vezetést, mint a második világháborúban a napi 30—40 km-es ütemnél. A harc gyors üteme megköveteli, hogy a vezetési pontok és a vezetés eszközei gyakrabban települjenek át, és éppen ez a hír-

adás — és ennek nyomán a vezetés — megszakadásának leggyakoribb oka is.

Tulajdonképpen a vezetés folyamatossága teszi lehetővé a parancsnoknak, hogy állandóan követni és befolyásolni tudja az arcvonalon kialakult helyzetet. S hogy a folyamatosság ne szakadjon meg, a helyzet változásai alapján kellő időben és állandóan pontosítani kell a feladatokat, az együttműködést, valamint az egyes vezetési fokozatok és a szomszédok közötti rendszeres és kölcsönös tájékoztatást. Mindezek a tényezők, amelyek tulajdonképpen a vezetés folyamatosságának tartalmát képezik, a korszerű harcban sokkal gyorsabban és gyakrabban változnak, mint a második világháború hadműveleteiben. Ezért *a vezetés folyamatosságát biztosító egyik legfontosabb tényező — az előkészített tervek és a kiadott parancsnok lehetséges változásainak reális előrelátása.* Ez az előrelátás azonban nem lehet öncélú, hanem az általános elgondolásban kell kifejezésre jutnia, amely az alárendelt parancsnokok számára vezérelv a harcfeladatok megoldása során. Ezért a szükséges mértékben meg kell ismertetni velük az elgondolás tartalmát, hogy a híradás megszakadása esetén önállóan és kezdeményezően intézkedhessenek annak szellemében. Ebből következik *a vezetés folyamatosságát biztosító további fontos tényező — az elöljáró parancsnok elgondolásának és a küszöbön álló harcfeladatoknak nagyobb mélységre és nagyobb távlatra szóló ismerete.*

Alapjaiban tehát abból indulhatunk ki, hogy *a szilárd és folyamatos vezetés korszerű viszonyok között az alábbiakkal érhető el:*

— ha a parancsnok kellő időben és a kialakult helyzetnek megfelelő elhatározást hoz, és azt a csapatok maradéktalanul teljesítik;

— a helyzet alapos és folyamatos értékelésével, kibontakozásának és változásainak helyes előrelátásával;

— az állandó és kölcsönös tájékoztatással és együttműködéssel;

— a folyamatos híradással.

A vezetés folyamatosságának követelménye szorosan összefügg a korszerű hadművelet és harc megvívásával

kapcsolatos fő követelménnyel — a csapatok folyamatos harc- és hadműveleti tevékenységével.

Az állandóan tökéletesedő korszerű harceszközök, mindenekelőtt az atomtöltetek legfőbb hordozó eszközeivé váló rakétafegyverek elkerülhetetlenül megszüntetik a harcban a passzívitást és a mozdulatlanságot, hiszen ezek az új fegyverek éppen az álló célokra a legveszélyesebbek. Ezért a csapatok mozgása és harctevékenységének folyamatossága, tehát a csapatok vezetésének folyamatossága is, égető követelménnyé válik minden egyes harcmódban.

Ha magunk elé képzeljük a korszerű harc bonyolultságát és nehézségeit, beleértve a vezetési szervek maximális fizikai és szellemi igénybevételét, különösen a mindennapos éjszakai harc időszakában, a vezető szervek határozottsága, jártassága és munkájuknak nagyfokú szervezettsége fogja közvetlenül meghatározni a csapatok folyamatos harctevékenységét.

Joggal állíthatjuk tehát, hogy *a vezetés folyamatossága a csapatok állandó és folyamatos harctevékenységének egyik legfontosabb előfeltétele, a parancsnoki és törzsmunka hatékonyságának legfőbb mércéje.*

A vezetés folyamatossága és a csapatok folyamatos harctevékenysége közötti összefüggéssel kapcsolatban meg kell még említenünk egy másik igen komoly hadműveleti problémát. Ez pedig a folyamatos vezetésnek az a sajátos területe, amely *biztosítani hivatott a megszakítatlan átmenetet az egyik támadó hadműveletből a következő (további) hadműveletbe, mégpedig semmi vagy csak igen rövid hadműveleti szünettel.*

Most vizsgáljuk meg részletesebben a folyamatos és szilárd vezetés előfeltételeit.

Mint már említettük *az első előfeltétel az időben és a kialakult helyzetnek megfelelően hozott elhatározás,* amely a helyzet mélyreható tanulmányozásán és értékelésén, az esetleges változások helyes előrelátásán, valamint az elhatározás következetes megvalósításán alapul.

A helyzetnek megfelelő elhatározás kellő időben való kiadása elsősorban az általános helyzet függvénye. A helyzet helyes értékelése viszont szükségessé teszi, hogy meg-

felelő mennyiségű adat álljon rendelkezésre nemcsak a saját csapatok tevékenységéről, hanem főleg az ellenség helyzetéről, tevékenységéről és elgondolásáról.

E feltételek megteremtésében a felderítésnek van a legfontosabb feladata. Az ellenségre vonatkozó elégséges adat megszerzése a felderítés helyes megszervezésétől és végrehajtásától, az összes — jelentősen megnövekedett lehetőségekkel rendelkező — felderítő eszköz konkrét feladatainak megszabásától függ. A felderítés legnehezebb feladata, hogy az ellenség atomeszközeiről és más tömegpusztító fegyvereiről szerezze meg a szükséges adatokat. A parancsnok elsősorban éppen ilyen adatokat vár a felderítéstől. E probléma kapcsán beszélhetnénk a törzsnek a felderítéssel kapcsolatos kötelmeiről, a felderítés korszerű viszonyok közötti megtervezésének, megszervezésének és végrehajtásának módjairól. De nem ez a célunk. Csupán rá akarunk mutatni, hogy *a vezetés folyamatossága egy olyan fontos tényezőtől is függ, mint az ellenség felderítése* (az ellenségre vonatkozó adatok mennyisége), amely a helyes parancsnoki elhatározás és ezáltal a folyamatos vezetés fontos előfeltétele.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy korszerű viszonyok között *a helyzetre vonatkozó adatok hiányossága nem mentesíti a parancsnokot a gyors és megalapozott elhatározás meghozatalának kötelme alól.*

A parancsnok elhatározása azonban, még ha időben és gyorsan jut is az alárendeltek tudomására, önmagában nem oldja meg a vezetés folyamatosságát. Az elhatározást meg is kell valósítani. Így jutunk el a vezetés folyamatosságát biztosító további tényezőhöz — *a kölcsönös tájékoztatáshoz, amelyet főleg a megbízhatóan és állandóan működő híradás tesz lehetővé.*

A hadművelet és harc üteme, a tömegpusztító eszközök megsemmisítő és pusztító hatása, a rádióösszeköttetés esetleges megszakadása és egész sor más külső behatás növeli nemcsak a híradó technikával, hanem a híradás megszervezésével és fenntartásával szemben támasztott követelményeket is. A korszerű harc a híradás elé új feladatokat állít, amelyek a riadó valamennyi fajtája időben

való elrendelésének biztosításával, a híradó eszközök — különösen a vezetési pontokon levők — alapos álcázásával, a híradó egységek és híradó berendezések tömegpusztító eszközök elleni védelmének megszervezésével, a híradás gyors előkészítésével és megszervezésével stb. kapcsolatosak. Lényegesen megnőttek azok a távolságok, amelyeken a híradást biztosítani kell, és előtérbe került a mozgás (előrevonás) közbeni híradás, vagyis a híradó eszközök mozgékonyságának követelménye.

A megbízható és folyamatos híradás fenntartása a korszerű harcban és hadműveletben a híradó csapatok bonyolult és igen felelősségteljes feladata, de az egész törzs egyik elsőrendű kötelme is. A harc bonyolult követelményeinek megfelelően a híradásnak egész sor olyan feladatot kell megoldania, amelyek összességükben a híradás folyamatosságát biztosítják. Ezekkel külön fejezetben foglalkozunk.

A vezetés folyamatosságát befolyásoló utolsó, de nem kevésbé fontos *tényező a vezetési pontok megszervezése.* A vezetési pontok olyan elhelyezése, amely megfelel mind a terepviszonyoknak, mind a kialakult helyzetnek, valamint a vezetési pontok szervezett áttelepítése, kölcsönös változtatása és a veszteségek pótlásának lehetősége a részleges vagy teljes működésképtelenné válás esetén, lényegesen befolyásolja a vezetés folyamatosságának elérését. A vezetési pontokkal szintén külön fejezetben foglalkozunk.

A csapatok vezetését jellemző egyik lényeges vonás rövid elemzése is meggyőzően bizonyítja, hogy *a folyamatos vezetés valamennyi alapelvének betartása a siker egyik lényeges előfeltétele a korszerű harcban és hadműveletben, és ezért a folyamatosság biztosítása valamennyi vezetési szerv elsőrendű kötelessége.*

A VEZETÉS KÖZPONTOSÍTÁSA

A vezetés központosításának kérdései már bonyolultabbak és ezért célszerű, ha megvizsgáljuk: a vezetés központosításának milyen elvei érvényesültek a Nagy Honvédő

Háború időszakában, vagyis abban az időszakban, amely mindmáig kiindulópont számunkra, ha új kérdéseket dolgozunk ki.

Ebben a háborúban a szovjet hadsereg a legkülönfélébb vezetési módszereket próbálta ki: a harcok és hadműveletek jellege megkövetelte az elavult és alkalmatlan módszerek elvetését és a legmegfelelőbbek alkalmazását. Éppen a vezetés központosítása volt az az elv, amelyet a szovjet hadseregben a második világháború folyamán mint alapvető vezetési elvet fogadtak el, mivel leginkább megfelelt a nagyméretű harctevékenységek bonyolult és tervszerű előkészítésének, megszervezésének és megvívásának, valamint a legkülönbözőbb erők és eszközök együttes alkalmazásának.

A vezetés központosításának elve, amely korszerű viszonyok között sem veszti el jelentőségét a hadműveletek és harcok során, *abból az alapelvből fakad, hogy az elöljáró parancsnok az elhatározásainak megfelelően irányítja és koordinálja az alárendelt csapatok tevékenységét és összpontosítja azok erőkifejtését a kitűzött cél elérésére.* A vezetés központosításának elve tulajdonképpen a korszerű vezetés egyik nem kevésbé fontos sajátosságának — a folyamatosságnak — egyik alapvető feltétele, amint arról már az előzőekben szóltunk. Ebben van a vezetés egyes jellemző vonásai közötti közvetlen és kölcsönös kapcsolat, amivel ennek a fejezetnek a bevezetőjében foglalkoztunk.

Úgy tűnik, a központosított vezetés elve ellentétben áll azzal a követelménnyel, hogy az alárendelt parancsnokok és csapatok kezdeményezően és önállóan tevékenykedjenek a harcban. Ez a két jellemző vonás azonban, melyek nélkül a korszerű vezetés elképzelhetetlen, hiszen a harc és hadművelet sikeres megvívásának előfeltételei, csak látszólag van ellentmondásban. Ellentét valójában csak akkor állhat fenn közöttük, ha helytelenül értelmezzük és a gyakorlatban hibásan alkalmazzuk azokat. A csapatok ugyanis minden esetben konkrét feltételek közepette, az elöljáró parancsnok általános elgondolásának szellemében működnek. Ezért minden esetben, bárhol legye-

nek is és bármilyen tevékenységet fejtsenek ki, az elöljáró parancsnok akaratát és az általa megszabott feladatot teljesítik. E központosítás keretein belül, kisebb-nagyobb önállóságot nyújtani az alárendelteknek, egész sor követelménytől — a harctevékenység jellegétől, a parancsnoki kar felkészültségétől és egyebektől — függ.

A vezetés szigorú és minden tekintetben érvényesülő központosításával találkozhatunk a Nagy Honvédő Háború hadműveleteinek előkészítési időszakában, különösen a főcsapás irányában, mivel az ellenség védelme majdnem minden esetben jól előkészített és rendkívül tűzerős volt, összefüggő és jelentős mélységben kiépített árokrendszerre támaszkodott. Egy ilyen védelmet csakis keskeny szakaszon lehetett áttörni az erők és eszközök, de főleg az elöljáró parancsnok kezében összpontosított nagyerejű tüzérség, harckocsik és légierő tömeges bevetésével. Az áttörés megkövetelte valamennyi rendelkezésre álló erőnek és eszköznek egységes központi terv alapján történő célszerű kihasználását egy viszonylag keskeny sávban. A vezetés szigorú központosítása azzal is indokolható, hogy az úgynevezett csapásmérő csoportosítások állományába — amelyek keskeny arcvonalszakaszon összpontosultak — különféle gyorsanmozgó egységek és magasabbegységek is tartoztak. Ezeket az elöljáró parancsnok saját kezében tartotta, hogy az áttörést a mélységben kifejlessze. A csapásmérő csoportosításoknak azonban teljes összhangban kellett tevékenykedniük az ellenséges peremvonalat és harcászati mélységet áttörő magasabbegységekkel.

Minél szigorúbb és alaposabb volt a vezetés központosítása a főcsapás irányában, annál nagyobb lehetőség nyílt arra, hogy az önálló vagy kisegítő irányokban támadó erők parancsnokai önállóan és kezdeményezően cselekedjenek. A hadművelet egységes elgondolás alapján történő előkészítésének és megvívásának elvét azonban még így is betartották. Az eltérés csupán a parancsok, rendelkezések és tervek tartalmában és részletességében, továbbá a végrehajtás módjaiban mutatkozott. A központosított vezetés helyes és célszerű lebontására, az alárendeltek önállóságának érvényesülésére majdnem minden esetben a hadmű-

velet folyamán került sor, amikor a hadseregek vagy az egyes magasabbegységek az ellenség hadműveleti felépítésének mélységébe hatoltak be, de különösen az üldözés megindulásakor. A Vörös Hadsereg Harcászati Szabályzatának egyik fejezete leszögezte, hogy *valamennyi fokozatú parancsnok köteles kezdeményezően és önállóan támadásból üldözésbe átmenni, ha ehhez a megfelelő feltételek az ellenséges ellenállás gyengülésével vagy erőinek visszavonulásával kialakultak.* Ilyen esetekben teljes lehetőség nyílott a parancsnok számára, hogy önállóan és kezdeményezően használják fel második lépcsőjüket és tartalékaikat, önállóan válasszák meg azok harcrendjét stb. Még nagyobb önállósággal rendelkeztek a páncélos, gépesített és lovas csoportok parancsnokai, e csoportoknak ugyanis az volt a feladata, hogy a harcászati sikert hadműveletivé fejlesszék ki. Tevékenységük azonban nem lépett ki az általános elgondolás kereteiből, és amint behatoltak az ellenség hadműveleti mélységeibe, az elöljáró parancsnok időben egyeztette a már előre megszabott feladatokat vagy újakat jelölt ki számukra. A lényeg azonban az, hogy a csoportok parancsnokai maguk választhatták meg a feladatok végrehajtási módjait, a megerősítő erők és eszközök alkalmazási formáit, hiszen ez teljesen megfelelt e csoportok által vívott harc jellegének. Széles arcvonalon támadni 5—6 kilométeres óránkénti ütemben, a főerőktől elszakadva, a teljes önállóság és kezdeményezés lehetősége nélkül elképzelhetetlen lett volna.

A vezetés legszigorúbb központosítása a Nagy Honvédő Háborúban harcászati szinten érvényesult, mivel a harcászati alegységek, egységek és magasabbegységek nem tudták önállóan, az elöljáró parancsnok támogatása nélkül áttörni az ellenség erős ellencsapásait. A leghatásosabb tűzeszközök — mint ismeretes — a hadsereg- és frontparancsnokok kezében összpontosultak és azokat a kialakult helyzetnek megfelelően központilag alkalmazták. Ha ezeket az eszközöket az elöljáró parancsnokok az alárendelt magasabbegységek megerősítésére használták volna fel, megfosztották volna magukat a manőverezés lehetőségétől, a hadművelet menetének befolyásolásától, az adott

helyzetnek megfelelően azokon az arcvonalszakaszokon, ahol arra leginkább szükség volt. Ezért az ellenség állásvédelmének áttörésével kapcsolatos tervezés és végrehajtás folyamatának irányítása rendszerint a hadseregparancsnokok kezében összpontosult. Az alárendelt magasabbegységek számára nemcsak a harcfeladatokat szabták meg részletesen, hanem azok végrehajtási módjait is. Így volt ez pl. a iași—kisinyovi hadműveletben is, ahol a hadsereg első lépcsőjében a főcsapás irányában támadó hadosztályok számára a hadseregparancsnok nemcsak az irányt, az áttörés szakaszát, a harcfeladatokat szabta meg, hanem az áttörő egységek harcrendjét is. Meghatározták a gyalogságot közvetlenül támogató harckocsik és a tüzérség alkalmazásának módjait is. A vezetés ilyen mérvű központosítása lehetővé tette a tűz- és csapásmérő erők leghatékonyabb kihasználását, valamint az összfegyvernemi magasabbegységek erőkifejtésének célszerű irányítását az ellenség előkészített védelmének áttörése során.

Más tapasztalatokkal járt azonban a szovjet alegységeknek, egységeknek és magasabbegységeknek az ellenséges védelem mélységében vívott harca. A szigorúan központosított vezetés az ellenséges védelem harcászati mélységének áttörése után, az ellenséges hadműveleti tartalékok bevetési időszakában célszerűtlennek bizonyult, mivel a hadműveleti mélységben vívott harcok során a harcászati magasabbegységek parancsnokainak gyakran meg kellett várniuk a „felülről jövő" parancsokat vagy pedig az előre kiadott parancsokhoz igazodniuk, amelyek viszont nem minden esetben feleltek meg a megváltozott helyzetnek. Mindez korlátozta, néha pedig lehetetlenné tette a parancsnokok önállóságát és kezdeményezőkészségét.

A harctevékenységek dinamikus és manőverező jellegének, a hadműveletek kiterjedésének növekedésével változott a vezetés központosítottságának foka is. Valamennyi fokozatú parancsnok egyre nagyobb önállóságot és szélesebb körű kezdeményezési lehetőséget kapott. (Pl. a gyalogságot közvetlenül támogató harckocsiknak a hadosztályparancsnokok kezében összpontosított vezetése az ezred- és zászlóaljparancsnokokra hárult, egyre inkább a hadosz-

tály- és ezredparancsnokok közvetlen alárendeltségébe mentek át a tuzércsoportok, amelyeket addig az elöljáró tüzérparancsnok vezetett, és így tovább.) A parancsnokok nagyobb önállóságát az 1943-ban kiadott szabályzatoknak a csapatok vezetésével foglalkozó fejezetei szentesítették. A főparancsnokság külön utasításban rögzítette, hogy *a vezetés rendszere feleljen meg a csapatok új szervezésének. Alapjaiban elvetették az addig oly gyakran, az elöljárók részéről az alárendelteket megkötő korlátozásokat és hangsúlyozták, hogy a csapatok bármilyen irányú vezetése a felelős parancsnok megkerülésével megengedhetetlen, mivel az alsóbb vezetési fokozatok kezdeményezésének korlátozását és a kitűzött feladat teljesítése iránti felelősségérzetük csökkenését jelenti.*

A Nagy Honvédő Háború tapasztalatai bizonyítják, hogy a vezetés központosításának foka mindenkor a hadműveleti és harcászati magasabbegységek vagy egységek nagyságától és rendeltetésétől, a kialakult helyzet konkrét feltételeitől és a csapatok harctevékenységének jellegétől függött. *Maradéktalanul beigazolódott a vezetés szigorú központosításának helyessége és szükségessége a harc és hadművelet előkészítése és megtervezése időszakában, valamint az összehasonlíthatatlanul alacsonyabb fokú központosítása a végrehajtás időszakában.* Minden esetben döntően befolyásolta a vezetés centralizáltságának fokát az a törekvés, hogy a rendelkezésre álló tűzeszközöket és a csapatok ütőerejét minél hatékonyabban használják ki.

Az elmúlt háború gyakorlata megmutatta továbbá, hogy *a vezetés szigorú központosítása kívánatos és szükséges a harctevékenység ama fajtáinak alkalmazása esetén, amikor a széles körű manőverezés lehetősége korlátozott* (pl. az ellenség előkészített védelmének áttörésekor) vagy pedig nem célszerű. Mihelyt azonban kedvező körülmények alakultak ki az erők és eszközök széles körű manőverezéséhez, azonnal lazítani kellett a szigorú központosításon, nagyobb önállóságot kellett biztosítani az alárendeltek számára (természetesen az adott helyzetnek megfelelően), lehetővé téve ezzel kezdeményező tevékenységüket, az általános hadműveleti elgondolás keretein belül.

A legcélszerűbbnek a harckocsi-magasabbegységeknél alkalmazott vezetési módszerek bizonyultak. Parancsnokaik ugyanis minden esetben kötetlenebbül választották meg a feladatok végrehajtási módját.

Ilyenek tehát a gyakorlatban kipróbált és a vezetés központosításával kapcsolatos második világháborús szovjet tapasztalatok, amelyek elveiket tekintve hadseregünk vezetési rendszerének alapjává váltak. Ezekből az elvekből kell kiindulnunk ma is, amikor az a feladat áll előttünk, hogy felmérjük milyen mértékben befolyásolják a hadviselésben, a hadművelet és harc megvívási módjaiban és a csapatok harctevékenységének jellegében végbement változások a vezetés központosításának elveit.

A korszerű háborúban, az előző háborúhoz viszonyítva, a hadműveleteket a nagyobb kiterjedés, a szívós harc, az erők és eszközök roppant tömege fogja jellemezni. A hagyományos fegyvereken kívül széles körű alkalmazásra kerülnek az óriási pusztító hatású legújabb harceszközök. A kitűzött célok teljesítése az ilyen jellegű hadműveletekben számottevően függ a magasabb vezetés minőségi jellemzőitől, attól a képességétől, hogyan tudja egyesíteni valamennyi haderő- és fegyvernem erőkifejtését az ellenség döntő megsemmisítése érdekében.

Vizsgáljuk meg, hogyan fejeződik ki a hadművelet és harc megváltozott jellege a vezetés központosításának elveiben.

A legátfogóbb változások természetesen a felső vezetésben következnek be. Mint ismeretes, ma már például alapvetően megváltoztak a légiharc körülményei, mivel annak célja ma már nemcsak az ellenséges légierő megsemmisítése, mint az elmúlt háborúban volt, hanem egyúttal a pilóta nélküli és egyéb más légitámadó eszközök elleni harc is. Ebben a harcban különféle haderőnemek erői és eszközei vesznek részt, amelyeknek céltudatos irányítása csakis a légvédelmi rendszer teljes központosításával érhető el.

A légiharc-eszközök állandóan növekvő lehetőségei — a hangsebesség feletti repülés, a megnövekedett hatótávolság és repülési magasság, valamint a soha nem látott tűzerő — megteremtik a legszélesebb körű alkalmazásuk

feltételeit, amelyre azonban akár hadműveleti, akár pedig hadászati méretekről legyen is szó, csakis központosított vezetési rendszer mellett kerülhet sor.

Központosított vezetési rendszer nélkül szintén igen nehéz lenne megszervezni, megtervezni és kellő hatékonysággal mérni az ellenségre az atomcsapásokat. Roppant pusztító erejüknél fogva éppen a légierő és a rakétacsapatok atomfegyverei követelik meg a vezetés nagyfokú központosítását, hogy így biztosítva legyen hatékonyságuk. Bár előreláthatóan számolni lehet azzal, hogy az atomfegyvert alacsonyabb fokon, a decentralizált vezetésű csapatok is alkalmazni fogják, de csak részlegesen.

Az új harceszközök, de különösen a rakéta-atomfegyverek széles körű alkalmazása megköveteli, hogy további körülményekre is tekintettel legyünk, amelyek korszerű viszonyok között befolyásolhatják a csapatok vezetését, éppen a centralizálás szempontjából. Az élőerőben és felszerelésben várható nagy veszteségek megkövetelik, hogy a csapatok gyorsan és széttagolt harcrendekben tudjanak megoldani harcfeladatokat. A fentiek miatt a harctevékenység szélességben és mélységben nagyobb területen fog lefolyni, lényegében az általános hadműveleti elgondolásban rögzített egyes irányokban folytatott tevékenységben jut majd kifejezésre. A korszerű hadműveleti és harcászati magasabbegységek, csapásmérő- és tűzerejüket, manőverezőképességüket és mozgékonyságukat tekintve lényegesen túlszárnyalják az elmúlt háború hadműveleti és harcászati megasabbegységeit. Alkalmasak arra, hogy számottevő megerősítés nélkül önállóan teljesítsék a bonyolult hadműveleti feladatokat, és harcukat hasonló módon vívják meg, mint a Nagy Honvédő Háború utolsó időszakában alkalmazott gyorscsoportok. *Ha már az elmúlt háborúban olyan irányzat alakult ki, hogy az említett gyorscsoportok parancsnokai minél nagyobb önállóságot kapjanak, úgy egy esetleges újabb háborúban ez elengedhetetlen szükségszerűséggé válik.*

A harctevékenység dinamikus jellege, a helyzet gyors változásai miatt semmiesetre sem lenne helyes a csapatok vezetését annyira központosítani, hogy az elöljáró hatá-

rozza meg alárendeltjeinek a kitűzött harcfeladat megoldási módját. *A csapatok egyre növekvő lehetőségei, a korszerű harc és hadművelet jellege megköveteli, hogy minden fokozatú alárendelt parancsnok nagyobb önállósággal és kezdeményezési lehetőséggel rendelkezzék.*

Ez azonban ma sem ad helyt sablonos megoldásoknak. *A vezetés központosítottságának foka az új körülmények között is a kialakult konkrét helyzettől, a harctevékenység jellegétől, a különböző fokozatú parancsnokok és törzsek felkészültségétől fog függni.* Az elöljáró parancsnok egyes esetekben a harcfeladatokon és a megerősítő eszközökön kívül megszabhatja a feladat végrehajtási módját is, más esetben viszont csak a szükséges megerősítő eszközöket adja és meghatározza a harcfeladatot anélkül, hogy kikötné végrehajtási módját és a csapatok harcrendi felépítését — ezt az alárendelt parancsnok akaratára és belátására bízza. Például víziakadályok erőszakos leküzdésénél tervszerű előkészítés esetében harcászati szinten a parancsnoki önállóság lényegesen kisebb lesz, mint a hasonló akadályok széles arcvonalon, menetből való leküzdésekor, a visszavonuló ellenség erőltetett ütemű üldözése során.

Lényeges változások lesznek a vezetés központosításának fokában védelem esetén. Mivel lényegében kevesebb erő és eszköz áll rendelkezésre, azokkal szélesebb körben kell manőverezni, hogy a legcélszerűbben és leghatékonyabban legyenek felhasználva a viszonylag széles védőszakaszok és sávok lezárására. Ez viszont szükségessé teszi, különösen harcászati szinten, a vezetésnek az elöljáró parancsnok kezében való összpontosítását. A védelmi harc megvívásának megváltozott jellege miatt, ami a védőszakaszok és sávok jelentős kiszélesedésének, valamint az egységek és magasabbegységek tevékenységében mutatkozó fokozottabb önállóságnak a következménye, korszerű viszonyok között a vezetés centralizáltságának foka védelemben általában lényegesen kisebb lesz, mint az elmúlt háborúban.

Mint már említettük, a vezetés központosításának problémája szorosan összefügg a parancsnoki kar felkészültségi színvonalával. Minél magasabb a parancsnoki kar had-

műveleti-harcászati felkészültsége és az a készsége, hogy a csapatokat önállóan, bátor és döntő tevékenységre irányítsa, annál kisebb lesz a vezetés központosításának mérve, és megfordítva.

Leszögezhetjük tehát, hogy a vezetés központosításának kérdésében nem lehet semmilyen sablon. Egyes esetekben a központosítás szigorúbb, máskor lazább lesz.

A csapatok korszerű viszonyok közötti vezetését jellemző fejlődés általános irányvonala az, hogy az alárendelt parancsnokok és törzsek nagyobb önállóságot kapjanak, mint a Nagy Honvédő Háborúban.

Ezt az teszi indokolttá, hogy a korszerű harctevékenységet jellemző, gyakran változó helyzetek megkövetelik a parancsnokok és törzsek azonnali intézkedését. A helyzet helyes értékelésére, az elhatározás gyors meghozatalára és megvalósítására csak azok a parancsnokok és törzsek képesek, akik a csapatokhoz közel települnek és a harctevékenységet közvetlenül irányítják. Ezért alapvetően hibás lenne, ha az elöljáró parancsnok mindenkor és bármely körülmények között az alárendeltek hatáskörébe való beavatkozásra törekednék. A túlzott központosítás időveszteséggel, és a kedvező alkalom elmulasztásával járhat a harc vagy hadművelet kifejlesztésében. Ezért ma már az elöljáró parancsnokoknak meg kell adniuk alárendeltjeiknek a szükséges szabad kezet és lehetővé kell tenniük számukra a széles körű és egészséges kezdeményezést a feladatok végrehajtási módjainak megválasztásában.

Az előbbiekből azonban kialakulhat egy olyan téves benyomás is, hogy a vezetés központosítása elveszíti alapját, és jelentősége csökken. Ez a központosítás téves értelmezése volna, mivel korszerű viszonyok között is ez a csapatok vezetésének legfőbb jellemzője. *A vezetés centralizálása a korszerű harctevékenységek irányításának állandó és szükségszerű jellemzője.* Ez főleg az elöljáró parancsnok elgondolásának megértésében és minden erővel való teljesítésében nyilvánul meg. Ebből következik, hogy a központosított vezetés elengedhetetlen feltétele, alkotó eleme, de ugyanakkor az alárendeltek ésszerű és alkotó

kezdeményezésének alapja is, hogy az alárendeltek tökéletesen megértsék és ismerjék az elöljáró parancsnok elgondolását.

A gyorsan és élesen változó helyzetben rendszerint nem lesz idő az alárendeltek feladatainak részletes meghatározására. A kialakult helyzet körülményei megkövetelik az alárendelt parancsnokoktól, hogy a kitűzött feladatok teljesítésének legjobb módjait önállóan, az elöljáró parancsnok ismert elgondolásának szellemében válasszák meg.

A csapatok összpontosított vezetésének fogalmában végbement minőségi változásoknak feltétlenül kifejezésre kell jutniuk a parancsnokok és törzsek munkájának módszerében és stílusában is.

Az alárendelt parancsnokok önálló és kezdeményező tevékenysége *a harcfeladatok megszabásának módjától függ.* Régebben az alárendelt csapatok feladatait csak azután határozták meg, miután az elöljáró parancsnok jóváhagyta a parancsnok elhatározását. E módszer teljes elvetése nem lenne helyes, mivel bizonyos helyzetben ma is beválhat. Általában azonban, korszerű viszonyok között előnyösebb és célszerűbb, ha a végrehajtók anélkül, hogy a meghozott elhatározás jóváhagyását megvárnák, már megismerik feladataikat. Ez lehetővé teszi a harc vagy hadművelet két, esetleg több parancsnoki szinten egyidőben történő tervezését és előkészítését, vagyis az ezzel kapcsolatos időveszteség csökkentését. Ugyanakkor nő a parancsnok felelőssége a meghozott elhatározás helyességéért, kibővül alkotó és kezdeményező tevékenységének tere és lehetősége.

A gyorsan és sűrűn változó helyzetek következtében gyakran válik szükségessé a csapatok *előzőleg megszabott feladatainak pontosítása, sőt sokszor megváltoztatása.* De a hadművelet és harc megnövekedett kiterjedése, a gyors ütem, a harctevékenység manőverező jellege és egyéb más tényezők is megkövetelik, hogy az *alárendelt parancsnokok feladataikat illetően elöljáróiktól nagyobb mélységre kapjanak tájékoztatást, tér és idő vonatkozásában egyaránt.* Ez is jóval kedvezőbb előfeltételeket teremt az alkotó önállóság érvényesüléséhez, a vezetés szükséges központosításának betartása mellett.

Az együttműködés megszervezésének területén az együttműködés néhány kérdésének kölcsönös viszonya megváltozott, és olyan új feladatok adódtak, mint például a tömegpusztító eszközök céljainak, alkalmazásuk idejének meghatározása, a támadás formájának és az ellenség hadműveleti mélységében folytatandó tevékenység jellegének rögzítése, az ellenséges atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök elleni védekezés kérdéseinek kidolgozása és egyeztetése stb. Az együttműködés megszervezésére azonban rendkívül kevés az idő. A parancsnok nem képes a csapatok együttműködésének valamennyi problémáját átfogni, ha a gyorsan változó helyzetekben arra törekszik, hogy alárendeltjei helyett is megoldja a felmerülő kérdéseket. Ezért *minden parancsnoknak csakis az együttműködés megszervezésének fő kérdéseivel kell foglalkoznia, éspedig oly mértékben, amelyet az adott vezetési szint megkövetel.* A részletkérdések megoldását az alárendeltekre kell bízni. Természetes, hogy a harc vagy hadművelet előkészítési időszakában korszerű viszonyok között is részletekbe menően megszervezheti az elöljáró parancsnok az együttműködést. Ez azonban — a rövid határidőket tekintve — kivételes jelenség lesz.

A csapatok központosított vezetése szempontjából egyre nagyobb jelentőségre tesz szert *az alárendeltek ellenőrzése és segítése,* hiszen ez biztosítja az elgondolás egységes értelmezését és teljesítése érdekében a maximális erőkifejtést. Az ellenőrzés és segítés legyen az elöljárók alárendeltjeik felé irányuló munkájának alapelve. Az elöljáró minden esetben legyen meggyőződve arról, hogy az alárendelt parancsnokok és csapatok az ő akaratát, elgondolását hajtják végre. Az ellenőrzést össze kell kapcsolni a gyakorlati segítséggel, de emellett úgy kell végrehajtani, hogy ne csorbítsa az alárendelt parancsnokok tekintélyét, önállóságát és kezdeményezési lehetőségeit sem.

A központosítás elvének érvényesítése és az alárendeltek kezdeményezőkészségének és önállóságának korlátozása lényegében a parancsnokok és törzsek munkamódszerének és munkastílusának a kérdése. Egy későbbi fejezetben még visszatérünk rá.

A VEZETÉS RUGALMASSÁGA, OPERATIVITÁSA, HATÁROZOTTSÁGA, IGÉNYESSÉGE ÉS GYORSASÁGA

A vezetés további jellemző vonása a hadviselés új feltételei között — a rugalmasság és az operativitás. Mit is jelent ez? Tulajdonképpen azt, hogy a vezetést meg kell szabadítani minden elavult, megcsontosodott és felesleges formától, hogy a parancsnok és törzsek határozottan és kezdeményezően dolgozhassanak, hogy a törzsek munkája egyszerűbb legyen és megszabaduljon minden öncélú tervezési elemtől és az így nyert időt és munkaerőt célszerűen használják fel, hogy a törzs tisztjei a következtetéseket időben jelentsék a parancsnoknak, és így megteremtsék számára a szükséges feltételeket az elhatározás meghozatalához, hogy a törzsek biztosítsák a parancsnoki elhatározás eljuttatását a megfelelő időben az alárendeltekhez, és ellenőrizzék, helyesen értelmezik-e és milyen módon valósítják meg, de ugyanakkor nyújtsanak segítséget is a felfedett hiányosságok gyors felszámolásához.

A vezetés rugalmassága és operativitása megköveteli a parancsnokok és törzsek magas fokú képzettségét és vezetési készségét, valamint azt a képességét, hogy rövid idő alatt át tudják tekinteni, helyesen értékelni és hasznosítani az elöljáró parancsnok általános elgondolásának szellemében az alárendeltek részéről tanúsított kezdeményezés eredményeit. A helyzet váratlan és gyakori változásai esetén a vezetés legyen képes nyomban és határozottan átállítani a csapatok tevékenységét, majd a helyzet további lehetséges kibontakozásának helyes értékelése alapján kiegészíteni vagy megváltoztatni az előre megszabott feladatokat.

Mindez megköveteli a törzs tisztjeinek magas fokú szakmai és politikai felkészültségét, elméleti érettségét és gyakorlati készségét a törzsmunka területén, de különösen a törzsek rendelkezésére álló korszerű harceszközök célszerű alkalmazásában.

A törzsek rugalmassága és operativitása jobbára a parancsnokoktól és főnököktől, azok olyan irányú tudásától és képességétől függ, amelynek birtokában pontos és konk-

rét utasításokat adhatnak az egyes feladatok teljesítésére. Minden egyes parancsnok és főnök, aki rövid és világos utasításokat tud kiadni, sok időt takarít meg nemcsak a törzs tisztjei, hanem alárendelt parancsnokai számára is. A parancsnok konkrét rendelkezései, amelyek a törzsmunka és a harcban kialakult helyzet áttekintésén alapulnak, kedvező feltételeket teremtenek nemcsak a feladatok helyes értelmezéséhez, hanem az alárendeltek kezdeményező tevékenységéhez is.

A parancsnokok és főnökök törzsük vagy osztályuk munkáját operatívan szervezzék meg, és a küszöbön álló feladatok teljesítésére maradéktalanul használják ki a törzs (osztály) lehetőségeit. Nem szabad annyira túlterhelniük egyes osztályokat vagy tiszteket, hogy csak nagy erőfeszítéssel tudják feladatukat megoldani, míg más osztályok munkalehetőségei nincsenek kihasználva. Ezért olyan időszerű napjainkban az a követelmény, hogy a törzsek valamennyi tisztje összfegyvernemi képesítéssel rendelkezzék. Ez lehetővé teszi a törzs valamennyi beosztottjának egyenlő arányú felhasználását minden sürgető és munkaigényes feladat megoldására, tekintet nélkül azok szakképzettségére, beosztási helyére. A jól szervezett és képzett törzsnek vannak olyan erőtartalékai, amelyek biztosítják a vezetés teljes operativitását még a harcban végbemenő éles változások esetében is.

A vezetés rugalmasságát biztosító további előfeltétel annak *határozottsága és igényessége*. A parancsnokoknak mindenekelőtt helyes következtetéseket kell levonniuk a feladat tisztázásából és a helyzet értékeléséből, gyors elhatározásra kell jutniuk és elhatározásukat világos parancsokban kell rögzíteniük. A parancsnok határozatlansága vagy kétértelmű döntése aláássa az alárendelteknek az elöljáró parancsnokuk iránti bizalmát. A bizalmatlanság gyorsan elterjed a többi alárendelt között, és így az alegység, egység vagy magasabbegység harca már eleve kudarcra van kárhoztatva. A vezetés határozottsága azonban nemcsak a bátor és a helyzetnek megfelelő parancs gyors kiadásán alapul, hanem azon is, hogy határozottan meg kell követelni az alárendelt parancsnokoktól és csapatok-

tól a parancs maradéktalan végrehajtását. A határozottság tehát szorosan összefügg az igényességgel, a kettő egymástól elválaszthatatlan, mivel csakis együttes érvényrejuttatásuk eredményezheti a kitűzött harcfeladat sikeres megoldását.

A korszerű harcban, de főleg a csapatok vezetése terén, egyik döntő tényező — az idő, és ezért megnőnek a *vezetés gyorsaságával* szemben támasztott követelmények. Harc az idővel, harc az időnyerésért és a rendelkezésre álló idő leghatékonyabb kihasználásáért — ez a korszerű vezetés egyik legbonyolultabb problémája, hiszen ott ahol régebben napok, esetleg órák határoztak, ma már percek, sőt másodpercek döntenek. A csapatok nagyfokú mozgékonysága és a tűzeszközök hatékonysága megköveteli a felfedett ellenséges célok leggyorsabb lefogását, megsemmisítését még mielőtt további manőverezést hajtanának végre.

Az idő feszessége kiterjed a vezetési szervek minden munkateruletére, a csapatok egész vezetési rendszerére. Arra kényszerít, hogy új formákat és módszereket keressünk, amelyek meggyorsíthatják a vezetési szervek munkáját.

A vezetési folyamat meggyorsításának egyik ilyen formája pl. a parancsnokok és törzsek párhuzamos munkája két vagy több vezetési szinten, mégpedig nemcsak az előkészítés, megszervezés és tervezés időszakában, hanem a harc megvívása során is. Gyorsítja a vezetést a törzsmunka egyes elemeinek gépesítése, a híradás új szervezése, amely az olyan korszerű híradó eszközök felhasználásán alapul, amelyek alkalmasak arra, hogy minőségi romlás nélkul, sokkal gyorsabban a megkívánt időnormákon belül továbbítsák a közléseket, jelentéseket, parancsokat és utasításokat.

A vezetés állandó érvényű alapelve, hogy a parancsnok — *minél kevesebb időt használjon fel saját munkájára és minél több időt biztosítson az alárendelteknek.*

Az időtényező lebecsülése vagy az idő célszerűtlen felhasználása a korszerű harcban a parancsnokok, a törzsek

és csapatok számára rendszerint súlyos következményekkel jár.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy a csapatok korszerű vezetésének jellemző vonásai a harc és hadművelet megvívásának módjaiból és formáiból, a fegyveres erők szervezéséből és lehetőségeiből, valamint a vezetés biztosítására rendelt erők és eszközök technikai fejlettségéből fakadnak.

A vezetés jellemző vonásaiból adódó követelmények megvalósítása magas fokú igényeket támaszt a vezetési szervekkel — a parancsnokokkal és törzsekkel, szervezőkészségükkel, munkamódszerükkel szemben, a vezetési pontok előkészítése, megszervezése és biztosítása, az összeköttetés megszervezése és a rejtett vezetés területén. E követelmények teljesítésének lehetőségeivel és feltételeivel a további fejezetekben foglalkozunk.

A VEZETÉSI SZERVEK

A parancsnoki szervek szervezeti felépítése és tevékenységének formái a fegyveres ütközetek és harcok egyre fokozódó nehézségeivel párhuzamosan fejlődtek és változtak.

Jellemző, hogy a vezetési szervek — a parancsnokok és törzsek — nem egy időben keletkeztek. Első és egyetlen vezetési szervként először a *vezér* — a *parancsnok* jelenik meg, aki viszont a hadügy bizonyos fejlődési szakaszán nem képes többé átfogni és megoldani a csapatok harctevékenységének vezetésével kapcsolatos valamennyi bonyolult problémát. Ezért a vezetésbe további *segítőket* von be, akiket először csoportokba, majd később törzsekbe tömörít. A törzsnek mint vezetési szervnek a kialakulását feltétlenül a hadügy adott fejlődési fokán meglevő történelmi viszonyok tükrében kell vizsgálni.

Ahhoz, hogy világos képet kaphassunk a vezetési szervek feladatairól és szervezeti felépítéséről, tekintsük át röviden fejlődésük folyamatát.

A VEZETÉSI SZERVEK SZERVEZETI FELÉPÍTÉSÉNEK ÉS FUNKCIÓJÁNAK FEJLŐDÉSE

Az emberi társadalom fejlődésének kezdeti szakaszaiban a fegyveres összecsapásokra véletlenül került sor, méretei korlátozottak voltak, és a harcosok kisszámú szervezetlen csoportjai vívták. Az összecsapás lényegében az egyes harcosok és kis csoportok párharcából tevődött össze, amelyet nehéz volt befolyásolni. Ezért a harc irá-

nyításáról és a vezetésről, tehát vezetési szervekről nem beszélhetünk. A harcosok csoportját rendszerint a csoport legrátermettebb tagja vezette, aki maga is harcolt, vagyis a harcosok sorába tartozott.

A rabszolgatartó társadalomban és a korai feudalizmusban a fegyveres összecsapás már bizonyos szervezett jelleget ölt. A harcosok kis csoportjai megnövekednek, egyre inkább szervezetszerű formákba — hadseregekbe — tömörülnek, amelyek önálló katonai egységekre tagozódnak. A fegyveres összecsapás során ezek az egységek bizonyos szabályossággal csoportosulnak, és így ölt formát a csapatok harcalakzata — a harcrend. A hadseregek számának és létszámának növekedésével megnő a fegyveres összecsapás térsége, mérete és időtartama. Törvényszerűen felmerül az így szervezett hadseregekben a vezetés centralizálásának szükségessége. Kialakul a parancsnokok hierarchiája. A csaták döntő céljai azonban az akkori vezetési szervektől — a hadvezérektől — bizonyos előkészítést és tervezést igényelnek. A hadvezérek kidolgozzák az első csataterveket.

Klasszikus példa erre a cannae-i csata (i. e. 216-ban), melyet Hannibál előre kidolgozott terv alapján vezetett és amely a hadművészet történetében mint a római hadsereg teljes bekerítésének és megsemmisítésének példája szerepel.

A hadvezér abban az időszakban az egyetlen vezetési szerv képességeitől függött jelentős mértékben a harc végső kimenetele.

Az idők múltával egyre inkább az a törekvés nyilvánult meg, hogy a harcot menet közben kell befolyásolni és irányítani, mégpedig bizonyos előre kidolgozott és a harcrend egyes elemeivel végrehajtott manőverrel vagy a tartalékban hagyott és az előre nem látott feladatok megoldására rendelt csapatok harcbavetésével. Ez megkövetelte, hogy a hadvezér maga ne harcoljon, hanem a csapatok harcrendjének közelében olyan előnyös helyen tartózkodjék, ahonnan a lehetőséghez mérten átfogóan követheti a harc lefolyását, és gyalogos vagy lovas összekö-

tők révén, a kialakult helyzetnek megfelelően befolyásolhatja azt.

Amikor a gyalogság mellett a lovasság és a tüzérség is fejlődésnek indult, szükségessé vált, hogy a fővezéren kívül fegyvernemi parancsnokok is legyenek. Bár kezdetben e parancsnokok jogköre igen csekély volt (tulajdonképpen csak a fegyelem és a rend fenntartására korlátozódott az alárendeltségükben levő egységeknél, és a hadvezér utasításait hajtották végre), később a hadvezérrel együtt dolgozták ki a csatatervet vagy az egész hadjárat tervét. Így születik meg lassan az új vezetési szerv — a törzs, amely megkezdi bizonyos vezetési feladatok ellátását. A csapatok vezetésével kapcsolatos feladatokat azonban alapjaiban még mindig át tudta fogni az irányító egyén — a hadvezér —, mint az egyetlen vezető szerv. Ez a helyzet több évszázadon át fennállt, és változatlanul érte meg a XVI. század végét, sőt a XVII. század elejét.

A vezetés módszerei, a csapatok irányításának formái lényegesen csak a XVII. és a XVIII. században változnak meg. Ekkor találkozunk a hadügy történetében először az új vezetési szervvel, a mai törzs tulajdonképpeni elődjével. Mindezt a hadügy területén végbemenő alapvető változások idézték elő.

A hadseregek minőségileg és mennyiségileg egyaránt változtak, a csapatokat új és hatékonyabb harci technikai eszközökkel szerelték fel. Tökéletesedtek a gyalogság kézi fegyverei — megkezdték az úgynevezett hátultöltős fegyverek és kézigránátok gyártását. Egyre több huzagolt csövű ágyút gyártottak, és ezzel a tűz hatótávolságának és pontosságának lényeges javulását érték el. A hadsereg fegyverzetében végbemenő változások, de főleg a lőfegyverek tökéletesedése lényegében a kézműipar és az első manufaktúrák széles körű fejlődésének volt köszönhető, amelyek rátértek az öntvények készítésére és a vasgyártásra.

A feudalizmus hanyatlásának és a kapitalista termelési viszonyok fejlődésének időszakában új fegyverfajták gyártása kezdődik. Ez változásokat idéz elő a fegyveres erők szervezésében, új fegyvernemek jönnek létre (pl. a mű-

szaki csapatok, a fogatolt tüzérség stb.), s ez megnöveli a csapatok létszámát, a csaták kiterjedését és időtartamát.

A hadügyben végbemenő változások szemléltető példája az 1708—1709. évi poltavai hadművelet, amely a svédeknek az 1709. június 27-i poltavai csatában elszenvedett vereségével ért véget. A csata több mint 100 km²-es területen folyt le. Az orosz hadsereg — amelyet I. Péter (1689—1725), az egyik legsikeresebb hadvezér vezetett — e csatában 58 gyalogzászlóaljat, 17 lovasezredet számlált és igen erős — 72 lövegből álló — tüzérséggel rendelkezett. A hadsereg összlétszáma elérte a 42 ezer főt.

A felsorolt változások folytán, amelyeket az akkor még új kapitalista termelési mód eredményeként mutatkozó haditechnikai fejlődés tett lehetővé, mind bonyolultabbá vált a csapatok irányítása és a vezetés folyamata, olyannyira, hogy a csapatok irányításával kapcsolatos valamennyi kérdésnek és a vezetésnek egy hadvezér kezében való összpontosítása már irreálissá vált, felülmúlta egyetlen személy fizikai és szellemi lehetőségeit. Egyre sürgetőbben jelentkezett az a követelmény, hogy alaposan és tökéletesen ismerni kell a saját csapatok és az ellenség helyzetét az egész harcmezőn, valamint az egyre bonyolultabbá váló anyagi biztosítást, és hogy meg kell teremteni a lehetőséget a harc menetének befolyásolására. Nem jelentett kisebb problémát a harcrendben működő egységek és az egyes fegyvernemek közötti együttműködés biztosítása sem.

Az égetővé vált kérdéseket csak úgy lehetett megoldani, ha a vezetés bonyolult kérdéseit több kipróbált parancsnok között megosztják, a tevékenység egyes területeit felosztják, az egész vezetési rendszert és ezzel a harctevékenység irányítását bizonyos mértékben decentralizálják.

Feltétlenül létre kellett hozni az új vezetési szervet, — a törzset, hogy átvegye a parancsnokra háruló feladatok egy részét, vagy legalábbis biztosítsa azokat a feltételeket, amelyekre a parancsnoknak szüksége volt e feladatok teljesítésére. Az egyes fegyvernemek jelentőségének és feladatainak növekedésével a felmerülő szakfeladatok megoldására szükségessé vált a mai értelemben vett összfegyvernemi törzsek mellett fegyvernemi törzsek létrehozása is.

A későbbi törzsek kialakításához az alapokat I. Péter rakta le a főszállásmesteri és az ún. adjutánsi funkciók bevezetésével. A hadseregparancsnok közvetlen alárendeltségébe tartozó főszállásmesternek igen fontos feladat jutott a hadsereg vezetésének megszervezésében. Nem kevésbé fontos személy volt a parancsnoki apparátusban az ún. főtűzmester (vagyis a tüzérség parancsnoka). Péter hadseregének katonai szabályzata leszögezte, hogy *a tüzérség parancsnoka az egész tüzérség feje; szakmájához tökéletesen és alaposan kell értenie, mivel az egész lőszerrel, puskaporral és gyújtókkal rendelkezik. Tudnia kell mennyi lőszerre, lőporra, kanócra és egyéb eszközre van szükség a csapatoknál. Ezenkívül értenie kell az erődítéshez is.* Láthatjuk, hogy az egyes törzs-funkcionáriusok számára beosztási kötelmeiket és tevékenységük jogkörét is meghatározták, ami a későbbiekben a szervezettség alapkövévé vált.

A hadügy további alapvető változásaira a 20. század elején, de főleg annak folyamán kerül sor. A tudomány, elsősorban a technika viharos fejlődése a századfordulón, a kapitalizmus egyre növekvő hatalma mellett új jelleget kölcsönöz a hadügynek. A kapitalizmus utolsó szakaszának — az imperializmusnak — alapvető jelensége a sokmilliós hadseregek szervezése és az új harci technikai eszközök tömeges rendszeresítése a csapatoknál. Ezzel megnőtt a hadszíntereken az új erők és harci technikai eszközök sűrűsége, kiszélesült a hadszíntér, a harc célja, a vezetés terjedelme és módszere pedig annyira megváltozott, hogy többé sem tartalmában, sem formájában nem hasonlítható össze a harc eddig alkotott fogalmával. Kialakul a harctevékenység új formája — a mai értelemben vett hadművelet és vele együtt szükségessé válik a hadműveleti művészet elméleti és gyakorlati alapjainak kidolgozása.

A hadműveletet és hadjáratot a szemben álló fegyveres erők széles arvconalon, egymástól jelentős távolságra levő különböző térségekben vívták meg. Lényegesen megnőtt a csaták időtartama. Ennek hatására szükségessé vált a hadművelet jóval részletesebb tervezése, előkészítése és irányítása. Mindez már a 20. század első háborújának, az

1904—1905. évi orosz—japán háborúnak a csatáiban is megmutatkozott. Ez a háború fontos határidő volt a törzsnek, mint vezetési szervnek a kifejlődésében. *Az orosz—japán háborúban szervezték meg először és szorosan a törzseket valamennyi vezetési szinten.* Osztályokra vagy csoportokra osztották őket és létszámukat állandósították. Bár tevékenységükben mutatkoztak hiányosságok (az egyes törzsbe osztott tisztek felkészületlensége a szolgálati kötelmek ellátására, a törzsmunka módszertanának és stílusának tisztázatlansága egészében véve és egyes osztályokon belül, a harc különböző módjaiban és szakaszaiban), mégis kijelenthetjük, hogy a vezetés a szó szoros értelmében végérvényesen elvesztette eddigi jellegét, amikoris az egyetlen vezetési szerv a parancsnok volt.

A 20. század hadügyében végbemenő fejlődésnek és így a vezetési szervek további tökéletesítésének is fontos momentuma az első világháború volt. Már maga a háború elnevezése — *világháború* — bizonyítja, hogy valami a háborúk történetében alapjaiban megváltozott, a háború első ízben terjedt ki az egész világra. 33 ország vett részt benne, ami a világ lakosságának 67 százalékát tette ki. Az európai, ázsiai, valamint a világ valamennyi tengerén lefolyt hadműveletekben majdnem 75 millió mozgósított katona vett részt. A hadműveletek kb. 3000 km kiterjedésű arcvonalon, több mint 4 évig tartottak. A harcmezőkön olyan új fegyverek jelentek meg, mint a repülőgépek, a harckocsik, a nehéztüzérség, a vegyifegyverek — az egyre erősödő monopóliumok termékei.

A hadjáratokat a különböző hadászati vagy hadműveleti irányokban több száz kilométer széles arcvonalon egyidőben vagy egymást követően folytatott hadműveletek sora jellemezte. Az említett módszerrel vívott bonyolult hadműveletek és hadjáratok törvényszerűen magasabb követelményeket támasztottak a csapatok vezetésével, de főleg a törzsek munkájával szemben, kihatottak azok szervezésére, munkamódszereire és munkájuk tartalmára, minden egyes vezetési szinten. A fegyveres erők szervezésében új parancsnoki szint — a front — jelenik meg, amely a főparancsnokság közbeeső vezetési fokozatává válik a had-

seregek irányításában. A vezetési szervek szervezeti felépítése a vezetés központosításának egyre fokozódó követelményéhez igazodott. A hadművelet és harc megszervezésével, tervezésével, és irányításával kapcsolatos feladatok bonyolultsága szükségessé tette a munkamegosztást a törzsön belül, amelynek irányító, szervező és tervező munkája igen fontossá vált. Megnőtt a harci okmányok száma és tartalma, az írásos és grafikus okmányoké egyaránt. A csapatok hadműveleti-harcászati, anyagi, technikai és egészségügyi biztosítása a harctevékenységekben résztvevő élőerő és harci technikai eszközök tömege mellett megkövetelte a saját és az ellenséges helyzet rendszeres értékelését, a helyzetnek az elhatározásokkal való befolyásolását, az együttműködés megszervezését és fenntartását, valamint egyre több statisztikai és egyéb jellegű számvetés kidolgozását. *A törzsek a parancsnokok legfontosabb és nélkülözhetetlen segítőivé váltak, nélkülük a vezetés a bonyolult viszonyok között elképzelhetetlen. Végeredményben a vezetésben tehát két szerv — a parancsnok és a törzs — vesz részt.*

A legfontosabb időszak, amelyben egész sor konkrét rendszabály születik a vezetési szervek szervezeti felépítésére és megszilárdítására, az első és második világháború közötti időszak, de mindenekelőtt maga a második világháború. Az egyes országok gyorsan erősödő gazdasági potenciálja lehetővé tette a hadseregek sokkal nagyobb mérvű ellátását korszerű és hatékony harci technikai eszközökkel, főleg harckocsikkal, repülőgépekkel, különböző űrméretű tüzérséggel, új félautomata és automata fegyverekkel. A motorizálás és gépesítés kiszélesítésével megnőtt a hadseregek mozgékonysága, manőverezőképessége, tűz- és csapásmérő ereje.

A hadművelet és harc, minden vezetési fokon kimondottan összfegyvernemi tevékenységgé alakult. A sikert csakis valamennyi fegyvernem közös erőkifejtésével, szoros együttműködésével lehetett elérni, amelyet a feladat teljes mélységére a harc és hadművelet előkészítése és megvívása időszakában kellett megszervezni és fenntartani.

A harctevékenységek növekvő dinamikája és a manőverezés fokozott gyorsasága megkövetelte az előkészítés és tervezés időszakának lényeges lerövidítését. Az idő a vezetési szervek, de főleg a törzs tevékenységét befolyásoló egyik legjelentősebb tényezővé vált.

A védelem ellenrendszabálya az új fegyverek (repülőgépek, harckocsik stb.) tömeges bevezetésével szemben az volt, hogy új harcbiztosítási elemeket (páncélelhárítást, légvédelmet stb.) szervezett.

A vezetési szervek elé állított feladatok tartalma egyre bonyolultabb és sokrétűbb lesz; kénytelenek újabb feladatokat megoldani, a légvédelemmel, a páncélelhárítással, a vegyivédelemmel, az álcázás megszervezésével stb. kapcsolatban. A helyzetek és feladatok bonyolultsága szükségessé tette a csapatok harcrendjében újabb elemek létrehozását és különféle tartalékok kijelölését. A vezetés sikere abban az időszakban egyre inkább az ellenség alapos ismeretétől függ. Soha nem látott mértékben megnő a felderítés jelentősége, és a szükséges adatok megszerzése a törzsek egyik elsőrendű feladatává válik.

Törvényszerűen fokozódnak a követelmények nemcsak a parancsnokok, hanem a törzsek tisztjeinek szakmai felkészültségével és minőségével szemben. A harcászatnak és hadműveleti művészetnek, az ellenséges hadseregek szervezésének, harcmódjainak, harci technikájának, munkamódszereinek és munkastílusának ismerete, a híradó eszközök alkalmazásának elsajátítása — a vezetési szervek sikeres tevékenységének alapvető feltételévé válik.

A harctevékenység új jellegéhez igazodik fokozatosan a parancsnokok és törzsek munkamódszere, a vezetési szervek szervezeti felépítése és a vezetési pontok telepítési elve is. A vezetési szervek munkaszervezésének és munkastílusának alapjait a Nagy Honvédő Háború időszakában rakták le. A szovjet hadsereg törzseinek legnehezebb feladata a harctevékenység irányítása, a folyamatos együttműködés megszervezése és fenntartása volt a harc- és hadművelet teljes mélységére. Megszületett az az alapelv, hogy *a csapatok harctevékenységének megszervezéséért és irányításáért teljes egészében az összfegyvernemi parancs-*

nok felelős, a törzs pedig olyan segítő — amely a *parancsnoktól keveset igényel és sokat nyújt neki.* A törzs a parancsnok munkaszervévé válik és biztosítja számára a csapatok szilárd és folyamatos vezetését. Tevékenységének lényege abban jut kifejezésre, hogy előkészíti a parancsnoki elhatározás meghozatalát, az elhatározás valóra váltását, valamint a végrehajtás biztosítását az alárendeltek ellenőrzése és segítése útján.

A Nagy Honvédő Háború időszakában a szovjet csapatok vezetési szerveinek munkájában alapvető elvként jutott kifejezésre valamennyi rendelkezésre álló erő és eszköz erőkifejtésének cél, hely és idő szerinti összehangolása a közös cél — az ellenség megsemmisítése — érdekében.

Hátra van még, hogy ismertessük: mik jellemzik leginkább a vezetési szerveket, milyen feladataik és kötelmeik vannak és milyen módon hajtják ezeket végre, figyelembe véve a korszerű hadművelet és harc megvívási módjainak és jellegének sajátosságait.

A KORSZERŰ VEZETÉSI SZERVEK JELLEMZŐI

A szervezőképesség

A sikeres vezetés lényeges és alapvető feltétele a parancsnoki kar szervezőképessége, amely gyakorlatilag valamennyi fokozatú parancsnok és törzs célszerű szervező és irányító tevékenységében jut kifejezésre.

Mit jelent a parancsnoki kar szervezőképessége? E kérdésre Jeremenko marsall adta meg a választ: *a parancsnoki káderek olyan tulajdonságainak összessége, amelyek abban nyilvánulnak meg, hogy képesek a párt és a kormány politikájának gyakorlati megvalósítására, a fegyveres erők harci erejének mindenoldalú fokozására, a csapatoknak a korszerű háború követelményeinek megfelelő kiképzésére és nevelésére, harckészültségük állandó fokozására és fenntartására, valamint a harcmezőn azok helyes alkalmazására és vezetésére, a győzelem elérése és az ellenség szétzúzása érdekében.*

A szervezőképesség tehát a parancsnoki kar minőségét meghatározó egyik dontő tényező. A korszerű háború menetét és kimenetelét meghatározó törvényszerűségekről a Vojennaja Miszl hasábjain 1959—1960-ban lefolyt vita összefoglalója a parancsnoki kar minőségét a fegyveres harc menetét és kimenetelét meghatározó döntő tényezők közé sorolta. A vita azonban nemcsak a parancsnoki kar szervezőképességének, mint a vezetési szervek alapvető jellemvonásának fontosságát és jelentőségét hangsúlyozta, hanem rámutatott több olyan fontos tényezőre is, amely *a szervezőképesség szintjét és ezzel a parancsnoki állomány minőségét is meghatározza.* Ilyenek:

— az államhatalmat képviselő és a fegyveres harc sorsát kezében tartó parancsnoki kar *erkölcsi-politikai tulajdonságai;*

— *a parancsnoki káderek képzettsége,* általános műveltségének színvonala, a harctevékenység megszervezésére és irányítására vonatkozó ismerete és gyakorlati készsége, szakismereteinek szintje; a csapatok sikeres irányítása a korszerű, bonyolult és veszélyes harckörülmények közepette nagymértékben függ a harci technikai eszközök hatékony felhasználásától, ami viszont elképzelhetetlen az igen alapos technikai ismeretek nélkül;

— *erkölcsi-harci tulajdonságok,* különösen olyanok, mint a fokozott felelősségérzet és fegyelem szükségességének tudata, az alárendeltek irányításának képessége, a határozott és önfeláldozó harci erőkifejtésre való mozgósítás készsége, osztatlan tekintély az alárendeltek körében stb.;

— *katonai-pedagógiai tulajdonságok,* vagyis az elméleti felkészültség és a gyakorlati módszertani jártasság a csapatok kiképzésében és nevelésében, a felsorolt és egymástól elválaszthatatlan parancsnoki területeken felmerülő sokféle, bonyolult feladatnak megfelelően.

Láthatjuk, hogy a szervezőképesség szubjektív tényező, amely lehetővé teszi az ország társadalmi berendezéséből, a fegyveres erők tagjainak erkölcsi állapotából, valamint a hadsereg szervezeti és technikai lehetőségeiből fakadó adottságok valóra váltását.

Minél bonyolultabbak azok a körülmények, amelyek közepette majd a katonák tömegei harcolnak és teljesítik feladataikat, annál inkább megnő a parancsnokok szervezőképességének jelentősége. A parancsnoknak tehát, aki eleget akar tenni a korszerű körülményekből fakadó magasabb követelményeknek, képesnek kell lennie, hogy megszervezze valamennyi rendelkezésre álló erő és eszköz együttműködését, biztosítsa anyagi és technikai vonatkozású elgondolásának megvalósítását, következetesen és szívósan harcoljon a kitűzött cél eléréséért. A legnagyobb sikerre e téren azok a parancsnokok és törzsbeli tisztek számíthatnak, akik kiválóan ismerik a hadművészetet, a katonai szakismeretek terén magas fokon állnak, politikailag érettek és győzni akarnak az ellenség felett.

A szervezőképesség senki számára nem adódik önmagától, sem a vezetési szervek veleszületett tulajdonsága, szintje sem adott és állandó, hanem minden más képességhez hasonlóan állandóan fejleszteni, tökéletesíteni és a gyakorlatban ellenőrizni kell. Csakis a parancsnoki kar békében és háborúban folytatott tevékenysége folyamán fejlődhet ki.

Azokat az alapismereteket, amelyeket a parancsnoki káderek a katonai iskolákon és akadémiákon szereznek meg, tovább kell fejleszteni a csapatok harci és politikai kiképzése, valamint a parancsnokok hadműveleti-harcászati továbbképzése folyamán. A legjobb iskolának, ahol a korszerű harc és hadművelet megszervezésével kapcsolatos gyakorlati készségek békében is kialakulhatnak — a harcászati gyakorlatok és hadgyakorlatok bizonyulnak, mivel ezek közelítik meg leginkább a tulajdonképpeni harckörülményeket.

A szocialista társadalmi rendszer megteremti az alkalmas objektív előfeltételeket néphadseregének parancsnoki állománya számára, hogy szervezőképességét kifejlessze: támogatja és lehetővé teszi az egyéni és kollektív alkotó tevékenységet, megfelelő feltételeket biztosít a parancsnoki káderek tehetségének és rátermettségének mindenoldalú kibontakozásához. A harc igazságos és nemes céljainak tudata arra ösztönzi a parancsnokokat, hogy

személyes felelősséget érezzenek saját felkészültségükért, a gondjaikra bízott egységek sikeréért, hogy állandóan fokozzák katonai, politikai, technikai és általános ismereteiket, vezetési művészetüket és a csapatok harci felkészültségét. Az a tény, hogy a néphadseregben a parancsnokok és katonatömegek között teljesen új, a társadalmi célokból fakadó közösségi kapcsolatok alakulnak ki, szintén pozitív irányban befolyásolja a parancsnoki állomány szervező tevékenységét. A néphadsereg parancsnokai és törzsei mind békeidőben, a harci és politikai kiképzés terveinek kidolgozásakor, mind pedig háború esetén a harc tervének elkészítésénél, bátran szabhatnak bonyolult feladatokat csapataiknak, mivel meg vannak győződve, hogy alárendeltjeik azok teljesítése érdekében minden erejüket és képességüket latba vetik.

Ezt mind a békekiképzés időszakából, mind pedig a harcokból vett példák egész sorával bizonyíthatnánk. Elegendő akár egyet is megemlíteni, a legmeggyőzőbbet — a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának lefolyását és eredményeit.

A parancsnoki kar szervezőképességének tökéletesítését és fejlesztését a hadtudomány is elősegíti. Nem kétséges, hogy a haladó szocialista hadtudomány megteremti a legjobb előfeltételeket a parancsnoki szervek szervezőképességének kifejlesztéséhez. A rutin, a megcsontosodottság és sablonosság a hitleri hadsereg parancsnoki szerveinek szerves velejárója volt. Ilyen vonásoktól bizonyos fokig nem mentes az angol—amerikai hadsereg parancsnokainak és törzseinek szervezőtevékenysége sem, amire a legjobb példa a Koreában folytatott harctevékenység irányítása, amely gyakran — főleg ami a harc új alkotó módon való megszervezését és irányítását illette — éppen az amerikai parancsnokok és törzsek tehetetlenségét szemléltette.

Bár igyekeztünk bebizonyítani, hogy a néphadseregben a parancsnokok sokkal jobb objektív feltételekkel rendelkeznek szervezőképességük kibontakoztatásához, mint a burzsoá hadseregek tisztjei, ahol e téren igen sok hiányosság mutatkozik, ez nem jelenti azt, hogy az ellenséget le-

becsülhetjük. Ellenkezőleg Számos példát hozhatnánk fel, amelyek azt bizonyítják, hogy egy esetleges agresszió elleni védekezés során nemcsak technikailag jól felszerelt, hanem jól begyakorlott és kipróbált ellenséggel állnánk szemben. Hiszen például a Bundeswehr tisztjeinek 74 százaléka a legjobb katonai iskolát, a valódi háború iskoláját járta ki a hitleri Wehrmacht Szovjetunió elleni háborújában.

Minél magasabb a hadügy tudományos színvonala, minél, mélyebben, jobban megismerik a parancsnoki kar tagjai a korszerű harc, hadművelet és az egész fegyveres harc alapjait és jellegét, annál tökéletesebben tudják vezetni a csapatokat. E tekintetben a fölény feltétlenül a mi oldalunkon van.

A magas szintű szervezőképesség elérésének és kifejlesztésének első előfeltétele a marxizmus—leninizmus elméletének, az emberi társadalom fejlődése legáltalánosabb törvényszerűségeinek alapos *megismerése.* A háború a múltban is, de korszakunk jellegéből fakadóan különösen, társadalmi jelenség, amelyet általános objektív és specifikus törvényszerűségek irányítanak. Bármely társadalmi jelenség fejlődési törvényszerűségeinek megértése elképzelhetetlen az általános értelemben vett fejlődés alapvető törvényszerűségeinek ismerete nélkül. A fejlődés általános törvényszerűségeinek megértése lehetővé teszi saját tevékenységünk időbeni előrelátását és ennek alapján történő megszervezését, ami tulajdonképpen minden egyes felmerülő kérdés konkrét vizsgálatának és megoldásának legfőbb záloga, lehetővé teszi a sablonosság és dogmatizmus elkerülését, valamint a rendelkezésre álló tapasztalatok alkotó felhasználását a kialakult helyzetnek megfelelően.

Mint ahogy az emberi tevékenység egyetlen területén, úgy a hadügy területén sem lehet kimagasló eredményeket elérni átfogó tudományos elmélet nélkül.

A leninizmus arra tanít, hogy *van egy tudományág, melynek ismerete a bolsevikok számára minden más terü-*

leten is nélkülözhetetlen. Ez pedig a társadalomról, a társadalom fejlődési törvényeiről, a proletárforradalom, a szocialista építés és a kommunizmus győzelmének fejlődési törvényeiről alkotott marxi—lenini elmélet. Nem is tekinthető igazi leninistának az, aki bár leninistának nevezi magát, de félrevonul, hogy saját szakterületének szentelje életét . . . és semmi mással nem törődik . . .

A korszerű viszonyok között folyó fegyveres harc elméletének elsajátítása elsősorban az eddigi háborúk gyakorlatából fakadó következtetések tudományos általánosítását követeli meg. Ezeket az általánosított tapasztalatokat feltétlenül fel kell használni a harci technika és a hadművészet fejlődési irányvonalának meghatározásához. Emellett azonban figyelembe kell venni mindazt az újat, amit a hadügy, de különösen a technika fejlődése, valamint a tudományos kutatás eredményei hoznak. Éppen ebben mutatkozik meg a parancsnoki kar szervezési képessége: az eddigi tapasztalatokból merítve és a fejlődés irányát figyelembe véve mennyire képes felfedni a háború specifikus törvényszerűségeit és ezzel a fegyveres harc egészének alapelveit, hogy ezáltal saját személyét és az alárendelt csapatokat is jobban felkészíthesse a fegyveres harc győzedelmes megvívására.

Az eddigi tapasztalatok, valamint a harci technikai eszközök háború utáni fejlődésében bekövetkezett gyökeres változások alapján e törvényszerűségekből a helyes következtetések levonása és érvényesítése a vezetési szervek tevékenységében és a parancsnokok szervezőképességének fejlesztése terén, alkotó katonai tudományos munkát igényel, amely viszont elképzelhetetlen a marxizmus—leninizmus, de főleg a materialista dialektika és a marxizmus—leninizmus háborúról és hadseregekről szóló tanításainak mélyreható elsajátítása nélkül.

A marxizmus—leninizmus elsajátítása lehetővé teszi a parancsnokok és főnökök számára, hogy békében és háborúban egyaránt úgy tevékenykedjenek, ahogy azt a konkrét helyzet megköveteli, eligazodjanak benne, felismerjék a döntő problémát, amelynek megoldásával biztosítható a hozzá kapcsolódó részproblémák egész sorának egyidejű

MUNKÁSŐRSÉG
XIII. KER. PARANCSNOKSÁGA
XIII. ker. Tanoda u. 6-8.

megoldása is. A marxizmus—leninizmus tanításaival felvértezett parancsnokok és törzsek számára idegen a felmerülő kérdések sablonos megoldása, a dogmatizmus és a rutinra való alapozás, nem bocsátkoznak esztelen vállalkozásokba, de nem félnek az ésszerű kezdeményezéstől sem, helyesen értékelik az ellenség erőit és lehetőségeit, nem értékelik túl, de nem becsülik le képességeit és mesterien vezetik a harcban az alárendelt erők és eszközök tevékenységét.

A marxista—leninista elmélet elsajátításával, mint a parancsnoki szervezőképesség kifejlesztésének lényeges előfeltételével kapcsolatos probléma lezárásaképpen meg kell említenünk, hogy a hadművészet alkotó továbbfejlesztése nemcsak a katonai akadémiák, a vezérkar és a tudományos intézetek feladata és kötelessége, hanem a tisztek tömegeinek is. A hadügy területén minden új a csapatok napi életében, a harcászati gyakorlatokon, a harcszerű éleslövészeteken stb. jelentkezik elsősorban. Ezért a harci technika és alkalmzási módjainak tökéletesítésében fontos szerepet kell játszania valamennyi tiszt gyakorlati tapasztalatainak. E tapasztalatok általánosítására, az új harcmódok, célszerű megoldások stb. keresésére azonban csak elméletileg fejlett tisztek képesek. A parancsnokok és törzsbeli tisztek szervezőképességének fejlesztésében nem kevésbé fontos szerep jut *a harcászati és hadműveleti kiképzésnek*. A parancsnoki karnak a korszerű viszonyok közötti hadművelet és harc előkészítésével, tervezésével, megvívásával és biztosításával kapcsolatos kérdések egész komplexumát kell elsajátítania. A parancsnok teljes felelősséggel tartozik az általa vezetett erőkért és eszközökért. Ezért tökéletesen meg kell tanulnia, hogyan kell azokat alkalmazni a győzelem érdekében. Ezt a célt szolgálja a parancsnoki kar egész kiképzése. Az elméleti és gyakorlati kiképzésen kell a parancsnoki karnak megszereznie a korszerű összfegyvernemi harcra vonatkozó ismereteit.

A harci tapasztalatokkal nem rendelkező fiatal tisztekből álló parancsnoki karunk számára lényeges a katonai szabályzatok tanulmányozása. El kell sajátítaniuk a szabályzatokban és utasításokban foglalt tapasztalatokat és

ez az első előfeltétele annak, hogy gyakorlati munkájukban azok szellemében járjanak el. De ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy a sablonos eljárás megengedhető. Az a parancsnok, aki magáévá tette a szabályzatok és utasítások szellemét, feltétlenül helyesen fogja érvényre juttatni ismereteit a konkrétan kialakult helyzetben is.

A parancsnokok és törzsek a gyakorlatokon sajátíthatják el az elméletnek a valóságos harcot legjobban megközelítő alkalmazását. A korszerű harc magas fokú erkölcsi és harci tulajdonságokat, általános harci és politikai képzettséget, a harci technika alapos ismeretét és kiváló kezelését, a vezetési szervek és a csapatok szoros együttműködését és nagyfokú fizikai erőfeszítését követeli meg. Ezeket a tulajdonságokat már a békekiképzés időszakában, mindenekelőtt a harcászati gyakorlatokon kell kinevelni egy olyan alapelv érvényesítésével, mely szerint — *a csapatokat arra kell tanítani, amire a háborúban szükségük van.* Maradéktalaul beigazolódott az a meghatározás, hogy a *korszerű harcnak a harcmezőn történő vezetésével kapcsolatos tudást időben kell megszerezni. A bonyolult harctevékenység áttekintésére és kézbentartására képes parancsnokokat türelemmel kell tanítani és nevelni.* Minél bonyolultabbak és változatosabbak lesznek a harcászati gyakorlatokon kialakított helyzetek, annál mélyrehatóbban sajátítják el a parancsnoki káderek a korszerű harc vezetéséhez szükséges különböző készségeket, annál jobban elmélyíthetik szervezőképességüket. A gyakorlatokon minden esetre gazdag lehetőség nyílik a szervezőképesség, a bátorság, a határozottság, a kezdeményezés és az ésszerűség kifejlesztésére, de csak olyan körülmények között, ha a gyakorolt helyzetek és a megteremtett körülmények erősen megközelítik a valóságot. Ezért minden olyan harcászati gyakorlat, amelyen eltűrik a könnyítéseket és leegyszerűsítéseket és a parancsnokok nem teljes erőmegfeszítéssel dolgoznak, a harcászati feladatokat nem a konkrét helyzetnek, hanem a bevált sablonoknak megfelelően oldják meg és nem gondolják át mélyrehatóan az elöljáró parancsnok elgondolását és parancsát, csak haszontalan

időtöltés. A harcászati gyakorlatnak a szó szoros értelmében a parancsnokok harci iskolájává kell válnia.

A parancsnokok szervezőképességétől, jellemük szilárdságától, a helyzet minden egyes változására való gyors és helyes reagálási képességüktől függ a harc dinamikája. Ezért a fiatal parancsnokokat meg kell tanítani, hogy elhatározásukat következetesen és határozottan váltsák valóra, és a nehézségek ellenére is teljes erőfeszítéssel, pontosan és a meghatározott időre teljesítsék a parancsokat és utasításokat.

A parancsnoki kiképzés szervezési formáit, a didaktikai és módszertani alapelveket és más oktatási, nevelési kérdéseket nem szükséges részletesen tárgyalnunk, hiszen más kiadványok behatóan taglalják, másrészt nem is tartoznak munkánk tárgykörébe. Vizsgáljuk meg azonban *a parancsnoki kar szervezőképességének* érvényre juttatását a harcban.

A vezetési szervek szervezőképességének legfőbb megnyilvánulása a harcban a harctevékenység olyan formáinak és módjainak megválasztása, amelyek már lényegüknél fogva meglepik az ellenséget.

A Nagy Honvédő Háborúban például a vízi akadályok leküzdésének fő formája a tervszerű előkészítés utáni erőszakos átkelés volt. A szovjet hadsereg azonban fő formaként egyre inkább a menetből, széles arcvonalon indított erőszakos átkelést kezdte alkalmazni. A harctevékenységnek ez az új fajtája annyira meglepte az ellenséget, hogy nem volt képes megakadályozni nagy kiterjedésű hídfők létrehozását a Dnyeper, Dnyeszter, Bug és más folyók térségében, amelyek azután felvonulási területül szolgáltak a további támadó hadműveletekhez. A hasonló példák egész sorát tudnánk megemlíteni. Számunkra azonban fontosabb annak felismerése, hogy *az erős ellenséggel vívott harc és hadművelet ilyen új és meglepő módjainak alkalmazása minden esetben alaposan próbára tette valamennyi parancsnok és törzs szervezőképességét,* mivel a harc kimenetelét bizonyos mértékben előre látták ugyan, mégis min-

den esetben több olyan előre nem látható komplikáció merült fel, amelyekkel szemben időben kellett megtenni a megfelelő ellenrendszabályokat, hogy ne befolyásolják kedvezőtlenül a harc kimenetelét.

A korszerű harci technika, de különösen a tömegpusztító fegyverek új lehetőségeket nyújtanak az ellenség meglepéséhez, a harctevékenység olyan új formáinak és fajtáinak megválasztásához, amelyekre az ellenség nem számított. A hadsereg magas fokú gépesítése és motorizálása lehetővé teszi a támadó hadművelet megkezdését menetből, megindulási helyzet elfoglalása nélkül. A csapatok szélesebb arcvonalon és nagyobb mélységben tagozódnak szét, s az ellenség nem lesz képes pontosan felfedni alkalmazásuk lehetőségeit. A különböző tevékenységek tökéletes megszervezése esetén a szükséges erőket és eszközöket a támadás megindítása előtti utolsó éjszaka is összpontosítani lehet a főcsapás irányában vagy más irányokban, és így meglepésszerűen rajtaüthetnek az ellenségen. A széttagoltan elhelyezkedő csapatok összpontosítása és együttműködésük megszervezése, ilyen új feltételek mellett, magas követelményeket támaszt a parancsnokokkal és törzsekkel szemben. A rendelkezésre álló korszerű harci technikai eszközök lehetővé teszik az ilyen jellegű tevékenységet, és ezért átgondolt szervezési munkával teljesen ki kell ezt a tevékenységet használni.

A csapatok tevékenységének helyes irányítása ma is megköveteli az ellenség kiváló ismeretét. Az „ellenség ismerete" fogalom alatt nemcsak adott helyzetének és állapotának ismeretét kell érteni, hanem hadművészetének és technikájának ismeretét is. Mivel a csapatok harctevékenységének célja az ellenség, a saját elgondolásokat és terveket állandóan az ellenség lehetőségeihez mérten kell helyesbíteni és értékelni. Merőben helytelen volna, ha az ellenség várható tevékenységét tényleges lehetőségeinek figyelembevétele nélkül próbálnánk elképzelni. Megengedhetetlen az ellenséget lebecsülni, a valóságosnál gyengébbnek feltüntetni és nem objektíven értékelni a gyenge és erős oldalait. A háborúk történetéből sok olyan példát ismerünk, amikor az ellenség lebecsülése súlyos veszteté-

gekhez és vereségekhez vezetett. Hasonlóan káros azonban az ellenség lehetőségeinek túlértékelése is, ami igen negatívan hat a csapatok erkölcsi állapotára. Éppen a parancsnokok feladata, hogy alárendeltjeiket az ellenség valóságnak megfelelő, megalapozott és objektív értékelésére vezessék rá.

Manapság igen fontos az ellenség harci technikájának ismerete. A külföldi katonai szakirodalomból ismeretes, milyen nagy figyelmet szentelnek egyes kiemelkedő politikai és katonai személyiségek a harci technika fejlődésének és mennyi anyagi eszközt fordítanak a leghatékonyabb fegyverek, a legmodernebb harceszközök gyártására. Ezt a fejlődést állandóan követni kell, és már békében helyes következtetéseket kell levonni a gyakorlati munkára és a csapatok harci és politikai kiképzésére vonatkozóan. Csakis így képezhetjük ki jól csapatainkat a harcra.

Hozzánk hasonlóan egy esetleges háborút az ellenség is olyan elvek alapján fog megvívni, amelyekre csapatainak békekiképzését fektette. Ezért kell azt alapjaiban ismernünk. Harcban ez a kérdés még jelentősebb. Az ellenség elgondolásának felfedése ugyanis igen nehéz, de lehetővé teszi, hogy helyesen szervezzük meg saját tevékenységünket, pontosítsuk terveinket és helyesen használjuk ki a feladatok végrehajtására rendelkezésre álló valamennyi erőt és eszközt.

Az előrelátás

A parancsnoki kar szervezőképességével dialektikus egységben mutatkozik meg a korszerű hadviselés körülményei között a vezetési szervek két további jellemzője, mégpedig az előrelátás és a kezdeményezés minden egyes vezetési szinten. Vizsgáljuk meg a parancsnokok és törzsek tevékenységével szemben támasztott e két fontos követelményt.

A szervezőképességhez hasonlóan az előrelátás sem tekinthető valamilyen „szellemi ajándéknak" vagy pillanatnyi „sugallatnak". Az előrelátás a saját és az ellenség lehetőségeinek — mint az ellentétek egységének — mély-

reható tanulmányozása és értékelése eredményeként alakul ki.

Jogosan mondhatná valaki, hogy az előrelátás egyáltalán nem új jellemzője a vezetési szerveknek. És ezzel teljesen egyet is lehet érteni. A támadó hadművelet, alapjaiban szintén nem új fajtája a harctevékenységnek és méreteit minden esetben a mélység és az ütem határozza meg. De éppen azért, mivel a korszerű hadműveletek méretei rendkívül megnőttek, és megváltoztak a harc megvívásának körülményei is (a harc gyors kibontakozása, az éles fordulatok, a csapatok nagy mozgékonysága), megnő az előrelátás jelentősége és fontossága is. Az előrelátás a parancsnokok és törzsek munkájának elengedhetetlen követelményévé, a siker elérésének fontos tényezőjévé válik.

A parancsnokok és törzsek munkájában nagyfokú operativitást követelő korszerű hadviselés jellegéből következik *az időtényező rendkívüli jelentősége is.* Aki az időt nem használja ki helyesen vagy elveszteget, az, hogy úgy mondjuk, soha sem tudja azt „behozni" és hibájával kedvezőtlen helyzetbe juttatja a csapatokat.

Ebből a tényből következik a parancsnokoknak és törzseknek az a fontos feladatuk, hogy állandóan ismerjék és helyesen értékeljék a helyzetet, előre lássák annak változásait és ennek alapján késedelem nélkül beavatkozhassanak a harc menetébe, időben meghozzák elhatározásaikat és a helyzetnek megfelelően rövid parancsokkal és utasításokkal gyorsan irányt szabjanak az alárendeltek harctevékenységének.

A harctevékenység valószínű kibontakozásának előrelátása és ennek alapján a hadműveletnek és harcnak jelentős mélységben való tervezése, szervezése, biztosítása és vezetése jellemezze valamennyi fokozatú parancsnok és törzs munkáját.

A harc és hadművelet mai, erősen dinamikus jellege mellett, előkészítésének és tervezésének az lesz a jellemző vonása, hogy az ellenségről, de különösen annak elgondolásáról kevés adat áll rendelkezésre. Ezért a folyamatos felderítés fontosságának növekedésével együtt nő

annak jelentősége is, hogy az ellenség lehetőségeit — idő és tér szerint reálisan értékelve — előrelássuk. Figyelembe kell venni azonban azt a körülményt is, hogy még a legreálisabb előrelátás sem jogosítja fel a parancsnokot egyoldalú következtetésekre, mert akkor elhatározása és ezért a harc vagy hadművelet terve is, egyoldalú lesz. Valamennyi lehetőségnek, tehát nemcsak a saját, hanem az ellenség lehetőségeinek is, alapos és sokoldalú értékelése, különösen pedig az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök lehetőségeinek elemzése — mivel ezek napjainkban a harc és hadművelet döntő tényezői — *szükségessé teszi a konkrétan kialakuló helyzetnek megfelelő néhány legvalószínűbb változat előrelátását.*

Ezért nem lehet ma már a bevált módszerekre támaszkodni és a harcot vagy hadműveletet egy változat szerint tervezni, hanem éppen a reális előrelátásra építve további változatokat kell kidolgozni. Mivel mindkét hadviselő félnek megvan a lehetősége, hogy a tömegpusztító fegyverek csapásaival gyorsan megváltoztassa az erőviszonyokat az arcvonalon, nem lesz ritka eset (a hadművelet és harc döntő céljai, valamint a kezdeményezés megragadására való kétoldalú törekvés miatt) az egymástól teljesen eltérő változatok elkészítése sem (pl. egyidőben kell a támadást és a védelmet előkészíteni).

Bár mindezideig csak a tervezés szempontjából beszéltünk a harc és hadművelet menetének előrelátásáról, ez nem jelenti azt, hogy a parancsnokok és törzsek tevékenységének ez a jellemző vonása csak a harc előkészítésének és megtervezésének időszakában domborodik ki. Ellenkezőleg, *az előrelátásnak a harc minden egyes időszakában a parancsnokok és törzsek munkájának nélkülözhetetlen és állandó vonásává kell válnia.* Ebben az irányban is minőségi különbség tapasztalható az előrelátással kapcsolatos jelenlegi és régi követelmények között. Az elmúlt háborúban az egyes harctevékenységek és hadműveletek bonyolultsága ellenére is az egy vonatkozásban elkészített terv alkotta minden fajta tevékenység alapját. A helyzet helyes értékelése és a tevékenység mindenoldalú biztosítása esetén feltételezhető volt, hogy a hadművelet lényegében

a terv szerint fog lefolyni, mivel nem álltak rendelkezésre oly hatalmas pusztító eszközök, amelyek alapvető fordulatot idézhettek volna elő az arcvonalon kialakult helyzetben. A múltban tehát az előrelátás jobbára az előkészítés időszakában érvényesült.

Napjainkban már egészen más a helyzet. Az egyoldalúan előkészített és megindított hadműveletben az új harceszközök, de főleg a rakéta-atomfegyverek és egyéb tömegpusztító eszközök hatására már az első órákban lényeges változás következhet be az eredeti tervhez viszonyítva. Ezért a harc (hadművelet) tulajdonképpeni megvívásakor, amikor mindkét fél helyzete már reálisabban és konkrétabban jut kifejezésre, amikor az ellenség is kénytelen felfedni elgondolását és erőinek, eszközeinek azt a részét, amelyet előzőleg nem volt módunkban felfedni, a helyzet további kibontakozásának előrelátása továbbra is nagy jelentőségű. Éppen a harc közbeni előrelátás teszi lehetővé, hogy időben előkészítsük az erők és eszközök tevékenységének irányításához, valamint az előzőleg kiadott harcfeladatok kiegészítéséhez vagy megváltoztatásához szükséges intézkedéseket.

Helyes és logikus következtetésnek tűnik, hogy a harc és hadművelet minden egyes időszakában, minden helyzetben és *minden időben az előrelátás az egyik legfontosabb tényező, amely ellensúlyozza az esetleges ellenséges meglepés negatív hatását, ugyanakkor megteremti a legkedvezőbb előfeltételeket a saját csapatok számára a meglepés tényezőjének hatékony kihasználásához.*

Az előrelátás és a meglepés szorosan kapcsolódik egymáshoz, dialektikus egységet alkot. Mint ahogyan a meglepés a harc és hadművelet sikerét eldöntő egyik legfontosabb tényező, különösen a korszerű atomtöltetű rakétafegyverek és egyéb harceszközök tűzerejének hatékony kihasználása esetén, ugyanúgy a parancsnokok és törzsek előrelátása a meglepés legfőbb feltétele.

A kezdeményezés és határozottság

A vezetési szervek tevékenységének nem kevésbé jelentős és fontos vonása a korszerű harcban és hadműveletben — a kezdeményezés és határozottság. A második világháború tapasztalatai bizonyítják, hogy a győzelemhez minden esetben a parancsnokok, néha a legalacsonyabb szintűek, bátor, meglepő és eredeti elhatározásai vezettek, ha az előljáró azokat harcászati, sőt esetenként hadműveleti méretekben megfelelően kihasználta. Ahol a parancsnokok és törzsek ilyen tulajdonságokkal nem rendelkeztek, a harctevékenységek csak lényegtelen eredménnyel vagy kudarccal végződtek.

Ezeket a tapasztalatokat támasztja alá több parancsnok kijelentése is. Jeremenko, a Szovjetunió marsallja például megjegyzi, hogy „egyes parancsnokok tevékenysége mindenfajta kezdeményezést nélkülözött, nem voltak képesek a válságos helyzetben kedvező fordulatot elérni, mindig valamilyen felülről jövő sugallatra vártak. A későbbiek során rájöttem, hogy ez tulajdonképpen a csekély önbizalom jele és valamiféle különleges, természetfeletti várásán alapul; mindez a személyi kultusz szellemében való nevelés következménye volt. Egyesek — olyanok is, akik igen felelősségteljes poszton álltak — úgy vélték, hogy a legfontosabb elhatározásokat felülről, teljesen kidolgozva, készen kell megkapni. Mindez hallatlanul káros volt a háború első napjaiban, amikor voltak olyan pillanatok, hogy igen sok múlott azon, mennyire tudjuk megszállni és megtartani állásainkat még igen kis erőkkel is. A zászlóaljparancsnokok várták az egységparancsnok elhatározását, ő viszont a magasabbegység parancsnokét és így tovább. Igen nehéz munka árán sikerült elérnünk, hogy valamennyi parancsnok, kezdve a századparancsnoktól — mindenütt és mindenkor, ahol alegységével feladatot hajt végre, széles körű kezdeményezést tanúsítson, vegye fel a harcot és támadja az ellenséget, vagy védelmezze a szovjet föld minden talpalatnyi területét . . ."

Nézzünk egy példát az egyik német tábornok (Mellenthin Harckocsiütközetek 1939—1945. Moszkva, 1948.) köny-

véből. „Az alegységek parancsnokainak felkészítésében mutatkozó sablonosság folytán — írja a szerző — megszokják, hogy nem szabad túllépniük az utasítások és szabályzatok kereteit és ezzel elvesztik kezdeményezőkészségüket és egyéniségüket, jóllehet, az minden parancsnoknál alapvető követelmény lenne . . .” Ugyanő más helyen bírálja azt a parancsnokot, aki túl aprólékosan avatkozik bele alárendeltjei működésébe, ami gyakori bonyodalmakhoz és az alárendeltek nyugtalan és kapkodó tevékenységéhez vezetett a harcban. Ezt *kicsinyes gondoskodásnak* nevezi. Ebben az értelemben bírálja az angolok afrikai tevékenységét Rommel is, aki a „Páratlan esélyek” című könyvében leszögezi: „. . . az akciók lassú és sematikus lebonyolítása, a kicsinyesség, amely megfosztotta az alsóbb parancsnokokat a kezdeményezéstől és az állandóan változó helyzethez való alkalmazkodás lehetőségétől, igen csekély sikereket eredményezett”.

A fenti kijelentések önmagukban véve is jellemzőek és kifejezőek, mivel olyan körülményeket idéznek, amelyek közepette a háború és az egyes csaták nagy mozgékonyságukkal és dinamikus jellegükkel emelkedtek ki. Ha pedig abban az időszakban a parancsnokok kezdeményezése a harcmezőn oly nagy jelentőségű volt, mennyivel inkább az lesz egy esetleges elkövetkezendő háborúban.

A tűzerő, amely a harc döntő elemévé vált, éppen az állandó jellegű és passzív célok ellen használható ki a leghatékonyabban. Éppen ezért a tűzerő hatásával szembeni védekezés legjobb eszköze ma már az aktivitás, a mozgás. Ebben a megállapításban rejlik az aktivitással szemben támasztott követelmény gyökere mindenfajta harctevékenységnél. Az aktivitás már nemcsak a támadás jellemző sajátossága, hanem minden egyes harcmód alapvető jelenségévé válik.

Az aktivitás legkifejezőbb megjelenési formája — a minden rendelkezésre álló erővel és eszközzel folytatott állandó harc a kezdeményezés megragadásáért és megtartásáért. Ezzel szorosan összefügg a harcfeladatok megszabása és végrehajtása, a harci technikai eszközök lehetősé-

geinek legteljesebb kihasználása során tanúsított határozottság és bátorság.

A kezdeményezés kiharcolása, de főleg annak megtartása csakis bátor, határozott és aktív tevékenységgel, de különösen a parancsnokoknak, törzseknek és minden egyes katonának az ellenség megsemmisítésére irányuló szilárd elhatározottságával lehetséges. A korszerű harc törvényszerűségévé válik tehát az az elv, hogy — *a határozatlanság, a várakozás és a passzivitás a kezdeményezés elvesztéséhez és még az erősebb fél vereségéhez is vezethet.* A harcban mindig azé a siker, aki állandóan kezdeményezően lép fel, igyekszik a rendelkezésre álló erők és eszközök alkalmazásának legjobb módszereit megtalálni, aki jól kihasználja a kedvező helyzetet, hogy döntő csapásokat mérjen az ellenségre.

Az előrelátáshoz hasonlóan a kezdeményezésnek, az önállóságnak és a határozottságnak is minden parancsnok és törzsbeli tiszt, de minden egyes katona állandó tulajdonságává kell válnia. Merőben helytelen az az elképzelés, hogy a kezdeményezést és önállóságot csak abban az esetben lehet érvényrejuttatni, ha nem kapunk pontosan meghatározott feladatot, vagy pedig olyan helyzet alakul ki, amellyel a kitűzött harcfeladat nem számolt. Természetesen ilyen esetekben (és ilyen esetekben a korszerű harc bővelkedik) a kezdeményezés különösen fontos lesz, de ugyancsak fontos és jogos követelmény a kitűzött harcfeladat végrehajtása során is.

A feladat legelőnyösebb végrehajtási formáinak és módjainak kiválasztása az elöljáró parancsnok elgondolásának szellemében — ez a kezdeményezés legalapvetőbb megnyilvánulása. A feladat legjobb megoldása körüli találékonyság, vagyis a feladatok végrehajtása a régen bevált és esetenként már elavult, módszerek alkalmazása nélkül, a sablonosság kiküszöbölésével, a parancsnokok és törzsek olyan értékes tulajdonsága, amely különösen korszerű viszonyok között igen jelentős. Természetesen, ez megköveteli a feladat megoldásához való alkotó hozzáállást, szükségessé teszi a feladat helyes tisztázását, a helyzet reális értékelését, és nem utolsósorban az elöljáró parancsnok

elgondolásának és a szomszédok helyzetének alapos ismeretét.

De a kezdeményezés és önállóság érvényesülése a feladatok teljesítésének keretein belül, a problémának csupán egyik oldala. A másik oldala abban jut kifejezésre, hogy a parancsnoknak és törzsnek a feladatok meghatározásánál bizonyos *működési szabadságot* kell biztosítania az alárendeltek számára, hogy kezdeményezőkészségüket teljesen érvényre juttathassák. Az elöljáróknak tisztában kell lenniük azzal, hogy a feladatok túlságos részletezésével nemcsak korlátozzák alárendeltjeik kezdeményezését, hanem elnyomják azok alkotó gondolkodását is, és megtanulják azt, hogy állandóan a felülről jövő irányítást várják. Sőt tudniuk kell, hogy a részletesen meghatározott feladat teljesítésének bármilyen akadályozása az ellenség részéről — erre pedig manapság az ellenségnek rengeteg lehetősége van — az állandó felülről jövő irányításhoz szokott parancsnokot kilátástalan helyzetbe hozhatja, mivel a változásra nem készült fel.

A korszerű harc azonban a harcfeladatok megszabása során nemcsak az alárendeltek működési szabadságát lehetővé tevő bizonyos fokú nagyvonalúságot követel meg, hanem nagyobb távlatokban való gondolkodást is. Ez a követelmény különösen a harckocsiegységek és magasabbegységek harcfeladatainak megszabásánál lép előtérbe, mivel azok a korszerű harcban feladataikat igen gyakran a főerőktől elszakadva oldják meg. Gyors behatolásuk az ellenséges harcrend mélységébe szükségessé teszi, hogy feladataikat hosszabb időtartamra és olyan feltételezéssel határozzuk meg, hogy a parancsnokok kezdeményezése teljes mértékben érvényesüljön.

Ezideig csupán a támadás közbeni kezdeményező tevékenység fontosságáról beszéltünk. Ez azonban *semmiképpen sem jelenti azt, hogy védelemben csökkenne a kezdeményezés jelentősége.* A korszerű harc dinamikus és manőverező jellege kifejezően jut érvényre a védelmi harc megvívási módjaiban is. Az ellenség megsemmisítésé-

nek módjai, a csapatoknak a védelmi terepszakaszon a védelem feladatainak érdekében végrehajtott harctevékenysége és manőverezésének formái teljes egészében a parancsnok, a törzsek és a csapatok kezdeményező és határozott tevékenységétől függnek.

Nyilvánvaló, hogy minél nagyobb körletet kell védeni, annál nagyobb a védelmi harc megvívásának tere, lehetősége, annál több a változata. Ezért az egyes fokozatú parancsnokok és törzsek kezdeményezése és önállósága, az elöljáró parancsnok elgondolása megvalósításának alapvető feltétele.

A magas fokú kezdeményezéssel, önállósággal és határozottsággal szemben támasztott követelmény még erőteljesebben lép előtérbe a találkozóharcok és ütközetek megvívásánál, amelyek a harctevékenység leggyakoribb fajtái lesznek nemcsak a háború kezdeti időszakában, hanem mindvégig. Tekintettel arra, hogy a harctevékenységnek ezt a fajtáját mindkét hadviselő fél támadó tevékenysége jellemzi, igen nehéz részletesen előrelátni a harc menetét, és ennek alapján egyértelműen meghatározni a csapatok feladatait. Ezért szinte szabálynak tekintendő, hogy a találkozóharccal kapcsolatos feladatokat csak általánosságban és gyakran igen vázlatosan fogják kiadni, így lényegében azok csak az elöljáró parancsnok általános elgondolását tükrözik.

E feladatok megvalósítása, és így a találkozóharc sikere teljes mértékben az alárendelt parancsnokok és törzsek széles körű kezdeményezésétől, önálló és határozott tevékenységétől függ.

Mivel a parancsnokok, törzsek és csapatok kezdeményezésének jelentősége és fontossága a korszerű harcban fokozódik, és az előző fejtegetés során pedig csak e követelmény indokolására szorítkoztunk, ezért nem árt, ha a kezdeményezéssel kapcsolatos kérdéseket más szemszögből is megvizsgáljuk.

A vezetési szervek többi jellemző sajátosságához hasonlóan a kezdeményezőkészség és az önállóság sem veleszüle-

tett emberi tulajdonság; kialakítását nagyban befolyásolja a környezet és a nevelés.

Már a szervezőképesség tárgyalásánál rámutattunk, hogy a néphadseregekben igen kedvezőek az alkotó kezdeményezőkészség kifejlesztésének feltételei. Szóltunk már az ideológiai fejlettség és a politikai öntudat jelentőségéről is, mint a katonai szakismeretek elmélyítésének, a korszerű harc által támasztott követelmények elérésének lényeges előfeltételeiről. Mindez a kezdeményezőkészség kialakítására is érvényes.

A kezdeményezés célszerűségének és hatékonyságának legfőbb értelme és kritériuma gyakorlati érvényesülésében, vagyis az elhatározás megvalósításában rejlik. Ismert tény, hogy a kezdeményező gondolatok és javaslatok egész sora csak azért nem valósul meg, mert alkotójuknak nem volt elég akaratereje maradéktalan véghezvitelükre, vagy környezete annyira korlátozta működési szabadságát, hogy nem tudta megvalósítani őket. Ilyen körülményeket és feltételeket teremt például a burzsoá társadalmi rendszer belső szerkezete, amely a kezdeményezés megnyilvánulását meglehetősen elnyomja.

A burzsoá katonai szakemberek már felismerték, hogy az a hadsereg, melyben nincsenek meg a kölcsönös érdekek elérésére — az ellenség feletti győzelem kivívására — irányuló egészséges kezdeményezés széles körű kibontakozásnak feltételei, nem állhat helyt a korszerű harc nehéz megpróbáltatásaiban. A korszerű harc objektív követelményeitől kényszerítve fokozatosan elvetik minden egyes modern kapitalista hadseregben azt a régi porosz bürokratikus elvet, mely szerint a kezdeményezés csakis a hadvezér előjoga, alárendeltjei ugyanakkor kötelesek vakon és megfontolás nélkül végrehajtani parancsait. A harc bonyolultsága, a csapatok összefogásának és irányításának nehézségei a harcmezőn, arra kényszerítik a burzsoá katonai vezetőket, hogy a döntésben egyre több önállóságot adjanak az alsóbb szintű parancsnokoknak. Tipikus példája annak, hogy egyes burzsoá teoretikusok általában egyre helyesebb nézeteket vallanak a kezdeményezésnek harcban játszott szerepéről, az amerikai hadsereg

volt vezérkari főnökének, Ridgway tábornoknak „Az ember a létfontosságú fegyver" című cikke, amely 1955-ben látott napvilágot az US News and World Report című folyóiratban. Ridgway a csapatok fokozott mozgékonyságával kapcsolatban kifejtette, hogy: „... a legalapvetőbb követelmény: vezetési rendszerünk egész láncolatának szellemi rugalmassága és gondolkodásunk megszabadítása a régi tapasztalatokra való támaszkodás bénító hatásától. Minden újat helyesen kell alkalmazni a hadművészetben, az új követelményekre új módszerek kialakításával kell válaszolnunk, az új fegyvereket és új lehetőségeket hozzá kell idomítanunk a régi és változatlan emberi tulajdonságokhoz és a hadviselési alapelvekhez. A harcászat ilyen fejlesztése nagyobb lehetőséget ró az alsóbb szintű parancsnokokra, mint bármikor azelőtt. Minden alacsonyabb parancsnoknak gyakran kell önállóan vagy csaknem önállóan döntenie. Kezdeményezésükből és a döntésre való képességükből nem kevésbé fegyverzetük technikai erejéből táplálkozik győzelmi reményük".

Ilyen és hasonló nézetek egyre gyakrabban látnak napvilágot a nyugati katonai sajtóban, és befolyásolják a kapitalista világ teoretikusainak gondolatait, felfedik a katonapolitika irányvonalát meghatározó fejlődési tendenciát. Már Ridgway szavainak kritikus hangvétele, hogy ui. az új követelményekre új módszerek kialakításával kell válaszolni — megmutatja azt a belső harcot, amely az új, objektíve helyes ismeretek, valamint a reakciós elöregedett meghatározások és nézetek között folyik. Ez a fejlődési folyamat azonban ellentétben áll az imperialisták jogos aggályaival, melyek szerint a harcoló katonák tömegei, sőt az alsóbb szintű parancsnokok is „megbízhatatlanok". Ezért a burzsoá hadsereg sohasem lesz képes arra, hogy megteremtse a valamennyi katona egészséges kezdeményezőkészségének kifejlesztéséhez szükséges feltételeket. Ezzel indokolható, hogy az imperialista hadseregek katonáinak kezdeményezőkészsége az önfenntartás ösztönéből vagy pedig a kalandorságból, a burzsoá individualizmusból fakad.

Ezzel ellentétben, *hadseregünk belső rendszere teljes*

szabadságot biztosít minden parancsnok, törzsbeli tiszt és katona számára, az ésszerű és egészséges kezdeményezés kifejtéséhez, mivel az imperializmus elleni esetleges harc nálunk nem az egyének, hanem a Varsói Szerződés keretén belül szoros szövetségben tömörülő nemzetek egész koalíciójának ügye és érdeke. A hadseregünknek ez a belső rendszere, az egyszemélyi parancsnoki vezetésben kifejezésre jutó szervezett és központosított irányítás azonban bizonyos veszélyt is rejt magában, mégpedig azt, hogy a szigorú centralizálás helytelen felfogása és megvalósítása esetenként bürokratizmushoz vezethet, amely a tömegek kezdeményezését a szó szoros értelmében megbénítja, fékezi.

Ha azt állítjuk, hogy a harcban kezdeményező tevékenység alapjait már a parancsnokok, törzsek és csapatok békekiképzése és nevelése időszakában kell lerakni, célszerű, hogy rámutassunk a gyakorlatban előforduló néhány negatívumra.

Az egyik veszélyes jelenség, amely már békében elnyomja az alsóbb parancsnokok egészséges kezdeményezőkészségének megnyilvánulását — *a papírok tömegével „felülről lefelé" való lélektelen irányítás.* Ez az alárendeltek valódi igényeitől elszakadt bürokratikus irányítási módszer, főleg a holt statisztikákból és jelentésekből indul ki, és végső célja általában az, hogy a feladatokat függetlenül attól határozza meg, gyümölcsözők-e, célszerűek-e vagy sem.

A bürokratizmus további megnyilvánulása — amely az emberek lebecsüléséből, valamint abból a bizalmatlanságból fakad, hogy az alárendeltek nem képesek közvetlen irányítás nélkül önállóan és helyesen dönteni — *az alárendeltek szükségtelen korlátozása és a jogkörükbe való indokolatlan beavatkozás.* Az a parancsnok, aki azt állítja magáról, hogy *egységét, alegységét teljesen kézben tartja,* mivel a közbeeső parancsnokok feje felett közvetlenül irányítja a személyi állományt, gyakran jószándékúan, mert azt hiszi, hogy ez a helyes eljárás, döntéseivel korlátozza alárendeltjeinek munkáját, és így azok önkéntelenül passzívakká válnak. Gyakori jelenség ez a szakasz és szá-

zadparancsnokoknál, akik passzívan veszik át a zászlóaljvagy az ezredparancsnok intézkedéseit, ha azok közvetlenül irányítják alegységeiket és így fölöslegesnek érzik magukat. Ha ez a vezetési módszer általánossá válik — bármilyen vezetési szinten — aláássa a beosztott parancsnokok tekintélyét, csökkenti felelősségérzetüket, leszűkiti parancsnoki hatáskörüket.

A kezdeményezés kibontakozását lényegesen korlátozó súlyos hibák között kell megemlítenünk, ha az elöljáró parancsnokok figyelmen kívül hagyják, sőt esetenként lebecsülik az alárendeltek kezdeményezését. Ez a jelenség az alárendeltek ellenőrzésénél a legszembetűnőbb. Ellenőrzés közben csupán azt kutatni, hogyan teljesítették az alárendeltek az elöljáró utasításait és teljes figyelmen kívül hagyni azokat a rendszabályokat, amelyeket az alárendeltek saját hatáskörükön belül kezdeményezően foganatosítottak a feladat teljesítése érdekében, már egy lépés az alárendeltek kezdeményezésének elfojtásához. Az ellenőrzött parancsnok az efféle ellenőrzés után rendszerint arra a következtetésre jut, hogy munkájának megfelelő értékelése érdekében elegendő, ha mechanikusan teljesíti a felülről jövő parancsokat, és mivel önálló kezdeményezéseit senki sem értékelte, úgy gondolja, hogy az nem kívánatos és felesleges.

A korszerű harc objektíven és törvényszerűen megköveteli a csapatok vezetésének szigorú centralizálását, ezzel párhuzamosan azonban egyre kifejezettebben kerül előtérbe valamennyi fokozatú parancsnok és törzs, de nem kevésbé a csapatok kezdeményezőkészsége széles körű kifejlesztésének szükségessége.

Ezeket a látszatra egymásnak ellentmondó tendenciákat a hadsereg gyakorlati életében össze kell hangolni és olyan egységes egésszé kell kovácsolni, amelyben a felülről jövő célszerű és egységes vezetés, az alulról jövő egészséges kezdeményezés teljes kihasználásával ötvöződik egybe. A parancsnok egyszemélyi jogköre és személyes felelőssége semmiképpen sem akadályozhatja az alárendeltek egészséges kezdeményezését. Az elöljáró vezetési szerveknek az a rendeltetésük, hogy alárendeltjeik

tevékenységét a közös cél elérése érdekében koordinálják, ellenőrizzék, és a legmesszebbmenő segítséget nyújtsák, de mindezt úgy, hogy senkinek a hatáskörét ne korlátozzák, és kerüljék a fölösleges beavatkozást. Az egyszemélyi parancsnoki jogkör lehetővé teszi, hogy az alárendelteket következetességre, rendszeretetre és a munkában való önállóságra neveljék, és kialakítsák bennük a következményekért való teljes felelősségtudatot.

Csakis a parancsnokok, törzsek és csapatok már béke idején helyesen megszervezett életével, kiképzésével és nevelésével lehet kialakítani a korszerű harcban oly fontos és jellemző tulajdonságokat, mint a kezdeményezés és önállóság.

A parancsnok viszonya az alárendeltekhez

A vezetési szervek jellemző vonásainak megrajzolása, mint hogy azok egyrészt a parancsnokok és törzsek funkcióiból és helyzetéből, másrészt pedig a korszerű fegyveres harc jellegéből és megvívási módjából fakadnak, nem lenne teljes, ha nem beszélnénk a parancsnok és alárendeltjei közötti viszonyról, amely nem kismértékben befolyásolja a csapatok vezetésének sikerét vagy sikertelenségét.

A parancsnok személyével és alárendeltjeihez való viszonyával a hadügy történetében már számos neves katonai teoretikus foglalkozott. Mivel ez nem tisztán katonai, hanem sokkal inkább társadalmi jellegű probléma, a parancsnok és alárendeltjei közötti viszony mindig az adott ország társadalmi rendszerét tükrözte.

Clausewitz, az egyik legismertebb burzsoá katonai ideológus, akinek tételei mindmáig fennmaradtak a kapitalista hadseregekben, kidolgozta a hadvezér feladatainak elméletét, amely tartalmára nézve sok vonatkozásban idealista jellegű. A hadvezérnek tulajdonította ugyanis a döntő szerepet a történelmi események formálásában. „A háború" című művében írta, hogy *a hadvezéri lángelme hivatott arra, hogy pótolja a hadsereg vitézségét, és amíg lehetséges, összetartsa azt.*

A hitleristák hivatalosan táplálták azt az elméletet, amely szerint az egyszerű németnek vagy katonának nem szabad, nem lehet és nincs joga gondolkodni és fölösleges értenie tevékenységének értelmét. Az iparban, a mezőgazdaságban, az iskolákban, de mindenütt máshol is *vezetőket* neveztek ki — ezek a hadseregben a tábornokok és a tisztek voltak —, és nekik kellett gondolkodniuk és dönteniük az egyszerű német helyett. Valamennyi vezető helyett viszont a *fővezér*, a führer, Hitler, a finánccoligarchia figurája, gondolkodott és döntött. A német imperialisták arra törekedtek, hogy a németek millióit akaratuk vak végrehajtóivá, hódító terveik megvalósításának engedelmes eszközeivé alakítsák.

Az „Irányelvek" a német hadsereg csapatai és parancsnokai számára meghatározta: „Emlékezz rá, és irányelvnek tekintsd: Akár nappal, akár pedig éjszaka — mindig a vezérre gondolj, ne nyugtalanítson semmilyen más gondolat, légy tudatában annak, hogy ő gondolkodik és irányít helyetted. Számodra nem marad más, mint ennek szellemében cselekedni . . ."

Milyen kapcsolat lehet a parancsnokok és alárendeltjeik között ma a kapitalista hadseregekben, különösen a nyugatnémet Bundeswehrben, ahol túlnyomórészt egykori hitlerista tábornokok és „kipróbált" nácik irányítanak, amikor a Bundeswehr a „régi jó és dicső hagyományokra" épít, de a többi imperialista hadseregben is merítenek a Wehrmacht „értékes" tapasztalataiból. Nyilvánvaló a fennmaradó osztálykülönbségekből fakadó „magasabbrendűség" éreztetésének, a fölényességnek, a kényszernek stb. ténye.

Egészen más a parancsnokok és alárendeltjeik közötti viszony a szocialista országok hadseregeiben, ahol egyszersmindenkorra megszűnt az embernek ember által való kizsákmányolása, és ahol az osztályviszonyok lényegében kizárnak mindenfajta antagonizmust. A néphadsereg parancsnokainak viszonya alárendeltjeihez és az ezen alapuló egész vezetési rendszer, a csapatok tevékenységének irányítása a marxi—lenini tételekből, a leghaladóbb világ-

nézetből fakad, amely az emberiséget a legragyogóbb jövő — a kommunizmus felé vezeti.

A tisztek és katonák közös osztályérdekeinek megfelelően, a kölcsönös megértés és egymás tiszteletben tartásának, a kölcsönös segítésnek és együttműködésnek a kapcsolata alakul ki közöttük. Már említettük, hogy a harci technikai eszközök soha nem látott fejlődése ellenére is az ember lesz a döntő tényező a harcban, az az ember, aki megtanulta e technikai eszközök kezelését, aki politikailag fejlett és fizikailag erős, akit a hazája iránti szeretet fűt, és szükség esetén a győzelem kivívása érdekében a legdrágábbat — az életét is kész feláldozni. Ezért kell megismerni, megérteni az embereket és a legmesszebbmenően gondoskodni róluk.

Nyilvánvaló, hogy sokkal egyszerűbb elsajátítani a harcászat, hadműveleti művészet alapjait, megismerni a legbonyolultabb harci technikai eszközöket, és megtanulni alkalmazásukat, mint megismerni az embert és kialakítani a hozzá való helyes viszonyt. E téren számunkra még hosszú ideig a szovjet parancsnokok szolgálnak példaképül.

A szovjet parancsnokoknak alárendeltjeikkel való kapcsolata alapjaiban különbözik még a kapitalista hadseregek legjobb parancsnokainak kapcsolataitól is. Világosan és egyértelműen fejezi ki ezt a viszonyt az *„elvtársiasság"* fogalma. Az „elvtárs" megszólítás a szovjet hadseregben sohasem volt formális és ma sem az. Az elvtársiasság, az emberek, az új társadalmi rend egyenjogú polgárai közötti újszerű kapcsolat kifejezője. Maxim Gorkij erről így ír: „Azt mondják, elvtárs — és úgy érzik, hogy ez a szó hivatott egyesíteni az egész világot, felemelni minden embert a szabadság magaslataira, és összefűzni őket új kapcsokkal, az egymás iránti megbecsülés, az emberi szabadság tiszteletben tartása szilárd kötelékeivel, éppen az ember szabadsága érdekében." Ezért az elvtársiasság a szovjet hadseregben mindig íratlan törvény: a bajtársiasság és kölcsönös segítségnyújtás alapja volt a Nagy Honvédő Háborúban, s napjainkban a békekiképzés folyamatában is az maradt.

Az elvtársiasság — mint a kölcsönös kapcsolat kifeje-

zője nemcsak a katonák, hanem a parancsnokok és alárendeltek között is — egyáltalán nem jelent kevesebb megbecsülést az alárendeltek iránt, és kisebb tekintélyt a parancsnokok számára. A parancsnokok tudják, hogy az ember tökéletesítésének forrása, fejlődésének alapja, az ember adott fejlettségi színvonala és az általa megoldandó létfontosságú feladatok közti ellentmondás. Ezeket az új, létfontosságú feladatokat a közösség, a hadseregben teljesített szolgálat — a haza szolgálata szabja meg az embereknek. A fejlődés forrása ezen ellentmondások legyőzése, az emberek felemelése a feladatok által szabott követelmények szintjére és ezzel a tudat és a jellem új vonásainak kialakítása. A parancsnokoknak az alárendeltjeikhez való viszonyában és fordítva is, tehát az egész vezetési rendszerben, igen fontos tényező a *parancsnok tekintélye*. Ez a tekintély nem támaszkodhat csupán a magasabb rendfokozatra vagy magasabb beosztásra, alapját a parancsnok munkájában mutatkozó eszmeiségnek és szaktudásnak kell képeznie. A tudás, ha képesek vagyunk bármilyen helyzetben gyümölcsöztetni, megérdemelt tiszteletet kelt. Az ilyen parancsnoknak — függetlenül rendfokozatától és beosztásától — megvan a tekintélye. Nem kevésbé fontos és egyre inkább előtérbe kerülő tényező azonban a parancsnok tiszta jelleme és az alárendeltek iránti szeretete is. Ha nem szereti az embereket, nem is lehet jó parancsnok. Az alárendeltek ugyanis igen jól megérzik, ha a parancsnok irántuk való viszonya közömbös vagy formális. A közömbös magatartással már eleve meghiúsul a belső érzéseken alapuló kölcsönös kapcsolat. S ha ez bekövetkezik, vajmi keveset érnek a parancsnok szakmai és politikai ismeretei, képességei. Sem az egysége, sem a törzse nem lesz jó.

A parancsnok nem nézheti el alárendeltjeinek hiányosságait, és nem engedélyezhet számukra könnyítéseket az egyes feladatok megoldása során. Ez ugyanis eleve lehetetlenné tenné az alárendeltek eredményes nevelését, mert mindig akadnak olyan egyének, akik ki tudják használni a parancsnok olcsó népszerűségre irányuló törekvését és egyre több könnyítést igényelnek. Az a parancsnok,

aki ilyen magatartásával elveszti „súlyát" az alárendeltek szemében, tekintélyét nagy nehézségek árán vagy visszaállítja, vagy tovább folytatja az engedményeket, és alárendeltjei hamarosan a „fejére nőnek", sőt végül nem fogja tudni a beosztásával járó kötelmeket ellátni.

A parancsnoknak igényességével mindenekelőtt az alárendeltek öntudatos fegyelmét kell kialakítania. A katonák fegyelmezett élete és tevékenysége nélkül a hadsereg nem létezhet. A hadseregben ugyanis a szabályzatok előírta rend megsértése vagy a parancsok nem kielégítő végrehajtása káros jelenségekhez vezet. A parancsok részbeni teljesítése vagy egyesek késedelmes tevékenysége harchelyzetben az egész alegységet, egységet, sőt magasabbegységet is kilátástalan helyzetbe sodorhatja. A fegyelemnek egyenesen döntő jelentősége van.

Népünk kiterjedt jogkört és rendkívül megbecsült pozíciót biztosít a parancsnokok számára a társadalomban. Ennek alapja az a helyes álláspont, hogy a parancsnok hatalma és tekintélye a csapatok irányításának elengedhetetlen feltétele és harcban a győzelem kivívásának alapja. A parancsnok, aki alárendeltjeit a harcba vezeti, felelős azok életéért és a harc kimeneteléért. Feladatait csak akkor tudja megoldani, ha teljes hatalommal rendelkezik, amely lehetővé teszi számára, hogy valamennyi alárendeltjének mindennapi életét és harctevékenységét befolyásolni tudja. Azok a parancsnokok, akik megértették megtisztelő hivatásukat, jól tudják, hogy felelősek tetteikért. Alárendeltjeiknek példaképül kell szolgálniuk, ki kell nevelniük bennük a hazaszeretetet és minden képességüket, erejüket latba vetve, tudásuk legjavát adva kell felkészíteni őket a harcfeladatok teljesítésére.

Már említettük, hogy a parancsnoknak alárendeltjei példaképévé kell válnia. Ez az állandóan érvényes igazság annyira elemi, hogy számos parancsnok úgy véli, felesleges is beszélni róla, hiszen az minden egyes parancsnok veleszületett tulajdonsága. Pedig feltehetően még jó néhány parancsnoknak kell önmagában kinevelnie ezt a tulajdonságot, és rá kell döbbennie, mily nagy nevelő és szervező erőt jelent a *parancsnok személyes példamutatása.*

Elképzelhető-e, hogy a legendáshírű 62. hadsereg katonái megtartották volna Volgográdot, ha parancsnokaik csak egy kicsit is meginognak? Ha a szovjet csapatoknak a Nagy Honvédő Háborúban végrehajtott legkiemelkedőbb vállalkozásait mélyrehatóbban értékeljük, szinte mindig olyan következtetésekre juthatunk, hogy a győzelem egyik alapvető forrása az alegység-, egység- vagy magasabbegység-parancsnokok magával ragadó példamutatása volt.

Ludvík Svoboda, a Szovjetunióban harcoló 1. csehszlovák hadseregközvetlen hadtest parancsnoka néhány személyes élményét mondja el, amelyek a parancsnok harcban tanúsított személyes példamutatásának jelentőségét szemléltetik. Egyik ilyen élményének leírásánál a következőket mondja: „Az eset egységünk (a Csehszlovák önálló zászlóalj 1943-ban — a szerző) első harci bevetésekor történt. Abban az időben Szokolovónál időt kellett nyernünk, és bármi áron fel kellett tartóztatnunk a hitlerista csapatok előretörését. Ezért ránk és a szovjet alegységekre is óriási feladat hárult. Emlékszem, amikor Safarenko tábornok a 25. gárda-lövészhadosztály parancsnoka az egyik ezred parancsnokát, Biljutyin ezredest utasította, hogy személyesen irányítsa Taranovka védelmét. Mily nagy hatással volt a katonákra, hogy parancsnokuk köztük van, nem is kell hangsúlyoznom. Igaz, hogy Biljutyin ezredes személyesen vezette az óriási túlerőben levő, számos harckocsival és lángszóróval rendelkező ellenség elleni harcot. A fasiszták benyomultak a községbe, ahol elkeseredett harc bontakozott ki. A szovjet katonák a lángszórós harckocsik ellen csupán gyújtópalackokkal támadtak. Merészen felvették az egyenlőtlen küzdelmet. A 120 harcosból mindössze 30 maradt életben, de Biljutyin katonái nem adták fel a települést . . ."

„Ránk — szögezi le Svoboda hadseregtábornok — ez a példa rendkívül nagy hatással volt: rádöbbentünk, mily nagy erő rejlik a parancsnok személyes példamutatásában . . ."

De nemcsak a szovjet katonák körében, hanem a velük vállvetve harcoló csehszlovák alegységek soraiban is a hősiességnek számos olyan példájával találkozunk, amikor a

parancsnokok személyes példamutatása volt hatással az alárendeltekre. Hiszen mindnyájunk számára ismert a Szokolovóért vívott harc, amelyet Taranovkáért folyó harccal majdnem egyidőben vívott meg századával Ottoker Jaroš főhadnagy, később a Szovjetunió Hőse. Hogyan végződött volna Szokolovo védelme, ha Jaroš parancsnok csak egy pillanatra is meginog?

Egy másik példa, amelyet szintén Svoboda hadseregtábornok mond el, az 1. csehszlovák hadseregközvetlen hadtestnek Kijevért vívott harcát idézi: Szergej Petraš alhadnagy szakaszát, melynek katonái nagyrészt először voltak harcban, az ellenséges géppuskák erős oldalazó tüze földre kényszerítette. A szakasznál most történtek az első sebesülések. Az ellenség tüze erős, elsöprő volt. Előre kellett törni, de nem akart senki felugrani. A helyzetet Petraš alhadnagy oldotta meg. Előrántva pisztolyát, teljes erőből felkiáltott: „Csehszlovákiáért, Kijevért — előre!" és maga ugrott fel elsőnek... és utána az egész szakasz...

Ilyen példákat találhatunk a közelmúlt történetében. Tévedés volna azt gondolni, hogy a korszerű harcban a személyes példamutatás ilyen formái elvesztik jelentőségüket. Természetesen nem lenne célszerű, ha a parancsnokok a személyes példamutatás e módszereit alkalmaznák mindig és minden körülmények között, de adott esetben, szükség esetén nem nélkülözhetők.

Minden parancsnoknak állandóan gondolnia kell arra, hogy nemcsak ő igyekszik megismerni alárendeltjeit, hanem azok is közvetlenül „tanulmányozzák" parancsnokukat, annak tevékenységét és magatartását. Az alárendeltek „harcos családjuk" szervezőjét és fejét látják benne, belőle akarnak biztonságot meríteni tetteikhez. Ha a parancsnok elfeledkezik erről, megfosztja magát attól a legfontosabb forrástól, amely szervező és irányító erejét táplálja. Az ember — a parancsnok — nagy erőre lehet önmagában, ha állandóan tudatában van annak, hogy egy emberi közösség figyelmének középpontjában áll, ha felelősséget érez a kitűzött fontos feladatokért. Ezért nem szabad sohasem elfelejtenie, hogy alárendeltjei felnéznek reá,

ismerik őt, összehasonlítják másokkal és ennek alapján értékelik.

Az elvtársias kapcsolatokon alapuló tekintély kiépítése az alárendeltek körében és ezáltal a harc sikeres vezetése nem könnyű. Hosszadalmas folyamat, a békeidő sok erőfeszítést igénylő munkájának gyümölcse.

Ebből fakadnak a politikai nevelő munkával szemben támasztott nagy követelmények is. A katonák kommunista világnézetének elmélyítése sok más egyéb mellett a parancsnokok és alárendeltek közötti helyes viszonyt is biztosítja. Az a parancsnok, aki sikeresen akar vezetni, minden erejével támogassa és biztosítsa a leghatékonyabb pártpolitikai munkát.

A beosztásából fakadó kötelmeinek teljesítése közben a parancsnok nem áll egyedül. A néphadsereg szervezeti felépítése a törzsön kívül még sok más segítővel támogatja munkáját. Ezek egyrészt a politikai szervek, másrészt a párt és ifjúsági szervezetek, amelyeknek igen fontos feladata egyebek között az alárendeltek olyan irányú nevelése, hogy tiszteletben tartsák az egyszemélyi parancsnok jogkörét, a parancsnok tekintélyét, szóban és személyes példamutatással helyes irányvonalat mutassanak a katonák számára a parancsok teljesítésében, valamint hogy tudatosítsák a parancsnok széles körű felelősségét.

A parancsnoki kar minden egyes tagjának elengedhetetlen és alapvető tulajdonságává kell válnia a *pártosságnak.* Itt olyan vezetési és irányítási módszerről van szó, amely a párt és ifjúsági szervezetek kezdeményezésének és aktivitásának, a katonatömegek kollektív erejének teljes kihasználásával biztosítja a hadsereg elé kitűzött pártfeladatok legjobb és legcélszerűbb végrehajtását, az elöljáró szervek parancsaiban és utasításaiban megszabott feladatok maradéktalan teljesítését.

Novotný elvtárs az 1958. októberi hadsereg kommunista aktíva ülésen a következőket mondotta: „. . . a politikusságot a parancsnok munkájában mindenekelőtt abban látjuk, hogy tevékenysége során következetesen a párt politikai irányvonalának megvalósítására törekszik olyan

módszerekkel, amelyek a szocialista típusú hadsereg jellemzői".

A pártosság tehát nemcsak az emberekhez és a feladatokhoz való hozzáállás módszerének megválasztásában jut kifejezésre, hanem abban is, hogyan képes a parancsnoki kar biztosítani a feladatok olyan végrehajtását, ahogy azt a helyzet, az egységek harckészültsége megköveteli, hogyan képes megérteni és megvalósítani az elöljárók parancsait. A pártosság kritériuma tehát nemcsak a munka módszere és formája, hanem főleg a munka eredményessége, amellyel a vezetési szervek hozzájárultak az alegységek harci és erkölcsi erejének fokozásához.

A pártosság érvényesülése a parancsnokok és törzsek tevékenységében nem jelenti azt, hogy magukra kell venniük a pártszervezetek feladatait vagy pedig a szigorú és célratörő irányítás helyett agitációs módszerekkel kell „meggyőzniük" alárendeltjeiket, mint ahogy azt egyes esetekben a gyakorlatban tapasztalhatjuk. Ez természetesen nemcsak hogy nem helyes, hanem ártalmas is.

A párt politikájának érvényre juttatásáért folyó aktív harcnak elsősorban a beosztásbeli kötelmek példamutató teljesítésében, a szakmai munka minőségében, az egyszemélyi parancsnoki jogkör helyes érvényesítésében kell megnyilvánulnia. Új munkamódszereket kifejleszteni és elvetni az elavultat, a régit, aktívan támogatni mindazt, ami a parancsnokok és törzsek munkájában, tevékenységében haladó és harcolni a konzervativizmus, a formalizmus, a bürokratizmus, a múlt maradványai ellen, kihasználni a katonatömegek találékonyságát és tapasztalatait, reagálni megnyilvánulásaikra, kifejleszteni kezdeményezésüket, alapjaiban gondoskodni igényeik kielégítéséről, kifejleszteni a bírálatot és önbírálatot mint a káderek irányításának és nevelésének, a feladatok sikeres teljesítésének egyik alapvető módszerét, a hibák elleni harc és a csapatok harci és erkölcsi erejét csökkentő tényezők kiküszöbölésének szükséges előfeltételét — ezek a vezetési szervek pártos munkájának alapelvei.

A szervezőképességgel, az előrelátással, a kezdeménye-

zéssel és a határozottsággal, a pártossággal, valamint az alárendeltekhez való viszonnyal kapcsolatos fejezetet összefoglalva leszögezhetjük, *hogy a parancsnoki káderek minősége egyike azon tényezőknek, amelyek nemcsak a harc és hadművelet, hanem az egész háború menetét és kimenetelét is meghatározzák,* mivel a parancsnokok és törzsek a harcmezőn a hadsereg anyagi és erkölcsi lehetőségeit reális sikerré, az ellenség felett aratott győzelemmé változtatják át.

A VEZETÉSI PONTOK

A katonai szak- és szépirodalmi művekben gyakran találkozhatunk a különböző vezetési pontok megnevezésével, ilyenek: a *parancsnoki harcálláspont* (H), a *parancsnoki figyelőpont* (F), a *parancsnoki figyelő harcálláspont* (FH), *a hadtáp vezetési pont* (HVP), és mások. E fogalmakat a parancsnokok jól ismerik és hallatukra azonnal megjelennek képzeletükben a sátrak, a törzsbuszok, a fedezékek, a kiépített figyelőpontok stb.

A vezetési pont általános fogalmán ma *olyan adott helyet vagy körletet értünk, ahol a vezetési szervek előkészítik, megtervezik és megszervezik vagy ahonnan vezetik a harcot.* A katonai terminológiában a vezetési pontok megnevezése a vezetési pont feladatától, illetve elhelyezésétől függően gyakran változott. Nem lenne azonban célszerű, ha e megnevezéseket mind felsorolnánk úgy, ahogyan a hadügy fejlődése folyamán változtak, de nem lenne helyes valamilyen definíciót adni a jelenleg érvényben levő megnevezésekkel kapcsolatban sem. Vizsgáljuk meg inkább a kérdés lényegét.

A vezetési pontoknak, azok megszervezésének, berendezésének, telepítésének, áttelepítésének és biztosításának kiemelkedő szerepe van a csapatok vezetési rendszerében. Nem véletlen, hogy a vezetési pontok a harcrend, illetve a hadműveleti felépítés önálló elemévé váltak. Ha a vezetéssel szemben az előző fejezetekben említett követelményeket támasztjuk (állóképesség, folyamatosság, rugalmasság, stb.), akkor a vezetés minőségét meghatározó egyik legfontosabb tényező, kétségtelenül a vezetési pontok helyes megszervezése, elhelyezése és berendezése.

A parancsnoki típus-harcálláspontokkal és figyelőpontokkal — amelyeket a helyzetnek megfelelően a terep figyelembevételével szerveznek meg úgy, hogy védve legyen az ellenséges fegyverek hatásaitól — már az első világháborúban találkozhattunk. Ezek az első olyan műszakilag kiépített vezetési pontok, amelyek védelmet nyújtanak a parancsnokoknak és törzseknek a tüzérséggel, majd később a légierővel szemben is.

Ahogyan a fegyverek hatékonysága nőtt és a csapatok egyre inkább árkokban és fedezékekben kerestek védelmet velük szemben, a vezetési pontok is egyre inkább földbe kerültek. Továbbra is fontos tényező maradt azonban az idő, amely korlátozta a műszaki kiépítés lehetőségeit és ezzel a védettséget is.

Az ellenségnek az a törekvése, hogy a vezetést a vezetési pontok kikapcsolásával zavarja meg, a Nagy Honvédő Háború folyamán azt eredményezte, hogy műszaki alegységeket rendeltek alá a törzseknek, amelyeknek fő feladatuk a vezetési pontok kiépítése és előkészítése volt. A törzseket és a parancsnoki figyelőpontokat igen gyakran pincékbe, alagutakba és egyéb előnyös létesítményekbe telepítettek, amelyek védelmet nyújtottak az ellenséges fegyverek hatásával szemben.

Az ellenséges felderítési eszközök lehetőségeinek növekedésével könnyebbé vált a vezetési pontok helyének felfedése, s így egyre nagyobb jelentősége lett a rejtésnek, de főleg az álcázásnak.

A vezetési pontok elhelyezését befolyásoló igen fontos tényező volt a technikai híradó eszközök minősége is, amely alapjaiban meghatározta a vezetési pontok elhelyezési távolságát az alárendelt csapatoktól, sőt támadásban teljes mértékben meghatározta az áttelepülés rendjét is.

A harcok és hadműveletek bonyolultsága, gyors üteme és dinamikus lefolyása a Nagy Honvédő Háború második időszakában erősen megnehezítette a harcoló csapatok ellátását. A hadtáp vezetési szervek egyre inkább elkülönültek az összfegyvernemi törzsektől, mivel tevékenységük súlypontja a mögöttes területekre tevődött át. Így jöttek létre a hadtáptörzsek és a hadtáp vezetési pontok, amelyek

MUNKÁSÖRSÉG
XIII. KER. PARANCSNOKSÁGA
XIII. kér. Tevé u. 6-8

a vezetési fokozatoknak megfelelően kisebb vagy nagyobb távolságra települtek a harcálláspontok mögött.

A fokozatos fejlődés során, a második világháború végére a magasabb vezetési szinteken a vezetési pontok lényegében három csoportra oszlottak. Az arcvonalhoz legközelebb, rendszerint a főcsapás vagy a főellenállás irányában települtek *a parancsnoki figyelőpontok (F)*, amelyeknek az volt a rendeltetésük, hogy onnan közvetlenül figyeljék az arcvonalon kialakult helyzetet és a parancsnok egy kisebb vezetési csoporttal közvetlenül irányítsa csapatait. Az arcvonaltól való távolságuk és elhelyezésük mindenekelőtt a terep jellegétől függött. A parancsnoki figyelőponttól nem messze települt az összefegyvernemi törzs magja az ún. *parancsnoki harcállásponton (H)*, amelynek az volt a feladata, hogy a második lépcsők és tartalékok tevékenységét vezesse, megszervezze a szükséges harc- vagy hadműveleti biztosítást, elkészítse a szükséges okmányokat stb. E két vezetési pont (F és H) kiválasztása során gyakran abból az alapelvből indultak ki, hogy azok lényegében egy vezetési pontot alkotnak. Végül a harcrend mélységében — a hadtápkörletben — települ a hadtáp vezetési szerv (hadtáptörzs), amely berendezi az ún. *hadtáp vezetési pontot* (HVP). Rendeltetését már elnevezése is mutatja.

Az említett vezetési pontokat a lehetőség szerint műszakilag kiépítették, különféle híradóeszközökkel összekötötték, és a parancsnok centralizált irányítása alá rendelték. A legnagyobb mértékben kihasználták a terepet. A vezetési pontokon belül védő- és összekötő árkokat építettek ki, ezek nagyrészét befedték és az egyes munkahelyeket is kölcsönösen összekötötték. A vezetési pontok közvetlen védelmére és őrzésére külön alegységeket jelöltek ki, amelyeket páncélelhárító és légvédelmi eszközökkel erősítettek meg. A távbeszélővezetékeket földbe süllyesztették, és minden intézkedést megtettek a vezetési pontok legteljesebb rejtésére, a személyi állomány és anyagi eszközök biztosítására és védelmére.

Ilyenek voltak alapjaiban a vezetési pontok megszervezésével, elhelyezésével és berendezésével kapcsolatos el-

vek a második világháború végén, sőt a háború utáni időszak első éveiben is mindaddig, amíg meg nem jelentek az új nagyhatású harceszközök — az atom-, majd később a rakétafegyverek.

A csapatok harctevékenységének jellegében végbement változásokkal összhangban megváltoztak a vezetési pontok telepítésével, megszervezésével és áttelepítésével kapcsolatos nézetek is. Új problémák merültek fel, amelyeket egybe kellett hangolni az egész vezetési rendszerrel.

A vezetési pontok megszervezésének addig bevált, elfogadott és megszokott módszereit rendkívül zavarták az új harceszközök rendszeresítésével kiváltott alábbi körülmények:

— az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök szinte összehasonlíthatatlanul nagyobb pusztító hatása; egy atomcsapással ugyanis egy egész vezetési pontot meg lehet semmisíteni;

— a csapatok harctevékenységének dinamikus jellege és megnövekedett manőverezőképességük, a támadás gyors üteme, a helyzet gyors változásai, a rövid előkészítési időszak vagy annak teljes hiánya azzal jár, hogy a vezetési pontok hosszadalmas műszaki berendezésére egyáltalán nem marad idő, gyakrabban kell áttelepíteni őket, ami viszont megköveteli maximális mozgékonyságukat;

— a tevékenységek széles sávja és az összefüggő arcvonalak hiánya a vezetési pontok olyan hírközlő eszközökkel való ellátását teszi szükségessé, amelyek a vezetést nagy távolságra is biztosítani tudják, megköveteli továbbá a vezetési pontok sokkal alaposabb, közvetlen őrzésének, védelmének és biztosításának megszervezését az ellenséges légideszantok, diverzánsok és a saját mögöttes területeken maradt ellenséges alegységek ellen.

Ezek a körülmények, amelyeket a rakéta-atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök megjelenése idézett elő, lényegesen befolyásolják a vezetési pontok megszervezésének, telepítésének és áttelepítésének problémáját. Vizsgáljuk meg legalább *a vezetési pontok telepítésének* a tö-

megpusztító eszközök elleni védelem, az álcázás és biztosítás szempontjából lényeges elveit.

Hogy a vezetési pontok elhelyezése megfeleljen a rejtés, álcázás és biztonság követelményeinek, a múltban rendszerint *erdőkben* telepítették őket. Érvényes-e ez az elv napjainkban is?

Tény az, hogy az erdő, különösen a nyári hónapokban, lehetővé teszi a vezetési pont rejtését mind a légi figyelés, mind pedig a rádiólokációs felderítéssel szemben. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a körülményt sem, hogy a léglökési hullám hatását az összefüggő erdőség lényegesen csökkenti, és áthatolása korlátozott. A vezetési pontok egyes elemeinek elhelyezését az erdők különösebben nem gátolják, csupán a terep fedettsége és átszeldeltsége szab határt.

Másrészről viszont a parancsnoki harcálláspontok erdőben történő telepítése számos hátránnyal jár, főleg a tömegpusztító eszközökkel szembeni védelem szempontjából.

Az atomfegyverek hatása — mégha azok nem közvetlenül a vezetési pontok közelében robbanak is — egészében kiiktathatja a vezetést. Még ha nem pusztul is el mindenki, a keletkezett tüzek és a léglökési hullám következtében kidőlt fákkal eltorlaszolt utak lehetetlenné teszik a törzs gyors kivonását más körletbe, így érzékeny veszteség keletkezhet. Az erdő igen jól felgyújtható napalm, termit vagy foszfor töltetekkel.

A vezetési pontok erdőben történő elhelyezésének más hátrányai is vannak. Így például télen a lomblevelű fák igen „átlátszóak" a légi figyelésnél. A felszálló füst és a törzs közvetlen környékén megbontott hótakaró szintén árulkodnak.

Az összekötők, az összekötő szervek szállítóeszközeinek, a törzset vízzel és élelmiszerrel ellátó alegységek mozgása az erdőbe és vissza, igen könnyen leleplezheti a vezetési pont helyét.

Egy további kérdés, amely korszerű viszonyok között a vezetés terén előtérbe lép, a vezetési pontok műszaki berendezése. Az erdő ugyan megfelelő mennyiségű építő-

anyagot ad, de ennek feldolgozása túl hosszadalmas és nem titkolható.

A vezetési pontok erdőben való telepítésével kapcsolatos előnyök és hátrányok mélyreható elemzése alapján olyan következtetésre juthatunk, hogy a vezetési pontok elhelyezésével lehetővé kell tenni a hátrányosan befolyásoló tényezők kiküszöbölését és az előnyös tényezők érvényesülését. Alapvető követelmény ugyanakkor a tömegpusztító eszközök hatása elleni védelem és a maximális rejtés.

Korszerű viszonyok között célszerűnek látszik a vezetési pontokat *településekben* elhelyezni, ami egész sor előnnyel jár. Lényegesen csökken a vezetési pont felfedésének lehetősége, például az állandó közlekedés és mozgás következtében, mivel a közutakon a településeken keresztül úgy is intenzív szállítás folyik az arcvonal felé és vissza. A települések lehetővé teszik továbbá a szállítójárművek rejtett elhelyezését a gazdasági épületekben, romos épületekben, udvarokban stb.

Kevesebb óvóhelyet és fedezéket kell építeni a tömegpusztító fegyverek elleni védelemre, mivel kihasználhatók a meglevő pincék, mégpedig különösebb átépítés nélkül vagy csak egyszerű megerősítéssel.

A vezetési pontoknak a településekben való elhelyezése kedvezőbb munkafeltételeket is biztosít a törzsek számára. Kihasználhatók az épületek belső berendezései (fürdőszobák, mosókonyhák és más berendezések), valamint a helyi források (pl. vízlelőhelyek stb.).

A tömegpusztító fegyverek hatásával szembeni védelem szempontjából még a részben rombolt épületek is védelmet nyújtanak az élőerő és technika számára a tartós mérgező anyaggal való közvetlen érintkezés, a mérgező anyaggal való bepermetezés ellen. A gyújtóanyagok hatása lényegesen korlátozódik, és tűzvész esetén is rendszerint csak egy-egy tűzfészekről lehet szó, amely magától nem fog lényegesen terjedni. Az atomrobbanást követő hő- és fénysugárzás okozta tüzek a településekben jobban lokalizálhatók mint az erdőben, éspedig nemcsak a természetes

védősávok — utcák és utak — szigetelő hatása miatt, hanem azért is, mert a tűzoltóeszközökkel gyorsabban lehet manőverezni. Hasonlóan felhasználhatók a tűzvészek lokalizálására, a tüzek oltására a településekben már békében meglevő tűzoltóberendezések.

Az élőerő, sőt gyakran a technika számára is atomvédelmi óvóhelyként használhatók a *borospincék*, amelyek nagy mélységüknél és gyakran több méteres földtakarójuknál fogva rendkívül ellenállóak és biztonságosak.

Településben a vezetési pontnak a mozgáshoz való készenléte lényegesen magasabb fokú lesz, és éjjel a járművek könnyebben kihajthatnak világítás nélkül, mint az erdőből.

A vezetési pontok telepítéséhez olyan helységeket választunk, amelyek nem közlekedési csomópontok, nincsenek szorosok, hidak, gyárak, vagy olyan fontosabb objektumok közelében, amelyek esetleg az ellenséges atomcsapások céljai lehetnek. Hasonlóan nem célszerű olyan helységet kiválasztani, ahol sok többemeletes ház van, mert azok rombolás esetén elzárják a közlekedést és torlaszokat képeznek.

Végül: a vezetési pontok telepítési módja elsősorban a rendelkezésre álló időtől és a kialakult helyzettől függ. Ha feltételezhető, hogy egy adott vezetési pont (harcálláspont vagy hadtáp vezetési pont) hosszabb ideig marad ugyanazon a helyen, igen célszerű azt helységben vagy pedig részben helységben és részben erdőben (kombinált elhelyezési mód) elhelyezni. De felmerülhet egy olyan ellenvetés is, hogy a korszerű harc jellegéből kiindulva a vezetési pontok egy meghatározott körletben igen ritkán fognak hosszabb ideig tartózkodni. Tény az, hogy az elmúlt háborúhoz viszonyítva ez rendszerint így is lesz. Ennek ellenére többször is előfordulhat például, ha hosszabb ideig kell az összpontosítási körletben tartózkodni, továbbá védelemben, az alegységnek, egységnek vagy magasabb-egységnek harcból való kivonása esetén stb. —, hogy a vezetési pontnak huzamosabban kell egy helyen lennie. Éppen ezek azok az esetek, amelyeket figyelembe kell venni a vezetési pont helyes kiválasztása érdekében.

A vezetési pontok sablonmentes, mindig a konkrét körülmények, különösen az atomvédelmi szempontok és a terep adta lehetőségek figyelembevételével történő elhelyezése — a vezetési pontok telepítésének leghatásosabb módja.

Egy másik kérdés *a vezetési pontok telepítése mozgásban, pontosabban szólva támadásban,* amikor a folyamatos vezetés érdekében döntővé válik gyakori áttelepülésük. Természetesen olyan esetekben, amikor például a harcálláspont naponta kétszer-háromszor, sőt négyszer települ át, nem beszélhetünk olyan értelemben vett telepítésről és berendezésről, mint az előzőekben. A vezetési pontok, de különösen a harcálláspontok lényegében állandóan mozognak és a vezetés az ún. *mozgás közbeni vezetés* elvei szerint fog történni. Ez azonban megköveteli a vezetési pontok olyan formájú megszervezését és felszerelését, ami biztosítja mozgékonyságukat, a törzsek mozgás közbeni tervezőmunkáját közvetlenül a gépjárműveken.

Arra, hogy milyen módon lehet biztosítani ilyen esetekben a vezetési pontok védelmét, különösen a tömegpusztító fegyverek hatásával szemben, nem lehet pontos receptet adni, csupán néhány általános elvet szögezhetünk le. Egyáltalán nem új dolog, hogy a tömegpusztító fegyverek, de különösen az atomeszközök elleni védelem egyik leghatásosabb módja, a mozgás és rejtés. Ez abból a tényből következik, hogy az ellenség valamennyi pusztító eszközének, tehát az atomfegyvereknek is, egyes célok elleni alkalmazása elsősorban a célok felderítésétől függ. Még a legtökéletesebb felderítési eszközök esetében sem tételezhető fel, hogy az ellenség atomfegyvert alkalmaz olyan célokra, amelyek elhelyezése nincs pontosítva, amelyeket nem sikerült teljes mértékben felderíteni és koordinátáit meghatározni. A célok — beleértve a vezetési pontokat is — felderítéséhez és pontosításához bizonyos idő szükséges. Ezt az időt pedig ki kell használni. Ha a vezetési pont gyakran változtatja elhelyezési körletét és eközben szigorúan betartja a rejtés valamennyi szabályát,

feltételezhető, hogy nem lesz az ellenség atomeszközeinek könnyű célja.

Hogyan lehet mégis rejteni például a harcálláspontot nappali mozgás esetén? Ennek természetesen számtalan módja van, de egyikük különösen jó. A harcálláspont mozgás közben néhány járműből álló oszlop. De éppen a néhány különleges gépkocsijával eltér a rendes alegységektől. Ha az ellenség felfedi a közlekedési útvonalakon az ilyen járműveket, amelyek jellegükre nézve törzsekre, sőt arra mutatnak, hogy a harcállásponthoz tartoznak, biztosan nem fog habozni, hogy ha kell akár atomfegyvert alkalmazzon ellenük. Ám hasonló számú gépjárműből álló oszlopra, amennyiben annak jellege nem enged vezetési pontra következtetni, nem fog atomcsapást mérni. Ebből következik, hogy *a törzsek munkakocsijait és egyéb szállítóeszközeit, különleges gépjárműveit úgy kell kialakítani, hogy azok ne térjenek el a csapatok használatában levő típus-gépjárműveitől.*

Az ellenség tömegpusztító eszközei elleni védelem terén szintén nem jelent újdonságot *a páncélozott szállítójárművek és harckocsik alkalmazása* a vezetési szervek és eszközök legszükségesebb védelmére. *A terep célszerű kihasználása* atomvédelmi szempontból és a légi felderítés elleni rejtés céljából, különösen rövid megállások esetén, a vezetési pontok biztosításának egy másik módja.

Már említettük, megköveteljük a törzstől, hogy *a harc mozgó fázisaiban is tudjon vezetni.* Nézzük meg közelebbről, mit is értünk ezen. Ha a törzsmunka szervezését módszertani szempontból vizsgáljuk, ezt a fogalmat már nem szabad szó szerint érteni. A parancsnoknak a parancsnoki harcálláspont mozgása közben is bizonyos utasításokat, parancsokat kell kiadnia, meg kell hallgatnia a helyzetre vonatkozó jelentéseket és adatokat, de a törzsmunka szempontjából a tulajdonképpeni vezetést a rövid megállások idején fogják végezni, vagyis a harcálláspont egy alkalmas helyen (a lehetőséghez mérten a légi figyelés elől rejtve) megáll. Tehát nem fog a terepen szétbontakozni és települni. A szükséges feladatok megoldása és a szükséges intézkedések megtétele után a parancsnok és törzse folytatja

az áttelepülést. A vezetés e módszere érthetően igen nagy követelményeket támaszt a híradó eszközökkel szemben, amelyeknek a híradás vonalán biztosítaniuk kell a vezetés folyamatosságát. Hasonlóképpen fontos az alárendeltek, az elöljárók és a szomszédok tájékoztatása az áttelepülés útvonaláról és a rövid megállások helyeiről.

Befejezésképpen a vezetési pontokkal kapcsolatban leszögezhetjük, hogy amennyiben a vezetési szervek — a parancsnokok és törzsek — biztosítani kívánják a folyamatos és szilárd vezetést, egyéb követelmények mellett nagyfokú mozgékonysággal kell rendelkezniük, és képeseknek kell lenniük az utakon kívüli áttelepülésre is. Miként a korszerű harcot alapvetően a mozgékonyság és a manőverezés jellemzi, *a vezetési pontoknak is manőverezőképeseknek és mozgékonyaknak kell lenniük.*

A VEZETÉS ESZKÖZEI ÉS A HÍRADÁS MEGSZERVEZÉSE

Sajnos nem maradt fenn annak a neve a hadügy történetében, aki elsőként fogalmazta meg azt a ma is érvényes, és a különböző alkalmakkor idézett tételt, mely szerint *megbízható híradás nélkül nincs vezetés.* A történelem és napjaink azt bizonyítják, hogy ez valóban így van. Míg száz évvel ezelőtt a hadsereg parancsnoka át tudta tekinteni az egész harcmezőt, és a harcot közvetlenül tudta irányítani, addig ma már csak bonyolult hírközlő hálózat alkalmazásával, valamennyi híradó eszköz és vezetési berendezés komplex felhasználásával tud vezetni. *A híradás az az alapvető eszköz, amely biztosítja a harcban a csapatok irányítását, a vezetés folyamatosságát és lehetővé teszi a kölcsönös együttműködést.*

A híradás jelentőségéről és fontosságáról számos kiemelkedő hadvezér tapasztalatai és írásai szólnak. Großmann író pl. a dicsőséges 6. gárdahadsereg parancsnokával Csujkov tábornokkal való találkozásáról és a volgográdi hős harcokról folytatott beszélgetésükről a következőket írta: . . . „Amikor megkérdeztem Csujkov tábornokot, mi volt számára a harc időszakában a legnehezebb, gondolkodás nélkül ezt válaszolta: »A csapatokkal való híradás gyakori megszakadása. Képzelje el, hogy voltak olyan napok, amikor a németek elvágtak minden vezetékes összeköttetést a hadosztályokkal, a rádióhíradás kihagyott, mivel a rázkódás következtében meghibásodtak a rádiócsövek. Kiküldünk egy összekötő tisztet — elpusztul, kiküldünk egy másikat — az is elesik. Mindenütt csattogás, dübörgés és nincs összeköttetés. Ó, az a rettenetes

hosszú várakozás arra az éjszakára, amikor végre létrejön az összeköttetés a hadosztályokkal. Semmi sem volt borzalmasabb és nyomasztóbb számomra, mint az ilyen elszakítottság és bizonytalanság érzése.«"

A vezetés és híradás eszközei a hadviselési módok fejlődésével összhangban alakultak és tökéletesedtek. A hadügy történetében e téren is törvényszerű fejlődési folyamatot figyelhetünk meg a legegyszerűbb vezetési és híradó eszközöktől a legbonyolultabbakig.

A hadvezérek a csapatokkal való összeköttetés és azok vezetésének biztosítására a legrégibb időktől különböző *egyezményes hang-* (trombita, kürt, dob stb.) *és fényjeleket használtak.* A harcmezőn való jobb tájékozódás érdekében, különösen a hadvezérek tevékenységének, az egyes csatarendi elemek működésének jelölésére a késői középkorig messzire látható jelzéseket alkalmaztak a fegyverzeten és felszerelésen; később zászlókat is.

A harctevékenység méreteinek állandó növekedésével, a csapatok mozgékonyságának és manőverezőképességének fokozásával, a harc ütemének meggyorsulásával és aktivitásának erősödésével azonban a „híradás" e primitív módszerei már elégtelenek voltak. A híradó erők és eszközök egyre inkább és egyre jobban lemaradtak a hadviselési formák fejlődése mögött. A gyalogos vagy lovas futárok alkalmazása már nem volt megbízható összeköttetési eszköz, és a legtöbb esetben a kisebb alegységekkel való összeköttetést sem sikerült megvalósítani, vagy csak nagy nehézségek árán és késedelmesen.

A híradó rendszer és a vezetés által támasztott követelmények közötti összhang hiánya hátrányosan befolyásolta a csapatok irányításának megszervezését és így harctevékenységük egész folyamatát is. Ily módon a 18. és 19. század fordulóján olyan helyzet alakult ki, amelyben immár elengedhetetlenné vált az akkori korszak követelményeinek megfelelő új híradó eszközök kifejlesztése és rendszeresítése.

A különböző hadseregeket az ún. *jelzőlámpás távíróval*

vagy fénytávíróval látták el, amely lényegesen meggyorsította a kétoldali hírközlést. Az ilyen jellegű távíróval felszerelt híradó vonalak megszervezése esetén, az ábécé egyes betűinek vagy egész kifejezéseknek egyezményes jelekkel történő helyettesítésével, jelentős pontossággal hosszabb terjedelmű közléseket is rövid idő alatt elég nagy távolságra tudtak továbbítani. Bár megjelentek a technikai hírközlő eszközök fejlődésének ezek az első jelei, a termelési mód, a tudomány és a technika akkori állapota mellett e probléma megoldása nem sikerülhetett.

A vezetés és híradás megszervezésében csupán a 19. század második fele jelentett fordulópontot, amikor megjelent és rövid idő alatt tért hódított egy új találmány — *az elektromos híradó eszköz.* Először kísérletet tettek a vezetékes távíró bevezetésére, majd a század vége felé sor került a drótnélküli távíró — a rádiótávíró — alkalmazására, amellyel a múlt század 90-es éveiben sikerült a híradást több tíz kilométer távolságban is megvalósítani. A híradó eszközök fejlődésében minőségi ugrást jelentő tényekhez azonban hozzá kell tennünk, hogy kezdeti próbálkozások voltak csupán, és a 19. század végéig az új híradó eszközöket még a polgári területeken sem sikerült hasznosítani, még kevésbé a csapatok vezetése terén egyre növekvő követelmények kielégítésére felhasználni.

A híradó technika fejlődésének és bevezetésének új elemei, ezzel a csapatvezetés megszervezésében és módszereiben szükséges változtatások előfeltételei csak a 20. század háborúiban jelentek meg. Már az orosz—japán háborúban alkalmazták a technikai híradó eszközöket, főleg *a távbeszélőt, távírót és rádiót, de a fény- (heliográf) és hangjelzőberendezéseket is.* A harcmező megfigyelésére a távcsöveken kívül felhasználták a kikötött és szabadon lebegő léggömböket, majd a helyzet rögzítésére a fényképezést is.

A rádión továbbított különböző közlések értelmének rejtésére alkalmazni kezdték az első kezdetleges rejtjelző berendezéseket, és először szerveztek rádiófelderítést is.

A vezetési és híradó eszközök fejlődésének rövid áttekintése[1]

Év[2]	Híradó eszköz	Alkalmazás
1810	Szemafor (fényjelző) távíró	Hajók közötti összeköttetésre
1812	Szemafor (fényjelző) távíró	A szárazföldi csapatok és hadihajók közötti összeköttetésre
1828	Optikai fénytávíró	A csapatok közötti összeköttetésre, a várnai erődért folytatott harcokban
1833	Elektromos távíró	A Téli Palota és a kronstadti erőd közötti összeköttetésre
1839—52	Különböző típusú elektromos távírók (Morze)	Főleg a főparancsnokság és a hadsereg, valamint az erődparancsnokságok közötti összeköttetésre
1855—70	Különböző típusú tábori távíró állomások	A tábori hadsereg és hadseregparancsnokságok közötti összeköttetésre
1878	Távbeszélő készülék	A különböző parancsnoki fokozatok közötti tábori összeköttetésre
1881	Vezetékek kihasználása az egyidejű távbeszélő és távíró forgalomra	
1886	A távbeszélő és távíró átkapcsoló berendezés bevezetése	
1905—08	Különböző típusú tábori rádiótávíró állomások	A hadseregen és a hadtesten belüli összeköttetésre
1910	Rádiótávíró állomás	A különböző fokozatok közötti összeköttetésre
1911	Repülőgép rádióállomás	A repülőgépek és a föld közötti összeköttetésre

[1] Az adatokat a szerző M. Kodriš alezredes disszertációs munkájából vette át.

[2] A táblázatban feltüntetett rendszeresítési évszám azt az időpontot jelenti, amikor az adott híradó eszközt először alkalmazták a csapatok vagy a harc vezetésében, vagy az egyes hadseregek nagygyakorlatain.

Év[2]	Híradó eszköz	Alkalmazás
1914	Baudot-távíró	A főparancsnokság és a front közötti összeköttetésre
1916	Rádió iránymérő állomás	A tábori rádióállomások bemérésére
	Hughes	A magasabb parancsnokságok részére
1917	Tábori rádióállomások	A hadtest-, hadosztály-, ezred-híradására
1926	Start-Stop géptávíró állomás	Tömegesen rendszeresítve a főparancsnokság-, hadsereg-, hadtest-, hadosztály-híradásra
1929	Fónikus harckocsi rádióállomás	A híradás biztosítására harckocsi-századparancsnokig, bezárólag
1936	Ultrarövid hullámú rádióállomások (URH)	A gyalogos-, tüzér-, lovas- és harckocsiegységek híradására
1939	Rádiógéptávíró	A nagy és közepes rádióállomásokon való híradásra
1940	Rádiórelé állomás	A főparancsnokság-, front, hadsereg-híradásra
1940	Képtávíró	A főparancsnokság-, front-híradásra
1940	Nagyfrekvenciájú hordozható készülékek	Távbeszélő és távíró híratvitelre
1940	Különleges felderítő és zavaróeszközök	Felderítésre, rádióállomások bemérésére és zavarására
1942	Tábori távbeszélő erősítő berendezés	A távbeszélő beszélgetések vég- és közbeeső erősítésére
1942	Tábori rejtjelző berendezések	A távíró és távbeszélő közlemények rejtésére
1942	Kisteljesítményű rádióállomások	A zászlóalj-, század-, szakaszhíradásra
1946	Kisteljesítményű rádiórelé állomások	A magasabbegység-, egységhíradásra
1954—55	Televíziós készülékek	Különleges célokra a tábori hadseregnél és hadtestnél

Az orosz—japán háború után gyorsan és rohamosan fejlődtek a vezetési és híradó eszközök, különösen az elektromos híradó berendezések. Mindkét világháborúban és a közöttük eltelt időben gyors ütemben tökéletesednek az elektromágneses hullámterjedés elvén alapuló távközlési eszközök. A fejlődést a forgalmazás minőségi javulása, a hatótávolság és az üzembiztonság növekedése, az egyes berendezési elemek méretének csökkenése és élettartamának fokozódása követte. 1940-ben a *deciméteres hullámok* megfelelő felhasználásával létrehozzák az *irányított állomásokat* és megjelennek az első képtávírók is. A második világháború utáni időszakban nem áll meg a fejlődés, és olyan új találmányok látnak napvilágot, mint a televízió és más korszerű eszközök, amelyekről egy későbbi fejezetben szólunk.

A vezetési és híradó eszközök fejlődésének rövid áttekintése egy igen fontos és figyelemre méltó tényt bizonyít: azt, hogy a harc és hadművelet megvívási módjai régen és ma is gyorsabban fejlődnek, mint a híradás és vezetés eszközei. Ezért leszögezhetjük, hogy *a vezetés, mint a csapatok tevékenységét irányító rendszer — amely nem nélkülözheti a megfelelő híradó eszközöket — általában törvényszerűen elmarad a hadviselési módok és formák fejlődésétől.* Ezzel a problémával napjainkban is találkozunk. A híradó eszközök fejlődésének vázlatos áttekintéséből is nyilvánvaló, hogy a harci technikai eszközök gyors fejlődésével és a fegyveres harc megvívására kifejtett hatásával együtt egyre nő a híradás jelentősége és fontossága. A vezetési eszközök jelenlegi fejlettségi színvonala már nem felel meg teljesen a csapatok vezetésével szemben támasztott korszerű követelményeknek, ezért nagyobb gondot kell fordítani a vezetés, mindenekelőtt a híradás további gépesítésére és automatizálására. Az irányítás és a korszerű harceszközök, de különösen a rakéta-atomfegyverek hatékony kihasználása nem képzelhető el a gépesítés és automatizálás legmodernebb eszközeinek alkalmazása nélkül.

A HÍRADÁSSAL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK A KORSZERŰ HARCBAN ÉS HADMŰVELETBEN

Mint ahogy a vezetés minden egyéb területét a korszerű harc és hadművelet jellegéből és megvívási módjaiból fakadó követelmények befolyásolják, a vezetés biztosításának legfontosabb elemét, a híradást is úgy kell megszervezni, hogy teljes összhangban legyen a harc megváltozott feltételeivel és megfeleljen az egyre fokozódó követelményeknek.

E fejezet bevezetéseként vizsgáljuk meg, melyek e fokozott követelmények okai.

A fő befolyásoló tényezők a következők:

— a csapatok harctevékenysége gyors ütemben és nagy mélységben bontakozik ki,

— a harcrendek szélességben és mélységben egyaránt jobban tagozódnak,

— lényegesen megnő a második lépcsők és a különböző tartalékok jelentősége,

— fokozódnak a csapatok harcbiztosításának, különösen az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök hatásával szembeni megbízható védelem feladatai és jelentősége,

— a harc előkészítésének időszaka csupán a legszükségesebb időre korlátozódik.

Ezekből a rendkívül tömören jellemzett változásokból adódnak *a vezetéssel szemben támasztott legfontosabb követelmények:* mégpedig: *a híradás késedelem nélküli létrehozásának, folyamatosságának, gyorsaságának és rejtettségének biztosítása.* Nézzük meg közelebbről, milyen intézkedéseket kell megvalósítani e követelmények teljesítése érdekében.

A híradás késedelem nélküli létrehozása mindenekelőtt a vezető beosztású tisztektől függ, akik az első előfeltételeket teremtik meg a feladatok megfelelő időben történő kiadásához, különös súllyal a híradás létrehozásához szükséges határidőkre. A kitűzött feladatok realitása megköveteli a harchelyzet állandó ismeretét és az operatív reagálását a bekövetkező változásokra.

Komoly jelentőségű a híradó alegységek állandó készen-

léte is a harcfeladatok végrehajtására, továbbá a híradó csapatok egész személyi állományának kezdeményezése, felelősségérzete és önállósága. A híradás időbeni létrehozása szempontjából igen fontos, hogy a híradó eszközöket harcászati-technikai sajátosságaiknak, a terepnek, a rendelkezésre álló időnek és a kialakult harchelyzetnek megfelelően, helyesen használjuk fel, hogy minden körülmények között időben biztosítsuk a vezetést.

A folyamatos híradás a folyamatos vezetés legfőbb előfeltétele, ez utóbbi viszont a korszerű harc egyik legjellemzőbb sajátosságát — a csapatok folyamatos harctevékenységét biztosító egyik legfontosabbb tényező.

A folyamatos híradás biztosítása megköveteli, hogy

— a híradást az összfegyvernemi parancsnok elhatározásával összhangban úgy szervezzék meg, hogy az megfeleljen a harctevékenység várható jellegének, ami alapvető követelmény,

— a lehetőségeket reálisan értékeljék, és a harc valószínű lefolyásának, a harc menetében bekövetkező esetleges változásoknak az előre látása alapján elegendő híradó erő- és eszköztartalékokat jelöljenek ki, és készítsék elő a velük való jó manőverezést, főleg az ellenséges atomfegyverek hatására bekövetkezett veszteségek rövid idő alatti pótlására,

— a rádió- és irányított híradó eszközök elleni ellenséges zavarás bénítását szolgáló rendszabályokat célszerűen és időben megszervezzék és megvalósítsák,

— a híradás megszakadásának kiküszöbölése érdekében kettőzzék az összeköttetés elemeit és teremtsék meg a kedvező feltételeket a kerülő összeköttetés megvalósításához.

— célszerűen használják ki a híradó eszközök minden fajtáját, azok harcászat-technikai jellemzőinek megfelelően, foganatosítsanak különböző technikai rendszabályokat a rendelkezésre álló híradó eszközök mozgatására a vezetés folyamatosságának biztosítása érdekében.

Tekintettel arra, hogy a folyamatos híradás a sikeres vezetés igen fontos tényezője, vizsgáljuk meg részletesebben azokat a problémákat, amelyek gyakran merülnek fel az összfegyvernemi parancsnokoknál és törzseknél, és

amelyek lényegesen befolyásolják a híradás folyamatosságát.

A korszerű harccal szemben támasztott egyik legfontosabb követelmény, hogy a harctevékenység megszakítás nélkül, éjjel-nappal folyjon. Ez megköveteli, hogy a vezetés és a *híradás éjjel-nappal biztosítva legyen.* Ugyanakkor a legmegbízhatóbb híradó eszköz, különösen a harc mozgékony időszakaiban, továbbra is feltétlenül a rádió lesz. Itt érkeztünk el éppen ahhoz a technikai jellegű tényezőhöz, amely éjjel jelentősen zavarhatja a híradás folyamatosságát. Az éjszaka ugyanis lényegesen befolyásolja a rádióhíradást. Az ionizált rétegek szerkezetében végbemenő változások megváltoztatják a rádióállomások hatótávolságát, az idegen rádióállomásokkal való zavarás lehetőségét és fokozottabban érvényesül a légköri zavarok hatása is. Mindezek figyelmen kívül hagyása esetén csökken a hallhatóság, sőt egyes esetekben a rádió-kapcsolat megszakad. Ezek a körülmények a különböző típusú rádióállomásokra különbözőképpen hatnak. Például az idegen rádióállomások zavaró hatása egyes hullámtartományokban éjszaka erősebb lesz mint nappal, viszont az ultrarövidhullámok tartományában éppen ellenkezőleg, csupán nappal jelentkezik.

A légköri zavarok, amelyek hátrányosan befolyásolják a híradást és a nappali időszakról az éjszakaira való áttérés idején ingadoznak, a távoli trópusi és monszun-térségek villámlásainak idején keletkeznek. Ezek az elektromos kisülések az ionoszférától visszaverődve a Föld körül terjednek, és állandó zavaró zajt keltenek, amely a vevőkészülékben állandó zörejként jelentkezik. E zavar-szint hatása és erőssége a frekvenciától, a nappali vagy éjszakai napszaktól, a földrajzi szélességtől és az évszaktól függ. Általában azonban a légköri zavarok szintje nappal alacsonyabb mint éjszaka. Ezeket a zavaró hatásokat, amelyek az éjszakai rádióhíradást befolyásolhatják úgy fojthatjuk el vagy korlátozhatjuk, ha éjszakai hírváltásnál nagyobb távolság esetében áttérünk az ún. *éjszakai frekvenciára,* vagy a távíró üzemmódra, amely kevésbé érzékeny a zavarásra és nagyobb a hatótávolsága.

Természetesen e tényezők figyelembevétele mindenekelőtt a rádiókezelők begyakorlottságától függ, de azoknak a törzsbeli tiszteknek is kötelessége, akik a híradás megszervezésével és biztosításával foglalkoznak.

A híradás gyorsasága teljes mértékben olyan híradó eszközök és híradás szervezési módok alkalmazásától függ, amelyek biztosítani képesek, hogy a közlemények a szükséges idő alatt tovább jussanak. A különféle közlemények sürgőssége — helyesebben gyors továbbításuk követelménye — a parancsok, utasítások és jelentések esetében nem mindig lesz azonos. Hasonlóan nem egyforma az ugyanazon közlemény továbbításához szükséges idő különböző híradó eszközök esetén. Rádióval természetesen gyorsabban lehet nagy távolságra közléseket eljuttatni, mint motorkerékpáros összekötővel stb. Ezért a gyors híradás első előfeltétele egyrészt a közlemény sürgősségének helyes meghatározása, másrészt az ennek megfelelő helyes híradó eszköz kijelölése. A híradás gyorsasága azonban egész sor technikai rendszabálytól is függ. Elérését elősegíti a többcsatornás híradó berendezések alkalmazása és a közlemények gyors továbbítását szolgáló többféle berendezés felhasználása. Hasonlóan fontos azonban az is, hogy a parancsnokok és a törzs tisztjei személyesen tudják kezelni a híradó eszközöket, a rejtett vezetést biztosító segédeszközöket, valamint hogy *röviden és világosan* beszéljenek. A híradást lényegesen meggyorsítja a különféle jeleket és jelzéseket tartalmazó táblázatok alkalmazása, amelyek lehetővé teszik előre megbeszélt vezényszó vagy jelentés rövid jelzések útján való továbbítását.

Mivel azonban a híradás nemcsak technikai híradó eszközökkel történhet, hanem összekötőkkel, futárokkal stb. is, a híradás gyorsasága szempontjából fontos, hogy a híradó eszközöket kezelő híradó csapatok személyi állománya pontosan ismerje az egyes vezetési pontok települési helyét, tudjon azok áttelepüléséről és mozgásáról, s így elkerüljék az összekötők fölösleges bolyongását és ezzel a közlemények továbbításának elhúzódását is.

A híradás gyorsasága nagyrészt a híradó alegységek katonáitól, de mindenekelőtt a híradó eszközök kezelőitől

is függ. Szakmai képzettségüknek, a híradás megteremtésében és a forgalmazásban való gyakorlottságuk színvonalának nagy szerep jut a hírközlés meggyorsításában.

A híradás és a híradó eszközök működésének rejtése — a híradással szembeni utolsó fontos követelmény. Ez a követelmény leginkább a technikai híradó eszközök üzemeltetésére vonatkozik. Az ellenség, aki jól ismeri a híradásnak a korszerű harc vezetésében játszott fontos szerepét, minden eszközzel arra fog törekedni, hogy híradórendszerünket felfedje, zavarja, esetleg megsemmisítse vagy lehallgassa. Ezért igen fontos a híradás megszervezését és a híradó eszközök működését érintő mindenfajta rendelkezés szigorú titokbantartása. A rejtéshez lényegesen hozzájárul a hírközpontok, az egyes állomások és vezetékek álcázása, a gondos műszaki berendezés, az egyes híradó eszközökön való forgalmazás részleges korlátozása vagy betiltása a kialakult harchelyzettől függően. A forgalmazás a különböző rejtjelző és titkosító gyorsító berendezések segítségével, a különböző álcázási rendszabályok, főleg a rádióálcázási intézkedések és nem utolsósorban a híradó csapatok katonái részéről szigorú híradási fegyelem és éberség betartásával rejthető.

A híradási fegyelmen a forgalmazási szabályok pontos betartását és a híradás megszervezését és a híradó eszközök felhasználási módját meghatározó rendelkezések maradéktalan végrehajtását értjük. A híradási fegyelem a parancsnokok és törzsbeli tisztek magas fokú híradó kiképzésével, a forgalmazási rend alapos ismeretével, a titoktartás szabályainak szigorú betartásával és a híradó eszközökön folyó forgalmazás alapos ellenőrzésével érhető el.

A HÍRADÁS FAJTÁI ÉS AZOK JELLEMZÉSE

A híradás biztosítására korszerű viszonyok között rádió, rádiórelé, vezetékes, mozgó és jelző híradó berendezéseket alkalmazunk. Ezen belül a rádió-, rádiórelé és vezetékes híradó eszközökkel, valamint a megfelelő híradó beren-

dezésekkel távbeszélő (távíró), képtávíró és televíziós összeköttetést létesíthetünk.

A távbeszélő és távíró híradást rendszerint a parancsnokok és törzsbeli tisztek beszélgetésére, vezényszavak, parancsok, utasítások, jelentések és kérelmek továbbítására vagy vételére alkalmazzák. Ugyanakkor a képtávíró-összeköttetést a harci okmányok, térképek és vázlatok továbbítására vagy vételére használják fel. A televíziós híradás segítségével mozgó vagy álló képeket, harci okmányokat, térképeket és vázlatokat közölnek. A mozgó híradó eszközök rendeltetése — a harci és szolgálati okmányok kézbesítése. A jelző berendezésekkel előre rögzített lát- és hangjelek segítségével rövid parancsok és jelentések továbbíthatók.

A híradó eszközök felhasználásának legfőbb elve a komplex alkalmazás. Ez a különböző híradási módok és híradó eszközök megfelelő kombinálásán alapszik, a kialakult helyzetnek és a híradó eszközök lehetőségeinek megfelelően. Mivel a korszerű harcban és hadműveletben a híradás alapvető eszközei a rádió- és rádiórelé berendezések, a csapatok vezetését szervező minden parancsnok és törzs kötelessége, hogy nagy figyelmet fordítson a rádió- és rádiórelé híradás megszervezésére és biztosítására, valamint az ellenséges zavarás elleni védekezésre.

Mielőtt jellemeznénk a híradás egyes fajtáit és megmagyaráznánk a legfontosabb híradó eszközök működési elveit, vizsgáljunk meg néhány alapfogalmat, amelyek az olvasók többségének esetleg nem világosak. Gyakran találkozunk olyan fogalmakkal, mint *hírrendszer, hírközpont, hírirány és hírtengely.*

A hírrendszer a hírközpontok, állomások és vezetékek összessége, melynek egyes elemei a csapatok vezetésének megszervezésével, harctevékenységük jellegével és a kitűzött feladattal összhangban meghatározott elvek szerint, egymással kölcsönösen összeköttetésben állnak. A hírrendszert úgy kell kiépíteni, hogy a főirányokban biztosítva legyen valamennyi híradó eszköz komplex alkalmazása. Minél dinamikusabb a korszerű harc jellege és gyakoribb az

arcvonalon a helyzet változása, annál bonyolultabbá válik a hírrendszer megszervezése is.

A hírrendszer alapvető eleme *a hírközpont*. Ezzel az elnevezéssel jelöljük egy adott körletben a vezetési pontok biztosítására telepített híradó eszközök szervezési-technikai egyesítését, összekapcsolását. A hírközpont tehát minden egyes esetben a vezetési pont szerves része.

A másik elem *a hírirány*. A híradást a hírirányban két vezetési pont egymás közötti közvetlen összeköttetésének biztosítására szervezzük. Az alárendeltekkel való összeköttetésnek ez a legelterjedtebb módja. A hírirányt egy vagy több fajta híradó eszközzel biztosítjuk. A fontosabb hírirányok esetleg három fajta híradó eszközzel is biztosíthatók. Ilyen esetben a hírirány magában foglalhat egy rádió irányt, egy rádiórelé irányt, egy vezetékes irányt és egy mozgó híradó eszközökkel biztosított irányt.

Különös jelentősége van *a hírtengely* fogalmának. A hírtengely a híradásnak az a fajtája, amelyben a parancsnoknak vagy a törzsnek több alárendelt parancsnokkal vagy törzzsel való összeköttetése egy csatornán vagy egy vezetéken történik. A fő hírtengelyt ezen belül a saját törzs áttelepülésének irányába építjük ki, és ez vezetékes, rádiórelé vagy mozgó híradó eszközökből állhat.

Most vizsgáljuk meg egyenként a híradás egyes nemeit jelentőségük és a korszerű harcban, hadműveletben való felhasználási módjuk szempontjából. Ahogy az egyes híradásnemek előzetes értékeléséből is láthatjuk, ma már egész sor különböző lehetőség áll rendelkezésre a híradás és ezzel a csapatok vezetésének biztosítására, a legegyszerűbb nemektől és eszközöktől egészen a technikai fejlődés mai magas színvonalán alapuló legbonyolultabbakig. Ahhoz azonban, hogy a megfelelő módszertani sorrendet betartsuk, amely alapjaiban megegyezik a híradó eszközök fejlődéstörténetével, kezdjük vizsgálatunkat a legegyszerűbbekkel.

A jelzőeszközök a legegyszerűbb híradó eszközök, amelyek alkalmazására a harctevékenység minden egyes fajtájában sor kerül, mégpedig:

— rövid parancsok, vezényszavak és jelentések továbbítására,
— célmegjelölésre,
— kölcsönös felismerésre,
— a harcálláspont vagy a peremvonal jelölésére az arcvonal mentén,
— a csapatok figyelmeztetésére,
— az alegységek együttműködésének biztosítására.

A jelzőeszközöket *lát-* (optikai), *hang-* (akusztikai) és *rádiótechnikai* jelzésekre oszthatjuk fel.

A *látjelzésekhez* tartoznak a különböző típusú jelzőtöltények (amelyeket gyakran hibásan rakétának neveznek), a színes jelzőfüstök, jelzővásznak, különböző jelzőtáblák stb.

A *hangjelzésekhez* soroljuk a különböző szirénákat, gongokat, kürtöket, sípokat és egyéb hangjelzési eszközöket.

A hang- és látjelzések, tekintettel arra, hogy igen korlátozott távolságra alkalmazhatók, rendszerint és leggyakrabban harcászati méretekben, a kis alegységek viszonylatában kerülnek felhasználásra.

A harmadik kategóriát — a *rádiótechnikai* jelzőeszközöket a rádiólokációs kérdező és válaszadó berendezések, a rádiólokációs jelző és vevőberendezések képviselik. Míg a hang- és látjeleket a hadügy területén már a legrégibb idők óta felhasználták, addig a rádiótechnikai jelzőeszközök — bonyolult technikai szerkezetük miatt — csupán a második világháború termékei.

Ahhoz, hogy a jelzőeszközök teljesíthessék rendeltetésüket, az egyes jeleket és jelzéseket az adott törvényszerűségeknek megfelelően kell kidolgozni és felhasználni, amelyek közül a legfontosabbak, hogy a jelzések egyszerűek, jól megjegyezhetők legyenek és egymástól lényegesen eltérjenek. Különösen világos és egymástól markánsan eltérő jelzéseket kell alkalmazni a csapatok értesítésére.

A jelzések számát szigorúan a legszükségesebbre kell korlátozni, tehát csak annyit kell alkalmazni, amennyi az egyes harcmódok vezetéséhez szükséges.

Igen fontos az is, hogy a csapatok közötti együttműködés jeleit az elöljáró törzs vagy parancsnok határozza meg. A jeleket az a parancsnok határozza meg, akinek érdekében az együttműködés megszervezése történik. Az az elv, mely szerint a jelzéseket az elöljáró parancsnok határozza meg, semmiképpen sem jelenti azt, hogy az alegység vagy egység belső használatára az adott vezetési szinten a parancsnokok saját jelzéseket ne állapíthassanak meg. Ezeket azonban szigorúan össze kell hangolni a szomszéd és együttműködő alegységekkel, egységekkel nehogy félreértésekre, megtévesztésre kerülhessen sor.

A korszerű harcban, az arcvonalon kialakult helyzetek gyors változásai esetén, amikor az alárendelt csapatok helyzetének ismerete komoly problémát okoz az elöljáró parancsnoknak és törzsnek, *különösen nagy jelentősége lesz a földi csapatok és a légierő kölcsönös felismerését és összeköttetését szolgáló egyezményes jeleknek és jelzéseknek.* Ezek helyes meghatározása és felhasználása kimagasló szerepet játszik a földi csapatok és a légierő összehangolt tevékenységének biztosításában. E célból a légierő rendszerint jelzőtöltényeket, megkülönböztető jelzéseket, a fedélzeti fegyverekből lőtt egyezményes tűzsorozatokat, rádiólokációs jelzéseket, repülőgépekkel végzett különböző egyezményes mozdulatokat és rádiójelzéseket alkalmaz. A földi csapatok viszont különböző jelzőtáblákat, fényszórókat, színes füstöket és tüzeket, valamint nyomjelző-töltényeket és rádiólokációs jelzéseket alkalmaznak.

A jelzőeszközök fontossága a korszerű harc lényegesen megváltozott körülményei közepette sem csökken, ellenkezőleg, növekszik, különösen a kis harcászati alegységek viszonylatában, ahol a jelzőeszközök a híradás és vezetés egyik fő, sőt néha egyetlen eszközei lesznek.

A mozgó híradó eszközök, a jelzőeszközökhöz hasonlóan, a híradás jellegzetesen történelmi eszközei. Abban az időben, amikor még nem léteztek technikai híradó eszközök, a híradásnak ez a fajtája volt a legmegbízhatóbb és legfontosabb. Bár napjainkban a technikai híradó eszközök sok mindenben túlszárnyalták a mozgó híradó eszközöket, ez utóbbiak mégis megtartották egyik értékes tulajdonságukból fakadó előnyüket — a megbízhatóságot, s e téren még egyetlen híradó eszköz sem tett túl rajtuk.

A harctevékenység minden fajtájában alkalmazásra kerülnek korszerű viszonyok között is a mozgó híradó eszközök, a harci okmányok és egyéb szolgálati küldemények továbbítására. Kijelenthetjük, hogy a mozgó híradó eszközök ma a technikai híradó eszközök mellé sorolnak, de ugyanakkor a harctevékenység egyes fajtáiban vagy időszakaiban a híradás fő, sőt néha kizárólagos eszközeivé válnak.

A mozgó híradó eszközök egész sorában, a gyalogos összekötőtől kezdve az összekötő repülőgépig, egyre nagyobb jelentőségre tesz szert napjainkban *a helikopter*. Feladatuk a többi mozgó híradó eszközhöz viszonyítva kibővül, mivel képesek viszonylag gyorsan leküzdeni a sugárzó vagy mérgező harcanyagokkal szennyezett területeket, és nem igényelnek különlegesen berendezett le- és felszálló mezőket, mint a legtöbb futár és összekötő repülőgép.

A mozgó híradó eszközöknek a gyakorlati alkalmazás területén egész sor előnyük van. Közülük a következőket emelhetjük ki:

— lehetővé teszik a harci okmányok gyors továbbítását rejtjelzés vagy kód alkalmazása nélkül,

— nem igényelnek különleges felszereléseket az összeköttetés létesítésére,

— biztosítják a híradást a harctevékenység minden fajtájában, még olyankor is, amikor a technikai híradó eszközök alkalmazása valamilyen oknál fogva lehetetlen,

— a személyes kézbesítés biztosítja az okmányok tartalmának titokban tartását,

Másrészről azonban több hátrányos tulajdonságuk is van, mégpedig:

— csak korlátozott távolságra alkalmazhatók, ugyanakkor a kézbesítés gyorsasága függ az utak állapotától, az időjárási viszonyoktól és az adott szállító eszköz fajtájától,

— előfordulhat, hogy az összekötő megsebesül, vagy elpusztul, a szállítóeszköz működésképtelenné válhat és így az okmányt késedelmesen vagy egyáltalán nem lehet kézbesíteni,

— az összekötő fogságba eshet, és ezzel fontos, nem rejtjelzett adatok kerülhetnek az ellenség kezébe.

VEZETÉKES HÍRADÁS

A híradásnak ez.a neme mindmáig megtartotta jelentőségét a vezetés biztosításában. Számos hátránya (kisfokú mozgékonyság, a kiépítéshez szükséges anyagok nagy terjedelme és súlya, a szükséges erők és eszközök nagy mennyisége, a munkaigényes üzemeltetési, kiszolgálási és védelmi feladatok, a kiépítés viszonylagos lassúsága, a vezetékes rendszer nagyfokú sebezhetősége, a szennyezett terepszakaszokon az építés bonyolultsága) mellett olyan lényeges előnyökkel is rendelkezik, mint az egyszerű és megbízható alkalmazás, az aránylag nagyfokú rejtési lehetőség, az ellenséges zavarással szembeni viszonylagos védettség, továbbá közvetlenül ellenőrizhető a parancsok vagy utasítások helyes vétele. A lehallgatás, különösen a nagyfrekvenciájú csatornák esetében, rendkívül nehéz vagy teljesen lehetetlen.

Ha összehasonlítjuk a vezetékes híradás előnyeit és hátrányait, akkor azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a híradásnak ez a neme *védelemben, a csapatok összpontosítási körletben való elhelyezésekor használható ki leginkább és minden olyan esetben, amikor elegendő idő van kiépítésére. Döntő tényező tehát az idő.*

A korszerű hadviselés dinamikus jellege, de különösen

a támadás gyors üteme rendkívül megnehezíti a vezetékes hírtengely kiépítését. Bár a kiépítés gyorsasága eléri az óránkénti három-négy, és a napi 40 kilométert, rendszerint nem lesz majd lehetőség a vezetékes híradás kiépítésére. Leszögezhetjük, hogy támadó harcban a vezetékes híradó eszközök felhasználása lényegesen korlátozott. Ebből az következik, hogy a vezetékes híradás feladata: támadásban biztosítsa a híradást és a rejtett vezetést — főleg az összpontosítási körletekben, széles vízi akadályok leküzdésekor, a vezetési pontok belső viszonylatában — biztosítsa a rádió- és rádiórelé eszközök összekapcsolását, amennyiben azok a vezetési pontokon telepített hírközpontokon kívül helyezkednek el, továbbá biztosítsa a vezetési pont közelében elhelyezkedő egységekkel és alegységekkel vagy kisegítő hírközpontokkal való összeköttetést.

A vezetékes híradás megszervezése és biztosítása csak akkor lehet megfelelő, ha a híradás más nemeivel összhangban tervezik és alkalmazzák. Különösen a vezetékes és a rádiórelé eszközökkel (ezekkel még foglalkozunk) kapcsolatos harcászat-technikai lehetőségek kölcsönös kihasználása jelentős a vezetékes híradás folyamatosságának és állóképességének biztosításában.

A vezetékes rendszerben alkalmazott híradó eszközök fajtájától függően *vezetékes távbeszélő, távíró és képtávíró* forgalmazást különböztetünk meg.

A vezetékes távbeszélő forgalmazást főleg a parancsnokok és törzsbeli tisztek közvetlen beszélgetéseinek lebonyolítására alkalmazzák valamennyi vezetési szinten. Kiépítéshez a következő alapvető berendezések szükségesek: távbeszélő készülékek, távbeszélő központok, vég- és közbeeső erősítő berendezések, átvivő csévék és nagyfrekvenciájú (vivőfrekvenciás) távbeszélő készülékek. Az alkalmazott berendezésektől függően alacsony frekvenciájú vagy nagyfrekvenciájú vezetékes híradásról beszélhetünk.

A vezetékes távíró forgalmazást főleg a jelzések, parancsok, harci okmányok, utasítások és jelentések továbbítására, de a parancsnokok és törzsbeli tisztek közvetlen beszélgetésére is alkalmazzuk. A vezetékes híradás e fajtájában géptávíró berendezések, távíróközpontok, hangfrek-

venciás távíróberendezések, automatikus vevő- és adóberendezések, vivőfrekvenciás átjátszó állomások és különböző rejtjelző berendezések működnek.

A magasabb szintű vezetés területén a harci okmányok, térképek és vázlatok fényképmásolatainak továbbítására és vételére alkalmazzuk *a képtávíró forgalmazást*, amely vezetékes képtávíró-berendezéseken alapul és alacsony frekvenciájú vagy nagyfrekvenciájú tartományban működik.

A vezetékes vonalak kiépítéséhez egész sor különböző tábori és kábelvezetéket alkalmazunk, amelyeket a földön vagy légvezeték formájában építünk ki. A tömegpusztító és a hagyományos fegyverek hatásával szembeni védelem érdekében — ha elegendő idő áll rendelkezésre — a vezetékeket föld alá süllyeszthetjük.

RÁDIÓHÍRADÁS

A második világháborúban és a világháború utáni időszakban a *rádióhíradás* vált a híradás fő formájává.

A híradásnak ez a neme a legmegbízhatóbb, mert biztosítani képes a csapatok harctevékenységének folyamatos irányítását a legbonyolultabb harchelyzetekben is, mégpedig telepítésnél és mozgás közben egyaránt.

A rádióhíradással mint a híradás elsőrendű nemével szemben korszerű viszonyok között jelentős követelményeket támasztunk. Ilyenek például a minden körülmények közötti állandó készenlét a hírváltásra, a híradás biztosítása a harc teljes mélységében a harcmódra és a kialakult helyzetre való tekintet nélkül, a rádióhíradás és a rádió hírrendszer felépítésének titokban tartása, a parancsok, utasítások és jelentések időbeni és pontos továbbításának biztosítása gyors hírközlés útján, valamint a megbízhatóság és a folyamatosság.

E követelményeknek úgy tehetünk eleget, ha:

— helyesen használjuk ki a rádióeszközök adottságait különös tekintettel az általános helyzetre és a harc tervére,

— alaposan megszervezzük a rádióirányokat és rádióhá-

lókat a rádióhíradás megkerülési lehetőségeinek és a rádióeszközökkel való manőverezés alapos kihasználásával;

— lépcsőzetesen alkalmazzuk a rádióeszközöket, különösen a vezetési pontok áttelepülésekor;

— helyesen választjuk meg és osztjuk el a hullámsávokat és egyéb forgalmazási adatokat, továbbá helyesen határozzuk meg a rádió-üzemmódot;

— műszakilag tökéletesen biztosítjuk és álcázzuk a rádióeszközöket, megfelelő rendszabályokat foganatosítunk a rádióhíradás felderítésének és zavarásának megakadályozására;

— biztosítjuk a rádiósok, rádiótechnikusok tökéletes harci technikai felkészültségét, valamint a rádióhíradás megszervezéséért és működéséért felelős tisztek szükséges harcászati és szakismeretét.

E követelmények teljesítése lehetővé teszi:

— a rádióhíradás folyamatosságának biztosítását bármilyen harchelyzetben, a csapatok gyors ütemű előrenyomulása és a vezetési pontok áttelepítése esetén is;

— a híradás megbízható fenntartását a parancsnokokkal és törzsekkel még olyan esetekben is, amikor nem ismeretes pontos települési helyük, valamint a bekerítésben, esetleg az ellenség hátában maradt parancsnokokkal és törzsekkel, még a járhatatlan és sugárszennyezett területeken keresztül is;

— a parancsok, utasítások, de főleg a különböző jelek és jelzések időbeni továbbítását a nagy számú alárendelt parancsnokhoz.

A rádióhíradás megszervezésekor és a rádió-híreszközök gyakorlati felhasználásakor azonban gondolni kell arra is, hogy:

— az ellenség a rádióforgalmazást zavarhatja és a hírváltást lehallgathatja, a működő rádióállomásokat pontosan bemérheti és megsemmisítheti;

— lehetséges a saját rádióállomások kölcsönös zavarása, főleg a helytelen telepítés vagy a forgalmazási adatok gondatlan elosztása esetén;

— a rádióhíradás megbízhatósága nagyban függ a lég-

köri és a helyi elektromos zavaroktól, valamint az elektromágneses hullámterjedés általános feltételeitől.

A szükséges feltételeket egyebek között a rádióállomások telepítésével is biztosíthatjuk. Vizsgáljuk meg ezért a *rádióállomások telepítésének alapelveit:*

1. Elsőrendű követelmény minden esetben a híradás biztosítása, a többi követelmény — például az álcázás, biztonság stb. — másodrendű.

2. A rádióállomásokat legalább 500 m távolságra kell telepíteni a magasfeszültségű vezetékektől és legalább 100 méterre az alacsonyfeszültségű elektromos hálózattól.

3. A rádióállomásokat nem szabad masszív vas és vasbeton szerkezetek és épületek közelében telepíteni, hanem azoktól minél távolabbra, mert a fémtárgyak elnyelik az elektromágneses energiát és nem kívánatos terelőhatást fejtenek ki.

4. A közlekedési útvonalakon nem szabad a rádióállomásokkal a távbeszélővezetékek közvetlen közelségében megállni. (Ezek a vezetékek növelik ugyan a hatótávolságot, de csak akkor, ha az ellenállomás a vezetékek irányában helyezkedik el.)

5. A forgalmazó állomások közötti dombok és töltések lábától legalább 100 m távolságban kell települni.

6. Sűrű erdők szegélyén az ellenállomás felé eső nyílt térséget kell keresni, az erdő belsejében tisztásokat vagy széles erdővágásokat kell felhasználni úgy, hogy azok az ellenállomás felé vezessenek, ez esetben az antennának a környező fák fölé kell emelkednie.

7. Erdőben minden esetben drótantennát (dipol-, haránt-, sugár, haladóhullámú vagy földantennát) alkalmazzunk. Minden egyes fa ugyanis botantennát képez, amely elnyeli az energiát. Ez a jelenség legjobban az antenna közvetlen közelségében észlelhető.

8. A nyirkos talaj kedvező, a száraz és homokos talajok hátrányosak, de a talaj geológiai összetétele ugyancsak befolyásolhatja a hatótávolságot. Néha elegendő a települési hely néhány méteres megváltoztatása, hogy a híradás feltételei megjavuljanak.

9. Az alacsony antennák körzetében és alattuk a talajt

meg kell tisztítani a bokroktól és a magas fűtől. Legkedvezőbb települési hely a meredek domb vagy a néhány fából és bokorból álló liget.

10. Olyan körzetben, ahol már több állomás forgalmaz, úgy kell az újonnan települőt elhelyezni, hogy a többiek adója ne zavarja ennek vevőjét.

Ezt a „Tízparancsolatot" nemcsak minden rádiósnak, hanem minden egyes parancsnoknak is alaposan ismernie kellene.

RÁDIÓRELÉ-HÍRADÁS

A híradás legújabb fajtája, amely a rádióhíradás elvén alapul — *a rádiórelé-híradás*. A rádiórelé híradó eszközök a rádió- és vezetékes híradó eszközök előnyös tulajdonságainak egész sorát egyesítik magukban, ugyanakkor azok hátrányos tulajdonságait kizárják. A rádiórelé híradó eszközök a híradás alapvető eszközei, és széles körű lehetőséget nyújtanak a parancsnokok és törzsek számára, hogy a csapatokat bonyolult körülmények között, állóhelyben és mozgás közben egyaránt vezethessék. Alkalmazásukra a harctevékenység minden fajtájában sor kerül rendszerint önálló hírirányok létrehozására vagy a vezetékes vonalak és a rádióhíradás hatótávolságának meghosszabbítására, de a közepes és nagy hatótávolságú rádióállomások távvezérlésére is.

Az irányított híradó eszközök a deciméteres hullámtartományban (300—3000 MHz, 1—0,1 m) forgalmaznak. E hullámtartománynak olyan előnyös tulajdonsága van, hogy hullámai áthatolnak a környező közegen, sugárnyalábot képeznek és egyenes vonalúan terjednek.

A rádiórelé híradó eszközök lehetővé teszik a kiváló minőségű, az év- és napszaktól kevéssé függő duplex, távbeszélő, távíró, képtávíró és televíziós összeköttetés létrehozását. Ezek az eszközök a harcban a következő előnyökkel rendelkeznek:

— megfelelő antennarendszerrel lényegesen csökken

a sugárzási szög, amivel kisebb a lehetőség a saját állomások forgalmazásának zavarására és lehallgatására;

— kis teljesítménnyel is lényegesen nagyobb távolságra biztosítható a híradás;

— megfelelő szerkezeti felépítéssel és kiegészítő berendezésekkel többcsatornás üzemmódban is felhasználhatók az állomások;

— a deciméteres hullámok terjedését és így a híradás megbízhatóságát alig befolyásolják a légköri és a helyi elektromos zavarok.

A rádiórelé-híradás megszervezésénél és fenntartásánál azonban figyelembe kell venni, hogy ez a rendszer teljes mértékben függ a terep átszeldeltségétől és domborzatától. Az ellenség lehallgathatja a hírváltást és zavarhatja, ezenkívül két egymástól távol eső rádiórelé-állomás telepítésénél számításba kell venni a földfelszín görbületét is. E körülményekkel feltétlenül számolnunk kell a vezetési pontok telepítésekor, és számukra olyan helyet kell kijelölni, amely a legelőnyösebb feltételeket teremti meg a rádiórelé híradáshoz.

A TELEVÍZIÓ

A dinamikus és manőverező jellegű korszerű harcban és hadműveletben a harcászati vagy hadműveleti magasabbegység parancsnokának általában sem lehetősége, sem elegendő ideje nincs, hogy mindent áttekintsen, amire elhatározásához és a harc vezetéséhez szüksége van. A vezetékes, a rádió- és rádiórelé-híradó eszközök csupán a közvetett tájékozódást biztosítják, így tehát a harc vezetése, mindaddig, amíg a parancsnok nem személyesen figyeli a harcmezőt, az esetek többségében egyéni elképzelésétől, tapasztalatától és ítélőképességétől függ.

E hibaforrások kiküszöbölésére kezdték alkalmazni az állókép átvitelt — a *képtávírót,* amely azonban csak egyes feladatok megoldására alkalmas. A képátvitel ideje ugyanis 3—6 perc, ezenfelül a vett képet elő kell hívni, ami méginkább növeli ezt az időt. Ezért nemrégen sor került

egy új eszköznek, a vizuális figyelés új elemének — a televíziós berendezéseknek — az alkalmazására.

Abból indultak ki, hogy a televíziós képtudósítás sokkal megbízhatóbb és pontosabb mint a hírközlés más fajtája, hiszen a közléseket tartalmilag és formailag egyaránt úgy továbbítja, ahogy az a valóságban a figyelő számára megjelenik, így semmiféle szóbeli vagy írásbeli jelentés sem mond a harcmezőn kialakult helyzetről a parancsnoknak többet, mint a közvetlen megfigyelés, vagy pedig egy pillantás a televíziós készülékre.

Feltétlenül célszerű lesz itt pontosan körvonalazni a televízió mai technikai lehetőségeit, mert azokat gyakran túlértékelik. Elhangzanak olyan kijelentések is, hogy a televízió katonai rendszeresítése megoldja a csapatok vezetésének problémáját.

Az ilyen és hasonló téves nézetek és elképzelések eloszlatásához akkor járulunk legjobban hozzá, ha megvilágítjuk a televízió alapvető technikai és harcászati lehetőségeit, alkalmazásának módjait a kapitalista hadseregekben.

Elsősorban azt kell tudomásul vennünk, hogy a televízió hírközlő eszközként való alkalmazásának szükségessége abból következett, hogy a parancsnokok és törzsek számára feltétlenül a lehető legteljesebb áttekintést kellett biztosítani a csapatok harctevékenységéről, helyzetéről, ami a nagyfokú mozgékonyság és a tömegpusztító eszközök széleskörű alkalmazása esetén gyakran és élesen változik.

A televízió alkalmazásának célja a csapatok vezetésében az, hogy a különböző fokozatú parancsnokok szemmel követhessék a csapatok harctevékenységének lefolyását, egymással kölcsönös összeköttetésben álljanak úgy, hogy láthassák is egymást, és nem utolsósorban a televízió lehetővé teszi a különböző harci okmányok tartalmának továbbítását. Ezek a követelmények lényegesen eltérnek azoktól az igényektől, amelyeket a polgári életben, a népgazdaságban működő televíziós berendezésekkel szemben támasztanak.

A katonai televíziónak ahhoz, hogy eleget tehessen

rendeltetésének, minőségileg magasabb szintet kell elérnie. Biztosítania kell ugyanis a pontos képet a képátvitel kedvezőtlen feltételei esetén is, a televíziós berendezések gyors telepítését és áttelepítését bármilyen terepen, valamint a zavarás elleni védettséget. Ebből az következik, hogy a hadsereg szükségleteinek kielégítésére különleges berendezéseket kellene kialakítani, ami viszont magas követelményeket támaszt a technikai kutatással és fejlesztéssel, de a gyártástechnikával szemben is.

Most vizsgáljuk meg *a televízió katonai alkalmazásának néhány kérdését* a kapitalista hadseregekben. Köreinkben gyakoriak az olyan vélemények, hogy az amerikai hadseregben a televíziót már rendszeresen alkalmazzák. A valóság azonban az, hogy a kapitalista hadseregekben sem rendszeresítették még, mint a vezetés állandó eszközét. Mindezideig különböző kísérleteket folytatnak és adatokat gyűjtenek felhasználásának eredményeiről. Számos technikai problémát még nem sikerült megoldaniuk, bár a kapitalista országok katonai vezető körei perspektivikusan számolnak a televíziónak, mint egyik legfontosabb hírközlő eszköznek az alkalmazásával, mégpedig olyan céllal, hogy az biztosítsa a parancsnokok számára a legelőnyösebb előfeltételeket a bonyolult és az idő szempontjából rendkívül sürgető feladataik megoldásához.

A televízió katonai alkalmazásának eddigi igen rövid történetéből annyi megállapítható, hogy a televízió először az amerikai hadsereg 1954. évi nagygyakorlatán jelent meg. Kísérletképpen a televíziós berendezéseket az ellenség tevékenységének figyelésére, a saját csapatok működésének követésére, álcázásuk ellenőrzésére, a vízi akadályok leküzdésének megfigyelésére alkalmazták. A televíziós felvevő kamerákat kétéltű járműveken helyezték el. Ezzel egyidőben az állami televíziós társaság eszközeivel kipróbálták a harci okmányok képi továbbítását és a színes televíziós adást is.

E nagygyakorlatot egész sor további kísérlet követte, amelyek során a televíziós kamerákat repülőgépeken, helikoptereken, léggömbökön helyezték el.

A kapitalista hadseregek és saját hadseregünk technikai

lehetőségei és tapasztalatai alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy *a televízió a legkülönfélébb katonai feladatok megoldására alkalmazható, mégpedig főképpen a harcmező megfigyelésére és a harc irányítására azon parancsnokok részéről, akik számára a harc és hadművelet megvívásának új körülményei nem teszik lehetővé, hogy a harcmezőt valamely pontról személyesen figyelhessék.* Feltételezhető, hogy a parancsnokok a televízió segítségével számos értékes adathoz juthatnak a saját csapatokról és az ellenségről, a terepről, a tömegpusztító eszközök alkalmazásának körzetében kialakult helyzetről, és így személyes megfigyelésük alapján jobban tudják értékelni a helyzetet és megalapozott elhatározások alapján helyes parancsokat tudnak kiadni. Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról a tényről sem, hogy a jelenlegi televíziós technika még a legjobb és legtökéletesebb optikával összekapcsolva is csupán az arcvonal igen keskeny szakaszának részleges megfigyelését teszi lehetővé, tehát nem nyújt olyan teljes képet, mint a közvetlen vizuális figyelés. Az arcvonal teljes kiterjedésének összefüggő megfigyeléséhez igen sok televíziós kamerára és további rendkívül bonyolult és drága berendezésekre lenne szükség.

Nem érdektelen, hogy az Egyesült Államokban hosszú időn át egész sor sikertelen kísérletet tettek, hogy a televíziót a fegyverek távirányítására használják fel. A televíziós kamerákat repülőbombákra, repülőgépekre, harckocsikra, pilóta nélküli eszközökre stb. erősítették fel, hogy lehetővé tegyék a fegyver követését és ráirányítsák a kijelölt célra. Az irányításnak ez a módszere azonban pontatlannak bizonyult, és jelenleg már sokkal korszerűbb távirányítási rendszerek működnek.

Másrészt viszont egészen jó eredményeket értek el az amerikaiak a katonai televíziónak légi felderítésre és tüzérségi tűzvezetésre való alkalmazása terén. A repülőgépen vagy helikopteren elhelyezett televíziós kamera lehetővé tette a parancsnok számára, hogy a harctevékenységnek viszonylag nagy területét tekintse át, s így gyorsan és helyesen tudta értékelni a helyzetet, nagy területen tudta gyorsan ellenőrizni és állandóan követni a fontos

célokat. Ennek a körülménynek feltétlenül nagy jelentősége volna a tömegpusztító eszközökkel mérendő csapások előtt a célok ellenőrzése és e csapások eredményeinek értékelése szempontjából. A tapasztalatok bebizonyították, hogy a harcmező televíziós megfigyeléséhez a repülőgépen két felvevő kamerát kell elhelyezni, közülük az egyiket rögzíteni kell a repülőgépen; ez azt a célt szolgálja, hogy a terepről képet továbbítson, a másik mozgatható kamerát pedig a fontosabb célokra vagy objektumokra kell irányítani. Az eddigi kísérletek alapján ilyen módszerrel 5—6000 méter magasságból eredményes a felderítés, és a felvett képet 150 km távolságra lehet továbbítani. Az Egyesült Államokban hasonló jellegű kísérleteket folytattak pilóta nélküli, rádióval távirányított repülőgépekkel is. Az amerikai hadseregben igen nagy figyelmet fordítanak olyan távbeszélő híradás kialakítására, amelyen belül minden egyes távbeszélő készülék televíziós kamerával van ellátva, és a hang továbbításával együtt a beszélgetők képe is megjelenik (videotelefon). Az amerikai katonai vezető körök úgy vélik, hogy ilyen jellegű híradó eszközre minden egyes parancsnoki fokozat közötti összeköttetésnél szükség van a vezetés minőségének javítása végett, mivel ez lehetővé teszi a grafikus vagy írásos okmányok gyors, a vezetést lényegesen meggyorsító közlését is. Ez utóbbi követelmény azonban szükségessé teszi azt is, hogy az egyes vezetési szintek között széles sávú rádiórelé híradás létesüljön, és ehhez a hálózatba bekapcsolt személyeknél bonyolult és rendkívül érzékeny berendezéseket kell alkalmazni.

Az írásos okmányok úgy továbbíthatók, hogy a közlésre kerülő szöveget először mikrofilmre fényképezik, előhívás után a képet a televíziós kamera felveszi és a vevőkészülékhez továbbítja. A vevőnél a képet a képernyőről ismét lefényképezik és előhívják. Ez a továbbítás igen gyors, percenként több tíz oldal szöveg vagy okmány közölhető. Ezeket azonban nem lehet azonnal felhasználni, mivel a filmet először fel kell dolgozni.

A televízió eddigi túlnyomórészt kísérleti jellegű katonai alkalmazásáról olyan következtetés vonható le, hogy a televíziós berendezések alkalmazása a vezetési rendszerben időszerű probléma, amely megérdemli, hogy különös figyelmet fordítsunk reá. Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról sem, hogy a televízió katonai alkalmazásával jelenleg csak kísérleteznek, és még egy egész sor akadályt kell leküzdeni ahhoz, hogy a katonai televíziós híradással szemben támasztott követelményeknek megfeleljen.

E követelményeket és előfeltételeket a következőképpen fogalmazhatnánk meg: *a televízió csakis akkor válhat célszerű híradó eszközzé a vezetési rendszerben, ha biztosítva lesz mozgékonysága, megbízhatósága és ellenállóképessége, kis súlya és mérete, kis elektromos energiafelhasználása a tábori tápforrásokból; lehetővé válik a vétel nagyobb távolságról, rossz megvilágítás, köd, por és sötétség esetén is; biztosítva lesz az átvitel lehallgatásának megakadályozása az alkalmazott frekvenciasávok zavarvédettsége, a gyors telepítés és üzembehelyezés; a mozgás közben adás és vétel lehetősége, a nagy felbontó képességű tiszta kép.*

E követelmények megvalósítása lehetővé teszi: a parancsnokok számára a harc lefolyásának egyidejűleg több körzetben való megfigyelését és ugyanakkor valóságos helyzetek közlését, amelynek segítségével a parancsnokok és törzsek ugyanúgy látják a terepen kialakult helyzetet, mint a különböző felderítő és előrevetett osztagok; a figyelés megszervezését a tömegpusztító fegyverek által szennyezett körzetekben is; infratechnika alkalmazásával a harcmező éjszakai megfigyelését is különböző helyekről.

Nem kétséges, hogy a televíziós technika az egész hadsereg számára, de különösen a vezetési rendszer tökéletesítése szempontjából jelentős előrelépést jelent. Egyelőre nem old meg azonban mindent és korántsem ideálisan. Megvannak és a közeljövőben is meglesznek még a hiányosságai, amelyek közül némelyek igen számottevőek. A jelenlegi televíziós berendezések egyik fő hiányossága, hogy „nem látnak" ködben, füstben, porban és sötétben.

A televíziós kamerával felszerelt és kis magasságból felvevő repülőgép — ha megfelelő felbontó képességet akar elérni — rendkívül sebezhető. A kamerák átfogóképessége eléggé korlátozott, a felvétel sok esetben kedvezőtlen szögből történik, és így a vezetési szervek nem kapnak világos áttekintést az általános helyzetről.

A repülőgépekről folytatott televíziós közvetítést egyrészt igen könnyen átveheti az ellenség, másrészt zavarásának lehetőségei körülbelül azonosak a rádiólokátorokéval.

Ez idő szerint úgy tűnik, hogy a televíziót legeredményesebben a hírközlés, vagyis tájékoztatások, jelentések és okmányok közvetítése terén lehet alkalmazni.

Ha a televíziós berendezéseknek a csapatok vezetési rendszerében való alkalmazásáról beszélünk, mindig arra kell gondolnunk, hogy perspektivikus híradó eszközről van szó, melynek sikeres továbbfejlesztéséhez az előfeltételek a hadsereg szükségleteinek megfelelően csak most alakulnak ki. Figyelemmel a korszerű technika, de különösen a rádiómechanika, a nyomtatott áramkörök és tranzisztorok rendkívül gyors fejlődésére, reálisan feltételezhető, hogy a fejlesztési folyamat gyors megvalósítása és a katonai célokra való átalakítása után a televízió olyan megszokott híradó eszközzé válik, mint napjainkban a tábori távbeszélő-készülékek.

Összefoglalva e fejezetet — amelynek az volt a célja, hogy rámutasson a híradás rendkívül nagy jelentőségére a csapatok egész vezetési rendszerében és megismertesse az olvasót a vezetési és híradó eszközök felhasználásának módjaival, a híradás megszervezésének problémájával — ismételten hangsúlyozni kívánjuk azt a legfontosabb alapelvet, amely a hírközlő és általában az összeköttetést biztosító technika sikeres alkalmazásának előfeltétele: *a híradó eszközök komplex alkalmazásának elvét.* Anélkül, hogy behatóan vizsgálnánk megvalósításának technikai lényegét hangsúlyoznunk kell ennek az elvnek általános jelentőségét.

A komplex alkalmazás fogalmán ugyanis azt értjük, hogy a parancsnokoknak a rendelkezésükre álló egyfajta berendezéssel módjuk legyen bekapcsolódni másfajta híradó eszközök hálójába is. Ez annyit jelent, hogy például a távbeszélőközpont egyik állomását be lehessen kapcsolni a rádió és rádiórelé rendszerbe is, vagy pedig a rádiókészülékeken folytatott beszélgetéseket át lehessen kapcsolni a vezetékes és rádiórelés eszközök hálójába.

A híradó eszközök komplex alkalmazásának követelménye a hadászati feltételekből adódik. A korszerű manőverező tevékenységek során gyakran előfordulhat, hogy a híradás egyik fajtájának rendszere (például a vezetékes) működésképtelenné válik, és a hibás részt késedelem nélkül más eszközökkel kell pótolni és kiegészíteni. A komplex alkalmazás tehát az egyik olyan eszköz, amelylyel ellensúlyozni lehet a híradást zavaró ellenséges behatást (például az atomcsapás hatását, rádiózavarást stb.). A híradó eszközök komplex felhasználásának területén még igen sok megoldásra váró, jobbára technikai jellegű probléma merül fel.

A REJTETT VEZETÉS

A csapatok vezetésének problémájával igen szorosan összefügg a rejtett vezetés biztosítása. A vezetés, de különösen a technikai híradó eszközökön folytatott beszélgetések rejtésének célja, hogy illetéktelen személyek előtt titokban tartsuk mindazokat az adatokat, amelyek lehetővé teszik fontos értesülések megszerzését az előkészített vagy megtett intézkedésekről.

A rejtés igen széles körű probléma, amelyet időben nem lehet csupán a hadviselés tulajdonképpeni aktív időszakára és a parancsnokok, törzsek és csapatok konkrét tevékenységének területére leszűkíteni. E kérdés mélyen belenyúlik a békés életbe, az egész társadalom életébe, amely a két ellentétes társadalmi rend létezése folytán két csoportra — a szocialista táborra és a világkapitalizmus táborára — oszlik. A titok megőrzésének problémáját az egyes országok életének valamennyi területére vonatkoztatva tárgyalni egy külön művet igényelne. Így csupán annak egyik részterületével — a csapatok vezetésének rejtésével foglalkozunk, mivel ez a csapatok sikeres vezetésének egyik alapvető követelménye, ugyanakkor a korszerű harcban és hadműveletben a csapatok sikeres vezetésének feltétele.

Aligha kell hangsúlyoznunk, hogy hadseregünk béke idején való fejlesztésében és kiképzésében számos olyan adattal, ténnyel találkozunk, amelyek nem kerülhetnek az ellenség kezébe és amelyeket ezért állandóan titokban kell tartani függetlenül attól, hogy mennyi ideig vannak érvényben. Ezért már békeidőben megfelelő megelőző rendszabályokat kell foganatosítani általában a rejtés, de

különösen a technikai híradó eszközök útján való vezetésnek a rejtésére. Az ellenség ugyanis olyan felderítő eszközökkel rendelkezik, amelyek lehetővé teszik e híradó eszközökön folytatott forgalmazás tartalmának lehallgatását.

Békében a parancsnokok közötti összeköttetés fenntartására, valamint a gyakorlatokon csakis teljesen megbízható híradó eszközöket szabad alkalmazni, amelyek lényegében a minimumra csökkentik a forgalmazás felderítésének lehetőségét. Ezért a gyakorlatokon nem szabad nyílt nyelven adni még olyan mértékben sem, amely valóságos harchelyzetben esetleg megengedhető lenne. Nyilvánvaló, hogy a gyakorlatainkon működő híradó eszközökön folytatott beszélgetéseket az ellenség megfelelő eszközökkel gondosan lehallgatja és a felvett adatok alapján értékeli.

Háborúban a rejtett vezetés biztosításának feltételei lényegesen eltérnek, különösen a harctevékenységek időszakában. A csapatok vezetése területén már jóval kevesebb adatot kell rejteni, hiszen csupán meghatározott ideig érvényes adatok titokban tartására kell ügyelni, mégpedig az adott hadművelet vagy harc tartalmának és jelentőségének megfelelően. A tulajdonképpeni harctevékenységek során a technikai híradó eszközökön folytatott beszélgetések és adatok tartalmát lényegében rövid jelentések, kiegészítő parancsok, utasítások és tájékoztatások képezik. A parancsok, utasítások vagy jelentések túlnyomó többségét nyíltan lehet továbbítani, mivel azokat azonnal a tevékenység, a parancsok végrehajtása fogja követni, vagy pedig már megtörtént akciókat értékelő, a kialakult helyzet részleteit tartalmazó és az ellenség számára már ismert adatokat tartalmaznak.

A valóságos harchelyzetekben is előfordulhatnak azonban olyan esetek, különösen magasabb vezetési szinteken, amikor a törzsek nem nélkülözhetik a megbízható, de ugyanakkor bonyolult rejtett vezetési eszközöket. Különösen érvényes ez az olyan hadműveletek és harcok megszervezésének, előkészítésének és megtervezésének időszakára, amelyeket meglepésszerűen kell megindítani. A rejtett vezetés biztosítása a meglepés elérésének mindig

egyik igen fontos előfeltétele volt, és ma is az, ezért gyakran döntően kihat a harc és hadművelet sikerére vagy kudarcára.

A csapatok rejtett vezetésének fontossága és jelentősége a vezetési és hírközlő eszközök fejlődésével együtt nőtt. Ahogyan a katonai híradó eszközök fejlődése egyre inkább lehetővé tette a növekvő távolságokra való hírközlést, úgy fokozódott a lehallgatás veszélye és ebből adódóan a rejtéssel szemben támasztott követelmény is.

Mivel a rejtett vezetés biztosítása a csapatvezetés problémájának elválaszthatatlan része és a vezetési szervek egyik legfontosabb feladata, hasznos lesz részletesebben megvilágítani a rejtett vezetés alapelveit és biztosításának módjait, a korszerű titkosító eszközöket és a rejtett vezetés fejlődésének távlatait.

Nehezen tudnánk helyes és teljes képet alkotni a rejtett vezetés jelentőségéről és fontosságáról, ha nem néznénk meg *a rejtett vezetés módjainak és módszereinek folyamatos fejlődését* néhány olyan példán keresztül, amelyek a vezetési szervek e tevékenységi területének súlyát dokumentálják a csapatok vezetésének egész rendszerén belül.

Az a követelmény és egyúttal szükségszerűség, hogy fontos tájékoztatásokat továbbítsunk úgy, hogy azok tartalma az ellenség előtt titokban maradjon még abban az esetben is, ha a kezébe kerülnének — éppen olyan régi, mint maga a háború története.

A leggyakoribb mód a közlemények tartalmának titokban tartására abban a korban, amikor még nem léteztek elektromos híradó eszközök, hanem csak mechanikus eszközök, mint pl. a tűz, füst, tam-tam dobok, sípok, kürtök és trombiták, az ún. *titkos levél* volt. A titkos levelezés azonban még azután is fennmaradt, amikor a technika fejlődésével olyan elektromos híradó eszközöket kezdtek alkalmazni, mint a vezetékes (távbeszélő, távíró) és a drótnélküli (rádió) készülékek.

Első ízben Napóleon rendelkezett olyan szakemberekkel, akik kizárólag *a katonai hírközlés rejtjelzésével* foglalkoztak. A rejtjelzés területén a legnagyobb előrelépést a 19. és

20. század fordulójának imperialista háborúiban figyelhetjük meg, amikor a távíró és a rádió feltalálása kielégítette a nagy távolságra való gyors összeköttetés követelményét. Ez ugyanakkor növelte az ellenség igyekezetét a közlemények megfejtésére. Hogy ez mennyire sikerült és milyen következményekkel járt, arra a két utóbbi világháború története szolgál számos példával. Ennek okai azonban nemcsak a rejtjelzett híradás fogyatékosságaiban, hanem sokkal inkább a rejtéshez való helytelen és felelőtlen hozzáállásban keresendők.

Felhozhatunk azonban számos ellenkező példát is, amelyek azt bizonyítják, hogy a rejtett vezetés elveinek célszerű és következetes betartása lényeges szerepet játszott a háborúban. A rejtett vezetés tökéletes alkalmazásának egyik legklasszikusabb példája a szovjet hadsereg volgai hadműveletének története. A hadművelet 1943 februárjában a hitleri hadsereg főerőinek teljes szétzúzásával ért véget és döntő hatással volt a Nagy Honvédő Háború további lefolyására.

E hadművelet sikerét az ellenség meglepése biztosította. A hadművelet különböző előkészületeit rejtve végezték el, tekintet nélkül azokra az óriási nehézségekre, amelyek a csapatok és a szükséges anyagi eszközök összpontosításával jártak. A szovjet hadműveleti és harcászati magasabbegységek vezetése a legszigorúbb intézkedésekkel biztosította az előkészítő munkák teljes titokbantartását. Odáig mentek, hogy teljesen megtiltották a küszöbönálló hadműveletre vonatkozó mindenfajta levelezést és hírközlést. Híradó eszközöket egyáltalán nem használtak. A törzsek folyamatosan és szigorúan ellenőrizték a kiadott rejtési utasítások betartását.

A hadművelet megindítását követő események igazolták, hogy az előkészítés rejtésére irányuló rendszabályok helyesek voltak. A német vezetésnek a felderítés és a hírszerzés különböző erőfeszítései ellenére nem sikerült felfedni az előkészületeket. Bár az ellenség egyes elszigetelt jelenségekből következtethetett arra, hogy valamilyen nagyarányú támadás előkészületei folynak, mégsem tudott meg semmit a készülő hadművelet arányairól és jel-

legéről, de a csapás irányairól és a hadművelet kezdetének időpontjáról sem. Mindezt nemcsak a német hadifogoly tisztek vallomásai bizonyítják, hanem az a tény is, hogy a német katonai vezetés semmilyen intézkedést nem tett a szovjet hadsereg készülődő támadásának megakadályozására vagy valamilyen ellenakció előkészítésére. Mindez azt bizonyítja, hogy a fasiszta katonai vezetés a támadást egyáltalán nem várta.

Az ellenség meglepését, amelyet a szovjet hadseregnek számos esetben sikerült elérnie, természetesen nemcsak a rejtett vezetés elveinek betartása tette lehetővé, hanem óriási szerepet játszott a tökéletes álcázás, megtévesztés és egy egész sor más rendszabály. Ezek céltudatos és tervszerű koordinálása, a parancsnokok, törzsek és csapatok felelősségteljes hozzáállása, nagy mértékben hozzájárult a kiemelkedő sikerek eléréséhez. A rejtett vezetés elveinek betartása a szovjet hadseregben nem volt véletlen jelenség, hanem az állami és katonai titkok megőrzésére irányuló rendszeres és céltudatos nevelés eredménye, a katonák és a lakosság magas fokú erkölcsi-politikai öntudatának bizonyítéka, amely a magasztos célért — a szovjet hazának a fasiszta területrablóktól való felszabadításáért és a német fasizmus megsemmisítéséért — folyó harcban jutott kifejezésre.

A közelmúltból vett példák a rejtett vezetés és a meglepés kölcsönös kapcsolatát bizonyíthatják. Ha pedig az ellenség meglepése a hadügy területén mindig kiemelkedő szerepet játszott, nem kevésbé fontos volt a vezetés rejtése sem. Ez a dialektikus kapcsolat teljes mértékben érvényes ma is.

A második világháború utáni időszakot a hadügyben végbemenő alapvető változások jellemzik. Mint már említettük, az atomfegyverek rendszeresítése egész sor változást idézett elő a hadműveletek és harcok megvívásában és irányításában, s lényegesen befolyásolta a vezetés problémáját. A vezetéssel szemben támasztott alapvető követelmények: a gyorsaság, a rugalmasság és az operatívi-

tás, kihatottak a csapatok rejtett vezetését biztosító eszközök alkalmazási módjaira és a rejtett vezetes elveinek érvényesülésére is. Mélyreható vizsgálat alá kellett venni a rejtjelzett híradás egész rendszerét, el kellett vetni minden olyan merev, lassú és elavult módszert, amely késleltette a vezetést. Az időtényező maximális és leghatékonyabb kihasználásának követelménye egyik döntő tényezővé vált.

Mint ahogyan egyik napról a másikra nem lehetett a vezetési rendszert megváltoztatni, hasonlóan a rejtett vezetés biztosításának módjai és módszerei sem oldódtak meg azonnal. A rejtett vezetés ugyanis jelenleg két igen fontos és ugyanakkor egymásnak ellentmondó követelményre támaszkodik: a rejtett vezetés segédleteinek és eszközeinek egyszerűsítésére, és ugyanakkor a rejtés rendszerének megszigorítására.

Ez utóbbi követelmény — a rejtés megszigorítása — a korszerű harc és hadművelet jellegéből következik, amelynek lényege a helyzetek, de ezen túlmenően a parancsnoki elhatározások előre nem látott és gyakori változása, amit természetesen fokozott mértékben rejteni kell, mivel a korszerű rakétaeszközök lehetővé teszik a csapások rendkívül gyors kiváltását.

A rejtett vezetés e két alapvető követelmény szellemében kétféle módon lehetséges: vagy a híradó eszközökön folytatott forgalmazás rejtésének gépesítésével, esetleg automatizálásával, vagy pedig a rejtett vezetés eddigi eszközeinek tökéletesítésével. Az utóbbi esetben azonban gondolni kell arra, hogy „papírral és ceruzával" ma már nem lehet nagy csodákat művelni. De ez nem jelenti azt, hogy a tökéletesített és ugyanakkor egyszerű eszközökkel már egyáltalán nem számolhatunk. Ez alapjaiban helytelen lenne, hiszen ezeknek az eszközöknek az alkalmazása továbbra is teljesen indokolt.

Mivel a korszerű hadműveletet és harcot a nagy hatású pusztító eszközök tömeges alkalmazása jellemzi, hasonlóan nehéz körülmények közé kerül a saját és az ellenséges vezetés is. Számos olyan helyzet alakulhat ki, amikor elsősorban nem azon lesz a hangsúly, melyik fél alkalmaz tö-

kéletesebb rejtett vezetési rendszert, rejtjelzési eszközöket, hanem azon, ki tudja gyorsabban valóra váltani elhatározását, ki tud gyorsabban reagálni a kialakult helyzetre. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ilyen esetekben teljesen elhanyagolhatók a rejtett vezetés elvei és a híradó eszközökön nyíltan lehet vezetni. Az a legvalószínűbb, hogy ilyen helyzetekben még azokon a szinteken is, ahol alkalmazható lenne a nyílt szövegű adás, a parancsnokok szívesebben használják a célszerű rejtett vezetési segédeszközöket, mégpedig nem annyira a rejtés érdekében, mint inkább azért, mert néhány számmal vagy jelzéssel hosszabb közleményt vagy parancsot lehet viszonylag gyorsan továbbítani. Az a követelmény, hogy a vezetés ne csak megbízhatóan rejtett, hanem ugyanakkor a nyílt nyelvű adáshoz viszonyítva is gyorsabb legyen, napjainkban számottevően befolyásolja a rejtjelző eszközök fejlesztését.

Egészen érthető, hogy a rejtett vezetés minősége, a rejtés formái és módszerei teljes mértékben az alkalmazott eszközöktől, vagyis egyrészt a rejtjelző eszközöktől, másrészt pedig a híradó eszközöktől függnek.

A rejtjelző eszközökkel szemben támasztott alapvető követelmények, amelyeket az ellenség jelenlegi helyzete és lehetőségei indokolnak, a következőek:

— a rejtjelzett közlemény teljes és megbízható rejtése;
— a rejtjelzendő szöveg lényeges lerövidítése;
— jó kezelési lehetőség, takarékosság, és célszerűség;
— az esetleges hibák kiküszöbölésének lehetősége a forgalmazás folyamán.

A híradástechnika közvetlenül befolyásolja a rejtett vezetést. Ez teljesen logikus, hiszen minél kezdetlegesebb és hosszantartóbb a hírközlés, ami megkönnyíti a lehallgatást, annál bonyolultabb és tökéletesebb rejtjelrendszerre van szükség.

A technikai híradó eszközök alkalmazásánál a rejtés minősége szempontjából igen lényeges a híradástechnika alapos ismerete mégpedig nemcsak a forgalmazás, hanem

az egyes híradó eszközök által nyújtott rejtési lehetőségek szempontjából is. Bár korszerű viszonyok között a rádió lesz a fő és gyakran egyetlen híradó eszköz, nem hanyagolhatjuk el a többi, például a rádiórelé és vezetékes berendezések alkalmazását sem, amelyek a rádióhoz viszonyítva sokkal inkább biztosítják a vezetés rejtését. Számos olyan adatot, amelyet például rádióhírváltáskor teljesen rejtjelezni kell, távíróval nyílt nyelven is továbbíthatunk. A híradó eszközök tervszerű és megfontolt felhasználásával is sok esetben egyszerűsíthetők a rejtéssel kapcsolatos problémák.

A technikai híradó eszközökkel való vezetés esetében a parancsnokoknak és a törzs tisztjeinek helyesen, idejekorán és alaposan kell értékelniük a továbbításra kerülő közleményeket és a tényleges titkossági fokoknak megfelően kell kiválasztaniuk a legmegfelelőbb hírközlő eszközt azok továbbítására és egyúttal rejtésére is. E felelősségteljes döntésnél figyelembe kell venni a kialakult helyzetet, az időt és más fontos tényezőket is.

A rejtett vezetés terén talán a legnagyobb hiba a fegyelmezetlenség és a rejtjelző eszközök felelőtlen kezelése. A rejtjelzési fegyelem megszegése, amely a rejtjelanyag helytelen felhasználásában, vagy a rejtett vezetéssel kapcsolatos utasítások és szabályok szándékos megkerülésében jut kifejezésre, általában a rejtett vezetés jó vagy kevésbé jó eszközeivel szembeni — minden előzetes megfontolást vagy legalább is a szükséges anyagok megismerésének szándékát nélkülöző — lekicsinylésből fakad.

A csapatok rejtett vezetését gyakran ún. *fedő zsargonnal* vagy más ötletes, esetleg kevésbé ötletes, de alapjaiban minden esetben naiv *fedett beszélgetések* alkalmazásával igyekeznek pótolni. Ilyen esetekben nemcsak hogy nem beszélhetünk rejtett vezetésről, hanem igen gyakran helytelen elképzelés alakul ki a „fedés" lényegéről és jelentőségéről, ami viszont olyan következményekkel jár, hogy a megértés néha sokkal bonyolultabb, mint az érvényben levő rejtett vezetési eszközök némelyikének használata.

A tökéletes rejtés alapvető feltétele — a rejtett vezetési

segédletek és eszközök kezelésének ismerete. Ha nem ismerjük ezeknek az eszközöknek a kezelését, igen gyakran csődöt mond a rejtjelzett összeköttetés. Annak, aki nem ismerkedik meg a rejtjel-anyag tartalmával, és nem sajátítja el gyakorlati alkalmazását, semmilyen rejtjelző rendszer sem lehet segítségére. A felkészületlen és a rejtjelző eszközök alkalmazásában tapasztalatlan parancsnok vagy törzsben dolgozó számos hibát követhet el, s ezek lehetetlenné teszik a hírhálóban való kölcsönös megértést. Ugyanakkor magatartásával további fegyelmezetlenségeket idéz elő és arra ösztönzi a híradásban résztvevőket, hogy megkerüljék a rejtett vezetés szabályait, elősegíti a rejtjelző rendszer felfedését, és így az állami és szolgálati titkok biztonságos megőrzésének elmulasztásával bűncselekményt követ el.

A parancsnokoknak és törzseknek nemcsak a saját rejtjeles híradásuk lehetőségeit kell ismerniük, hanem a rejtjelző szolgálat rendszerét is, hogy azt celszerűén használhassák fel. A lehetőségek ismerete elsősorban a teljesítőképesség ismeretét, a rejtjeles híradás megterhelési lehetőségeinek ismeretét és ezek alapján a célszerű alkalmazás megtervezését jelenti. A rejtjelző szolgálat munkájának gyorsasága és rugalmassága, főleg a forgalmazás területétől, teljes egészében a közlemények minőségétől, érthetőségétől, rövidségétől és sürgősségi fokának helyes megállapításától függ: Mivel a rejtett vezetés legmegbízhatóbb eszközéről van szó, elengedhetetlen, hogy a megfelelő vezetési szervek rejtjelezve csak olyan jellegű közleményeket továbbítsanak, amelyeknek titkossági foka ezt megköveteli. Szinte nélkülözhetetlen a rendkívüli és időszakos jelentések, parancsok és utasítások továbbítására és vételére vonatkozóan előre kidolgozott terv, amely pontosan meghatározza mikor, mit, milyen híradó eszközzel és milyen rejtési eszközzel kell továbbítani. Az ilyen terv rendet és szervezettséget teremt a munkában.

A titkosítás egyre növekvő követelményeire a tudomány és technika még nem mondta ki az utolsó szót. A vezetési rendszer és ezzel a rejtett vezetés gépesítése és automatizálása nem irreális dolog. Természetes, hogy az önálló és

különleges titkosító berendezések kifejlesztése igen bonyolult és munkaigényes feladat. Alaptalan volna azonban pálcát törnünk afelett, hogy világszerte folyó ilyen jellegű kísérletek mindezideig nem hozták meg a kívánt eredményeket. Hiszen számos tényező alapján meggyőződhetünk arról, hogy ami tegnap még feltevés volt, és amiről igen sokan kételkedően nyilatkoztak, ma már valóság. Tény az is, hogy kezdeti sikerként könyvelhetjük el a titkosító berendezések kifejlesztése terén a technikai híradó eszköznél alkalmazott különböző biztonsági berendezéseket, amelyek automatikusan jelzik a lehallgatási kísérleteket vagy zavarás esetén automatikusan áthangolnak más hullámsávra.

A titkosító technika és a rejtett vezetés bármilyen új formájának fejlesztésével vállvetve kell haladnia a kriptológiának (rejtjeltannak) — a rejtjelzett közleményeknek rejtjelkulcs nélküli megfejtésével foglalkozó tudománynak. A legfejlettebb kriptológiai alapelvek figyelembevételén alapuló magas színvonalú tudomány az új rejtjelző technika bevezetésének legfontosabb előfeltétele.

A rejtett vezetés biztosításával kapcsolatos kérdések tárgyalásánál természetesen nem bocsátkozhatunk részletekbe, éppen a titoktartás miatt. Ezért *összefoglalásképpen* megállapíthatjuk, hogy a rejtett vezetés problémája igen széles körű és a vezetési szervek tevékenységének számos szakterületét öleli fel. Bár ebben a fejezetben nem merítettünk ki valamennyi kérdést, hanem csak a legfontosabbakra mutattunk rá, mindamellett az eddig elmondottak is azt bizonyítják, hogy a korszerű harcban és hadműveletben a rejtett vezetés nem veszít jelentőségéből. Ellenkezőleg, jelentősége — a váratlan csapások végrehajtását biztosító új harceszközök alkalmazásával — csak nő. Az ellenség, különösen ma, amikor a harc és hadművelet előkészítésére rendkívül rövid idő áll rendelkezésre, minden eszközt megragad, hogy felfedje elgondolásunkat. Ehhez felhasználja a rendelkezésre álló legkorszerűbb felderítési eszközöket. Ezért a rejtett vezetés, de különösen annak

legkifejezettebb eleme — a rejtjelző szolgálat és a rejtjelző eszközök — a siker egyik legdöntőbb tényezőjévé válnak harcban és hadműveletben egyaránt. Természetesen nem szabad a rejtett vezetés problémáját felnagyítani sem. A rejtett vezetéshez való helyes hozzáállás és az érvényben levő elvek megértése, alkalmazása — a leghelyesebb út az egész, ma még bizonyos vonásaiban eléggé nehézkesnek tűnő rejtjelzési folyamat minőségi megjavításához és egységesítéséhez. A csapatok vezetésének rejtését jelen körülmények között is meggyorsíthatjuk és minőségileg megjavíthatjuk azzal, hogy a rejtett vezetési eszközöket a megfelelő vezetési szervek célszerűen használják fel, helyesen és teljes felelősséggel kezelik minden egyes közlemény titkossági fokának megállapítását. A rejtett vezetés tehát a jövőben csakis akkor lehet hatásos, ha nemcsak a rejtés egyik tényezőjévé, hanem a vezetés egész folyamatát meggyorsító eszközzé válik.

A CSAPATOK VEZETÉSÉNEK TARTALMA ÉS FELADATAI, A VEZETÉSI SZERVEK TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB ELVEI A HARC ÉS HADMŰVELET MEGSZERVEZÉSE, ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS IRÁNYÍTÁSA TERÉN

A csapatok vezetése és tevékenységük irányítása — amint azt a bevezetőben említettük — a parancsnoki szervek rendkívül felelősségteljes tevékenysége és a csapatok harcban és hadműveletben folytatott tevékenységének előkészítésével, megszervezésével és tulajdonképpeni irányításával függ össze. A vezetés súlyponti kérdése: az elhatározás előkészítése a csapatok harctevékenységének adott időszakára, egy meghatározott területre és időtartamra, mindazon tényezők figyelembevételével, amelyek e harctevékenységet annak előkészítése és lefolyása során befolyásolják. Ide tartozik továbbá az elhatározás kidolgozása, a csapatokhoz való eljuttatásának biztosítása a megfelelő parancsok, intézkedések vagy direktívák formájában, valamint az elhatározás egységes értelmezésének biztosítása valamennyi alárendelt parancsnok és főnök részéről. A vezetési folyamat elemeinek komplexuma magába foglalja ezenkívül a csapatok állandó irányítását és tevékenységük koordinálását az elhatározás kidolgozása és megvalósítása, az ebből fakadó parancsok teljesítése során; az elhatározás és a parancsok pontosítását a harc változásainak megfelelően; megfelelő körülmények megteremtését a csapatok sikeres tevékenységéhez a harctevékenység tervének szellemében és azok mindenoldalú biztosítását; az alárendelt csapatok és megerősítő eszközök

közötti állandó és szoros együttműködés megteremtését, valamint az alárendeltekkel, az elöljáróval és szomszédokkal a folyamatos híradás fenntartását. A vezetés problémájától nem lehet elszakítani a csapatok felkészítésével és kiképzésével kapcsolatos kérdéseket sem a tervezett feladatok teljesítése érdekében.

A vezetés végső célja a csapatok, parancsnokok és törzsek magas fokú harckészültségének teljes biztosítása, amely a szó legtágabb és legáltalánosabb értelmében, a korszerű harcban, hadműveletben és az egész fegyveres harcban a siker legfőbb feltétele.

Ha megvizsgáljuk a csapatok vezetésének tartalmát, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy *a vezetés feladata* — tehát a vezetési szervek feladata is — a harc és a hadművelet előkészítése, megszervezése és irányítása során:

— a csapatok magas fokú erkölcsi-politikai állapotának — mint a siker első előfeltételének — biztosítása és fenntartása;

— az alárendeltek harcfeladatainak időben való megszabása és gyors továbbítása;

— valamennyi erő és eszköz folyamatos együttműködésének megszervezése és fenntartása a közös feladat teljesítése érdekében;

— a csapatok harcbiztosításának, anyagi, egészségügyi és technikai ellátásának megszervezése és irányítása;

— a kiadott parancsok és utasítások teljesítésének ellenőrzése és azok végrehajtásának segítése.

A vezetésnek ezek az alapvető, általános érvényű feladatai alkotják lényegében valamennyi fokozatú parancsnok és törzs tevékenységének tartalmát, és ezért kapnak teljes joggal helyet szabályzatainkban és utasításainkban.

Mivel azok a körülmények, amelyek közepette a fenti feladatok teljesítésére sor kerül, az utóbbi időben a hadügyben és ezzel együtt a hadviselésben, a hadművelet és harc megvívásában végbemenő változások következtében alapvetően megváltoztak, arra fogunk törekedni, hogy a továbbiakban megvilágítsuk egyrészt a vezetési feladatok tartalmi lényegét, másrészt, hogy ezeket a feladatokat mi-

lyen formákban és módszerekkel valósíthatják meg a parancsnokok és törzsek.

A vezetési szervek irányító tevékenységének terjedelme és bonyolultsága egyenes arányban áll a vezetés szintjével. Alapvetően két főbb vezetési módot különböztetünk meg. Az egyik azokon az alacsonyabb parancsnoki szinteken alkalmazható, ahol a parancsnoknak nincsen törzse, és ezért a csapatokat mintegy közvetlenül és személyesen irányítja. Ezeken az alsóbb vezetési szinteken (raj, szakasz, század és esetleg zászlóalj) a felelősség, a vezetési feladatok megszervezése és megvalósítása egy személyre, — a parancsnokra hárul, ami a mai körülmények között igen magas színvonalú szakmai, politikai és erkölcsi felkészültséget követel meg tőle.

A másik vezetési mód azokon a vezetési szinteken érvényesülhet, amelyeken a parancsnok alárendelt csapatainak, vagy parancsnokainak és törzseinek tevékenységét törzse — felelős vezetési szerve — segítségével irányítja. Bár e vezetési szinteken is a parancsnok a harc fő szervezője, de az elhatározásához szükséges előfeltételek megteremtésének, a parancsok továbbításának, a biztosítás és híradás kidolgozásának felelős szerve a törzs, élén a törzsfőnökkel — a parancsnok első helyettesével. Ezeken a vezetési szinteken tehát az irányító tevékenység megoszlik a parancsnok és a törzs között.

Néhány olyan különleges sajátosságtól eltekintve, amelyek a csapatok vezetése terén a különböző vezetési szinteken érvényesülnek, a vezetési szervek munkaszervezésének, munkamódszerének és stílusának alapelvei valamennyi szinten lényegében azonosak. A további fejezetekben tehát ezekkel az alapelvekkel foglalkozunk, figyelembe véve az új, konkrét körülményeket, ugyanakkor gyakorlati példák segítségével igyekszünk megmutatni, hogyan érvényesülnek az alapelvek a különböző vezetési szinteken.

A CSAPATOK MAGAS FOKÚ ERKÖLCSI-POLITIKAI ÁLLAPOTÁNAK FENNTARTÁSA

A vezetésnek ez az első és alapvető feladata, minden egyes vezetési szerv állandó és fontos kötelme — a vezetési szintre és állományra való tekintet nélkül. Ez törvényszerűen következik társadalmi rendünkből, a hadseregnek a szocialista társadalomban elfoglalt helyzetéből és feladataiból, valamint az ország vezető erejének — a kommunista pártnak a katonapolitikai céljaiból.

Világítsuk meg először is *a csapatok magas fokú erkölcsi-politikai állapotának* fogalmát. A sajtóban, előadásokban sokszor találkozunk más fogalmakkal is, ilyen pl. *az erkölcsi erő, erkölcsi szellem* stb. Lényegében azonban ugyanarról a fogalomról van szó. *A csapatok és általában a hadsereg erkölcsi-politikai állapota — a személyi állomány öntudatának, ügyük igazságába vetett meggyőződésük, a győzedelmes cél elérése útján felmerülő akadályok leküzdésére való felkészültségük, hazafias érzéseik, a nép iránti odaadásuk, parancsnokaik és feljebbvalóik iránti bizalmuk foka.*

Mindez összességében jelenti a csapatok erkölcsi-politikai állapotát és ad fogalmat annak nagy jelentőségéről a korszerű harc feladatainak teljesítésében, valamint a csapatok harckészültségének és harcképességének megszilárdításában. Aligha lehet számítani a csapatok és vezetési szervek hősiességére, állóképességére, bátorságára és helytállására, magas szintű felkészültségére, fegyelmezettségére és szervezettségére, ha erkölcsileg gyengék, politikai öntudatuk alacsony, nem hisznek ügyük igazságosságában, nem értik a háború céljait, nem bíznak parancsnokaikban és általában az állami vezetésben. Ilyen körülmények között nehezen képzelhető el a győzelem kivívása a háborúban és a harcban.

A csapatok erkölcsi-politikai állapotának döntő jellegét Lenin már 1905-ben hangsúlyozta a „Port Artur eleste" című cikkében. Kifejtette, hogy a korszerű háború ugyanúgy megköveteli a minőségi katonákat, mint a legkorsze-

rűbb technikai eszközöket, és hogy az öntudatos és kezdeményező katona nélkül elképzelhetetlen a siker kivívása. 15 évvel később pedig, 1920-ban, a Rogozs—Szimonovi körzet munkásainak és vöröskatonáinak nyilvános konferenciáján ezeket mondotta: „Minden egyes háborúban a győzelem azok erkölcsi és politikai állapotától függ, akik vérüket ontják a harcmezőn."

Ennek, és az erkölcsi-politikai állapot hatására vonatkozó több más lenini tételnek a helyességét, meggyőzően bizonyították a Vörös Hadseregnek a haza szabadságáért és függetlenségéért, az intervenció ellen, a polgárháborúban, de különösen a Nagy Honvédő Háborúban vívott harcainak tapasztalatai. E nehéz próbatételekben a szovjet állam és hadserege becsülettel helytállt és győzedelmeskedett. A szovjet hadsereg csapatainak és a hátország dolgozóinak erkölcsi ereje az egész világot ámulatba ejtette.

A csapatok és a nép erkölcsi szelleme, politikai egysége rendkívüli jelentőségének élő bizonyítékai azok a győzelmek, amelyeket a kínai, koreai, vietnami és a kubai nép aratott, az imperialista agresszorok és csatlósaik ellen vívott igazságos háborúikban.

A történelem és napjaink eseményei tehát azt bizonyítják, hogy a harcban és hadviselésben győzelemre csak az a hadsereg számíthat, amely egyéb más egyenlő feltételek mellett, erkölcsileg és politikailag felülmúlja az ellenség hadseregét és amely a népnek — a történelmi események egyetlen igazi formálójának, a társadalmi fejlődés döntő erejének — támogatását élvezi.

Ezért sorolták teljes joggal a néptömegek erkölcsi-politikai állapotát és háborúhoz való viszonyát, valamint a csapatok erkölcsi és harci szellemét a háborús győzelem kivívását biztosító tényezők közé.

A hadsereg erkölcsi és harci szelleme nemcsak azoktól a társadalmi és politikai erőforrásoktól függ, amelyek annak lényegét és minőségi tulajdonságait meghatározzák (vagyis az ország gazdasági és politikai vezetésétől, bel- és külpolitikájának céljaitól, a háború igazságosságának mélyreható megértésétől, a hazaszeretettől, az ügy igazába vetett hittől, a politikai és katonai vezetés iránti biza-

lomtól és a győzniakarástól), hanem azoktól a körülményektől is, amelyek szellemileg pozitívan vagy negatívan befolyásolják a katonák hangulatát és erkölcsi-politikai állapotát. Ilyenek például a vezetési szervek megfontolt, célszerű elhatározásai és tökéletes szervező tevékenysége, az ellenséggel szembeni minőségi és mennnyiségi fölény a fegyverzetben, a csapatok kiképzettsége, a korszerű fegyverek kezelésének tökéletes elsajátítása, a harci tapasztalatok stb. Ezek a tényezők, amelyektől a csapatok erkölcsi-politikai állapota függ, nem automatikusan hatnak, hanem csupán e színvonal fenntartásának előfeltételeit teremtik meg. Az, hogy mennyire sikerül a kedvezőtlen behatásokat kiküszöbölni, a kedvező körülményeket kihasználni és érvényre juttatni, mindenekelőtt a parancsnokok, törzsek, politikai szervek, párt- és ifjúsági szervezetek tevékenységétől, pártpolitikai munkájuk színvonalától és hatékonyságától függ.

Lenin hangsúlyozta, hogy az államot az emberek magas fokú öntudata teszi erőssé, vagyis akkor erős, ha az emberek mindenről tudnak, mindent megítélhetnek és mindent öntudatosan tesznek. Ez a lenini tanítás a hadseregre is érvényes. A hadsereg éppen akkor erős és legyőzhetetlen, ha katonái előtt semmit sem titkolnak, azok mindenről ítéletet alkothatnak és feladataikat öntudatosan végzik.

Ezért *valamennyi vezetési szerv, parancsnok, politikai munkás és törzs egyik legfontosabb kötelessége a katonák politikai öntudatának fokozása, állandó és folyamatos nevelése a forró hazaszeretet, a haza, a nép, a kommunista párt nagy ügye iránti határtalan odaadás szellemében, ügyünk igazságosságába vetett törhetetlen hitük táplálása. Kötelességük a katonák legjobb tulajdonságainak, állóképességének, bátorságának, a szocialista haza függetlenségéért és szabadságáért vívott döntő és szívós harcra való felkészültségük és a technikailag jól felszerelt ellenség feletti győzelem elérésére irányuló készségük tökéletesítése.*

Ebből következik, hogy ennek az alapvető feladatnak a súlypontja békében és háborúban egyaránt *a folyamatos*

mindennapi katonai nevelés — vagyis a pártpolitikai munka és a célirányos kiképzés. A parancsnoknak képesnek kell lennie, hogy szolgálati kötelmeinek helyes teljesítésével megteremtse alárendeltjeiben a vezetés iránti bizalmat, helyesen kell reagálnia a jó és káros hangulatokra, időben meg kell tennie az intézkedéseket a magas fokú erkölcsi-politikai állapot fenntartására. Feltétlenül szükséges, hogy a parancsnok olyankor is szakítson időt az alárendeltekkel, a párt és ifjúsági szervezetekkel való beszélgetésre a legfontosabb harcfeladatokról, amikor igen kevés ideje van. A kritikus helyzetekben semmi sem lehet ártalmasabb, mint a szervezetlenség és a harc kilátástalanságának érzése, ami perceken belül teljesen letörheti az alegység harcképességét.

Azok a módszerek és formák, ahogyan ezt az első feladatot a parancsnokok és törzsek végrehajtják, már békében is igen eltérőek és bonyolultak — mint maga az ember nevelése. Még bonyolultabbak és nehezebbek lesznek azonban egy esetleges rakéta-atomháború esetén, amely a csapatok erkölcsi szellemével és annak fenntartásával szemben igen nagy követelményeket támaszt. A csapatok megfelelő erkölcsi-politikai állapotát nem lehet fenntartani és biztosítani sablonokkal vagy sémákkal, hanem csak a konkrét helyzethez és szükségletekhez rugalmasan alkalmazkodva. A harcban folytatandó pártpolitikai munka tartalma, tervezésének és irányításának formái, módszerei és feladatai túllépik e mű kereteit, ezért részletesen nem is foglalkozunk velük.

A HARCFELADATOK IDŐBEN VALÓ MEGSZABÁSA ÉS GYORS TOVÁBBÍTÁSA

A csapatok vezetésében, a parancsnokok és törzsek tevékenységében e másik alapvető feladat tartalmának és gyakorlati megvalósításának törvényszerűen a korszerű vezetésnek a harc és hadművelet új megvívási módjaiból és formáiból fakadó jellemző vonásait kell tükröznie. E feladat megoldása szorosan összefügg a vezetési szervek

szervezőkészségével, a parancsnokok és törzsek egyéni képességeivel, munkamódszerével és munkaszervezetével, a parancsnoki és törzsmunkában szerzett tapasztalataival és az alárendeltek alapos ismeretével. Kifejezésre kell jutnia benne a vezetés kellő központosítottságának, folyamatosságának, rugalmasságának és gyorsaságának, valamint biztosítania kell a széles körű kezdeményezés és önállóság érvényesülését.

E feladat gyakorlati megvalósítása lényegében *a vezetési szervek munkamódszerétől és munkastílusától függ.*

A vezetési szervek irányító munkamódszere és stílusa nem örök érvényű elvek és szabályok összessége. Az irányító tevékenység nem abszolút, hanem az irányító funkció konkrét esetben, a helyzetnek megfelelő körülmények között, időben és térben konkrétan körülhatárolva valósul meg. De mivel lényegesen megváltoztak a korszerű harc és hadművelet körülményei és jellege, jó néhány új követelmény merült fel a vezetési szervek munkamódszerével és munkastílusával szemben is.

Az arcvonal gyors változásai, a csapatok gyakori átmenete egyik harcmódból a másikba, a csapatok fokozott manőverezőképessége, a támadás gyors üteme elérésének lehetősége, az ellenséges atomcsapás állandó veszélye, a harccselekmények döntő jellege, valamint a kezdeményezés megragadásáért és megtartásáért folytatott elkeseredett küzdelem teszi oly szerteágazóvá, bonyolulttá és sokrétűvé a parancsnokok és a törzsek tevékenységét a csapatok harctevékenységének megszervezésekor és irányításakor. Ezért a parancsnokok és törzsek munkamódszere és munkastílusa is különböző formákban nyilvánul meg, és ezeket a formákat operatívan és rugalmasan kell alkalmazni a kialakult helyzetnek megfelelően.

A parancsnokok és törzsek munkamódszerével és munkastílusával szemben támasztott és az új eljárásokból fakadó körülmények elsősorban az alábbiak:

— *a munka egyre szélesebb köre;*

— *a harc előkészítésére, megtervezésére és megszervezésére rendelkezésre álló idő rövidsége;*

— *a gépesített csapatok vezetésének bonyolultsága;*

— *a harchelyzet gyökeres változásaira való eredményes reagálás szükségessége;*

— *a gyors elhatározás és késedelem nélküli megvalósításának szükségessége;*

— *több beosztásban technikailag magas fokú szaktudás és specializált tevékenység.*

A parancsnokok és törzsek akkor tudják a csapatok harctevékenységét sikeresen irányítani, ha munkamódszerük és munkastílusuk legfőbb és általános érvényű elveit összehangolják a korszerű összfegyvernemi harc új követelményeivel.

Az elméleti következtetések és a gyakorlati tapasztalatok egyaránt azt bizonyítják, hogy a korszerű harcban a parancsnokok és törzsek munkájának egyik legégetőbb problémája *az idő*. A korszerű harcban az idő rendkívül sürget. Ma, sokkal inkább érvényes mint bármikor az a lenini tétel, amely szerint *az alkalmas pillanat elmulasztása elkerülhetetlenül a kezdeményezés elvesztéséhez vezet*. Ez a megállapítás egyaránt érvényes a hadászatban, hadműveleti művészetben és a harcászatban. Kihasználni a kellő pillanatot annyit jelent, mint helyesen előrelátni, azonnal és operatívan reagálni a kialakult helyzetre, tehát jól szervezni a harcot. A harc szervezői a parancsnokok és a törzsek, az idő problémája tehát lényegében a parancsnokok és a törzsek munkájában, munkamódszerében és a rendelkezésükre álló azon technikai eszközök lehetőségeiben jelentkezik, amelyek éppen az időtakarékosságot segítik elő. Ebből is nyilvánvaló a parancsnoki és tözsmunka módszertanának fontossága. Rendszerint itt kell keresnünk a szükséges időtartalékokat és a vezetés meggyorsításának útjait.

Vegyünk például egy részletkérdést — *az összfegyvernemi parancsnok elhatározását*. E fogalom tartalma eléggé megszokott, és hallatára ma mindnyájan magunk elé képzeljük az elhatározás előkészítésének és meghozatalának egész ismert és elsajátított „mechanizmusát". Ezt a „mechanizmust" alkalmazták a szovjet csapatok törzsei a Nagy Honvédő Háborúban, s az számos kimagasló győzelemhez segítette a szovjet csapatokat a moszkvai csatá-

tól kezdve a berlini hadműveletig. A jól bevált gazdag gyakorlati tapasztalatok a háború utáni években is gyümölcsözően hatottak a parancsnoki és törzsmunka módszerére, megszervezésére, és számos, még ma is érvényes általános alapelv kidolgozását eredményezték. A Nagy Honvédő Háború éveiben kialakult ilyen munkamódszer azonban egészében az áttörési céllal indított hadműveletek jellegzetes vonásait tükrözi, mindazzal együtt, amit az ilyen harc és hadművelet jellege és szükségletei magukkal hoznak, vagyis az összefüggően kiépített védelmi rendszer részletes felderítését, a tüzérségi támadás alapos előkészítését, a védelem módszeres áttörését az előre kidolgozott terv alapján, a megfelelő ideig tartó előkészítési időszakot stb. Természetes, hogy a korszerű, dinamikus és manőverező jellegű fegyveres harcban, amelynek jellemző vonásai merőben különböznek az elmúlt háborúétól és amelyben az idő jóval nagyobb szerepet játszik, a parancsnok és törzse már nem elégedhetik meg ezzel a munkamódszerrel.

Nem véletlen tehát, hogy a parancsnokok és törzsek munkamódszere és munkastílusa — a harc és hadművelet előkészítése, megszervezése és irányítása terén — az utóbbi időben olyan elvek irányában változott, amelyeknek a céljai az alábbiakban foglalhatók össze:

— *az elhatározás meghozatalának lerövidítése;*

— *a parancsnokok és törzsek párhuzamos munkájának biztosítása a saját törzsön belül és két vezetési fokozat viszonylatában;*

— *a parancsnok és törzse állandó tájékozottságának biztosítása az arcvonalon és a mögöttes területen kialakult helyzetről;*

— *a parancsok és utasítások továbbításának meggyorsítása;*

— *az együttműködés megszervezésének, valamint a harci okmányok tartalmának leegyszerűsítése, terjedelmének csökkentése;*

— *a fegyvernemek és szolgálati ágak elé tűzött feladatok teljesítéséért viselt felelősség célszerű decentralizálása az érintett főnökök között, jogkörük kibővítése alapján;*

— *az ellenőrző tevékenység egyszerűsítése, de ugyanakkor minőségének megjavítása.*

Ezek azok a reális következtetések, amelyeket a hadművészet a parancsnokok és törzsek munkamódszerének és munkastílusának minőségi javítása érdekében levont.

Itt azonban már egy kissé kiléptünk a csapatok vezetésével kapcsolatos második alapvető feladat elemzésének keretei közül, amely előírja a vezetési szerveknek, hogy „az alárendeltek feladatait időben szabja meg és gyorsan továbbítsa".

Módszertani szempontból a parancsnok és törzs e feladat teljesítésével kapcsolatos tevékenységét három alapvető területre oszthatjuk:

— a parancsnoki elhatározáshoz szükséges adatok megszerzése és előkészítése;

— az elhatározás meghozatalának és kihirdetésének folyamata;

— az elhatározás eljuttatása a végrehajtókhoz, parancsok formájában.

Még a legutóbbi időkig is, a parancsnokok és törzsek munkamódszerének és munkastílusának tartalmát csupán a harc és hadművelet előkészítési időszakára vonatkoztatták. Igen részletesen kidolgozták a vezetési szervek munkamódszerét a parancsnoki elhatározás meghozatala, valamint az olyan munkák szempontjából, amelyek az előkészítési időszakban, a harc megindítása előtt, az elhatározásnak a csapatokhoz való továbbításával függtek össze. Ez régebben teljesen indokolt volt, hiszen a munka súlya az előkészítés időszakára esett.

Ma azonban már egészen más a helyzet. Az előkészítési időszaknak a minimumra való csökkentése, a gyakori átmenet az egyik harcmódból a másikba és a korszerű harc többi jellemzője egyértelműen bizonyítják, hogy *a parancsnok és törzs munkájának súlya nem egy „meghatározott" előkészítési időszakra esik, hanem a csapatok harc-, illetve hadműveleti tevékenységének eleven és operatív vezetésére.* Bár az előkészítés „meghatározott" időszakát nem lehet teljesen kizárni, ez azonban lényegében igen rövid lesz. Ezért a parancsnokok és törzsek munkamód-

szerének és munkastílusának főleg a harc közbeni tevékenységükből adódó követelményeknek kell megfelelnie. Természetesen a parancsnok és a törzs tevékenysége az irányító munka említett három területét (az elhatározáshoz szükséges adatok megszerzése, az elhatározás tulajdonképpeni meghozása és annak eljuttatása a végrehajtókhoz) illetőleg a harc megvívása során sokkal bonyolultabb és igényesebb. A harctevékenység nem áll meg, hanem az elhatározás meghozatala alatt is tovább fejlődik, tovább folytatódik az előzőleg kiadott parancsok és utasítások szellemében. Ezért a parancsnok és törzse lényegében két tevékenységet kénytelen egyidőben irányítani: egyrészt előkészíti és biztosítja az új elhatározás kidolgozását és kiadását, másrészt pedig irányítja alárendelt csapatainak tevékenységét az előzőleg kiadott parancsoknak megfelelően.

Ha a parancsnokok és törzsek elsajátítják ezt a munkamódszert és munkastílust, amely maradéktalanul megfelel ezeknek az új, bonyolult feltételeknek, nem jelent majd számukra nehézséget ezeknek az elveknek a sokkal egyszerűbb körülmények közötti érvényrejuttatása, amikor például a régi értelemben vett előkészítési időszak is rendelkezésre áll.

Ami a munka módszerét illeti, a parancsnokoknak és törzseknek tevékenységük főbb elveit a korszerű harcra jellemző bonyolult és egyszersmind leggyakoribb feltételek figyelembevételével kell elsajátítaniuk.

A PARANCSNOK ÉS A TÖRZS MUNKAMÓDSZERE ÉS MUNKASTÍLUSA AZ ELHATÁROZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS KIDOLGOZÁSA FOLYAMÁN. A HARCFELADATOK TOVÁBBÍTÁSA AZ ALÁRENDELTEKHEZ

(„A parancsnoki elhatározás meghozatalának módszertana")

Már e fejezet elején utaltunk rá, hogy a harc és hadművelet megvívásának új körülményei megkövetelik, hogy a vezetési szervek munkamódszerei alkalmazkodjanak hozzájuk is. Ugyanakkor teljesen törvényszerű, hogy

amint a korszerűbb és leghatásosabb hadviselési eszközök, a rakéta-atomfegyverek előterébe kerülnek hadműveleti és hadműveleti-harcászati, mind pedig harcászati területen, éppen úgy kifejezettebbek a vezetési rendszerben és ezzel a parancsnokok és törzsek munkamódszerében végbemenő változások is hadműveleti és hadműveleti-harcászati szinten egyaránt. Az „elhatározás meghozatalának módszertanát" befolyásoló legalapvetőbb tényezők a rakéta-atomfegyverek esetleges kétoldalú alkalmazásának következményeiből adódnak. Mint már az előző fejezetekben is kifejtettük, ezek a fegyverek a csapatok tűzerejének legfőbb képviselői, és a harcmezőn döntő tényezővé válnak. Óriási pusztító hatásuknál fogva az ellenség fizikai megsemmisítésének fő eszközévé, vagyis a harc és hadművelet céljának elérését elősegítő legfőbb eszközzé váltak. Ezért teljesen törvényszerű, hogy *a parancsnokok és törzsek mindenfajta tevékenységét a harctevékenység megszervezése, előkészítése és megtervezése, valamint a csapatok tulajdonképpeni harctevékenységének vezetése során egyaránt arra kell összpontosítani, hogy egyrészt biztosítva legyen e fegyverek leghatékonyabb felhasználása, másrészt pedig a saját csapatok tevékenységének koordinálása e fegyverek hatásának legcélszerűbb kihasználására. E tevékenységnek ugyanakkor biztosítania kell az ellenség hasonló fegyverei elleni hatásos védelmet is.*

Mivel az atomfegyverek rendeltetésüknek csakis hordozóikkal — ma a rakétákkal — együtt tudnak eleget tenni, helyes kezelésük, alkalmazásuk időbeni megtervezése és biztosítása további olyan új és fontos feladat, amelyre a parancsnoknak és törzsének korszerű körülmények között különös figyelmet kell fordítania.

Ezért mielőtt rámutatnánk azoknak a lehetséges módszereknek egyikére, ahogyan a parancsnok és a törzs előkészíti és kidolgozza az elhatározást, valamint ahogyan a harcfeladatokat eljuttatják az alárendeltekhez, vizsgáljunk meg néhány fontosabb tényezőt, amelyek a hadművelet és a harc jellegében, módszerében bekövetkezett változások-

ból erednek, és amelyeknek szükségszerűen kifejezésre kell jutniuk a parancsnokok és törzsek munkamódszerében és munkastílusában.

Nemcsak a törzs, hanem az alárendelt csapatok mindenféle tevékenységének is legfontosabb momentuma és alapja — *a parancsnok elhatározása.* Így tehát a törzs munkájának is egyik fontos területe az elhatározáshoz szükséges adatok összegyűjtése és feldolgozása. Ezzel el is érkeztünk az első konkrét problémához — hogyan kell kifejezésre jutni a rakéta-atomfegyverek döntő szerepéről alkotott következtetésnek az elhatározásban vagy tulajdonképpen már a parancsnok elgondolásában. Ha azt mondottuk, hogy az „elgondolásában", ezzel többé-kevésbé bebizonyítottuk, hogy az elhatározást az elgondolás megalkotásának kell megelőznie.

Nemrégen még azt állítottuk, hogy a harc vagy hadművelet elgondolásának a manőverek formáit kell kifejezésre juttatnia, és meg kell határoznia a harcfeladat vagy hadműveleti cél teljesítésének módját, addig ma már azt mondjuk, hogy *az összfegyvernemi parancsnok elgondolásának mindenekelőtt azt az elképzelést kell tükröznie, hogyan kerüljenek alkalmazásra a korszerű harc döntő eszközei — az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök —, és azt követően, hogyan használják ki a csapatok e fegyverek és eszközök hatását.*

Az így megfogalmazott elgondolás azoknak a minőségi változásoknak a kifejezője, amelyek az ütő- és tűzerőben következtek be. Ez a körülmény megköveteli, hogy a parancsnokok tudják: az atom- és rakétafegyverek alkalmazása, azok óriási hatásának kihasználása csakis az ő dolguk, az összfegyvernemi parancsnokok érdeke, akiknek elgondolásaiban kifejezésre kell jutnia, hogy mit akarnak elérni ezekkel az eszközökkel. Éppen az összfegyvernemi parancsnokok e kötelme jelenti tevékenységüknek a rakéta-atomfegyverek létében gyökerező új vonását. A bevált szokások elhagyása, a helyzetnek és az elgondolásnak elsősorban a terep és a szárazföldi csapatok manőverezési lehetőségei szempontjából történő értékelése, illetve megfogalmazása ma még nem olyan egyszerű.

A rakéta-atomfegyverek alkalmazásával szorosan összefügg *a főcsapás irányának kiválasztása* is, mivel e fogalmon korszerű viszonyok között már nemcsak az élőerő és a harci technika tömeges összpontosítását kell értenünk, hanem mindenekelőtt a rakéta- és atomfegyverek tűzerejének összpontosítását.

Helytelen lenne azonban egy olyan elképzelés, hogy az elgondolásból eltűnt a harc és hadművelet céljának teljesítését elősegítő manőver elrendelése. Semmi esetre sem. A manőver korszerű viszonyok között továbbra is a siker döntő tényezője marad. De látnunk kell új minőségi tartalmát. A rakétafegyverek tüzével való jóval nagyobb manőverezési lehetőségek előtérbe helyezik a manőverezésnek ezt a fajtáját. Látnunk kell ugyanakkor azt is, hogy a tűzzel való manőverezés megnövekedett lehetősége fontos tényezője a földi csapatok manőverének.

Az elhatározás vezérfonalát is a parancsnok elgondolásának ez az új tartalma képezi. Az elhatározás tartalma, terjedelme és formája esetről-esetre, a konkrét helyzettől függően más és más lesz. A legfontosabb azonban az, hogy az elhatározás az elgondoláson kívül tükrözze mindazoknak az erőknek és eszközöknek a feladatait, amelyek részt vesznek a harcfeladat teljesítésében. Tartalmaznia kell tehát elsősorban a tűz- és ütőerő legfontosabb eszközeinek feladatait. A tűzerőt a rakétafegyverek, a légierő és a tüzérség képezi, az ütőerőt pedig elsősorban a harckocsik és légideszantok. Ugyanakkor a földi csapatok feladatainak tartalmaznia kell azt a leghatásosabb manővert, amelylyel gyorsan kihasználhatják a tűzerő hatását.

A parancsnok elgondolását és elhatározásának tartalmát tárgyaló sorok elolvasása után felvetődhet a kérdés, milyen hatással van mindez a parancsnok és törzs tevékenységére és munkamódszerére. A parancsnokkal már foglalkoztunk, vizsgáljuk meg most a törzset.

Jóllehet rámutattunk, hogy a rakéta-atomfegyvereknek — a korszerű harc legfőbb eszközeinek — a kihasználása ma a parancsnok elsőrendű kötelessége, mégsem maga tervezi, számítja ki és irányítja az egyes csapásokat, határozza meg az atomlőszer fajtáját és erejét, az epicentrum

magasságát és minden más technikai mutatót, s nem személyesen vezeti a rendelkezésére álló rakétaegységeket. Ellenkezőleg, ez a feladat teljes egészében a törzs hatáskörébe tartozik, annak fő teendője. A törzs munkájában ez úgy jelentkezik, hogy ma a törzs elsőrendű kötelessége a parancsnok rendelkezésére bocsátani az elhatározáshoz, tehát a tűzerő eszközeinek felhasználásához szükséges különböző adatokat.

Míg a múltban a parancsnoki elhatározás meghozatalához szükséges alapot az ellenséges földi erők alegységeinek, egységeinek és magasabbegységeinek elhelyezésével, a saját alegységek helyzetével kapcsolatos adatok adták, ma már elsősorban az ellenség atomeszközeinek adatai és a saját rakétaeszközök részletes ismerete a legfontosabb. Ezért a törzs tevékenységének arra kell irányulnia, hogy a parancsnok számára lehetőleg minél több konkrét adatot szolgáltasson a rakéta-atomeszközök hatékony alkalmazásához és az ellenség hasonló eszközei elleni védelem megszervezéséhez. A törzs egyes vezető beosztású tisztjei a parancsnoknak tett javaslataikban mindenekelőtt arra térjenek ki, hogyan tudnak az alárendelt erők és eszközök részt venni a tűzerő kifejtésében és kihasználásában, vagy pedig az ellenség tömegpusztító eszközei elleni védelemmel kapcsolatos rendszabályok megvalósításában.

Korszerű viszonyok között a törzs igen fontos kötelme, hogy *a parancsnoknak a lehetőséghez képest teljes és világos képet nyújtson az ellenséges célokról, de főleg az ellenség atomeszközeinek elhelyezéséről.* Felvetődhet azonban, hogy a törzsnek ez a kötelme nem új keletű. Ez igaz, de teljesítésének módja — az atomfegyverek rendszeresítését megelőző időkhöz viszonyítva — sokkal bonyolultabb. Így például a második világháborúban a szemben álló felek számára rendszerint többnapos előkészítési időszak állt rendelkezésre a harctevékenységek megszervezéséhez. Kimutatható, hogy minél több erő és eszköz összpontosítására volt szükség a harchoz vagy hadműveletlhez, annál tovább tartott az előkészítés és természetesen annál nehezebben lehetett ezt az összpontosítást titokban tartani. Az ellenség reálisabb feltételekkel és lehetőségekkel ren-

delkezett ahhoz, hogy felfedje az előkészületeket és ellenrendszabályokat foganatosítson. Ma már egészen más a helyzet. Az atomtöltetű rakétafegyverek minőségileg új tulajdonságai előnyös feltételeket teremtenek a meglepéshez, ami megköveteli a megtévesztés, az álcázás széles körű és átgondolt alkalmazását, a harcrendek és a hadműveleti felépítés széttagolását, valamint atom-rakétafegyvereknek a döntő irányokban és csak a szükséges időtartamra való összpontosítását. A csapatok manőverezőképessége lehetővé teszi a tűzerő hatásának gyors kihasználását anélkül, hogy előzőleg nagy létszámú csapásmérő csoportosításokat hoznánk létre és összpontosítanánk. A körletek gyakori váltásával, a harcrendek jelentős széttagolásával és a különböző megtévesztő rendszabályokkal lényegesen megnehezítjük a különböző célok felfedését és helyes értékelését, mivel abban a körletben, ahol az ellenség egy adott célt felderített, rövid idő múlva esetleg semmi sem lesz. Ezért nemcsak az adatok gyors megszerzése, hanem azok azonnali értékelése és főleg a késedelem nélküli reagálás biztosítása, a munka új és fontos vonása a korszerű harcban és hadműveletben. Ma az ellenséges tömegpusztító eszközök elleni harcban maradéktalanul érvényesíteni kell a *„felderítve — megsemmisítve"* elvet.

A parancsnok és törzse munkaterületének ez a tömör áttekintése is kellően szemlélteti, hogy mennyire megnövekedtek a törzs feladatai a korszerű harcban és mily nagymértékben fokozódott az egyik legfontosabb tényező, — *az időtényező jelentősége*. Ma a törzsek egyik legnagyobb problémája az, *hogyan kell a fokozott feladatoknak lényegesen rövidebb idő alatt eleget tenniük*. Ezt tulajdonképpen csak egy úton lehet megoldani: összhangba kell hozni a törzsmunka terjedelmét és tartalmát a tényleges szükségletekkel, el kell vetni minden elavult és sokszor fölösleges, adminisztratív módszert és kötelmet, felül kell vizsgálni az egyes törzsbeli tisztek beosztási kötelmeinek tartalmát, jogkörét és felelősségét, majd a törzs munkáját meggyorsító eszközök széles körű alkalmazásával fokozni kell e munka hatékonyságát, gyorsaságát és minőségét. A tudomány és technika mai gyors fejlődése az irányító

munka gépesítésével és automatizálásával ezt lehetővé is teszi.

Ezzel azonban már eltértünk a tulajdonképpeni témánktól; a vezetés gépesítésének és automatizálásának lehetőségeivel a későbbiekben foglalkozunk. Vizsgáljuk meg azonban részletesen, hogy az időtényező problémája hogyan jut kifejezésre a parancsnokok és törzsek munkájában.

A korszerű harc bonyolultsága, sokrétűsége és dinamikus jellege, valamint az ebből adódó időhiány lényegében megbontotta a törzsmunka beidegződött módszereit az elhatározás meghozatalánál és a végrehajtókhoz való eljuttatásánál. Ugyanakkor természetesen nem a módszertan alapvető elveinek megszegéséről, hanem a megvalósítás formáinak változásáról van szó. Vegyünk egy konkrét példát. *A korszerű követelményeknek már nem felel meg az a munkastílus, hogy a parancsnok az elöljáró parancsnok által megszabott feladat vétele után összehívta törzsét, részletesen ismertette vele a feladat tartalmát, majd meghatározta az egyes főnökök jelentéseinek (tájékoztató adatainak) meghallgatási módját és a meghallgatást rendszerint mindnyájuk részvételével „értekezletszerűen" valósította meg. Ezt rendszerint az előzetes elhatározás kihirdetése, valamint a terep szemrevételezése követte, amikor is pontosították az előzetes elhatározást. Ezek után a parancsnok, a törzs és valamennyi beosztott parancsnokának jelenlétében kihirdette harcparancsát és ezt a sokszor több mint egy napig tartó tevékenységét az együttműködésnek a terepen vagy terepasztalon való megszervezésével fejezte be. Gyakran előfordult, hogy még elhatározásának kihirdetése előtt meg kellett jelennie elöljáró parancsnokánál az elhatározás jóváhagyatása végett, és rendszerint részt vett az együttműködésnek az elöljáró parancsnok részéről történő megszervezésében. A törzs ilyen munkastílus esetén folyamatosan előkészítette a szükséges adatokat a parancsnoki munka egyes folyamataihoz és többé-kevésbé általános szervezési kérdésekkel foglalkozott. A törzs munkája a harc vagy hadművelet tulajdonképpeni tervezésével kapcsolatosan csupán a parancsnoki elhatározás kihirdetése*

után kezdődött, amely valamennyi szerv számára a tervezés alapjául szolgált. A harcparancsot az alárendeltek számára ezután írásban dolgozták ki és lényeges késéssel jutott el az alárendeltekhez. Ez a folyamat hasonlóképpen megismétlődött az alárendelt törzseknél is.

Míg régen ez a módszer helyes és kielégítő volt, ma már szinte elképzelhetetlen. Bár az egyes munkafolyamatokat elvileg végre kell hajtani, egy egész sor kérdést kell párhuzamosan, gyorsabban és hatékonyabban megoldani. A feladat vétele, valamint az elhatározás kihirdetése és továbbítása közötti időnek a lehető legrövidebbnek kell lennie és ott, ahol azelőtt az időt napokban mérték, ma már órákban, sőt gyakran percekben mérik.

Ezért a parancsnok és törzs munkamódszerével szemben támasztott legfontosabb követelmények között előtérbe lép az ún. *párhuzamos munka* követelménye, mégpedig nemcsak a törzsön belül, hanem két, vagy esetenként több parancsnoki szinten is. *A párhuzamos munka (amelyet néha párhuzamos tervezésnek is neveznek) fő célja az elhatározáshoz, a törzs szervező és tervező tevékenységéhez szükséges idő minimumra való lerövidítése és hogy a csapatok minél több időt kapjanak a harcfeladat teljesítésének előkészítésére; ez annyit jelent, hogy az idő hatékony kihasználásával lényegesen le kell rövidíteni a parancsok és utasítások továbbítási idejét és a lehetőséghez mérten ki kell küszöbölni az olyan időszakokat, amikor az alárendeltek tudják, hogy az elöljáró új feladatot készít számukra, de nem tudják, hogy mi lesz az.*

A törzsön belüli és a két vagy több parancsnoki fokozatban a párhuzamos munka biztosításának egyik alapvető feltétele, az elavult, sokszor bürokratikus vezetési formáknak rugalmas, operatív és hatékonyabb formákkal való felcserélése. El kell érni, hogy a szóban kiadott vagy híradó eszközön továbbított parancsot az alárendeltek ugyanolyan kötelezőnek tekintsék, mint az írásbeli harcparancsot, hogy a tervezés — mint a törzs tevékenységének egyik legfontosabb területe — csupán a legszükségesebb és legnélkülözhetetlenebb harcvezetési okmányokra korlátozódjon, hogy a törzs tevékenysége ne merüljön ki az ún.

törzskultúra túlzott igényeinek teljesítésében, hanem a döntő szempont az okmányok célszerűsége és gyors kidolgozása legyen.

Ezzel azonban nem azt akarjuk mondani, hogy a törzskultúra elavult. Semmiesetre sem, de tartalmára nézve újszerűvé kell válnia, amelyen belül nem az esztétika, a teljesség és a tökéletes külalak az alapvető, hanem sokkal inkább az okmány világos és tömör megfogalmazása, egyszerű és szemléltető tartalma. Az ilyen törzskultúra a törzs munkáját tekintve, sokkal igényesebb és nehezebb. El kell fogadnunk azt az elvet, hogy *az időben kiadott harcfeladat a korszerű harcban sokkal értékesebb, mint a példásan kidolgozott, de egy órával később továbbított parancs.*

Egy másik fontos tényező — amely lehetővé teszi a rendelkezésre álló idő hatékony kihasználását és amely egyúttal két vagy több vezetési szinten a parancsnokok és törzsek párhuzamos munkájának egyik legfontosabb feltétele — *az előzetes intézkedés.* A múltban a harc és hadművelet tervezésében ún. fokozatos. módszert alkalmaztunk, amikor is az egyes vezetési szintek először terveztek és csak azután adták ki alárendeltjeiknek a szükséges parancsokat, utasításokat és a feladatot az előkészítés idején szándékosan eltitkolták az alárendeltek előtt. Ez teljesen indokolt és szükségszerű volt, mivel a többnapos előkészítő időszak esetében fennállt az a lehetőség, hogy a készülő tevékenységgel kapcsolatos egyes fontos adatokat idő előtt felfednek.

Manapság sem szabad a titoktartást lebecsülni, de a rejtés formáit az új körülményekhez kell alakítani. A titoktartás alapelveit olyan értelemben kell megvalósítani, hogy az alárendelteknek a feladatokat csak a számukra szükséges mértékben adjuk meg. Az előzetes intézkedésekben tehát rendszerint nem juttatjuk kifejezésre az elöljáró parancsnok általános elgondolását és minden alárendelt részletes feladatát, hanem csupán tájékoztatjuk az alárendelteket a küszöbön álló feladat tartalmáról, mégpedig olyan mértékben, hogy ismerjék a harc és hadművelet

megszervezésének és előkészítésének megkezdéséhez a legszükségesebb adatokat.

Az előzetes intézkedéseket maradéktalanul és minden körülmények között alkalmazni kell, amikor csak a helyzet lehetővé teszi. Elengedhetetlen azonban, hogy az előzetes intézkedéseket kiadó parancsnok és törzs igen gondosan mérlegelje mit, milyen formában és milyen részletezéssel lehet az alárendelteknek előzetesen kiadni. Elvileg tilosak az olyan előzetes intézkedések, amelyek tartalmukra nézve még a harcparancs kiadása előtt lényegesen megváltozhatnak. Helyes vezérfonal minden egyes előzetes intézkedést kiadó parancsnok vagy elöljáró főnök számára, hogy élje bele magát annak az alárendeltnek a gondolataiba és helyzetébe, akinek az előzetes intézkedéseket kiadja. Így tudja leginkább tisztázni, mit kell számára rögzítenie az intézkedésben és mi az, ami további munkájához kellő alapul szolgál.

A parancsnokok és törzsek több szintű hatékony párhuzamos munkájának egyik további feltétele *az iránytisztek* helyesen megszervezett rendszere. Ez olyan szerv a parancsnok kezében, amely lényegesen elősegíti a párhuzamos munkát, de megköveteli, hogy tényleg vezetési szervnek tekintsük.

A törzs iránytisztjeinek legalább olyan szaktudással kell rendelkezniük, mint a reájuk bízott egység parancsnokának. Ismernie kell az alárendelt egység helyzetét, állapotát oly mértékben, hogy bármikor kimerítően tájékoztatni tudja parancsnokát. Másrészt, időben és kellőképp tájékoztatnia kell az alárendelt parancsnokot is, az őt érintő minden fontosabb adatról. Ezekből adódik az iránytiszt helye és szerepe a saját törzsön belül.

Az iránytiszt alapvető beosztási kötelmei az alábbiak:

— állandóan ismerje és munkatérképén tartsa nyilván „egységének" helyzetét, időben jelentse következtetéseit és javaslatait a parancsnoknak vagy a törzsfőnöknek;

— ismerje „egysége" parancsnokának az egyes helyzetekre vonatkozó minden elhatározását, értékelje azokat, és ha az alárendelt parancsnok nem pontosan hajtja végre a

kapott parancsokat, azonnal hívja fel erre elöljáróinak figyelmét;

— ismerje parancsnoka elhatározásait és „egységének" ebből adódó feladatait, készítsen kivonatokat az elhatározásból, esetenként kezdeményezően tegyen javaslatot parancsra vagy előzetes intézkedésre, majd azok jóváhagyása után biztosítsa a lehető leggyorsabb továbbításukat;

— hangolja össze „egységén" belül a fegyvernemek és szolgálati ágak alkalmazását, a saját törzs megfelelő szerveivel;

— legyen áttekintése az alárendelt egység harcképességéről, feltöltöttségéről.

Már e főbb feladatok felsorolása is mutatja, mennyire felelősségteljes és viszonylag nehéz feladatuk van az iránytiszteknek.

Feladataik maradéktalan teljesítése érdekében biztosítani kell számukra a folyamatos és megbízható híradást. El kell látni őket gyors szállító járművekkel, rádióállomásokkal, és nem szabad elfelejtkezni munkájuk célszerű megszervezéséről a pihenők szempontjából sem.

Ha kötelmeik teljesítésére kiválóan alkalmas iránytisztekkel kívánunk rendelkezni, kiképzésükről már békében gondoskodnunk kell.

A vezetéssel kapcsolatos feladatok sikeres teljesítésének fontos előfeltétele a harcfeladatok időbeni megszabása és eljuttatása az alárendeltekhez, *a centralizálás és decentralizálás* közötti helyes arány kialakítása a parancsnoki és törzsmunka módszerében. E két követelmény nincs és nem is lehet egymással ellentétben. Nem engedhető meg, hogy a parancsnokok, különösen a magasabb vezetési szinten, megterheljék magukat egy sor olyan feladattal és munkával, amelyet tartalmuknál és jellegüknél fogva a törzs különböző beosztású tisztjeinek kellene elvégezniük. *A korszerű harc vezetése egyenesen megköveteli, hogy a parancsnok figyelmét a helyzet rendszeres elemzésére, és csupán a lényeges és az adott vezetési szintnek megfelelő olyan problémák megoldására összpontosítsa, amelyek*

döntően befolyásolhatják a harc kimenetelét. Ma már nem lehet megkövetelni a parancsnokoktól, hogy mindenről tudjanak, mindenütt jelen legyenek, mindent ismerjenek. Az a parancsnok, aki erre törekszik, végül is semmiről sem fog tudni, nem lesz jelen a döntő pillanatban ott, ahol erre leginkább szükség van, és nem fogja tudni sikeresen vezetni a harcot. A korszerű harc vezetése egyre inkább megköveteli, hogy többet támaszkodjunk az alárendelt parancsnokok és törzsek ismereteire, önállóságára és kezdeményezésére. Ezért ennek a követelménynek a sikeres összehangolása, a szoros együttműködés és a törzs összpontosított erőkifejtésének követelményével, a törzs munkájának az egyik leginkább megkövetelt jellemvonása, a törzs munkamódszerének és munkastílusának egyik legidőszerűbb problémája.

E probléma megoldása megköveteli, hogy alapjaiban megváltoztassuk a törzs egyes beosztottainak feladataival és helyével kapcsolatos fogalmainkat és elképzeléseinket.

A jogkörök ilyen jellegű decentralizálását azonban nem úgy kell elképzelnünk, hogy a törzs néhány „önálló államra" oszlik, és mindegyikük saját „egyéni harcát" igyekszik irányítani. Ilyen helyzetben a törzsnek, mint egésznek, mint a parancsnok összfegyvernemi harc vezetését végző szervének feladata a törzsmunka módszerében törvényszerűen elsikkadna. A korszerű harc nem egyszerűen a kisebb résztevékenységek összessége, hanem valamennyi erő és eszközök összpontosított és összehangolt erőkifejtése, amelyen belül az összesek szoros együttműködése megsokszorozza az egyes részek lehetőségeit.

Mindezideig azonban e vezetési feladatnak csupán első részéről beszéltünk, vagyis arról, hogyan kell tulajdonképpen időben megszabni az alárendeltek harcfeladatait. A feladat másik része, hogyan kell azokat gyorsan továbbítani a végrehajtókhoz. Ez a feladat nem kevésbé fontos. Nyilvánvaló, hogy még a leggyorsabban meghozott elhatározás, az alárendelt parancsnokok harcfeladatainak a legrövidebb idő alatti megszabása is elveszti jelentőségét, ha a harcparancsot nem kapják meg időben a végrehajtók. Ma, amikor az egyes vezetési pontok közötti távolságok

megnőttek, nem is olyan egyszerű eljuttatni a harcfeladatokat az alárendeltekhez. Nem csupán a második világháborúhoz viszonyítva öt- vagy ennél többszörösére növekedett távolságok — különösen a magasabb vezetési szinten —, hanem egy sor más körülmény is megnehezíti, sőt gyakran rendkívül bonyolulttá teszi a parancsok és utasítások továbbítását. Ilyen például a rádió- és rádiórelé híradás lényegesen nagyobb zavarási lehetősége, az összekötő repülőgépek és helikopterek fokozott sebezhetősége, az összefüggéstelen arcvonal és a kiterjedt szennyezett területek, amelyek akadályozhatják az összekötőtisztek és hírvivők mozgását a földön (járműveken), a vezetési pontok helyének gyakori változása (a vezetési pontok — különösen az alsóbb szinteken — a legtöbb időt mozgásban töltik) stb. Ezért a korszerű vezetés e feladatának — a harcfeladatok gyors továbbításának — teljesítése a vezetési szervek számára jelenleg bonyolult és nehéz problémát jelent. Gyakran előfordul majd, hogy a harcfeladatoknak parancs vagy utasítás formájában való továbbítása tovább tart, mint a megfelelő okmány előkészítése.

E feladat megvalósításához a vezetési szervek számos híradó eszközzel rendelkeznek. Ezért a felelős beosztású tisztek leleményességén múlik, hogy helyesen határozzák meg, mikor, milyen helyzetben milyen eszközzel továbbítsák az adott utasítást vagy parancsot. A vezetési és híradó eszközökről előzőleg mondottak is bizonyítják, hogy nem mindig lesz egy és ugyanazon híradó eszköz a leggyorsabb és egyúttal a legmegbízhatóbb is. Egyes esetekben ez a rádió, máskor a hírvivő vagy a helikopteren kiküldött összekötő tiszt, máskor pedig a távbeszélő híradás vagy motorkerékpáros összekötő lesz. Mindez a helyzettől, a körülményektől függ, amelyeket minden egyes konkrét esetben külön-külön kell értékelni.

Állandóan érvényben levő elv — bár korszerű körülmények között érvényesítése sokkal nehezebb —, hogy az összeköttetés legjobb módja a *parancsnokok személyes érintkezése*. Nem tekinthető tehát ma sem kivételes jelenségnek, ellenkezőleg kívánatos, hogy a parancsnok, de főleg a törzs tisztjei személyesen keressék fel az alárendel-

teket és adják át a fontosabb feladatot, még akkor is, ha ez esetenként a gyorsaság rovására megy. Az elöljáró parancsnok részvétele az alárendelt munkájában pótolja bizonyos mértékben az időveszteséget, hiszen az alárendelt munkája szempontjából ez sokkal előnyösebb, mint az utasítás „száraz betűi".

Vonjunk le az eddig tárgyalt vezetési feladatokból (az alárendeltek harcfeladatainak időben való megszabása és gyors továbbítása) néhány rövid következtetést:

E vezetési feladat sikeres megvalósítása teljes egészében a parancsnoki és törzsmunka módszerétől és stílusától, valamint a hírközlő eszközök megválasztásától függ. Mindkét említett tényezőnek meg kell felelnie a korszerű hadművelet és harc jellegéből, megvívási módjaiból fakadó követelményeknek és egyetlen célra — az idő hatékony kihasználására kell irányulnia anélkul, hogy a munka minősége bármit is csökkenne.

A korszerű hadviselési eszközök és alkalmazásuk módja megköveteli, hogy újszerűen vizsgáljuk az elöljáró parancsnok elgondolásának és elhatározásának fogalmát és tartalmát, és ezzel az elhatározáshoz szükséges adatok jellegét és minőségét is.

A parancsnoki és törzsmunka módszerének és stílusának alapvető vonása — az egy vagy több vezetési szinten folyó párhuzamos, célszerűen megszervezett és irányított munka kell hogy legyen.

Megnőtt az előzetes intézkedések és az iránytisztek feladatainak jelentősége.

Az okmányolást és az írásbeli munkát lényegesen egyszerűsíteni kell.

A jogkörök és a felelősség centralizálásának és decentralizálásának a parancsnokok és a törzs vezető beosztású tisztjei közötti helyes megosztása, a vezetési szervek munkamódszere és munkastílusa meggyorsításának és minőségi javításának elengedhetetlen előfeltétele.

Lényegesen megnő a vezetési pontok és törzsek célszerű szervezésének, telepítésének és anyagi-technikai ellátottságának jelentősége. Fontos tényezőnek kell tekinteni a

törzs összekovácsolását, munkájának összehangolását, a parancsnok és törzsbeli tisztek kölcsönös kapcsolatát, a törzsön belüli — az osztályok és az egyes munkatársak közötti — együttműködését.

Vizsgáljuk meg most ezekkel a következtetésekkel összefüggésben e feladat teljesítésének egyik lehetséges módját, a törzsmunka módszerének és stílusának szempontjából.

A PARANCSNOK ÉS TÖRZS LEHETSÉGES MUNKAMÓDSZERE AZ ELHATÁROZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE, KIDOLGOZÁSA ÉS AZ ALÁRENDELTEKHEZ VALÓ ELJUTTATÁSA SORÁN

A parancsnok és törzs munkájának tartalma, módszere és stílusa közvetlenül függ attól a helyzettől és azoktól a körülményektől, melyek között a csapatok az elhatározás előkészítése időszakában vannak és közvetve a küszöbönálló feladat jellegétől, valamint attól a módtól, ahogyan a parancsnok feladatát megkapja. A parancsnok és törzs tevékenységét az „elhatározás folyamatában" befolyásoló körülmények általában a következők lehetnek:

— az elhatározás meghozatala olyan időszakban történik, amikor a parancsnoknak megfelelő idő áll rendelkezésére az előkészítésre és az elöljárótól új feladatot kapott;

— a parancsnok és törzse az elöljáró parancsára olyankor jut elhatározásra, amikor az alárendelt egységei még az előző feladatot oldják meg;

— az elhatározást az ellenséges tevékenységből eredő váratlan és előre nem látott helyzetváltozás teszi szükségessé, anélkül, hogy ehhez az elöljáró parancsnok és törzs adatokat szolgáltatott volna.

Az elhatározás meghozatala tehát vagy az elöljáró parancsa alapján (lásd az első és második esetet), *vagy a parancsnok önálló kezdeményezésére* (lásd a harmadik esetet) *történik.* Azt eldönteni, hogy a fenti esetek közül melyik lesz a gyakoribb a parancsnok és a törzs munkamódszerében, igen nehéz. Tekintettel arra, hogy a központosított vezetés az alárendelteknek az elöljárók részéről való

irányításán nyugszik, tételezzük fel, hogy a parancsnok és a törzs munkamódszerének és stílusának megvilágítása szempontjából az a jellemző eset, amikor a parancsnok az elöljáró parancsa alapján hozza meg elhatározását.

A parancsnok és törzs tevékenysége a feladat vétele után

A harcfeladatot (az elöljáró parancsnok elhatározását) különböző módokon — írásban, grafikusan vagy szóban — kaphatják meg az alárendelt parancsnokok.

Az elöljáró parancsnok harcparancsából írásban vagy grafikus fomában (térképen, vázlaton) készült kivonat összekötő tiszt vagy az elöljáró törzs egyik vezető beosztású tisztje révén továbbítható.

Az elöljáró akkor ismerteti szóban a harcfeladatokat alárendelt parancsnokaival, ha azok személyesen részt vesznek az elhatározás kihirdetésén.

Kivételes esetben, ha a késésből veszély származik, a híradó eszközökön is továbbítani lehet a harcfeladatot, de csak akkor, ha a rejtés alapelveit maradéktalanul betartják.

Korszerű viszonyok között a harcfeladat továbbításának az a legelőnyösebb módja, ha azt az elöljáró törzs iránytisztje vagy képviselője adja át, mert egyúttal megmagyarázza az elöljáró parancsnok elgondolásának alapvető kérdéseit és ezzel segíti a parancsnokot és törzsét az elhatározás kidolgozásában.

A munka szervezettsége szempontjából igen célszerű, ha az elöljáró törzs előre tudomására hozza az érintett parancsnoknak vagy törzsfőnöknek, hogy az adott időpontban beérkezik az iránytiszt vagy a törzs képviselője és átadja az elöljáró parancsnok elhatározását. Bár az írásbeli harcparancs vagy az elöljáró összfegyvernemi parancsnok elhatározása a parancsnok és törzs tevékenységének nélkülözhetetlen kiinduló pontja, de mégsem az egyetlen és minden igényt kielégítő alap. Nélkülözhetetlenek a fegyvernemek és szolgálati ágak részére készült szakintézkedések is. Éppen ezért fontos követelmény, hogy a harcpa-

rancs átadásával egyidőben megkapja a törzs az elöljáró fegyvernemi főnökök és szolgálati ágak főnökeinek intézkedéseit is, ha a törzs szervezett tevékenységére tartunk igényt már kezdettől fogva.

Már említettük, hogy korszerű viszonyok között a munkamódszerrel és stílussal szemben támasztott egyik alapvető követelmény a párhuzamos munka biztosítása nemcsak a törzsön belül, hanem két vagy esetleg több vezetési szinten, a parancsnokok és törzsek között is. E követelmény teljesítésének pedig egyik hatékony formája — az előzetes intézkedések kiadása. A többszintű párhuzamos munka alapelveinek alkalmazása azzal fog járni, hogy még az elöljáró parancsnok elhatározásának (harcparancsának) kiadása előtt, megkapják a parancsnokok az előzetes intézkedéseket, amelyek a konkrét helyzetnek megfelelően, a várható harcfeladat egyes fontosabb adatait tartalmazzák. Bár az esetek zömében ezek az előzetes intézkedések nem teremtik meg a teljes alapot a parancsnoki és törzsmunka beindításához, mégis általában lehetővé teszik egyrészt a technikai jellegű felkészülést (például a térképek előkészítését a küszöbönálló tevékenység körzetéről, különböző számvetések előkészítését stb.), másrészt pedig a helyzet előzetes értékelését.

A feladat vétele után veszi kezdetét a tulajdonképpeni parancsnoki és törzsmunka.

Az első teendő, *a harcfeladatnak a lehető leggyorsabb áttanulmányozása és berajzolása, majd az érdekelt tisztek tájékoztatása.* A feladattal elsősorban a parancsnoknak kell megismerkednie ahhoz, hogy tisztázni és értékelni tudja a helyzetet. A feladattal való megismerkedés azonban nemcsak annak elolvasását jelenti, hanem a munkatérképre való berajzolást is. Ez viszont bizonyos időt vesz igénybe még akkor is, ha az alaphelyzetet szénnel visszük rá a munkatérképre. Már itt szembe ötlik, hogy a harcfeladat szemléltetésének legelőnyösebb formája — a térképre vitt grafikus módszer.

Térjünk azonban vissza a teljesítendő feladathoz: vagyis hogy ne csak a parancsnokok, hanem a törzs vezető beosztású tisztjei is a lehető legrövidebb idő alatt tájékoztatást

kapjanak. A helyzettel és az új feladattal való megismertetés folyamatát általában *harcászati (hadműveleti) tájékoztatásnak* nevezzük, amelyet vagy a parancsnok személyesen, a feladat egyéni tanulmányozása és berajzolása után tart, vagy pedig összevonja a törzs vezető beosztású tisztjeit és egyszerre ismerkednek meg az új feladattal, rárajzolják a szükséges adatokat a munkatérképeikre, szükség esetén pedig jegyzeteket készítenek munkafüzeteikbe. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy az elöljáró parancsnok elhatározása tanulmányozásának ez a kollektív módszere igen célszerű. Gyakorlati megvalósítása úgy történhet, hogy a jelenlevő tisztek egyike lassan olvassa a parancs szövegét, a másik pedig berajzolja a szükséges adatokat, rendszerint szénnel (ez rendkívül szemléletes) az előkészített térképre, amelyet úgy helyeznek el, hogy minden jelenlevő lássa. Az ilyen harcászati tájékoztatás rendszerint nem tart 30 percnél tovább. Ezután a parancsnok a jelenlevő törzsbeli tisztekkel együtt, azonnal tisztázni tudja a feladatot és értékelheti a helyzetet.

E tevékenység tartalmáról beszélve, meg kell említenünk egy fontos rendszabályt, amely lényegesen befolyásolja a párhuzamos törzsmunkát. Bár ebben a pillanatban a parancsnok és a törzs vezető beosztású tisztjei már ismerik az új feladatot, de a törzs egyes részlegeinek beosztott tisztjei még türelmetlenül várják, vajon „mi fog történni". Pedig a munka dandárját ők végzik. Ezért feltétlenül szükséges, hogy a törzsfőnök vagy az általa megbízott tiszt, legalább nagy vonalakban közölje az új feladat lényegét a törzs valamennyi részlegével. Természetesen, ez a tájékoztatás nem lesz minden esetben egyforma terjedelmű, hanem a konkrét feladat jellegétől függő. A törzsfőnök képességétől és tapasztaltságától függ, hogyan tudja helyesen értékelni, mire van a törzs egyes részlegeinek pillanatnyilag szükségük ahhoz, hogy megkezdhessék munkájukat. Messzemenően figyelembe kell venni korszerű viszonyok között is a titoktartás követelményeit.

Az a körülmény, hogy a törzs részlegei már akkor tájékozottak, amikor vezetőik még a parancsnoknál tartózkodnak, lehetővé teszi az idő hatékony kihasználását; a rész-

legek vezetőinek, amikor munkahelyükre visszatérnek, már nem kell részletesen tájékoztatni a beosztottakat, ellenkezőleg, beosztottaik már ez időre elő is készíthetik a részletes adatokat és javaslatokat.

Felmerül a kérdés, milyen módszerrel tájékoztassuk a törzs részlegeit. Mivel a harcálláspont (és benne az egyes munkahelyek) a rejtés és a tömegpusztító eszközök elleni védelem miatt nagy területen települ, egyáltalán nem lenne célszerű a tájékoztatás érdekében az egész törzset összevonni. Azonkívül olyan helyet, ahol rossz időjárási viszonyok között, esetleg éjszaka is, az egész törzset gyülekeztetni lehetne, nehezen találnánk. Legcélszerűbb tehát a törzs részlegeinek tájékoztatására a *diszpécser-berendezést* felhasználni.

Térjünk azonban vissza a parancsnok és a törzs vezető beosztású tisztjeinek tevékenységére, akik a harcászati tájékoztatás után megkezdték a feladat tisztázását és a helyzet megítélését. E munka módszerei és formái esetenként mások voltak és lesznek is: teljes egészében a parancsnok egyéniségétől, a jelenlevő beosztottak képességeitől és ismereteitől, valamint a kölcsönös kapcsolattól és a törzs összekovácsoltságától függnek. Ez utóbbi a parancsnok és vezető beosztású tisztek által a gyakorlatban szerzett készségen és tapasztalaton alapul. A feladattisztázásnál és helyzetmegítélésnél ma is érvényesek a parancsnok „gondolatmenetének" alapvető módszertani elvei, amelyeket a szabályzatok előírásai rögzítenek, és amelyeket a sok éves háborús tapasztalatok is igazoltak. Ma sem lehet változtatni azon az alapelven, hogy a feladatot az elöljáró parancsnok elgondolása, a szomszédok feladatai, a tér és idő szempontjából kell tisztázni, és hogy a helyzetmegítélés lényegében az ellenség, a saját csapatok, a terep, az időjárási viszonyok és az idő értékeléséből áll. Természetesen a végrehajtás módjai és formái különbözhetnek.

A feladattisztázásból és helyzetmegítélésből levont következtetéseket konkrét, bár egyelőre csak *előzetes összfegyvernemi parancsnoki elhatározásba* célszerű összefoglalni, és grafikusan a munkatérképen ábrázolni.

Ezzel befejeződik a parancsnok és a törzs vezető beosz-

tású tisztjeinek kollektív munkája, ez utóbbiak visszatérnek részlegeikhez, hogy a parancsnok utasításai alapján egyrészt elkészítsék a részletes javaslatokat, másrészt pedig megismertessék alárendeltjeiket az előzetes elhatározás tartalmával.

Azzal, hogy a parancsnok meghozta előzetes elhatározását, amelyben többek között körvonalazta az alárendeltek várható feladatait, megteremtette a feltételeket ahhoz, hogy megindulhasson a párhuzamos munka nemcsak a saját, hanem az alárendelt törzseken belül is. Ha az előzetes elhatározás ugyanis elegendő alapot nyújt a törzs munkájához, részben alapul szolgálhat az alárendeltek munkájához is. Ezért célszerű, ha a parancsnok előzetes elhatározásának intézkedési részében a törzsfőnök — az elhatározás szellemében — előzetes utasításokat ad az alárendelt parancsnokok és törzsek részére, meghatározva többek között, hogy mikor és milyen módon kapják meg a harcparancsot.

Az alárendeltek tájékoztatását illetően már ebben az időszakban fontos szerepet kell kapniuk az iránytiszteknek, akiknek a kötelmeiről és jelentőségéről már szóltunk. Ezért elengedhetetlen, hogy az iránytisztek a kellő mértékben tájékozottak legyenek a „számukra kijelölt" egység vagy „magasabbegység" várható feladatairól, vagyis az előzetes intézkedés tartalmáról.

Az előzetes elhatározás kiadása után a törzs részlegei fegyvernemenként előkészítik a harc és a hadművelet biztosítása érdekében szükséges adatokat a fegyvernemek és a nekik alárendelt erők és eszközök alkalmazásával kapcsolatos javaslataikhoz, amelyeket *tájékoztató jelentés* formájában készítenek el. Bár a korszerű harc és hadművelet bonyolultsága megköveteli, hogy minden felelős főnök részletesen kidolgozott javaslatokat tegyen saját erőinek és eszközeinek alkalmazására, ugyanakkor viszont éppen az egyes fegyvernemek kimondottan szakmai kérdéseinek kiterjedtsége és sokrétűsége szükségtelenné teszi, hogy az összfegyvernemi parancsnok minden részletre kiterjedően tájékozódjon róluk. Ez merőben lehetetlen is, mivel még a magasan képzett összfegyvernemi parancsnoktól sem

lehet jelenleg megkövetelni, hogy minden részletkérdéshez alaposan értsen. Ezért ma már elmaradnak a kimerítő tájékoztató jelentések, amelyeket régebben a parancsnok elhatározásának meghozatala előtt hallgatott meg, és ugyanakkor kezd meghonosodni az a módszer, hogy a parancsnok az adott időpontban csak azokat a főnököket hívja magához, akiket elengedhetetlenül szükségesnek tart. Ezek is csupán az elhatározás meghozatalához szükséges mértékben tájékoztatják a parancsnokokat. Gyakran csupán néhány kérdésre adnak választ. Sőt, még ebben az esetben sem szükséges, hogy a fegyvernemi főnök megjelenjen a parancsnoknál, elegendő a diszpécserberendezés használata. Itt kifejezésre kell jutni a vezetési szervek ama munkamódszerbeli és stílusbeli vonásának, amely a parancsnok és a törzs vezető beosztású tisztjei közötti felelősség és jogkörök centralizáltsága és decentralizáltsága helyes megosztásának elvén alapszik.

A helyzet és a feladat további mélyreható értékelése alapján — amit rendszerint a parancsnok személyesen, esetleg a törzsfőnökkel együtt végez el az egyes főnökök kiegészítő adatainak figyelembevételével — alakul ki a parancsnok végleges elhatározása.

Mielőtt azonban megtárgyalnánk a parancsnoki elhatározás kihirdetésének és az alárendeltekhez való eljuttatásának módját, álljunk meg egy pillanatra a parancsnok és törzs egyik munkafeladatánál, amely megköveteli, hogy megvalósításának módját, a konkrét körülményeknek megfelelően, igen tárgyilagosan határozzuk meg. Ez a feladat *a terep szemrevételezése,* az elhatározás kihirdetése előtt. Semmi esetre sem szabad kategorikusan kijelenteni, hogy a terep szemrevételezésének nincs értelme, de azt sem, hogy mindenkor és minden körülmények között feltétlenül szükséges a helyes elhatározás megalkotásához. A terep szemrevételezése mellett és ellene szóló érvek sorából válasszuk ki a két legfontosabbat. Az első — a küszöbön álló tevékenység sávjának kiterjedése, a második — a parancsnok és törzs rendelkezésére álló idő.

Míg a múltban a tevékenység sávja viszonylag keskeny volt, a parancsnok sokszor egy helyről is áttekinthette, ad-

dig indokolt volt, hogy időt nem vesztegetve pontosítsa elhatározását a terepen. Ma már a tevékenység sávja támadásban és védelemben egyaránt a réginek legalább ötszöröse, ezért több álláspontot kell választania ahhoz, hogy teljes képet kapjon a terepről az egész sávban.

Az idő is rendkívül fontos szerepet játszik. A parancsnok és törzs vezető beosztású tisztjeinek kiutazása a terepszemrevételezésre a több kilométerre levő harcálláspontról, az egyik álláspontról a másik felkeresése, mindez rendkívül sokat vesz el az amúgy is drága időből. Ugyanakkor a szemrevételezés előnye, tekintettel a harc új jellegére, a feladatok megnövekedett mélységére és a harcmódra, csak ritkán kárpótol ezért.

A különböző méretarányú korszerű térképek, a légifényképek, a plasztikus térképek, és sok esetben a saját ország terepének ismerete, lehetővé teszi a parancsnok számára, hogy elhatározását a terepre való kiszállás nélkül hozza meg.

Mindezek ellenére sem szabad a parancsnok személyes terepszemrevételezésének előnyeit lebecsülni. A terepnek korszerű viszonyok között is rendkívüli jelentősége van, és egyike azoknak a tényezőknek, amelyek alapjaiban befolyásolják a parancsnok elhatározását. Ezért a konkrét körülményektől függ, hogy vajon a parancsnok a szemrevételezés mellett dönt-e, és hogy azon személyesen vesz-e részt a törzs egyes vezető beosztású tisztjeinek kíséretében, hogy néhány konkrét kérdést pontosítson. A szemrevételezéshez gyors szállító járműveket kell igénybe venni, beleértve a helikoptereket is.

Korszerű viszonyok között minden szintű parancsnok kötelessége, hogy gondosan mérlegelje mindazokat a körülményeket, amelyek a terepre való kiszállást az elhatározás kihirdetése előtt szükségessé tehetik. Általános érvényű elv, hogy *minél magasabb vezetési szintről van szó, annál kevésbé szükséges a terep szemrevételezése,* mint alap az elhatározás kihirdetéséhez. Abban az esetben, ha a parancsnok a szemrevételezés mellett dönt, alaposan mérlegelnie kell, hogy kik vegyenek részt azon.

Az elhatározás kihirdetése előtti terepszemrevételezést

egyetlen vezetési szinten sem szabad öncélú tevékenységként, sem pedig a helyes parancsnoki elhatározás feltétlenül szükséges alapjaként kezelni.

A parancsnoki elhatározás kihirdetésének és az alárendeltekhez való eljuttatásának módszere

A tájékoztató jelentések meghallgatása és az előzetes elhatározás pontosítása után a parancsnok kihirdeti végleges elhatározását, amely a törzs és az alárendelt csapatok további tevékenységének alapja. A múltban, amikor rendszerint elegendő idő állt rendelkezésre a harc előkészítésére és megszervezésére, a parancsnoki elhatározás kihirdetésén részt vett valamennyi alárendelt parancsnok, a megerősítő és támogató eszközök parancsnokai, valamint a törzs részlegeinek főnökei. Természetesen az elhatározás kihirdetésének ez a módja egész sor előnnyel jár, így mindenekelőtt azzal, hogy a helyszínen tisztázni lehet az esetleg felmerülő kérdéseket, és ugyanakkor megoldhatók az együttműködés alapvető feladatai is. Ezért még ma is — amennyiben a helyzet egyáltalán megengedi — célszerű ezt a módszert választani. A harc és hadművelet megvívásának jelenlegi körülményei és módjai azonban alig teszik lehetővé ennek a, mondhatnánk, „klasszikus" módszernek az alkalmazását. A vezetési pontok közötti jelentős távolságok és a harctevékenység vezetésének szükségessége az elhatározás kidolgozásának időszakában is, a munkafeltételek a mozgó tábori harcállásponton, az összefüggő arcvonal hiánya és egy egész sor más tényező miatt az elöljáró kerülje alárendelt parancsnokainak összehívását az elhatározás meghallgatása céljából. Így azt számukra rendszerint kézbesíteni kell. Megszokott jelenség lesz tehát, hogy a parancsnok csupán törzsének (a törzs vezető beosztású tisztjeinek) hirdeti ki elhatározását, és ezek biztosítják az elhatározásnak az alárendeltekhez való eljuttatását. Tekintettel arra, hogy az egyes főnökök a parancsnokkal együtt készítették elő az előzetes intézkedéseket, és a tájékoztató jelentés meghallgatásakor vele együtt pontosították az elhatározást, nem minden esetben és körülmé-

nyek között lesz szükség arra, hogy az elhatározást a parancsnok teljes terjedelmében és valamennyi főnök jelenlétében hirdesse ki. A körülményektől függően gyakran elegendő lesz csupán az előzetes elhatározás néhány alapgondolatának pontosítása és e változások kihirdetése a törzsnek. Ugyanakkor nem szükséges, hogy ezt a kihirdetést a parancsnok személyesen végezze. E feladatot a törzsfőnökre ruházhatja, aki vele együtt részt vett az elhatározás kidolgozásában. Ezzel a módszerrel ismét csak a saját és a törzs idejét takarítja meg.

Az elhatározás gyors kézbesítése szempontjából igen fontos, hogy az alárendeltek feladataival elsők között az irányítisztek ismerkedjenek meg, mivel ők lesznek felelősek az elhatározás továbbításáért. Célszerű ezért, ha az irányítisztek részt vesznek az elhatározás kidolgozásának utolsó mozzanatában, és mindazon feladatokat, amelyek „egységeiket" érintik, berajzolják munkatérképeikre, így abban az időben, amikor a parancsnok elhatározását pontosítja és végleges formába önti, késedelem nélkül indulhatnak az alárendelt parancsnokokhoz, hogy átadják az elhatározást. Részvételük az elhatározás kidolgozásában nemcsak a feladatok időbeni eljuttatását biztosítja, hanem lehetővé teszi, hogy segítséget nyújtsanak az alárendelt törzseknek az elhatározás kidolgozásában, az elöljáró parancsnok elgondolásának megfelelően. Igen fontos, hogy elindulásuk előtt a parancsnok vagy a törzsfőnök ellenőrizze munkatérképeiket és az alárendeltek feladataival kapcsolatos esetleges megjegyzéseket.

A párhuzamos munkának nemcsak az összfegyvernemi, hanem a szakfegyvernemi vonalon való biztosítása szempontjából rendkívül előnyös, ha a fegyvernemi főnökök, ha nem is a végleges parancsot, legalább az alárendelteknek szóló előzetes intézkedéseiket átadják az irányítisztteknek.

Az elhatározásnak az irányítisztek útján történő továbbítása azonban nem tekinthető szabálynak. Gyakori jelenség lesz ugyan, de nem zárhatja ki más módszerek alkalmazását, amelyek közül egyik, korszerű körülmények között is igen hatékony, a törzs vezető beosztású tisztjeinek

(a parancsnok, parancsnokhelyettes, törzsfőnök) megjelenése az alárendelteknél.

Leggyakrabban kombináltan fogjuk alkalmazni az elhatározás továbbításának módjait és formáit. Mindenesetre azonban egy igen fontos tényt és követelményt figyelembe kell venni: elsősorban azoknak az alárendelteknek kell eljuttatni az elhatározást, akik a legnehezebb, és időben legkorábbi feladatot fogják végrehajtani.

A harcparancsot (esetleg kivonatát) mint „jogi okmányt" ilyen körülmények között pótlólag is meg lehet küldeni az alárendelteknek, csupán a kiadott szóbeli utasítások megerősítésére.

Ha mindezideig csupán a parancsnok összfegyvernemi elhatározásáról beszéltünk, ez nem jelenti azt, hogy a törzs munkája ennek kiadásával végetért. Ellenkezőleg, éppen ezután bontakozik ki teljes mértékben. A parancsnoki elhatározás megvalósításának biztosítása a szakfegyvernemek és szolgálati ágak vonalán bonyolult feladat, amit a gyakorlatban *tervezésnek* nevezünk. A törzs egyes részlegeinek több, a biztosítással foglalkozó munkatervet és számvetést kell kidolgozniuk, hogy az ezek alapján készített intézkedésekkel irányítani tudják a csapatok tevékenységét.

Míg a parancsnoki elhatározás kihirdetése előtti időszakban a párhuzamos munka követelménye igen fontos volt, addig a tervezés időszakában szinte elengedhetetlen. Az alárendeltek nem várhatják meg, amíg azok, akik a terveket a legapróbb részletekig kidolgozzák, azokból intézkedést készítenek és továbbítják az alárendelteknek. A párhuzamos tevékenység (ebben az esetben valóban két- vagy többszintű párhuzamos tervezés) megköveteli, hogy az elöljáró törzs részlegei már a tervezés folyamán tájékoztassák az alárendelt törzseket az egyes részletkérdésekről és ezzel lehetővé tegyék, hogy azok időveszteség nélkül készíthessék elő az új feladat biztosítását.

Olyan esetekben, amikor a parancsnok a helyzetben beállott gyors és előre nem látott változás, ellenséges behatás következtében hoz új elhatározást, a parancsnok és a törzs munkamódszere, stílusa lényegében hasonló lesz.

Természetesen elmarad az első mozzanat (az elöljáró parancsnok intézkedéseinek tanulmányozása) és az elhatározás meghozatalának alapja a kialakult helyzet alapos értékelése lesz. Az ilyen kezdeményező parancsnoki elhatározások esetében is elengedhetetlen, hogy azok az elöljáró parancsnok általános elgondolása szellemének megfeleljenek még akkor is, ha ez az elgondolás konkrét feladat megszabásával nem jutott kifejezésre. Ez a jelenség, amely korszerű körülmények között nem tekinthető kivételesnek, hanem inkább gyakorinak, megköveteli, hogy az alárendeltek feladatait nagyobb távlatokban határozzuk meg és az alárendeltek ismerjék az elöljáró parancsnok általános elgondolását.

A vezetési szervek munkamódszerére és munkastílusára rendkívül nagy hatással van „az időért folyó harc", amely minden parancsnoki szinten jellemző. A határidők lerövidítése azonban nem mehet a végtelenségig, ehhez megfelelő feltételeket kell teremteni. Az „időért folyó harc" sikerének alapvető feltétele a törzsmunka minősége, új munkamódszerek és formák, eszközök keresése, amelyek a munkát meggyorsítják és ugyanakkor megjavítják. A munkamódszer és munkastílus tehát nem lehet merev, sablonos, hanem megfelelően alkalmazkodnia kell a helyzethez és a körülményekhez.

VALAMENNYI ERŐ ÉS ESZKÖZ FOLYAMATOS EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK MEGSZERVEZÉSE ÉS FENNTARTÁSA A KÖZÖS FELADAT VÉGREHAJTÁSA ÉRDEKÉBEN

A vezetési szervek következő fő feladata — valamennyi erő és eszköz állandó együttműködésének megszervezése és fenntartása. A tárgyalt feladatok alkotják lényegében a csapatok vezetésének tartalmát a korszerű harcban és hadműveletben.

Az együttműködés, ahogyan azt számos meghatározás rögzíti, *lényegében az alegységek, egységek és magasabbegységek, valamennyi fegyvernem és a szomszédok harci erőkifejtésének cél, idő és hely szerinti összehangolása, va-*

lamint azok kölcsönös segítségnyújtása. Tulajdonképpen az adott harcfeladat teljesítésében részt vevő valamennyi erő és eszköz működésének *összhangjáról* van szó, amit a katonai terminológiában együttműködésnek nevezünk, megteremtését (az összehangolást) pedig az együttműködés megszervezésének.

Az erők és eszközök állandó és folyamatos együttműködése megszervezésének és fenntartásának követelménye a harcfeladatok teljesítése közben nem véletlenül merült fel, hanem annak kifejezője, hogy a korszerű harc — összfegyvernemi harc, melynek megvívásában a fegyvernemek és a harci technika tömegei vesznek részt. Ebből nyilvánvalóan az következik, hogy a harc sikeres megvívása csakis úgy lehetséges, ha a harcba vetett minden erő és eszköz a közös cél elérése érdekében, egységesen és szervezetten fog működni.

Az együttműködés fontosságát és rendkívüli jelentőségét a második világháború eseményei is igazolták. A szovjet hadsereg sikeres hadműveletei és harcai, többek között a helyesen, célszerűen megszervezett és megvalósított együttműködés eredményei voltak.

Az együttműködés megszervezése a csapatok vezetésének korszerű rendszerében is, a parancsnok egyik alapvető kötelme.

Az együttműködést az alábbiak biztosíthatják:

— a harctevékenység céljának egységes értelmezése, a harcfeladatok és azok végrehajtási módjainak ismerete alapján;

— a helyzet állandó ismerete;

— folyamatos és megbízható híradás és kölcsönös tájékozottság;

— a tájékozódás egységes rendszere;

— a meghatározott jelek és jelzések ismerete és helyes alkalmazása;

— kölcsönös segítségnyújtás és támogatás a harcban;

— a csapatok állandó vezetése és a feladatok teljesítésének folyamatos ellenőrzése.

Tekintettel az együttműködés kérdéseinek egyre növekvő szerepére és jelentőségére, valamint arra, hogy az új

harci technikai eszközök hatása nem kis mértékben az egyes fegyvernemek jelentőségében és feladataiban jut kifejezésre, amelyek érdekében az együttműködést szervezzük, célszerű lesz, ha ennek néhány kérdését részletesebben is megvizsgáljuk.

Mielőtt megtárgyalnánk a folyamatos együttműködés megszervezésének és megvalósításának alapelveit, vizsgáljunk meg két lényeges problémát: egyrészt az együttműködés alapjait tartalmuk és terjedelmük szempontjából, másrészt pedig az új harci technikai eszközök rendszeresítésével bekövetkező változásokat, amelyek nemcsak az egyes fegyverek és a csapatok jelentőségét és feladatait, hanem kölcsönös együttműködésük körülményeit is befolyásolják.

Az együttműködés megszervezését és tulajdonképpeni megvalósulását a szó szoros értelmében úgy kell értelmezni, mint *egy megszakítás nélküli folyamatot, melynek célja az erőkifejtések összehangolása a közös harc- (hadműveleti) tevékenység során.* Megvalósítása a harc valamennyi nemében és minden vezetési szinten elengedhetetlen. A harci technikai eszközök sokrétűsége még a legalsóbb vezetési szinten — a rajnál, a szakasznál, a századnál — sem menti fel a parancsnokokat ezen alapvető kötelességük alól.

Az együttműködés megszervezését gyakran valamiféle egyszeri ténykedésnek tekintik, amelyre rendszerint a parancsnoki elhatározás kihirdetése után kerül sor.

Ha az elmúlt háborúban bizonyos fokig indokolt volt is az együttműködés megszervezésének ilyen jellegű értelmezése, annak megvoltak az okai. Az ellenséges védelem keskeny arcvonalszakaszon való áttörésénél, a sűrű harcrendek, a módszeresen megtervezett és előkészített, tüzérségi és a légitámogatás mellett teljesen reális feltételezés volt, hogy a harc lefolyása a harcfeladat teljesítése során alapjaiban megfelel majd az előre elkészített tervnek és a roham megindítása előtt egyszer megszervezett

együttműködés biztosítani tudja a teljes harcfeladat megvalósítását.

Ma már azonban egészen más a helyzet. A harc lefolyásának részletes és nagyobb időtartamra való tervezése nem reális, a nagy vonalakban meghatározott irányelvek vagy a vázlatosan kiadott feladatok pedig nem jelentenek teljes értékű alapot az együttműködés teljes mélységre és különböző változatok szerinti megszervezéséhez és folyamatos fenntartásához. Ugyanakkor az együttműködés megszervezésére sokkal kevesebb idő áll rendelkezésre. Ezért ma már teljesen helytelen lenne az együttműködést a régi értelemben felfogni. Az együttműködés korszerű körülmények között olyan folyamatos tevékenység, amely a harc előkészítésének legelső pillanatától a feladat teljesítéséig megszakítás nélkül tart.

Ha az együttműködés megszervezését ilyen szempontból vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy már a parancsnoki elhatározás tulajdonképpeni előkészítése és kihirdetése, a harctevékenység biztosításával kapcsolatos intézkedéseinek kiadása (magasabb vezetési szinteken a fegyvernemi főnökök és szolgálatiág-vezetők javaslatainak jóváhagyása a harc biztosítása érdekében), a törzs egyes részlegeinek együttműködése a harctervek kidolgozásában, mindez az együttműködés megszervezése teljes folyamatának elválaszthatatlan része, és ez a folyamat kiterjed a harc megvívásának időszakára is.

Az együttműködés tartalmának és terjedelmének e vázlatos áttekintéséből azt a teljesen egyértelmű következtetést vonhatjuk le, hogy *az együttműködés megszervezése és megvalósítása a szó szoros értelmében a parancsnok és törzs olyan folyamatos tevékenysége, amely a csapatok tevékenységének összehangolására irányul a harcfeladat teljesítése folyamán, az elöljáró parancsnok elgondolásával összhangban.*

Ezt az alapelvet állandóan szem előtt kell tartanunk, még ha feltételezzük is, hogy manapság is sor kerül az együttműködés megszokott értelemben vett megszervezésére, de ezeket az időszakokat igen nehéz lesz előre meghatározni. Joggal állíthatjuk, hogy azt az egyszeri ak-

tust, amelyet ma még együttműködés megszervezésének nevezünk, *mindig a harc előkészítése időszakában az elhatározás kihirdetése után kell végrehajtani, harc közben pedig akkor, ha az együttműködés bizonyos okoknál fogva,* rendszerint az ellenség váratlan tevékenysége miatt, *megszakad* — továbbá *a harcrend változtatásakor, az egyes feladatok teljesítése után, a nappali tevékenységről az éjszakaira való áttéréskor és fordítva, az elöljáró parancsnok eszközeinek az alárendeltek érdekében történő terven kívüli bevetésekor, valamint a helyzetben beálló minden egyes alapvető változáskor.*

Ennyit röviden az együttműködés tartalmáról és terjedelméről.

Egy másik fontos kérdés — *az új fegyverek és a harci technika hatása az egyes fegyverfajtákra és fegyvernemekre, valamint azok kölcsönös együttműködésére.*

A bonyolult és sokféle harci technika megköveteli kezelésük különleges előkészítését, a megfelelő szervezeti felépítést és az alkalmazás harcászati elveinek kialakítását. Ezért keletkeznek a különböző fegyvernemek, amelyek egymással kölcsönös együttműködésben valósítják meg a közös feladatokat.

Minden egyes fegyvernemnek megvannak a jellemző vonásai, amelyek főképpen az adott fegyvernem felszerelését képező harci technikából adódnak. Mivel a különféle harci technikai eszközök különböző feladataikat sajátos módon oldják meg, alkalmazásukat az összfegyvernemi harc harcászati szükségleteinek kell alárendelni.

Az egyes fegyvernemek arányát és feladatát az határozza meg, hogy *a korszerű harcban egyetlen fegyvernem sem képes egyedül kivívni a győzelmet, csak valamennyi fegyvernem együttesen.* Az egyes fegyvernemek létszáma és kölcsönös aránya mindenekelőtt a harc jellegétől függ. Amikor az új harci technikai eszközök tömeges rendszeresítése megváltoztatja a hadviselés módjait, a megváltozott feladatokkal összhangban alakul az egyes fegyvernemek aránya a fegyveres erőkön belül és természetesen a köl-

csönös együttműködés megszervezésének elve is. Ilyen körülmények alakultak ki jelenleg a rakéta-atomfegyverek rendszeresítése következtében. Az atomfegyverek óriási pusztító hatásuknál fogva a fegyveres harc megvívásának legfontosabb eszközeivé válnak, de ugyanakkor nem tudják teljes mértékben pótolni a többi hagyományos tűzeszközt.

Irányadónak tekinthetjük az egyes fegyvernemek közötti együttműködés megszervezése, de főleg megvalósítása terén azt az alapelvet, *hogy az egyes fegyvernemek és fegyverfajták feladatát mindenekelőtt az alapvető hadviselési eszközhöz, vagyis korszerű körülmények között a rakéta-atomfegyverek tűzerejéhez való viszonyuk határozza meg. Ezért az egyes fegyvernemek együttműködését a korszerű harcban mindenekelőtt a döntő eszköz érdekében, más szóval a tüzerő hatékony alkalmazása és kihasználása érdekében kell megszervezni és megvalósítani.*

Ezt a meghatározást azonban nem úgy kell értelmezni, hogy a többi fegyvernem elveszti jelentőségét. A tűzerő döntő feladata nem csökkenti a többi szárazföldi csapatokkal szemben támasztott követelményeket, sőt bizonyos mértékig növeli. A szárazföldi csapatoknak a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban ki kell használniuk a rakéta-atomfegyverek hatásával elért eredményeket.

E követelménynek leginkább a harckocsik tudnak eleget tenni. Komoly tűzlehetőséggel rendelkeznek, gyorsan mozognak és ellenállóak a tömegpusztító eszközök hatásával szemben. Ezért a harckocsik a szárazföldi csapatok fő fegyverévé váltak. A harckocsialegységek, egységek és magasabbegységek képesek döntően és hatékonyan kihasználni a rakéta-atomfegyverek hatását. Ezt igazolják Konsztantyinov altábornagy szavai is, aki 1962-ben a Szovjet Harckocsizók Napján tartott beszédében kijelentette: „A Szovjetunióban olyan harckocsitípusokat alkottak, melyek teljes mértékben megfelelnek a rakéta-atomfegyverekkel vívott háború követelményeinek. . . . ezek, a többi fegyverfajtákkal összehasonlítva a leginkább ellenállóak az atomfegyverek hatásával szemben. Nincsenek kitéve a sugárzás veszélyének, amely az atomcsapás nyomában lép fel. Min-

MUNKÁSŐRSÉG
XIII. KER. PARANCSNOKSÁGA
XIII. ker. Teve u. 6-8.

denekelőtt a harckocsik képesek biztosítani az ellenségre mért szovjet atom-válaszcsapások következményeinek kihasználását, hiszen nem kell félniük a magas sugárszintű szennyezett területeken való áthaladástól sem. A korszerű mely napszakban képesek harcolni. Nem állítja meg őket szovjet harckocsik bármilyen körülmények között, bára vízi akadály sem. Képesek menetből, az első lövéssel megsemmisíteni az ellenséges célokat."

Hangsúlyozta továbbá, hogy a szovjet harckocsik könnyebbek, védősajátosságaik jobbak, felszerelésük tökéletesebb, manőverezőképességük nagyobb mint a legújabb típusú amerikai harckocsiké. Ezért elengedhetetlen, hogy a harckocsiknak a többi fegyvernemmel való együttműködése azoknak a feltételeknek és követelményeknek legyen alárendelve, amelyek leginkább elősegítik a harckocsialegységek, egységek és magasabbegységek elé tűzött feladatok megoldását. A harckocsikat tűzerejük függetlenné teszi a tüzérségi támogatástól, önállóságot biztosít számukra és a nagyfokú mozgékonysággal együtt olyan feltételeket teremt, amelyek lehetővé teszik szabad manőverezésüket, s ez a rakéta-atomfegyverek tűzerejével elért eredmények teljes kihasználásának legelső előfeltétele.

Ilyen vonatkozásban megnő a *deszant-alegységek* jelentősége is, amelyek a rakétafegyverek csapásaival egybehangoltan kerülhetnek alkalmazásra. A mélységben levő fontos körletek birtokbavételével biztosítják a földi csapatok gyors manőverezését. Mivel a gyors előretörésre elsősorban a harckocsik képesek, *a deszant-alegységek tevékenységét éppen a harckocsialegységekkel, egységekkel és magasabbegységekkel szoros együttműködésben kell kifejleszteni.* A deszant-alegységek jelentőségének növekedésével együtt nő azoknak a fegyvernemeknek a feladata is, amelyek a deszant tevékenységének támogatására és biztosítására hivatottak.

A hagyományos tüzérség korszerű viszonyok között is fontos fegyvernem marad, különösen harcászati szinten, ahol fontos tűzfeladatokat old meg a rakéta-atomfegyverek tűzerejét kiegészítve. Hasonló a helyzet a többi fegyvernemmel is, amelyek jelentőségét és fontosságát az hatá-

rozza meg, milyen mérvben vesznek részt a feladat megoldásában.

Levontuk tömör következtetéseinket az új harci technikai eszközöknek a korszerű harc jellegére, és ezáltal az együttműködés megszervezésének és megvalósításának elveire kifejtett hatását illetően és olyan alapelvekhez jutottunk, amelyek a korábbi elvekkel szembeni lényeges különbséget tükrözik.

Míg ugyanis a múltban valamennyi erő és eszköz együttműködésével a gyalogság és harckocsik tevékenységét támogatta és biztosította, addig *korszerű viszonyok között mindenekelőtt a harckocsik és a légideszantok tevékenységét kell biztosítani, mivel ezek az erők képesek a leghatékonyabban és leggyorsabban kihasználni a rakéta-atomfegyverek hatásával elért eredményeket.*

Ennek az általános érvényű elvnek kell a vezetés minden szintjén a parancsnokok és törzsek tevékenységének előterében állnia.

Ezért valamennyi erő és eszköz folyamatos együttműködésének megszervezése és fenntartása azt jelenti: biztosítjuk, hogy a csapatok tevékenysége, de főleg manőverezése, egyértelműen a tűzerő kihasználására irányuljon, és ne kerüljön sor arra, hogy a tűzerő — a korszerű harc és hadművelet döntő tényezője — a szárazföldi csapatok manőverezésének legyen alárendelve.

A PARANCSNOK ÉS A TÖRZS MUNKAMÓDSZERE AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS MEGSZERVEZÉSE SORÁN

A fejezet első részében az együttműködés megszervezésének általános alapelveivel, céljával és általában a korszerű harc közbeni együttműködéssel foglalkoztunk. A továbbiakban vizsgáljuk meg az együttműködés megszervezésének kérdéseit a parancsnok és a törzs munkamódszere szempontjából. Ezért tehát ha az „együttműködés megszervezése" meghatározást használjuk, a mai értelemben vett szervezési folyamatot, annak megvalósítási módjait értjük,

amely lényegében a parancsnoki elhatározás kihirdetése után veszi kezdetét.

Az együttműködés megszervezésének alapja minden egyes vezetési szinten annak *a parancsnoknak az elhatározása vagy harcparancsa, aki az együttműködést megszervezi, valamint az elöljáró parancsnoknak együttműködésre vonatkozó utasítása.*

A Nagy Honvédő Háborúban és a háború utáni években az együttműködés megszervezésének tartalmilag és formailag különböző módjait alkalmazták. A megszervezés módjai minden esetben a konkrét körülményektől függtek és függnek ma is. Ezért ma már nem lehet valamilyen egyértelmű, állandóan és minden körülmények között érvényes sablont megállapítani az együttműködés megszervezésére. Minden konkrét esetben elsősorban az arcvonalon kialakult általános helyzet, a feladat és az idő határozza meg az együttműködés megszervezésének formáját és módját. Az együttműködés megszervezési módjának, terjedelmének, idejének és helyének megválasztásánál feltétlenül figyelembe kell venni:

— az adott helyzetben a harc előkészítésére és megszervezésére rendelkezésre álló időt;

— az együttműködés megszervezésében résztvevők terepismeretét;

— a feladat bonyolultságát.

Az egyik konkrét kérdés — hol szervezzük az együttműködést, terepen vagy a parancsnoki harcállásponton térképek, terepasztalok, vázlatok, légifényképek stb. felhasználásával. Erre a kérdésre ismét csak egy általános alapelvvel válaszolhatunk. *Az alacsonyabb vezetési szinteken, ahol a parancsnokok közvetlenül, személyes megfigyelés alapján vezetik a harcot, általában terepen célszerű az együttműködést megszervezni. Ott, ahol a csapatok vezetése a harc időszakában az arcvonal mögött adott távolságra elhelyezett harcállásponton összpontosul (vagyis rendszerint a magasabb vezetési szinteken), az együttműködést a harcállásponton célszerű megszervezni.* Ez azonban korántsem jelenti, hogy ennek minden esetben így kell történnie. Amikor például elegendő idő áll rendelkezésre

a harc vagy hadművelet előkészítésére, aligha akadna olyan parancsnok, aki azt nem használná ki az együttműködés kérdéseinek a terepen való pontosítására. Ilyen jellemző eset a védelmi harc megszervezése és előkészítése, amikor mód van rá, hogy a parancsnok lényegében áttekintse a küszöbönálló harctevékenység egész területét.

Az együttműködés terepen való megszervezésének számos előnye van, és ezért ha a helyzet lehetővé teszi, igyekezni kell ezt kihasználni. Az együttműködés terepen való megszervezése azonban gyakran igen nehéz, vagy teljesen lehetetlen. Ilyen esetekben *az együttműködés megszervezéséhez a legnagyobb mértékben fel kell használni azokat a segédeszközöket, amelyek általános képet adnak a terepről a küszöbönálló harctevékenység sávjában vagy körzetében.* Ilyen segédeszköz pedig rengeteg akad. A terepasztalokon, térképeken, légifényképeken, vázlatokon stb. kívül ma már a *filmet,* sőt nem utolsósorban a *televíziót* is felhasználhatjuk, mégpedig elsősorban azokon a vezetési szinteken, ahol a tevékenység sávjának szélessége nem teszi lehetővé a parancsnok és az egyes főnökök számára még a terep előzetes szemrevételezését sem.

Egy másik konkrét kérdés — *kinek kell résztvenni az együttműködés megszervezésében?*

Az együttműködés megszervezésében résztvevők száma eltérő lesz, és nemcsak az együttműködést szervező vezetési szinttől függ, hanem a konkrét helyzettől is. Lesznek olyan esetek, amikor az együttműködést valamennyi alárendelt alegység, egység vagy magasabbegység parancsnokával kell megszervezni, beleértve a megerősítő eszközök parancsnokait is, de lesznek ellenkező esetek is, amikor csak némelyekkel. Például *a támadás megindítása előtt* az együttműködést rendszerint teljes egészében kell megszervezni, a harcrend minden egyes elemével, ugyanakkor *a harc megvívása során,* például a második lépcső vagy az egyes tartalékok harcbavetése előtt, elegendő, ha az együttműködés megszervezésén csak azok a parancsnokok és főnökök vesznek részt, *akik e mozzanat biztosításában érdekeltek.*

Általában azonban az együttműködés megszervezésén a

megszervezést végző parancsnok és törzsének beosztottain kívül az alárendelt, a támogató és az együttműködő egységek parancsnokai vesznek részt. Ugyanakkor rendkívül fontos, hogy különösen azokban az esetekben, amikor az együttműködést a terepen szervezik meg, *a résztvevők csoportja a lehető legkisebb legyen.*

A korszerű harc jellege, különösen a tevékenység széles sávja, gyakran befolyásolja az együttműködés megszervezésének módját is. Különösen, ha arra a terepen kerül sor, *több álláspontot* kell kijelölni úgy, hogy a tevékenység teljes sávjában minden fő kérdés megoldható legyen. Mivel azonban az út az egyik álláspontról a másikra sok időt vesz igénybe, gyakran előfordul, hogy az együttműködés megszervezésére két vagy több csoportot alakítanak. A parancsnok a főcsapás vagy a főellenállás irányában működő egység sávjában, a parancsnokhelyettes vagy a törzsfőnök pedig a kisegítő irányban szervezheti meg az együttműködést. A harcrenden belüli összehangolt tevékenységet pedig egy közös, előre meghatározott álláspontón szervezik meg. Ezzel lényegesen, sőt felére csökken az együttműködés megszervezésének ideje, továbbá kisebbek lesznek a résztvevő csoportok.

Védelemben még tovább csökkenthetjük az együttműködés megszervezésének időtartamát a következő módszerrel. A második lépcsőben levő alegységek, egységek és magasabbegységek együttműködését ellenlökés vagy ellencsapás végrehajtására úgy szervezhetjük meg, hogy nemcsak egy fokkal alacsonyabb, hanem egyszerre két, sőt három vezetési szint parancsnokai vannak jelen. Például az ezredparancsnok úgy szervezheti meg az együttműködést a zászlóaljparancsnokokkal, hogy azon részt vesznek a századparancsnokok, esetenként a szakaszparancsnokok is. Természetesen ez is a konkrét körülményektől, de különösen a rendelkezésre álló időtől függ.

A parancsnoki munka menete az együttműködés megszervezésekor

Az együttműködés megszervezésének módszere nagymértékben a küszöbönálló harctevékenység nemétől függ. Ezért két módszert vehetünk alapul: az együttműködés megszervezését támadó-, valamint védelmi harcban.

Támadóharcban rendszerint a feladatokban megszabott *időszakoknak* megfelelően az általános harcfeladat teljes mélységére szervezi meg a parancsnok az együttműködést. A vezetési szintektől függően az alegységek tevékenységét az alábbi alapvető időszakokra oszthatjuk:

— az ellenséges védelem peremvonaláig folytatott harc időszakára;

— az alárendelt alegységek közelebbi feladata teljesítésének időszakára;

— a további, esetleg a távolabbi feladat teljesítésének időszakára.

Ezen időszakok előtt, különösen ha a szemrevételezés elmaradt, vagy pedig ha az egységeket bonyolult körülmények között vonjuk előre a támadás menetből való megindításához, célszerű lesz a roham kezdete előtt az együttműködést is megszervezni.

Ma is érvényes az az alapelv, hogy a közelebbi feladat teljesítéséig részletesen kell megszervezni az együttműködést, különös tekintettel az atomfegyverek és egyéb tömegpusztító fegyverek hatásának kihasználására a csapatok gyors előretörése érdekében, továbbá az első lépcsők és az előrevetett osztagok, légideszantok tevékenységének összehangolására.

Védelmi harcban az együttműködést rendszerint a teljes mélységre, *az ellenséges tevékenység várható változatai szerint* az alábbi időszakokra kell megszervezni:

— a peremvonal ellenség általi megközelítésének és a támadásra való felkészülésének időszakára;

— az előretolt állások, esetleg a biztosítási övért folytatott harc időszakára;

— a védelem peremvonaláért folyó harc időszakára;

— a mélységben folytatott harc időszakára.

Az ellenség tevékenységének lehetséges változatait a helyzet előrelátható kibontakozása alapján választjuk meg. A korszerű védelem céljából kiindulva, az együttműködés megszervezésének egyik legfontosabb kérdése védelemben — a további támadásba való átmenet feladatainak rögzítése.

Védelemben fokozott figyelmet kell fordítani az atomfegyverek és egyéb tömegpusztító eszközök hatása elleni védelemre, a veszélyeztetett irányokban folytatott védelem megerősítését célzó aktív rendszabályokra, a saját atomcsapások eredményeinek hatékony kihasználására, hogy az ellenséget határozott, aktív tevékenységgel meg lehessen semmisíteni.

Bár az együttműködés megszervezésének lehetséges módszereit csupán a támadásra és védelemre korlátoztuk, természetesen más, gyakran váltakozó harceljárásokban is sor kerül rá. *Az együttműködést minden egyes parancsnok köteles megszervezni minden harcfeladat teljesítése előtt, de annak végrehajtása folyamán is.* Így a menet előkészítése és végrehajtása alatt, az ellenséggel való találkozás valószínűsége esetén, az ellenség bekerítésénél és megsemmisítésénél, vízi akadályok leküzdésénél, az ellenség üldözésénél, az éjszakai harctevékenységre való áttérés előtt stb. Az együttműködés megszervezésének módszertani folyamatá ilyen körülmények között rendkívül sokrétű. S hogy közülük a parancsnok melyiket választja, az a rugalmas helyzetfelismeréstől és az adott viszonyoktól függ.

Az együttműködés megszervezésének célja — amint azt már említettük —, a parancsnok kiadott elhatározásának pontosítása, esetleg kiegészítése. Ezért az együttműködés megszervezésekor minden egyes résztvevő berajzolja és feljegyzi térképére mindazokat a kiegészítő és pontosító adatokat, amelyek helyességét a parancsnok vagy a törzsfőnök ellenőrizte.

Az együttműködés megoldásának *módszertani sorrendje* a következő lehet:

— a terep ismertetése és a tájékozódási pontok rögzí-

tése (főleg, ha az elhatározás kihirdetése előtt nem került sor szemrevételezésre);

— kiegészítő harcászati tájékoztató (akkor, ha alapvető változások álltak be, különösen az ellenség helyzetében);

— a saját atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök alkalmazásával kapcsolatos adatok pontosítása;

— a saját feladat, valamint az alárendelt alegységek és egységek feladatainak pontosítása;

— a fegyvernemek feladatainak időszakonkénti rögzítése;

— az együttműködési jelek és jelzések rögzítése;

— feljegyzés az együttműködés megszervezéséről és annak parancsnoki jóváhagyása.

A terepen folytatott részmunkák sorrendje attól függ, hogy az együttműködés megszervezésének résztvevői ott voltak-e a terepszemrevételezésen vagy nem, továbbá az együttműködés megszervezése közvetlenül követi-e a szemrevételezést (ahogy az általában az alsóbb vezetési szinteken történik). A felsorolt körülményektől függően egyes együttműködési kérdések elhagyhatók, vagy ellenkezőleg — bővebben tárgyalhatók.

A korszerű harc anyagi, egészségügyi és technikai biztosításának egyre növekvő jelentőségéből és fontosságából kiindulva elengedhetetlen, hogy az együttműködés megszervezésének egyik kérdése *a hadtápbiztosítás legyen.* Tehát a hadtáp képviselőjének részvétele az együttműködés megszervezésénél nemcsak célszerű, hanem szükséges is.

Módszertani szempontból az együttműködés megszervezésének két alapvető módszerét különböztethetjük meg, mégpedig:

— *az utasító* (parancsoló) módszert, amikor a parancsnok az együttműködési feladatokat az alárendeltek külön megkérdezése nélkül utasítások formájában közli;

— az alárendeltekkel való *megbeszélés* módszerét, amikor a parancsnok a kérdésekből vonja le a megfelelő következtetéseket, s ezeknek alapján szabja meg az együttműködésre vonatkozó feladatokat. Mindkét módszernek megvannak az előnyei és hátrányai: egyiket sem lehet lé-

nyegében elvetni vagy előnyben részesíteni. Az első módszer rövidebb, és rendszerint akkor alkalmazzák, ha az idő sürget. A második módszer természetesen több időt vesz igénybe, igen körültekintő irányítást igényel, mivel könnyen meddő vitákba torkollhat.

Mint ahogyan az már lenni szokott, legjobb „az arany középút" — a *kombinált módszer*, amely ugyan az utasító módszerhez áll közelebb, de egyes együttműködési feladatok rögzítésénél nem zárja ki a megfelelő főnökök javaslatainak meghallgatását.

Igen fontos kérdés — amely különösen a korszerű harc körülményei között lép előtérbe és amelyet már említettünk —, az alárendelt parancsnokok kezdeményezésének és önállóságának biztosítása, a vezetés szükséges mérvű központosításának fenntartása mellett. Az együttműködés megszervezése az egyik olyan tényező, amely pozitívan vagy negatívan befolyásolhatja e követelmény érvényre juttatását. *Az együttműködést szervező parancsnoknak mindenekelőtt gondosan mérlegelnie kell, hogy milyen mélységben és milyen részletességgel fogja az egyes kérdéseket megoldani. Itt annak az alapelvnek kellene érvényesülni, hogy csak azokkal a kérdésekkel foglalkozzon, amelyek az ő vezetési szintjére tartoznak. Azokat a kérdéseket viszont, amelyeket az alárendelteknek kell megoldaniuk, csak olyan mértékben érintse, amilyen mértékben azok a harc megvívását befolyásolják a parancsnok vezetési szintjén.*

Az együttműködés megszervezésének tartalmát csak azok a fő és alapvető kérdések alkothatják, amelyek mindenekelőtt a főcsapás irányában a sikert és az atomcsapások által elért eredmények helyes kihasználását biztosítják.

Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk az együttműködés megszervezése során folyó parancsnoki és törzsmunka módszeréről, meg kell vizsgálnunk *az együttműködés eredményének feldolgozását is.*

Az együttműködés eredményének feldolgozása a parancsnokok feladata azokon a vezetési szinteken, ahol nincsenek törzsek; a törzsek feladata pedig ott, ahol mint vezetési szervek működnek. Az együttműködés eredmé-

nyét vagy grafikusan térképen, vázlaton, vagy pedig írásban, előrenyomtatott űrlapon kell rögzíteni. Az alacsonyabb vezetési szinteken rendszerint grafikusan dolgozzák ki a szükséges magyarázatokkal.

Az okmányolás terjedelme és módja különböző. Számos minta áll rendelkezésre, nem szabad azonban sablonosan alkalmazni őket. Az egyes parancsnokok és törzsbeli tisztek az együttműködés eredményeinek értékelésénél vegyék figyelembe, hogy olyan okmányt készítenek, amely nem irattározási célokat szolgál, hanem segítséget nyújt a parancsnoknak a harc vezetésében. Ezért — mint minden más hasonló okmánynak — célszerűnek kell lennie, amit csakis az áttekinthetőséggel, rövidséggel és világos nyelvezettel lehet elérni. Még a legrészletesebben kidolgozott, a legkulturáltabb grafikus módszerrel elkészített okmány is elveszti értékét, ha nem áttekinthető és ha csak a kidolgozó ismeri ki magát benne. Ez az okmány, amelyet *az együttműködés grafikus tervének* (térképének, vázlatának, írásbeli forma esetén *harcterv-táblázatnak*) nevezünk, munkaokmány, és kizárólag a parancsnoknak, valamint a törzsnek áll rendelkezésre. Az alárendeltek szükség esetén megfelelő terjedelmű kivonatokat vagy intézkedéseket kaphatnak belőle.

Összefoglalva az együttműködés megszervezésének kérdéseit, le kell szögeznünk, hogy az együttműködés a korszerű harcban a siker egyik legfőbb feltétele, és hogy megszervezésének, valósításának módja mindenkor a helyzettől és az időtényezőtől függ. Ezért az együttműködés megszervezésénél is elengedhetetlen, hogy a parancsnokok alkotó módon oldják meg feladataikat.

A CSAPATOK HARC- ÉS HADTÁPBIZTOSÍTÁSÁNAK MEGSZERVEZÉSE ÉS IRÁNYÍTÁSA

A csapatok vezetésének ez a feladata igen széleskörű. A harc- és hadműveleti tevékenység mindenoldalú biztosításából szükségképpen adódik a feladatok bonyolultsága és

sokrétűsége; éppen ez az oka a korszerű fegyveres küzdelem, a hadműveletek és harcok bonyolultságának.

Az összfegyvernemi hadművelet és harc megvívásának új körülményei, formái és módjai szükségessé teszik a biztosítás egyes fajtáinak felülvizsgálását, mivel nemcsak a tartalmuk változott meg, hanem megváltoztak megszervezésük és irányításuk módszerei is.

Ezért célszerű lesz, ha röviden szólunk legalább a harc- és hadtápbiztosítás *(a hadtápbiztosítás — az anyagi, technikai és egészségügyi biztosítás jelölésére szolgáló közös fogalom)* alapvető kérdéseiről, figyelemmel az új követelményekre és körülményekre. A biztosítás egyes fajtáinak vizsgálata világítja meg számunkra a legjobban azoknak a feladatoknak a tartalmát, amelyek korszerű viszonyok között lehetővé teszik a hadművelet és harc céljának sikeres elérését.

Mivel a csapatok tevékenységének biztosítása két alapvető vonalon — a harcbiztosítás (hadműveleti biztosítás) és a hadtápbiztosítás vonalán történik, vizsgáljuk meg ezek tartalmát és mindazokat a feladatokat, amelyeket e téren a vezetési szerveknek kell megoldaniuk.

A harc- (hadműveleti) biztosítás

A hadművészet történetében mindenkor érvényes alapelv volt és ma is az, hogy a harc- (hadműveleti) biztosítás célja: lehetővé tenni a csapatok számára, hogy bármely körülmények között időben és szervezetten harcba léphessenek, harcolhassanak, és elkerülhessék az ellenség meglepésszerű támadását.

Ha a harcbiztosítás történetét vizsgáljuk, feltétlenül arra a következtetésre jutunk, hogy tartalma a hadügy fejlődésének egyes időszakaiban nem volt azonos. A harc- (hadműveleti) biztosítás elemeit két alapvető csoportra oszthatjuk. Az elsőbe az állandó jellegű, a hadtudomány keletkezésétől kezdve meglevő elemek (például a felderítés, biztosítás és álcázás tartoznak). A második csoportba a harc- (hadműveleti) biztosítás azon elemeit soroljuk, amelyek a hadügy fejlődésének bizonyos időszakában,

mégpedig olyan időszakban alakultak ki, amikor ellensúlyozni kellett a harcmezőn megjelenő új harceszközök és fegyverek hatását, vagyis meg kellett szervezni az ellenük való védekezést. E második csoportba tartozó elemek sok esetben csak rövid érvényűek voltak, mégpedig rendszerint addig léteztek, amíg az új harceszközök, az új fegyverek, de főleg azok alkalmazásának harcászata megszokott jelenséggé vált. *A harc- és hadműveleti biztosítás új rendszabályai a hadügy fejlődésének egyes fázisaiban rendszerint az egyes fegyvernemek új harcászatának, sőt gyakran a hadműveletek megvívásában végbemenő alapvető változásoknak előhírnökei voltak.*

Amint az első világháborúban megjelentek a harcmezőn a harckocsik és a repülőgépek, azonnal hozzáláttak az ellenük való harc megszervezéséhez. Megjelennek a harcbiztosítás új elemei — *a légvédelem és a páncélelhárítás.*

A második világháborúban nemcsak a harckocsik és a repülőgépek mentek át lényeges változáson, hanem a tüzérség is, de főleg a páncéltörő tüzérség. A páncélelhárítás és a légvédelem jelentősen kibővült, a harcmező megszokott jelenségévé, a csapatok tevékenységének alapelemévé vált. Olyan új fegyverfajtákat rendszeresítettek, mint pl. az önjáró lövegek, a sorozatvető tüzérség, a rakétalövedékek stb. Mivel azonban még a második világháború végén sem rendelkezett minden magasabbegység és egység szervezetszerű harckocsikkal, ezért továbbra is létfontosságú feladat volt a páncélelhárítás és a légvédelem megszervezése azzal a céllal, hogy a lövészegységeket és magasabbegységeket megóvják a légierő hatásától és megteremtsék a szükséges előfeltételeket a lövészegységek harckocsik elleni sikeres harcához.

A második világháború végén készítették el és alkalmazták első ízben az atombombát. Kezdetét vette az atomkorszak, amely minőségi ugrást jelentett a pusztító erő fejlődésében.

Az új fegyverek bevezetésével a második világháborút követő időszakban bővült a harc- és hadműveleti biztosítás tartalma is. Ezt elsősorban az olyan történelmileg állandó érvényű elemek okozták, amelyek nem vesztették

el jelentőségüket és fontosságukat, mint például *a felderítés, a biztosítás és az álcázás,* továbbá a második világháború során kialakult elemek *(páncélelhárítás, légvédelem, deszantelhárítás, a szárnyak és csatlakozások biztosítását szolgáló rendszabályok),* végül pedig a harc- és hadműveleti biztosítás olyan elemei, amelyeket a háborúban még nem próbáltak ki, és amelyek a háború utáni időszakban rendszeresített új fegyverek elleni védekezés szükségességéből adódtak *(a tömegpusztító fegyverek hatásával szembeni védelem, amely magában foglalja az atomvédelmet, a vegyivédelmet és a biológiai harceszközök elleni védelmet).* Ezekhez csatlakoznak *a rádiótechnikai ellenrendszabályok és a rádiózavarás elleni rendszabályok.*

Az új harceszközök által előidézett minőségi ugrás a hadtudomány fejlődésében, valamint a hadseregek korszerű szervezeti felépítése azonban szükségessé tette a harc- és hadműveleti biztosítás eddigi tartalmának felülvizsgálatát. Egy bizonyos ideig a harcbiztosítás majdnem minden eleme lényegében hasonló méretben a hadműveleti biztosítás elemeként is létezett.

Korszerű hadviselési viszonyok között azonban számos meggyőző bizonyítékot hozhatunk fel arra, hogy a harcbiztosítás egyes elemei már nem tipikus biztosítási elemek, hanem kezdenek a harcfeladatok végrehajtásának elválaszthatatlan részeivé lenni, sőt jelentőségük a hadműveleti biztosítás területén is lényegesen csökken (például a páncélelhárítás és a biztosítás). Másrészt a harcbiztosítás egyes elemei — különösen harcászati szinten — minden egyes parancsnok „természetes kötelmévé" válnak, és a harcfeladat sikeres teljesítésének előfeltételei; ugyanakkor hadműveleti méretekben — mint a hadműveleti biztosítás elemeinek — jelentőségük nemcsak hogy megmarad, hanem nő is (például a deszantelhárításé).

Nem utolsósorban vannak a harcbiztosításnak olyan elemei, amelyek méreteiket tekintve túlnőnek a harcbiztosítás keretein, megszervezésük, tervezésük és irányításuk csakis hadműveleti szinten valósítható meg, és ezért majdnem kizárólagosan a hadműveleti biztosítás elemeivé válnak (például a rádiótechnikai ellenrendszabályok). Az alá-

rendeltek az esetek többségében csupán a hadművelet keretein belül a számukra kijelölt részfeladatokat oldják meg.

Természetesen vannak olyan elemek is, amelyek a harc- és a hadműveleti biztosítás keretein belül egyaránt érvényre jutnak (például a felderítés, álcázás, légvédelem).

A harc- és hadműveleti biztosítás egyes elemei jelentőségének és fontosságának, tartalmának és felépítésének helyes értelmezése hatékony megszervezésük és megvalósításuk legalapvetőbb előfeltétele. Azok a parancsnokok és törzsek, amelyek e fontos kérdésekben nem rendelkeznek a szükséges tisztánlátással, igen nehezen tudnák megvalósítani a vezetésnek azt az alapvető feladatát, hogy megóvják a csapatokat az ellenség meglepésszerű földi- és légicsapásaitól.

Vizsgáljuk meg sorjában *a harc- és hadműveleti biztosítás egyes elemeit,* és ebből kiderülnek a vezetési szervek ezek megszervezésével és irányításával kapcsolatos kötelmei.

A felderítés, a harc- és hadműveleti biztosítás egyik legfontosabb eleme.

A korszerű harcban és hadműveletben elképzelhetetlen a csapatok sikeres vezetése a földi- és légiellenség eszközeinek, tevékenységének, lehetőségeinek és szándékának ismerete nélkül. A felderítés által szerzett részletes és legfrissebb adatok nélkül ma már egyetlen parancsnok sem képes reális elhatározásra jutni és a harcot megszervezni. *A felderítés valamennyi fajtájának célszerű megtervezése, irányítása, időbeni és folyamatos megvalósítása, a kapott adatok gyors és helyes értékelésével együtt lehetővé teszi nemcsak az ellenséges erők és eszközök felfedését, erős és gyenge oldalainak megállapítását, hanem tevékenységének, a harc valószínű lefolyásának előrelátását is, és mindezek alapján a saját csapatok legcélszerűbb, az ellenség gyors és teljes megsemmisítéséhez vezető harcmódjának meghatározását.*

Az ellenség felderítése, melynek célja elgondolásának,

de mindenekelőtt a tömegpusztító fegyverek alkalmazásával kapcsolatos terveinek felfedése, a korszerű harcban döntő jelentőségre tesz szert. Az ellenség ismerete továbbra is a helyzet értékelésének legfontosabb tényezője marad valamennyi vezetési szinten.

Régebben, amikor a csapatok fegyverzete és felszerelése nem változott oly gyorsan, mivel a hadviselő országok gazdasági potenciálja nem tette lehetővé az új fegyverfajták tömeges rendszeresítését, az ellenség felderítése viszonylag könnyebb volt, hiszen csupán erejének és manőverezési lehetőségeinek megállapítására korlátozódott.

Korszerű viszonyok között, amikor a technikai fejlődés és a hadviselő ország gazdaságában való megvalósításának lehetőségei szinte korlátlanok, az ellenség felderítése egyre bonyolultabbá válik. Nemcsak a fegyverzet jelenlegi állapotát kell figyelemmel kísérni, hanem fejlesztési lehetőségeit, a harcászat-technikai mutatókban beálló változásokat és a tömeges alkalmazás lehetőségeit is. E problémával szorosan összefugg az ellenség harcászatának esetleges változása is, ami az esetek zömében igen kellemetlen következményekkel járhat, ha a csapatok e változásra nincsenek felkészülve.

A felderítés fő feladata továbbra is az adatszerzés az ellenségről, a terepről és az időjárási viszonyokról a küszöbönálló tevékenység körzetében; e feladatok tartalma azonban lényegesen megváltozott.

Az ellenséget nem elég ún. összfegyvernemi szempontból értékelni, vagy statisztikai módszerrel vizsgálni csupán az erőit, különös tekintettel manőverezési lehetőségükre. Ha azonban időben megszerezzük az ellenség és eszközeinek, azok alkalmazási lehetőségeinek tökéletes és mindenoldalú megismeréséhez szükséges adatokat, akkor a helyzet értékelésénél többé-kevésbé automatikusan kiderül az ellenség és eszközeinek befolyása saját harctevékenységünkre, és ezzel a harcfeladat sikeres megoldásának valószínű esélye is.

Tekintettel arra, hogy a felderítési feladatok állandóan bővülnek, és eredményei maradéktalanul kihatnak a harctevékenység egészére, nem szabad a felderítés — mint a

harc- vagy hadműveleti biztosítás egyik elemét összekapcsolni a harcfeladat szokásos teljesítésével. A felderítés és eredményei minden vezetési szinten *a reális elhatározás és ezzel az alárendeltek reális feladatai megszabásának is egyik fő feltétele.*

Ezért a felderítés továbbra is a harc- és hadműveleti biztosítás egyik fő eleme marad, a harc és hadművelet minden szakaszában és nemében.

A kapitalista hadseregekben a tömegpusztító eszközök minden fajtájának széles körű alkalmazását készítik elő. Ezek hatásán és tömeges alkalmazásán alapulnak a korszerű hadműveletek megvívásával kapcsolatos összes elgondolások. Tekintettel arra, hogy korszerű körülmények között egyaránt valószínű a tömegpusztító eszközök egyidejű alkalmazása különböző térségekre, és az egy térségre mért összpontosított csapás, elengedhetetlen a felderítés komplex módszere. Ez annyit jelent, hogy nemcsak az ellenség csapatainak csoportosításáról és tevékenységéről kell adatokat szereznie, hanem mindenekelőtt a tömegpusztító eszközökről és azok hordozóiról.

A tömegpusztító eszközök hordozóiként a kapitalista hadseregekben széles körűen felhasználják a légierőn és a tüzérségen kívül a rakétákat is, amelyeket egyre nagyobb számban rendszeresítenek a csapatoknál. Ezek felderítése annál nehezebb, minél mozgékonyabbak. *A legbonyolultabb tehát a kis- és középhatótávolságú rakéták hordozóinak felderítése.*

Tekintettel a tömegpusztító eszközök döntő jellegére és feladataira, azok felfedése, pontosítása sőt egyes esetekben megsemmisítése is, a felderítés elsőrendű és fő feladata, melynek minden egyéb más feladatot alá kell rendelni.

Az ellenség rakéta-atomfegyvereinek felderítése a tűzfölény kivívásának alapvető feltétele. A tömegpusztító fegyverek elleni harc súlya a földön, az indítás előtti megsemmisítésükben van és a felderítés módjának is ehhez kell igazodnia. Az adatokat olyan előrelátással kell megszerezni, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a felderített eszközök megsemmisítéséhez (ha ugyan felderítésük nincs összekapcsolva az azonnali megsemmisítéssel).

Ha nem akarjuk a felderítés erőkifejtését az atomfegyverek felderítése során szétforgácsolni, figyelembe kell vennünk a felderítés eszközeinek területi elhelyezését, alkalmazásuk időbeli lehetőségeit és szükségleteit technikai és egyéb berendezésekben, amelyek összességükben biztosítják a felderítés eszközeinek hatékony alkalmazását. A kapitalista hadseregekben annak érdekében, hogy megakadályozzák a rakétafegyverek időelőtti felderítését és megsemmisítését, a helyzetnek megfelelően változtatják azok elhelyezési körleteit; a tüzelőállásokba, az összpontosítási körletekbe, esetleg a várakozási körletekbe helyezik el, amelyeket gyakran váltogatnak.

Az összpontosítási körletben készítik elő a fegyvereket a harci alkalmazáshoz (lövedékek összeszerelése, hajtóanyaggal való feltöltés, a működés részleges ellenőrzése). Az összpontosítási körleteket a peremvonaltól számítva a lehető legnagyobb távolságra választják ki, de olyan maximális mélységben, hogy az lehetővé tegye a fegyverek operatív alkalmazását.

A várakozási körletben fejezik be a lövedékek előkészítését, a hajtóanyaggal való feltöltést, ha nem folyékony üzemanyagról van szó.

Csak közvetlenül az alkalmazás előtt vonják előre az indítóberendezéseket a tüzelőállásokba (indítóállásokba), ahol befejezik az indítási előkészületeket.

Az ellenség rakéta-atomfegyvereit a legnehezebb a mélységben felderíteni. Ezért *megnő a légifelderítés, a rádiótechnikai eszközökkel folytatott felderítés, az ellenség mögöttes területeire juttatott különleges felderítő csoportokkal, deszantokkal, partizánosztagokkal, valamint az ellenséges harcrend mélységébe behatoló harckocsi-magasabbegységekkel és egységekkel folytatott felderítés jelentősége.*

A légifelderítés egyike azoknak a leghatékonyabb eszközöknek, amelyek segítségével megbízhatóan és időben megállapíthatók a rakéta-atomcsapások céljai az ellenség egész harcászati és hadműveleti mélységében.

A légifelderítés minőségi megjavítása megköveteli a felfedett célok koordinátáinak pontosabb és gyorsabb megha-

tározását, a légifényképek elkészítésének és eljuttatásának meggyorsítását, a megszerzett adatoknak az érdekeltekhez való sokkal gyorsabb továbbítását. A tömegpusztító eszközök felderítésénél azok helymegállapítását és pontosítását feltétlenül össze kell kapcsolni a késedelem nélküli megsemmisítésükkel.

A vitathatatlan előnyök mellett vannak a légifelderítésnek hátrányai is: ilyenek az időjárási viszonyoktól és a napszaktól való függőség, a színlelt és valódi célok megkülönböztetésének megbízhatatlansága, a felderítő repülők rendkívül nagy sebezhetősége. Ezért a légifelderítést ki kell egészíteni más felderítési eszközökkel és módokkal, főleg rádiótechnikai felderítéssel. A légifelderítés területén figyelembe kell venni a jövőt illetően a televízió és a pilóta nélküli repülőtestek szélesebb körű felhasználását az adatok megszerzéséhez és továbbításához.

A felderítés rádiótechnikai eszközei lehetővé teszik a rakéta-atomfegyverekkel végrehajtott csapások céljainak gyors és megbízható meghatározását, valamint az ellenség rádiólokációs biztosító rendszerének és rádiótechnikai ellentevékenységi rendszerének gyors felfedését.

A rádiótechnikai felderítés eredményeinek értékelésénél abból a tényből kell kiindulni, hogy a rádió- és rádiólokációs állomások az ellenséges atomfegyver-hordozó és egyéb harci technikai eszközök alkalmazási rendszerének elválaszthatatlan alkotórészét képezik és az ellenség a legtöbb esetben (a működőképesség megvizsgálása és az együttműködés megszervezése érdekében) még e fegyverek alkalmazása előtt megkezdi a forgalmazást ezekkel az eszközökkel, ami helyes értékelés esetén az elhelyezési körlet, esetenként további kisegítő berendezések és eszközök felfedését eredményezheti.

Egyre inkább nyilvánvalóbbá válik, hogy az ellenség hátába juttatott különleges felderítő csoportok, az ellenség tömegpusztító eszközei felderítésének és megsemmisítésének kiváló eszközei, ha felkészítésükre, felszerelésükre és célbajuttatásukra különös figyelmet fordítunk. Hasonlóan hatékony felderítési eszközök lehetnek a légideszant-alegységek és a partizánosztagok. Értékes adatokat szolgál-

tatnak az ellenség tömegpusztító eszközeiről az ellenséges harcrend mélységébe behatolt *előrevetett osztagok, harckocsiegységek és magasabbegységek.*

Az ellenséges tömegpusztító eszközök késedelem nélküli megsemmisítésének követelménye szükségessé teszi egy olyan alapelv elfogadását, mely szerint *minden vezetési szintnek rendelkeznie kell olyan felderítési eszközökkel és erőkkel, amelyek teljes mértékben biztosítják a tűzvezetést és a manőverezést az érintett körlet teljes mélységében.*

Mivel a felderítés nemei közül a légifelderítés a leghatékonyabb, felvetődik egy jogos követelmény: biztosítani kell az összfegyvernemi törzsek számára a megfelelő befolyást a légifelderítés megszervezésére és végrehajtására úgy, hogy:

— állandóan tájékozottak legyenek az elöljáró törzs által a működési területükre tervezett felderítő repülésekről;

— megfelelő számú felderítő repülőgép bevetésre legyen módjuk;

— szervezetszerű könnyű felderítő repülőkkel (helikopterekkel) rendelkezzenek.

A légi felderítési adatok elöljárótól való igénylésének és továbbításának eddig érvényben levő rendszerét csupán kivételes esetekben lesz célszerű alkalmazni.

Lényegesen megnőtt *az ellenség vegyifegyverei felderítésének* jelentősége is. A kapitalista hadseregekben folyó erőteljes készülődés a vegyifegyverek, de különösen a mérgező harcanyagok széles körű alkalmazására, megköveteli, hogy az e fegyverekkel végrehajtott támadás ellensúlyozására hatékony intézkedéseket tegyünk. E rendszabályok elválaszthatatlan része a felderítés, amelynek célja:

— az ellenséges vegyi támadó eszközök időbeni felfedése, fajtájuk, elhelyezésük és mennyiségük megállapítása;

— a tervezett alkalmazási mód felfedése;

— a vegyitámadás időpontjának meghatározása;

— a tervezett vegyitámadás körletének, a támadás következtében keletkezett fertőzött körletek helyének és fertőzöttségi fokának megállapítása.

Az ellenséges vegyifegyverek felderítésének hatékonyságát lényegesen növelhetjük egyrészt a vegyifegyverek jelenlétét eláruló jelek, másrészt pedig az időjárás helyes értékelésével.

A vegyifegyverek valószínű alkalmazásának számtalan áruló jele van, ilyenek pl.:

— az ellenség vegyivédelmi rendszabályainak fokozása különösen a peremvonalban;

— tüzérségi vegyilőszerek, vegyirakéták és vegyi repülőbombák szállítása az arcvonalba;

— különlegesen felszerelt repülőgépek, földi kilövőeszközök és az arcvonalban a különleges rendeltetésű alegységek megjelenésének felderítése.

Az időjárás rendszeres megfigyelése és állandó értékelése alapján következtetéseket vonhatunk le a mérgező harcanyagok alkalmazási valószínűségére és lehetőségeire vonatkozóan mégpedig a peremvonalban vagy a harcrend mélységében. Az időjárás felderítése figyeléssel, valamint a rövid és hosszú időre szóló előrejelzések adatainak tanulmányozásával történik.

Abban az esetben, ha az ellenségnek sikerül a vegyitámadást megvalósítania, a felderítés feladata az alkalmazott vegyi harcanyagok fajtájának, valamint a terepszennyezés terjedelmének és fokának megállapítása.

Az ellenség területén levő vegyi támadó eszközök felderítését centralizáltan kell irányítani és megszervezni, az összfegyvernemi felderítés keretein belül, E feladat az összfegyvernemi törzsek felderítő alosztályaira hárul és azt a vegyiszolgálat-főnökökkel való szoros együttműködésben valósítják meg. Ugyanakkor a saját területünkön alkalmazott ellenséges vegyifegyverek felderítését a vegyiszolgálat-főnökök kezében célszerű összpontosítani, akik e feladat teljesítésére a vegyi szakfelderítő alegységeken kívül felhasználják a vegyi felderítő és jelző eszközökkel felszerelt összfegyvernemi felderítő alegységeket is.

Nem utolsósorban nő *az ellenség biológiai fegyverei felderítésének* jelentősége is. Végrehajtása az ellenséges tömegpusztító eszközök komplex felderítésének keretein belül történik. Célja időben megállapítani *az ellenségnek bio-*

lógiai harceszközök alkalmazására tett előkészületeit, azok fajtáját, hordozóit, alkalmazási idejét és a szennyezés várható terepszakaszait.

A biológiai fegyverek hatékony felderítését lényegesen elősegítheti a különböző áruló jelek felfedése, amelyek elárulják ezeknek az eszközöknek a jelenlétét és alkalmazásuk előkészítését. Ilyenek a következők lehetnek:

— különleges alegységek és biológiai harceszközök megjelenése az ellenség harcrendjében;

— az ellenséges csapatok biológiai védelmének fokozása, különösen a peremvonalban;

— ismeretlen fajtájú tüzérségi lövedékek, rakétalövedékek és bombák megfigyelése;

— különlegesen felszerelt repülőgépek megjelenése (aerosol permetezőkkel stb. felszerelve).

A biológiai fegyverek felderítésében részt vesz valamennyi felderítő alegység, az egészségügyi, állategészségügyi és vegyiszolgálattal szoros együttműködésben úgy, hogy az a megszabott feladataiknak egy részét alkotja, vagy egyes esetekben különleges feladatként kapják. A felsorolt szolgálatoknak szakemberi segítséget kell nyújtaniuk a felderítésben, szakmai szempontból értékelniük kell a biológiai fegyverek jelenlétéről és a valószínű alkalmazásukról szóló adatokat.

Tekintettel arra, hogy a biológiai harcanyagokat az ellenség felderítő-diverzáns, légideszant- és romboló csoportjai saját csapataink mögöttes területein is alkalmazhatják, igen fontos, hogy az ellenséges biológiai fegyverek felfedése során a felderítés erőkifejtését ne csak az ellenséges területre irányítsuk, hanem a saját mögöttes területekre is. E területen a felderítést a belső karhatalmi és a katonai elhárító szervekkel szoros együttműködésben kell megszervezni.

A biológiai harcanyagok és a fertőzött területek hatékony felderítése érdekében a szak-alegységeket könnyű, hordozható és egyszerűen kezelhető eszközökkel kell ellátni a biológiai fertőző anyagok kimutatására.

Mindebből a vezetési szervek számára a *felderítés megszervezésének néhány fontos alapelve következik.* Az el-

lenség tömegpusztító eszközei elleni harcban döntő jelentőségű az időnyerés. E szemszögből kell vizsgálni minden olyan tevékenységet, amely az ellenséges tömegpusztító eszközök elhelyezéséről, összpontosításáról szóló adatok értékelésével kapcsolatos. A tömegpusztító fegyverek felderítését ezért az *időnyerésért folytatott szívós harc* jellemzi, mivel a megfelelő időben való alkalmazást percek dönthetik el. *A cél felderítése és a csapásmérés közötti időkülönbség lényeges lerövidítése megköveteli:*

— az adatok továbbítását, összegyűjtését és értékelését, valamint a végrehajtókhoz való eljuttatását végző rendszer teljes gépesítését és automatizálását;

— a felderítő erők és eszközök szoros együttműködését az ellenséges tömegpusztító eszközök felszámolására kijelölt alegységekkel;

— a felderítő alegységek felhasználását a felderített ellenséges tömegpusztító eszközök saját eszközökkel való azonnali megsemmisítésére, a légierő rávezetésére és a tüzérségi tűz irányítására;

— az egyes vezetési szintek ellátását olyan felderítő eszközökkel és erőkkel, amelyek teljes egészében biztosítják a tűzvezetést és az adott terület teljes mélységében való manőverezést, csökkenti azok függőségét az elöljáró törzs tájékoztatásától. Ez azonban megköveteli egyes felderítési eszközök, főleg a légi és rádiótechnikai eszközök decentralizálását ama vezetési szinteket illetően, amelyek az adott eszközöket teljesen ki tudják használni. Ugyanakkor szigorúan be kell tartani a központosítás elvét a felderítő erők és eszközök tervezésében és irányításában, valamint a megszerzett adatok összegyűjtésében és felhasználásában. Szükségessé teszi továbbá tevékenységük széles körű összehangolását és a felderítési eszközök kölcsönös helyettesítésének és kiegészítésének rugalmas megoldását;

— a sokkal hatékonyabb felderítő technika rendszeresítését, az adatszerzés meggyorsítása, a hatótávolság növelése, valamint az éjszaka, a kedvezőtlen időjárási és a rossz látási viszonyok negatív hatásának kiküszöbölése érdekében;

— a felderítő alegységek megfelelő szervezeti felépítésének kialakítását és technikai felderítő eszközökkel való felszerelését úgy, hogy biztosítva legyen azok nagyfokú mozgékonysága bármilyen körülmények között, felderítő tevékenységük folyamatossága, az adatszerzés megfelelő előretartással, még a korszerű harc és hadművelet gyors üteme esetén is.

A saját rakéta-atomfegyverek hatékony alkalmazása szempontjából rendkívül fontos a felderítéssel szerzett adatok *megbízhatósága.*

Várható, hogy az ellenség mindent megtesz csapatai és harci technikai eszközei, főleg rakéta-atomfegyverei elhelyezésének rejtése végett. Ezenkívül arra fog törekedni, hogy a lehető legnagyobb mértékben zavarja felderítő tevékenységünket, főleg a technikai felderítő eszközök tevékenységét. Ezért a felelős szerveknek időben meg kell különböztetniük a színlelt objektumokat és a megtévesztő tevékenységet a valódiaktól. Ez elsősorban a *megszerzett adatok széles körű ellenőrzésével,* vagyis a felderítés különböző és egymástól független nemeinek és eszközeinek kombinált alkalmazásával érhető el.

A hadműveleti és harcbiztosítás másik állandó érvényű eleme *az álcázás.* Az álcázás magába foglalja mindazokat a rendszabályokat, amelyek *célja a csapatok manőverének és elhelyezésének, tevékenységének és munkájának stb. rejtése mindennemű ellenséges felderítés elől, valamint az ellenség megtévesztése csapataink csoportosítását és szándékát illetően.* A felderítési eszközök lehetőségeinek állandó növekedése és technikai tökéletesítése a hatótávolság és a bonyolult körülmények közötti működőképesség terén, megnöveli mindenfajta álcázási rendszabály jelentőségét. Ezért az álcázás minden egyes harcmód biztosításának elengedhetetlen alkotóelemévé vált.

Az álcázás rendkívül széles körű és bonyolult probléma. Mivel azonban nem képezi könyvünk tárgyát, csupán egy olyan tényt említünk meg, amely közvetlen kapcsolatban áll a vezetéssel.

Míg a hadműveleti és harcbiztosítás más elemeinél a hadműveleti és harcászati jellegű rendszabályok összefüggnek és kölcsönösen kiegészítik egymást, az álcázásnak megvan az a sajátossága, hogy a hadművelet érdekében folytatott hadműveleti álcázás eltérhet a közvetlenül a magasabbegységek, egységek és alegységek érdekében folytatott harcászati álcázástól. Még gyakoribb lesz az eltérés a harcászati álcázás keretén belül, a magasabbegységek és egységek érdekében folyó álcázás, valamint a hadműveleti álcázás és színlelés rendszabályait megvalósító alegységek követelményei között. Ezek olyan esetek lesznek, amikor az alegységek különböző feladatokat oldanak meg az ellenség megtévesztésére a saját csapatok összpontosítását vagy harctevékenységének előkészítését illetően, a színlelt összpontosítási körletekben és a megtévesztő irányokban.

Mindebből a vezetés számára azt a következtetést lehet levonni, *hogy az álcázást egységes terv alapján kell megvalósítani,* központian kell irányítani és a harcászati álcázással kapcsolatos rendszabályokat alá kell rendelni a hadműveleti álcázás érdekeinek.

Egészen sajátos helyzet alakult ki a *páncélelhárítás, a légvédelem és a deszantelhárítás területén.*

A harckocsik rendszeresítése az egységek és magasabbegységek állományában, alkalmazásuk a zászlóaljak, századok, sőt a szakaszok harcrendjében, megváltoztatta a harc megvívásának harcászatát. Korszerű viszonyok között, amikor a harckocsik szervezetszerűen hozzátartoznak minden magasabbegységhez és egységhez, *az ellenséges harckocsik elleni harc elsősorban a harckocsik harca a harckocsik ellen,* és az alegységek, egységek, magasabbegységek elé tűzött harcfeladat teljesítésének alapvető, fő alkotó elemét képezik. Ha pedig a harc megvívásának harcászata e téren alapvető változásokon ment át, *nem beszélhetünk többé a páncélelhárítás megszervezéséről külön, elvonatkoztatva a harcfeladat végrehajtásától, hanem azt a különböző harc-*

feladatok teljesítésének alapvető és döntő elemeként kell kezelnünk.

A páncélelhárítás jellegzetes példája annak, amikor a harc- és hadműveleti biztosítás egyik eleme — amely a hadművészet bizonyos fejlődési szintjén alakult ki — olyan időszakban szűnik meg, amikor a harc a harckocsi és gépkocsizó lövész harcászati és hadműveleti magasabbegységek találkozásává válik. A páncélelhárítás egyéb feladatai, különösen a harckocsiakadályok létesítése, a műszaki csapatok kötelmei közé tartoznak. A fejlődés jelenlegi szakaszában tehát a hadműveleti és harcbiztosítás egyik eleme — a páncélelhárítás — megszűnik önállóan létezni.

Hasonló helyzet alakult ki bizonyos mértékben *a légvédelem* területén is.

A csapatlégvédelem célja, időben felfedni az ellenséges légi támadó eszközöket, valamint a saját csapatok oltalmazása, az ellenséges légi felderítés akadályozása, a csapatok és a mögöttes területek biztosítása az ellenséges légi támadó eszközök csapásaival szemben, ezeknek az eszközöknek a megsemmisítése, részvétel a légi fölény kivívásában és megtartásában, ami általában a tűzfölényért folytatott harc szerves alkotórésze.

A csapatlégvédelem fő feladata, ami céljából is következik, a csapatok és a hadtáp állandó biztosítása az ellenséges felderítő repülők, a tüzérfelderítő repülők és a pilóta nélküli légi felderítő eszközök, az ellenséges harcászati vadászrepülők atom-, repesz-robbanó és vegyibombái, a rakéták és a tüzérségi tűz ellen, a földről vagy a repülőgépekről indított ballisztikus rakéták és pilóta nélküli repülőeszközök, a rakétákkal, irányítható rakéta-páncéltörő lövedékekkel és géppuskákkal felszerelt helikopterek támadása ellen, az ellenséges légideszantok ellen azok szállítása és kidobása időszakában, az ellenséges vadászrepülőknek a saját légideszantok elleni behatása ellen, a légideszantok szállítása és kidobása során.

A korszerű harc és hadművelet lefolyására lényegesen kihat az ellenség légierejének és egyéb pilóta nélküli légi támadó eszközeinek — mint a rakéta-atomfegyverek fő szállítóeszközei egyikének — meglepésszerű alkalmazása.

A honi légvédelmi és a csapatlégvédelmi eszközök harckészültségének és hatékonyságának jelentősége tehát, a második világháborúhoz viszonyítva, lényegesen megnőtt.

A légi támadó eszközök és azok harcászatának általános fejlődése mutatja, hogy a légierő az idők folyamán áttért az alapvető hadászati és hadműveleti feladatok teljesítése mellett a harcászati feladatok megoldására is. Bizonyíték erre a légierő alkalmazásának jellege a második világháborúban. Amint azonban a légierő megkezdte a harcoló csapatok közvetlen támogatását, megkezdődött az ellenséges légi csapások elleni harcbiztosítás szervezése nemcsak hadműveleti, hanem harcászati méretekben is. A magasabbegységeket felszerelték a légi ellenség elleni harc eszközeivel. Ma már a légvédelmi eszkozök zászlóaljig bezárólag szervezetszerű és rendszeresített eszközök, minden egyes parancsnok kötelmei közé tartozik e fegyverek állandó és célszerű felhasználása harcrendjének oltalmazására bármely harcfeladat teljesítése során. Ezzel harcászati méretekben is, lassan de biztosan megszűnik a légvédelem mint a harcbiztosítás önálló eleme.

A légi támadó eszközök állandóan növekvő sebessége és hatóereje megköveteli, hogy az ellenük folytatott harc eszközei is tökéletesedjenek, de ugyanakkor bonyolultabbá váljanak. Ilyen jellegű eszközöket természetesen nem lehet szervezetszerűen rendszeresíteni minden egyes magasabbegység és egység állományában, azokat általában a hadműveleti szinten összpontosítják. Így a légvédelemnek — mint a hadműveleti biztosítás egyik fő elemének kérdései — tovább léteznek és jelentőségük állandóan fokozódik.

Leszögezhetjük, hogy a korszerű harcban *a légvédelem már nem a harcbiztosítás egyik eleme, hanem harcászati méretekben a harcfeladat teljesítésének elválaszthatatlan alkotórésze. Ugyanakkor hadműveleti méretekben a légvédelemnek, mint a hadműveleti biztosítás egyik elemének jelentősége lényegesen nő.*

A légvédelem problémájának terjedelme napjainkban lényegesen kiszélesedik a rakéták és az irányítható lövedékek elleni védelemmel, mivel ezek az eszközök az atomtöl-

tetek fő hordozói. Az ellenrakéták problémája nemrégen még megoldhatatlannak látszott, ma már megoldódott, mint ahogyan azt Malinovszkij marsall a Szovjetunió honvédelmi minisztere az SZKP XXII. kongresszusán bejelentette. Korai lenne azonban még ebből messzemenő következtetést levonni a légvédelmi csapatok szervezésére vonatkozóan.

Teljesen azonos a helyzet az ellenséges légideszantok elleni harc területén is. A légideszantok elleni harc megvívási módjai harcászati szinten nem térnek el lényegesen a harctevékenységek többi fajtáitól, és a légideszantok felszámolása ma már minden parancsnoknak kötelessége. Ezért harcászati viszonylatban nem beszélhetünk külön harcbiztosítási elemről, hanem csupán a támadó vagy védelmi harc harcászatában végbemenő változásokról, melyek egyrészt a saját légideszantok alkalmazásából, másrészt pedig az ellenséges deszantok felszámolásának követelményéből adódnak.

Más kérdés az ellenség hadműveleti légideszantjai elleni harc megszervezése. Az ellenük folytatott harc a hadműveleti biztosítás fontos eleme, ezért a hadműveleti vezetés szintjén feltétlenül ilyen értelemben kell foglalkozni az ellenséges légideszantok elleni védelem kérdéseivel.

A rádióellentevékenység, valamint a rádiózavar-védelem mindenekelőtt technikai problémák. Ha abból indulunk ki, hogy ki ezeknek a rendszabályoknak az irányító és végrehajtó szerve, megállapíthatjuk, hogy a rádióellentevékenységet alapjaiban a hadműveleti biztosítás elemei közé sorolhatjuk, a rádiótechnikai zavarás elleni védekezés rendszabályai viszont a harcbiztosítás jellegzetes elemeit képezik, bár hatásuk minden egyes vezetési szinten megnyilvánul.

Keletkezését tekintve a hadműveleti és harcbiztosítás utolsó, de fontosságát és jelentőségét nézve feltétlenül első eleme *az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök elleni védelem.*

Az atomfegyverek rendszeresítése a hadseregeknél

szükségessé tette a hadműveleti és harcbiztosítás eddig ismeretlen elemének — a csapatok atomvédelmének — bevezetését. Az új fegyverek megjelenésére való ilyen jellegű természetes és törvényszerű reagálás, számos megelőző, aktív és passzív rendszabályban jut kifejezésre, amelyeket minden egyes parancsnok és törzs, minden fegyvernem, minden harchelyzetben köteles megszervezni. E rendszabályok célja, amelyeket *az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök* (mérgező és biológiai harcanyagok) *hatásával szembeni védelem* fogalma alatt foglaljuk össze, *az ellenséges atomfegyverek, mérgező anyagok, biológiai harceszközök alkalmazásának megakadályozása, vagy legalább a csapatokra és hadtápobjektumokra gyakorolt hatásuk maximális csökkentése és így a csapatok harcképességének fenntartása.* Összetevői: az atomvédelem, vegyivédelem és biológiai védelem, s közülük is elsőrendű jelentőségű *az atomvédelem.*

A hadműveleti és harcbiztosítás ezen elemének feladata az ellenség atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök alkalmazására való előkészületeinek időbeni felfedése, a csapatok megóvása és értesítése az atomtámadás veszélyéről, a vegyitámadásról vagy a sugárszennyezésről és az ellenséges biológiai fegyverek alkalmazásáról, továbbá a vegyi-, sugár- és biológiai felderítés végrehajtása.

A csapatok megóvása az ellenséges atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök hatásával szemben azonban magában foglalja a csapatok széttagolásának és álcázásának, elhelyezési körleteik időszakos váltásának, a terep védősajátosságai célszerű kihasználásának, műszaki berendezésének, valamint a különleges vegyivédelmi berendezésekkel ellátott óvóhelyek építésének kérdéseit is. Ezeken túlmenően különleges egészségügyi, higiéniai-járványmegelőző rendszabályok végrehajtását, a csapatok ellátását védőeszközökkel és nem utolsósorban az ellenség atom-, vegyi vagy biológiai támadása következményeinek felszámolását is.

Az első feladat, amely a harcbiztosítás e neméből adódik — vagyis időben felfedni az ellenség előkészületeit a tömegpusztító eszközök alkalmazására —, teljes mérték-

ben összefügg a felderítés megszervezésének, vezetésének és végrehajtásának problémájával, amelyet már széles körűen megvilágítottunk. Vizsgáljuk meg ezért a második feladatot — a csapatok értesítését, megóvását az atom- és vegyitámadás veszélyétől, a sugárszennyezéstől vagy a biológiai harcanyagok hatásától.

A csapatoknak az atomtámadás veszélyéről történő értesítéséhez rendszerint felhasználhatjuk a légvédelmi értesítési hálót. Manapság, amikor a hadseregek rendkívül gyors rakéta-atomfegyverekkel rendelkeznek, és bármely repülőgép atombomba hordozója lehet, az ilyen oltalmazás nem eléggé megbízható, mert a csapatok bármikor ki vannak téve az atomtámadás veszélyének.

A vegyi-, sugár- és biológiai támadás veszélyéről való értesítés célja, lehetővé tenni a csapatok számára, hogy időben felöltsék a védőeszközöket. A riasztás azonban ne terjedjen ki azokra a csapatokra, amelyeket nem fenyeget közvetlen veszély, mivel a felöltött védőeszközök csökkentik a támadás ütemét és kimerítik a katonákat.

A csapatok célszerű értesítése megköveteli az ellenséges tömegpusztító eszközök csapásainak kellő időben való megállapítását és jelentését, valamint azok pontos nyilvántartását A központiasan megszervezett értesítési és nyilvántartási rendszer lehetővé teszi azoknak a csapatoknak a megóvását, amelyek feladatuk teljesítése közben szennyezett területeken működnek, vagy feladataik gyors megváltoztatását, esetleg az átjárók sugármentesítését vagy egyéb más rendszabályok foganatosítását a tömegpusztító eszközökkel mért csapások következményeinek felszámolása érdekében. Az illanó mérgező anyagok helyi hatást fejtenek ki, ezért a központi nyilvántartás a csapatok értesítése szempontjából csak a szennyező eszközök hullámszerű támadása esetén jöhet számításba, amikor is a szél által tovaterjedő mérgező harcanyag jelentős mélységben megtartja hatásos töménységét. A maradó mérgező anyagok, a biológiai harceszközök és a gyújtó anyagok alkalmazását nagy kiterjedés esetén, de helyi jellegű hatás esetén is, központilag kell nyilvántartani. A gyorsanható maradó (tabun típusú) mérgező anyagok a szél-

irányban 10 kilométeres távolságban is könnyen alkalmazhatók, így átlépik a helyi hatás kereteit. Hasonlóan, a biológiai harceszközök alkalmazása is túllépi a helyi jelleget, főleg akkor, ha az elterjesztéshez fertőzött lapocskákat vagy tollat alkalmaznak, ha kialakult a szél által továbbított baktériumfelhő, amely a támadás helyétől több kilométeres távoságban is hatásos, vagypedig, ha a baktériumhordozókkal való támadást nem sikerült időben felderíteni. A központi nyilvántartás, értesítés és a következmények felszámolásával kapcsolatos központi rendszabályok szempontjából elsősorban *a földi atomrobbanások* és az általuk okozott sugárszennyezés jöhetnek számításba, mivel 200 km kiterjedésű területeket is veszélyeztethetnek.

A csapatok harcképességét vagy a feladat időbeni végrehajtását leginkább a magas sugárszintű rádióaktív felhőnyom veszélyeztetheti, mivel olyan területeket, ahol a terepet vagy a levegőt más tömegpusztító eszközökkel vagy akár alacsony sugárszintű rádióaktív anyagokkal szennyezték, a csapatok képesek a saját erőikkel, védőeszközök felhasználásával, részleges fertőtlenítéssel és mentesítéssel leküzdeni, bár a meglepésszerű támadás rendkívüli egészségügyi rendszabályokat is szükségessé tehet.

Számolnunk kell azzal is, hogy az atomcsapás sújtotta csapatok esetleg nem lesznek képesek időben jelenteni a csapást, annak hatását és a sugárszennyezés kiterjedését. Ezenkívül az ellenség földi atomrobbantásokat alkalmazhat a hadszíntér elszigetelésére, tehát olyan területeken is, ahol nincsenek saját csapatok.

Olyan probléma megoldásáról van tehát szó, hogy hogyan lehet a parancsnokok és törzsek számára azonnal és a lehető legpontosabban adatokat szolgáltatni a pusztítás terjedelméről, a sugárszintről, valamint a rádióaktív felhő terjedésének irányáról és intenzitásáról.

Az atomrobbanás térségében *a sugárhelyzet* és a rádióaktív felhőnyom *gyors előzetes értékelése,* egyrészt a magas légköri rétegek meteorológiai viszonyainak, valamint a robbanás időpontjának, epicentrumának, magasságának, hatóerejének ismeretétől függ.

Mindehhez előre meg kell szervezni a figyelők hálózatát

úgy, hogy azok képesek legyenek álláspontjukról meghatározni az epicentrum azimutját. Kettő-négy ilyen adat alapján metszéssel megfelelő pontossággal megállapítható az epicentrum. A figyelőket megfelelő fényszűrő szemüvegekkel kell ellátni; ezután megállapíthatják a légi robbantás rádióaktivitásának növekedését a saját álláspontjukhoz viszonyítva, vagy legalábbis az atomfelhő felemelkedését a tűzgömb kialvása pillanatában.

Komoly probléma, amely különleges technikai megoldást igényel, *a robbanás kilotonna értékének meghatározása* a robbanás pillanatában, vagy közvetlenül azt követően, a fényimpulzus nagysága, a tűzgömb (félgömb) átmérője, a felhő átmérője a tűzgömb kialvásának pillanatában, a gombaalakú felhő magassága és emelkedési sebessége alapján.

A figyelőktől, az atomrobbanáson kívüli körzetekből szerzett adatok alapján a törzs rövid idő alatt és viszonylag pontosan értékelni tudja a robbantás nyomában keletkezett helyzetet, mégpedig a pusztítás mérve, valamint a rádióaktív felhőnyom hatása szempontjából, és időben meg tudja tenni a szükséges intézkedéseket. A konkrét helyzet megállapítása később szervezett *kiegészítő felderítéssel* minden esetben rendkívüli időveszteséget jelent. Az atomrobbanás körzetében kialakult helyzet kiegészítő felderítése azonban feltétlenül szükséges még akkor is, ha a törzs már megtette az első intézkedéseket az előzőleg említett módon szerzett adatok alapján.

A vegyi-, sugár- és biológiai felderítés kérdéseit már az előző fejezetben említettük, így talán elegendő hozzátennünk, hogy különösen a sugárfelderítéshez kell teljes mértékben felhasználni a rendelkezésre álló leggyorsabb szállítóeszközöket, beleértve a páncélozott szállító járműveket, harckocsikat és helikoptereket is.

További fontos rendszabály az atomvédelem terén *a terep műszaki berendezése,* amely előnyös védelmet biztosít a tömegpusztító fegyverek hatásával, mindenekelőtt a léglökési hullámmal szemben.

A védettség mértékét lényegesen növelik a legegyszerűbb szerkezetű árkok és fedezékek is. Nyílt terepen például a katonák sérülés nélkül legfeljebb 0,12 kg/cm^2 ér-

tékű túlnyomást képesek elviselni. Egy 1,5 m mélységű szilárd talajban (vagy omladékos, de rézsűvel megerősített talajban) kiásott árok már 0,24 km/cm^2 túlnyomás esetén is biztonságot jelent. A műszaki objektumok ellenállóképességének növekedésével az élőerő léglökési hullám hatásával szembeni biztonságának határa fokozatosan közeledik az epicentrumhoz.

A korszerű harc és hadművelet erősen dinamikus és manőverező jellege miatt azonban a bonyolult és állóképes, sok időt és műszaki munkagépek alkalmazását igénylő objektumok kiépítésével reálisan nem számolhatunk. Bár a földmunkagépek igen magas teljesítőképességűek, mozgatásuk és a munkához való előkészítésük rendkívül időigényes. Felhasználásukkal csakis a harc közbeni hosszabb szünetekben, vagy olyankor számolhatunk, amikor a gépek munkájához néhány órás előretartást tudunk biztosítani. Ugyanakkor a műszaki gépi technikát feltétlenül a tömegpusztító fegyverek elleni védelem biztosítására alkalmazzuk, elsősorban a tevékenység fő irányaiban, a harc és hadművelet döntő időszakaiban, és a legfontosabb harceszközök érdekében. Ilyen eszköz mindenekelőtt a rakétafegyver, amelyre a tömegpusztító eszközök elleni védelem szempontjából különös figyelmet kell fordítanunk, hogy kiküszöbölhessük a felesleges veszteségeket és fenntarthassuk teljes harcképességüket. A terepet műszakilag mindenekelőtt ezek harci elhelyezésének körleteiben kell berendezni. Ugyanakkor gondolni kell arra is, hogy a fedezékek kiépítésére rendszerint csak kevés idő áll rendelkezésre. Ezért az elhelyezési körletek felderítésére és berendezésére teljesen gépesített, valamint a felderítésben és műszaki berendezésben különösen jártas alegységeket alkalmazzunk.

A műszaki munkák terjedelme és gyors elvégzésének szükségessége megköveteli, hogy *a rakétaegységeket műszaki gépalegységekkel erősítsük meg vagy ilyeneket rendszeresítsünk állományukban.* Ezenkívül célszerű a rakétacsapatok szállítóeszközeihez megfelelő mennyiségű kiegészítő berendezést beosztani, amelyek segítségével a rakétaalegységek összpontosítási körleteiket és harcrendjeik kör-

leteit műszakilag időben berendezhetik. Ennek a követelménynek a teljesítése érdekében célszerű e körzetek felderítését légi úton folytatni és kedvező körülmények között (a helyzetnek és a felderítés eredményeinek megfelelően) légi úton szállítani a műszaki munkagépek egy részét a kiszolgáló személyzettel együtt.

A terep műszaki berendezésénél minden körülmények között a lehető legnagyobb mértékben fel kell használni a robbanóanyagokat, a terep természetes védősajátosságait, a településeket, az állóképes építményeket és az olyan földalatti létesítményeket mint pl. a pincék.

Az élőerő tömegpusztító fegyverekkel szembeni megóvásának alapja azonban a páncél, vagyis a harckocsik, a páncélozott szállító járművek és egyéb más szállító eszközök, amelyek alkalmasak arra, hogy a harcrendek széttagolásával, a gyors manőverezéssel és a helyes álcázással összehangolva csökkentsék a tömegpusztító eszközök hatását. A léglökési hullámmal szembeni ellenállóképességük fokozása érdekében megfelelő fedezékeket kell a szállító eszközök számára készíteni minden olyan esetben, amikor olyan terepen kell megállniuk, amely nem nyújt természetes védelmet. Ilyen fedezékek építésére ki kell képezni a harckocsik kezelőszemélyzetét és valamennyi harcjármű vezetőjét. A járműveket célszerű lesz robbanóanyagkészlettel ellátni. Következetesen érvényre kell juttatni azt az elvet, hogy a tömegpusztító fegyverek elleni védelem szempontjából szükséges alapvető terepmunkákat a csapatok maguk végezzék el. Csakis így érhető el, hogy a védelmi munkálatokat mielőbb megkezdjék és időben befejezzék.

Az utolsó fontos feladat *az atomfegyverek és egyéb tömegpusztító eszközök csapásai következményeinek felszámolása.*

A következmények felszámolása az elöljáró parancsnokok és törzsek különböző mérvű beavatkozását teszi szükségessé, az alkalmazott fegyverfajtáktól és tömegpusztító eszközöktől függően. E fegyverek hatásának tömeges jellege azonban azt is jelenti, hogy a személyi és anyagi veszteségek nem arányosan, hanem hullámszerűen fognak je-

lentkezni. Ez megköveteli, hogy állandóan rendelkezésre álljanak olyan gyors szállító eszközök, amelyek azonnal alkalmazhatók bármely csapás területén.

A munkálatok terjedelmének meghatározásánál alapvető szempont — a harctevékenység folyamatosságának biztosítása. Az első lépcsőben levő csapatok kénytelenek szennyezett területeket leküzdeni védőeszközök alkalmazásával, majd részleges fertőtlenítést és mentesítést végezni. A maradó mérgező anyagokkal szennyezett területeken átjárókat rendszerint csak a második lépcsők és a hadtáp számára létesítünk. A gyújtóanyagokkal pusztított nagy kiterjedésű területeket a csapatok általában megkerülik. A biológiai harcanyagokkal sújtott és az egészségügyi megfigyelésnek alávetett csapatok hasonlóan folytatják harcfeladataik megoldását mindaddig, amíg pestises, kolerás vagy egyéb, karantént igénylő megbetegedéseket nem észlelnek rajtuk. Ha a csapatok a rádióaktív felhőnyom által szennyezett területhez érnek, azt abban a legrövidebb irányban küzdik le, amelyben a legalacsonyabb lesz a megengedett normákon belül a személyi állomány sugárszennyeződése. A szennyezett területeknek megkerüléssel való leküzdése olyan esetekben válik szükségessé, ha a csapatoknak a biológiai támadás gócán vagy magas sugárszintű terepszakaszon kellene áthaladniuk és így a sugárszennyeződés veszélyeztetné az alegységek harcképességét a harcfeladat teljesítése előtt.

Az említett támadási nemeket tehát az jellemzi, hogy következményeik felszámolása a csapás sújtotta alegységek és egységek *erőivel* történik, a harc-, technikai és egészségügyi biztosító részlegek felhasználásával.

Egészen más jellegű az atomcsapások következményeinek felszámolása. Bár az atomcsapás sújtotta alegységeknek az épségben maradt katonák és részlegek elsősegélyt nyújtanak, ez a segély nem elegendő, és így rendszerint külső erők beavatkozása is szükséges.

E célból szervezünk (néha előre) mentő osztagokat, amelyek megfelelő felszereléssel ellátott összfegyvernemi és szakfegyvernemi alegységekből állnak. Az atomcsapás után ezek a mentő osztagok a megadott körletben össz-

pontosulnak és megkezdik tevékenységüket az elöljáró parancsnok utasításai alapján.

Ha azt akarjuk, hogy a mentő osztagok sikeresen teljesítsék feladataikat, akkor a csapás veszélyének kitett területeken kívül (vagyis lényegében az alegységek és egységek elhelyezési körletein kívül) kell telepíteni őket, állandó készenlétben az azonnali bevetésre (nem elegendő tehát, ha csak a csapás nyomában összpontosulnak egy megadott körzetben), nagyfokú mozgékonysággal kell rendelkezniük, de ugyanakkor nem akadályozhatják a csapatok mozgását a közlekedési útvonalakon, viszont lehetővé kell tenni számukra, hogy a leggyorsabban, a közlekedési utak forgalmára való tekintet nélkül, a csapás sújtotta területre juthassanak.

Az ilyen mentő osztagok szervezésére valamennyi parancsnoknak és törzsnek fokozott figyelmet kell fordítania és alkalmazásuk esetén gondoskodnia kell új osztagok szervezéséről.

Az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök hatásával szembeni védelem feladatainak terjedelme és bonyolultsága azt bizonyítja, hogy a parancsnokok és törzsek feladatai e hadműveleti és harcbiztosítási elem megszervezése és irányítása terén, rendkívül kiterjedtek és felelősségteljesek. A csapatok megóvása az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök hatásától, mindenegyes feladat elválaszthatatlan részét alkotja. E fegyverek elleni leghatásosabb eszköz — a korszerű harc dinamikus és manőverező jellege. *A csapatok helyesen megválasztott és megvalósított manővere, a terep védősajátosságainak helyes kihasználása és az álcázási, rejtési szabályok betartása, gyakran hatásosabb védőeszköz lesz, mint a terep műszaki berendezése.* A biztosítás e fajtájának megszervezése és irányítása nem hárulhat csupán a törzs egy részlegére vagy egy személyre, hanem a vezetési szervek általános feladatainak elválaszthatatlan részévé kell válnia.

Az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök elleni védelem tervének kidolgozásában részt kell vennie a törzs minden érdekelt részlegének. Mint ahogy a saját atomfegyverek alkalmazása elsőrendű és a parancsnok legfon-

tosabb kötelmeinek egyike, úgy az e fegyverek hatásával szembeni védekezés megszervezése és irányítása is az összfegyvernemi parancsnokok és törzsek elsőrendű feladatai közé tartozik.

Végezetül, a „harcbiztosítás (hadműveleti biztosítás) megszervezése és irányítása" feladatához hozzáfűzhetjük, hogy a biztosítás egyazon fajtáját hadműveleti és harcászati méretekben (a hadműveleti és harcbiztosítás terén) nem tekinthetjük két különálló munkaterületnek. A harcbiztosítási rendszabályok megszervezésénél és irányításánál gondolni kell arra, hogy a hadműveleti biztosítás elemei a meghatározóak, és a harcbiztosítási rendszabályok kiegészítik, kibővítik és konkretizálják azokat, valamint hogy mindkettő egy általános feladat része, és rendeltetésük egészében a harc és hadművelet sikerének biztosítása. A hadműveleti biztosítás feladataiból adódó, és a harcbiztosítási feladatok gyakorlati megvalósítása terén megnyilvánuló rendszabályok centralizálását, tervezését és irányítását igen komolyan kell venni. Ez minden szintű vezetési szerv állandó tájékozottságát és szoros együttműködését, valamennyi rendszabálynak a parancsnok általános elgondolása szellemében való céltudatos koordinálását követeli meg. Ezzel nem zárjuk ki a parancsnokok és törzsek egészséges kezdeményezését. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni a vezetés szükséges központosításának alapelveit sem, és megengedni a csapatok harctevékenységének biztosításából adódó feladatok elszigetelt és elvonatkoztatott, a magasabbegység feladatának figyelembe vétele nélküli végrehajtását. A feladattisztázásnak az elöljáró feladatával összefüggésben való elvégzése, a parancsnoki elhatározás meghozatalának jól bevált és elfogadott alapelve. Feltétlenül szükséges, hogy ezt az alapelvet a hadműveleti és a harcbiztosítás tervezésénél, szervezésénél és irányításánál betartsák. Legszembetűnőbb a központosítás szükségessége az álcázás terén. Nem kevésbé fontos kérdés a parancsnokok és törzsek a munkaterületén is a párhuzamos munkamódszer alkalmazása több vezetési szinten.

A HADTÁP- (ANYAGI, EGÉSZSÉGÜGYI, TECHNIKAI) BIZTOSÍTÁS

A hadtápbiztosítás három alapvető területet ölel fel: az anyagi, egészségügyi és technikai biztosítást. Bár a hadtáp munkáját a szabályzatok, utasítások és előírások minden esetben az utolsó helyen említik, ebből nem szabad arra következtetni, hogy a hadtápbiztosítás jelentőségére nézve a harc- és hadműveleti biztosítás utolsó és kevésbé fontos eleme. A technikailag jól felszerelt csapatokkal vívott korszerű harc és hadművelet magas fokú követelményeket támaszt az anyagi, mindenekelőtt a lőszer és üzemanyag ellátással, a harci és egyéb katonai technika gyors javításával, valamint a sebesültek és betegek orvosi segélynyújtásával szemben.

Amíg tehát a hadtápbiztosítás megszervezése a harc- és hadműveleti tevékenység irányításának fontos és elválaszthatatlan része, addig az anyagi, egészségügyi és technikai biztosítás megszervezése és irányítása a csapatok tevékenysége során valamennyi parancsnok és főnök egyik legfontosabb kötelme. A második világháborúban szerzett gazdag tapasztalatok bizonyítják, hogy a hadtápbiztosítás alapos megszervezésétől és célszerű irányításától nagy mértékben függ a csapatok harctevékenységének sikere.

Ha a hadtápbiztosításról beszélünk, világos fogalmat kell alkotnunk, *mi is tulajdonképpen a hadtáp.* A vezetési szinteknek megfelelően csapat-, hadsereg- és fronthadtápot különböztetünk meg. Minden egyes szinten a *hadtáp fogalmán azokat a szervezetszerű hadtápalegységeket, egységeket és intézeteket értjük, amelyek rendeltetése az anyagi, egészségügyi és technikai biztosítás.* Ezek telepítése és áttelepítése, az előrevonás és hátravonás megszervezése és irányítása, a hadtáp őrzésének és védelmének biztosítása — a hadtápbiztosítás megszervezésének fő problémái és feladatai.

A hadtáp szervezése és működése, minden egyes biztosítási formája feltétlenül a harc jellegétől függött, amely megteremtette a konkrét körülményeket a hadtáp műkö-

déséhez, de ugyanakkor követelményeket is támasztott annak felépítésével, munkamódszerével és formájával szemben.

A hadműveleti művészet és harcászat területén a rakéta-atomfegyverek rendszeresítése következtében végbement változások nem hagyják érintetlenül a korszerű harc és hadművelet anyagi, egészségügyi és technikai biztosításának kérdéseit is.

Vizsgáljuk meg ezért elsősorban a hadtápbiztosítás egyes területein jelentkező változásokat, amelyek a harc és hadművelet új jellegéből és megvívási módjaiból adódnak.

Az anyagi biztosítás területén — a hadseregek technikai fejlettsége következtében — új anyagfajták jelentek meg a csapatoknál. Számuk a második világháborúhoz viszonyítva lényegesen megnőtt. Ezt a tényt nem szükséges példákkal bizonyítani, elegendő csupán az egységeknek vagy magasabbegységeknek a második világháború utolsó időszakában meglevő szervezését és felszerelését összehasonlítani a maival.

Az anyagfajták számának növekedésével együtt nőtt a harc sikeres megvívásához szükséges anyag mennyisége is. Összehasonlításul talán vegyük a következő példát. Meglevő adatok alapján a Nagy Honvédő Háború kezdetén a front-hadművelet biztosításához körülbelül 150—200 ezer tonna különböző fajtájú anyagra volt szükség. Manapság ehhez a szükségletet 500, sőt 650 ezer tonnára becsülik. Itt tehát az anyagmennyiségnek több mint háromszoros növekedéséről van szó.

Egy másik tipikus jelenség az, hogy megváltozik az egyes anyagfajták jelentősége és fontossága is. Míg a második világháborúban első helyen a tüzérségi lőszer állt, addig ma már itt főképpen az üzemanyagokat és a rakéta- és harckocsilőszert kell említenünk.

Az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök alkalmazása egész sor különleges rendszabályt tesz szükségessé az anyagoknak e fegyverek hatásával szembeni megóvása érdekében.

Az egészségügyi biztosítás területén több irányban is

alapvető változások történtek. Bár egyrészt a harc és hadművelet gyors ütemére való tekintettel joggal feltételezhetjük, hogy a hagyományos fegyverek által okozott egészségügyi veszteségek száma csökkenni fog, másrészt azonban azt is figyelembe kell vennünk, hogy rendkívül nagyszámú és aránytalanul jelentkező egészségügyi veszteségekkel kell számolnunk az atomfegyverek és más tömegpusztító eszközök hatása nyomában.

A tömegpusztító eszközök hatása új jelleget ad a sebesüléseknek. A sérültek állapotát a sugár- vagy más jellegű szennyezés komplikálja, fellép az új betegség — a sugárbetegség, amelynek hatása nem jelentkezik azonnal, de rendkívül alattomos és rosszindulatú. Ezért az egészségügyi szolgálat egyik fő feladata a megengedett normán felüli sugáradagot szenvedett személyek pontos nyilvántartása.

A biológiai harcanyagok alkalmazása, mivel lehetőségeik igen kiterjedtek és a pusztító hatásuk elleni védekezés igen körülményes, új feladatok és rendkívül bonyolult problémák elé állítja az egészségügyi szolgálatot. Jelentőségükre és fontosságukra nézve elsőrendűvé válnak a fokozott járványügyi felderítés, a fertőzés és szennyezés fajtájának laboratóriumi vizsgálata, a bonyolult megelőző rendszabályok, valamint az ellenséges biológiai harceszközök követelményeinek felszámolásával kapcsolatos munkálatok.

Minden túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy az egészségügyi biztosítás feladatainak tartalma lényegében csaknem minőségileg változott meg.

A hadtápbiztosítás harmadik területén — *a technikai biztosításban is* fontos változások mentek végbe. Mindenekelőtt megnőtt a technikai szolgálat feladatainak köre és tartalma, amit a hadseregek gépesítése és motorizálása, a legkülönfélébb haditechnikai eszközökkel való felszerelése és ellátása idézett elő. A harci és egyéb katonai technikai karbantartásával, javításával és szerelésével kapcsolatos munkák rendkívül igényesek és a technikai személyzet magas fokú szakmai képzettségét teszik szükségessé. Újtípusú műhelyek és különleges berendezések válnak szük-

ségessé. A technikai biztosítás feladatainak egy része a kiszolgáló személyzetre hárul, de érinti a parancsnokokat és főnököket is, akik a technikai biztosítást szervezik és irányítják.

Levonhatjuk ezért az első következtetést: *A hadtáp feladatainak terjedelme, köre és tartalma a biztosítás mindhárom területén lényegesen megváltozott, ezeket a változásokat több irányban is minőségi változásoknak tekinthetjük.*

E változások lényege és oka két alapvető tényező — a tér és az idő. A hadtápfeladatok megoldásának tér- és időbeli feltételei, melyeket a korszerű harc és hadművelet jellege határoz meg, áthatják a hadtáp megszervezésének és tevékenységének egész területét. A hadműveletek korszerű viszonyok között önálló, gyakran egymástól elszigetelt irányokban, összefüggő arcvonal nélkül, megszakítás nélkül és gyors ütemben folynak. Az átmenet az egyik hadműveletből a másikba vagy minden szünet nélkül, vagy csak igen rövid hadműveleti szünet után történik. A hadtáp ezért kénytelen lesz állandó időhiányban és rendkívül bonyolult körülmények között teljesíteni feladatát, mivel ugyanakkor lényegesen megnőtt a támadási sávok szélessége és az egyes harcfeladatok mélysége is.

A hadtápbiztosításból adódó feladatok teljesítéséhez ezért új formákat és módszereket kell keresni. A mai körülmények megkövetelik, hogy a hadtáp vezetését a magas fokú operativitás és rugalmasság jellemezze.

A hadtápbiztosítás területén kialakult ilyen bonyolult helyzet megoldásának egyik ilyen útja — *a hadtáp mozgékonyságának növelése.* A korszerű hadművelet és harc megköveteli, hogy a hadtáp rendkívül mozgékony legyen, hogy semmilyen körülmények között se szakadjon el a harcoló csapatoktól.

A hadtáp mozgékonysága teljes mértékben összefügg a hadtáp egyik fő és egyben legbonyolultabb feladatával — a harcoló csapatok számára szükséges anyagi eszközök folyamatos utánszállításának idejében való és maradéktalan lebonyolításával. Az utánszállítás megrövidült határidői megkövetelik, hogy a tervezésnél reálisan és felelősséggel

mérlegeljük a szállítás lehetséges fajtáinak alkalmazását az időben végrehajtott és folyamatos utánszállítás biztosításához, mind a harc vagy hadművelet megindítása előtt, mind pedig annak folyamán.

Jelenleg a legfőbb szállítási forma *a gépkocsi szállítás.* A vasúti szállítás — jelentős sebezhetősége miatt — háttérbe szorult. Ennek ellenére igénybe lehet venni, különösen a csapatok és anyagi eszközök nagy távolságra való szállítására.

A gépkocsi és vasúti szállításon kívül a hadtápnak ma már teljes egészében ki kell használnia a *légiszállítást is,* amely napjainkban nem tekinthető többé rendkívüli jelenségnek.

A légiszállítás nélkülözhetetlensége különösen olyan helyzetekben talasztalható, amikor a csapatok a gyors előrenyomulás miatt eltávolodnak saját anyagi forrásaiktól, vagy e források és a csapatok közötti területen nagyobb ellenséges erők működnek, vagy ha a csapatok és a hadtápszervek között kiterjedt szennyezett területek vannak.

Ma, a légiszállítás eszközei közül a legelőnyösebbek a négy-hat tonna (kb. a tehergépkocsiknak megfelelő) teherbírású *helikopterek.* Azt, hogy miért előnyösebbek a helikopterek mint a szállító repülőgépek, a helikoptereknek a repülőgépekkel szembeni előnyei magyarázzák. Ennek lényege abban van, hogy a helikopterek számára nem kell különleges felszállómezőket berendezni. Igen kis terület kell a fel- és leszállásukhoz.

Az új feltételeknek a szállítás tulajdonképpeni irányítási módjaiban és megvalósításában is érvényre kell jutniuk. Az ellenség megnövekedett lehetőségei, amelyek birtokában bármikor képes csapást mérni bármely szállító eszközre és rövid idő alatt megváltoztatni a hadtáphelyzetet, megköveteli, hogy a szállítást, ha nem is mindenütt de legalábbis a legfontosabb vagy legveszélyeztetettebb szakaszokon kettőzéssel biztosítsuk.

A mennyiségben és időben megnövekedett feladatok miatt gondosan meg kell szervezni valamennyi rendelkezésre álló szállító eszköz felhasználását, mégpedig fajtá-

jukra és szervezetszerű helyükre való tekintet nélkül. Itt lényegében a szállító eszközök komplex felhasználásáról van szó, de ugyanakkor nincs kizárva az sem, hogy szükség esetén a parancsnokok kénytelen lesznek az anyagszállítás céljaira harci járműveik (páncélozott csapatszállító járművek, harckocsik stb.) egy részét is felhasználni.

A szállító eszközök komplex felhasználása azonban megköveteli a szigorú centralizálást a tervezésben, irányításban és a szállítás lebonyolításában. Ez annyit jelent, hogy a hadtápszerveknek az adott vezetési szinten nemcsak állandó és világos képpel kell rendelkezniük a szállító eszközök állapotáról, kapacitásáról és beosztási helyéről, hanem megfelelő jogkörrel is kell rendelkezniük ahhoz, hogy rendelkezhessenek velük. A szállító eszközök komplex felhasználása lehetővé teszi előre nem látott és váratlan események bekövetkezésekor a különböző fajtájú szállító eszközök célszerű kombinálását (például egy vasútvonal kikapcsolt szakaszát gépkocsiszállítással lehet áthidalni). Ez azonban megköveteli valamennyi szállítóerő és eszköz megfontolt elhelyezését, magas fokú manőverezőképességét, valamint a be- és kirakó munkálatok nagyfokú gépesítését.

Mivel a szállítás súlya a gépkocsiszállításra nehezedik, fontos szerepet játszik a közlekedési utak állapota, száma és jellege. A közúti szállításnál két egymásnak ellentmondó követelmény jelentkezik. Az első az atom- és más tömegpusztító fegyverek elleni védelemből adódik, amely megköveteli a széles körű közúti manőverezést, vagyis a szállítás megszervezését és lebonyolítását a rendelkezésre álló sáv teljes szélességében, több útvonalon és kis oszlopokban. Ugyanakkor azonban a hadviselés mai viszonyai között gyakori jelenség lesz, hogy a harcoló csapatok hátában kisebb-nagyobb ellenséges csoportok maradnak, amelyek nemcsak a hadtápalegységekre és egységekre veszélyesek, hanem főleg a kisebb után- és hátraszállító oszlopokra. Ha a hadtáp előrevonását, vagy áttelepítését a sáv teljes szélességében szervezzük meg több útvonalon és kis oszlopokban, megnő a földi ellenség támadásának veszélye. Ebből következik a második követelmény — nagyobb osz-

lopokat kell létrehozni megfelelő kísérettel és azokat kevesebb, de jól őrzött és védett útvonalakon kell mozgatni.

A harc jellege és a csapatok működési területének állapota bonyolult feladatokat ró *a hadtápfelderítésre.* A megnövekedett felderítési feladatoknak a hadtáp saját eszközeivel nem tud eleget tenni. Számos adatot, például a közutak állapotáról, a saját mögöttes területeken levő ellenség tevékenységéről, a sugár- és vegyihelyzetről, a létesített zárakról stb. a hadtápnak az összfegyvernemi törzstől kell megkapnia. Ezért szoros és állandó együttműködést és tájékoztatást kell szervezni a harcálláspont és a hadtáp vezetési pont között. A hadtáp, e fontos adatok nélkül nem tudná időben teljesíteni feladatait, és működésében zavar állna be.

A hadtápfelderítés feladata mindenekelőtt a közutak kiegészítő felderítése a tevékenység teljes sávjában, a tervezett hadtáp települési körletek felderítése, az egyes körletek, a lakosság, az ivóvízforrások, esetleg az élelmiszer megvizsgálása egészségügyi szempontból.

A hadtáp nem kevésbé fontos feladata az *őrzés és védelem, illetve annak megszervezése.* Ha figyelembe vesszük, hogy jelenleg a hadtáp mintegy „menetben" hajtja végre feladatait és egyes települési körletek elfoglalása esetén is alapvető tevékenysége az anyagok elosztása, teljesen érthető, hogy nem fordíthat időt például a terep műszaki berendezésére, széles körű álcázására stb. Ezért elengedhetetlen, hogy már a tervezésnél figyelembe vegye a terep, a települések, erdők stb. védősajátosságainak és adottságainak maximális kihasználását. Legfőbb módszer a passzív védekezés, vagyis a mozgás és széttagolás.

A földi ellenség elleni védelem biztosítása érdekében a hadtápot szükség esetén megfelelő számú harci alegységgel kell megerősíteni.

Az összfegyvernemi parancsnokoknak a hadtáp irányításakor, de különösen a hadtápkörletek meghatározásakor vagy kijelölésekor gondolniuk kell arra, hogy a hadtáp tevékenysége lényegesen különbözik a harcoló egységek tevékenységétől. A hadtáp munkájának túlnyomó részét az anyaggal kapcsolatos különböző munkák alkotják, ez pe-

dig nehéz fizikai munka, amely lényegesen megnehezül, vagy teljesen lehetetlenné válik, ha a személyi állomány kénytelen egyéni vegyivédelmi eszközeit felölteni. A parancsnokok és törzsek ezért időben figyelmeztessék a hadtáp illetékes személyeit a szennyezés veszélyére, lássák el a hadtápot sugárfelderítő eszközökkel és igen körültekintően jelöljék ki települési körleteit.

A korszerű harc alapvető követelményei (a gyorsaság, kezdeményezés, önállóság és folyamatosság) természetesen a hadtápvezetés és hadtápbiztosítás módszereit és formáit is befolyásolják.

A hadtáp tevékenységének alapja minden esetben az összfegyvernemi parancsnok elhatározása, az anyagi, egészségügyi és technikai biztosítással kapcsolatos intézkedései, az elöljáró hadtápfőnök hadtáputasítása és természetesen az alárendeltek hadtáphelyzete.

A hadtáp vezetés módszereit összhangba kell hozni a harc körülményeivel. Döntő a vezetés operativitása és gyorsasága. A párhuzamos munka két vagy több hadtáp vezetési szinten, a hadtáp vezetési szervek munkamódszerének és munkastílusának alapvető ismérve.

A hadtáp vezetési szervek sikeres munkájának első és legfontosabb előfeltétele, hogy az összfegyvernemi parancsnokok és törzsek megértsék a hadtápmunka jelentőségét és fontosságát. A hadtápmunka fontosságának megértése annyit jelent, hogy jó a kapcsolatunk a hadtáppal, részt vállalunk munkájának irányításában, időben és konkrétan megszabjuk feladatait, megfelelő feltételeket teremtünk a hadtápfeladatok teljesítéséhez, és állandóan tájékoztatjuk a hadtápszolgálatot. Csak ilyen körülmények között képes a hadtáp eleget tenni nehéz és felelősségteljes feladatainak, a harc és hadművelet anyagi, egészségügyi és technikai biztosítása területén.

A KIADOTT PARANCSOK ÉS UTASÍTÁSOK TELJESÍTÉSÉNEK ELLENŐRZÉSE ÉS SEGÍTÉSE

A vezetés tartalmát meghatározó alapvető feladatok közül, a parancsnokok és törzsek fő feladatai közül sorrendben ez az utolsó.

Ha a parancsnokok és törzsek ellenőrző tevékenységét a korszerű harc jellegében beállott minőségi változások szem előtt tartásával vizsgáljuk, olyan következtetésre juthatunk, hogy ennek a tevékenységnek a jelentősége és fontossága rendkívül megnőtt, mivel a megvalósítatlan rendszabályok és a végre nem hajtott feladatok messzemenő következményekkel járhatnak. Ezért korszerű viszonyok között az alárendeltek ellenőrzése és segítése a vezetési szervek egész irányító tevékenységének elválaszthatatlan alkotórésze, a harc előkészítésének és megvívásának időszakában egyaránt.

Hogy jobban megértsük az ellenőrzésnek és segítésnek, mint a vezetés egyik feladatának értelmét, vizsgáljuk meg annak céljait.

Az ellenőrzésnek és a segítésnek

— *meg kell állapítania, vajon az alárendeltek teljesítik-e a kiadott parancsokat és intézkedéseket, a parancsnok elgondolásának szellemében tevékenykednek-e és helyesen értelmezik-e annak lényegét;*

— *pontosítania kell a kiadott parancsokat és utasításokat, esetleg egybe kell hangolnia azokat az újonnan kialakult vagy megváltozott helyzettel;*

— *időben fel kell fednie a kiadott parancsok és intézkedések határidőre történő pontos teljesítését akadályozó körülményeket, és megfelelő intézkedéseket kell tennie azok kiküszöbölésére;*

— *minden segítséget meg kell adnia az alárendelteknek a közös feladat teljesítéséhez.*

Az alárendelteknek meg kell érteniük, hogy az elöljárói ellenőrzés nem a bizalmatlanság jele, hanem a parancsnokok és törzsek irányító tevékenységének elválaszthatatlan alkotóeleme, amely segíti a hiányosságok időbeni felfedését, megelőzését és reális feladatok tervezését.

Ma már az ellenőrző és segítőtevékenység elveinek egész sora ismert és érvényre jut nemcsak a csapatok béke idején folyó kiképzésében, a hadseregben, hanem a polgári életben is. Nem lenne ezért értelme azok megalapozottságát taglalni és indokolni. Vizsgáljuk meg inkább a parancsnokok és törzsek ellenőrző tevékenységének konkrét problémáit a korszerű harc körülményei — yagyis tábori viszonyok között.

A vezetési szervek ellenőrző tevékenységét korántsem szabad egyszeri aktusnak tekinteni, melyre csupán az előkészítés időszakában, a tervezés befejezése után, a harc megkezdése előtt kerül sor. Az ellenőrző tevékenység olyan munkafolyamatok összessége, amelyek arra irányulnak, hogy megállapítsuk, milyen mértékben teljesítették az alárendeltek a megszabott harcfeladatokat vagy a szabályzatokból adódó egyéb kötelmeket, továbbá arra, hogy megfelelő segítséget nyújtsunk ezek teljesítésében. *Az ellenőrzés és segítés fő célja* — megelőzni, vagy helyesebben mondva, *időben felfedni az alárendelt parancsnokok, törzsek és csapatok tevékenységében jelentkező hibákat és hiányosságokat, melyek végeredményben akadályoznák a feladat teljesítését.*

Az ellenőrző tevékenység gyakorlatilag akkor leghatékonyabb, ha azt a vezető szervek megszakítás nélkül folytatják, és amelynek eredményeként megállapítható a feladatok teljesítésének foka és helyzete. Ez lehetővé teszi olyan részjelenségek felfedését a csapatok vagy törzsek tevékenységében, amelyek előrejelzik, hogy az alárendeltek a megszabott feladat teljesítésére képesek-e vagy sem. Az ilyen jellegű ellenőrzés legcélszerűbb módja *a parancsnok és törzs mindennapi személyes kapcsolata az alárendeltekkel.* Ez az ellenőrzési forma nemcsak rendkívül hatékony, hanem célszerű is, mivel idő- és erőmegtakarítást jelent a parancsnokok és törzsek számára. Alkalmazására leginkább az alsó vezetési szinteken kerülhet sor, ahol az elöljáró és alárendeltek személyes kapcsolata és érintkezése gyakori és rendszeres.

Az ellenőrzés másik formája az ún. tervszerű ellenőrzés, amelyet az jellemez, hogy céltudatosan a döntő felada-

tokra irányul. Az ilyen ellenőrzések számát vagy idejét nem lehet konkrétan megszabni, kizárólag a csapatok feladatától és helyzetétől függ. Az ellenőrző tevékenység egyik legfontosabb alapelve a megfelelő forma kiválasztása, hogy az alárendelteket ne akadályozza a feladatok teljesítésében. Ezért a tervszerű ellenőrzést és segítést csupán a legszükségesebbre kell korlátozni. A legradikálisabban meg kell szüntetni az ún. formális *ellenőrző kiszállásokat* az alárendeltekhez, ha azt a helyzet nem teszi szükségessé. A viszonylag gyakori ellenőrzések negatívan hatnak az alárendelt parancsnokokra és csapatokra, mivel aláássák alkotó kezdeményezésüket, csökkentik önállóságukat, sőt esetenként a bizalmatlanság nem kívánatos érzését keltik.

Az ellenőrző tevékenység fontossága és a vele járó nagy felelősség határt szab, hogy kik vehetnek részt benne. Az ellenőrzők a parancsnokon kívül, főleg a törzs vezető beosztású tisztjeinek, vagy az egyes részlegek külön erre a célra felkészített tisztjeinek sorából kerülnek ki. Alapelvként célszerű szem előtt tartani, hogy a kijelölt tisztek száma minél alacsonyabb legyen, de azért biztosítsa az ellenőrzés és segítés céljainak elérését.

Jelentős szerepet játszik az ellenőrzőknek az ellenőrzés és segítés hatékonyságáért, s a felfedett tények hitelességéért érzett felelőssége.

Igen fontos, az is, hogy a parancsnok a törzs egyes tisztjeit ellenőrzési feladatokkal bízza meg, pontosan meghatározva jogkörüket, rögzítve, milyen mértékben pontosíthatják az alárendeltek feladatait és milyen intézkedésekre jogosultak. E jogkör természetesen az ellenőrző beosztásától is függ. Ennek az alapelvnek a mellőzése, ahogyan azt számos történelmi példa is bizonyítja, sok kárt okozott és nem egy esetben meghiúsította a feladat teljesítését. Az ellenőrző szerveknek arra kell törekedniük, hogy ne zavarják meg az alárendeltek munkáját lényegtelen részletekkel és betartsák a korszerű harc alapvető követelményét — az alárendeltek alkotó kezdeményezésének és önállóságának biztosítását, az elöljáró egységes elgondolásának megvalósításában.

Ezzel azonban még nem merítettük ki az ellenőrző tevékenység módjaival és formáival kapcsolatos problémákat. A tulajdonképpeni *forma kérdése* az első megítélésre jelentéktelennek látszik, pedig egyelőre rendkívül fontos kérdés. Elkerülhetetlen ugyanis, hogy a legtöbb ellenőrzés ne állapítson meg számos hiányosságot, amelyeket a helyszínen kell haladéktalanul megszüntetni, ami annyit jelent, hogy a parancsnokot vagy a felelős főnököt figyelmeztetni kell a felfedett hiányosságra és segíteni kell őket azok megszüntetésében. Ha azt követeljük, hogy a parancsnoki kar minden egyes olyan tagja, aki kapcsolatba kerül az alárendeltekkel, egyszemélyben nevelő és pszichológus is legyen, akkor ennek elsősorban az ellenőrzés területén kell megnyilvánulnia. Találhatnánk még számos példát annak bizonyítására, hogy a parancsnoknak a hibák felfedésében tanúsított magatartása, az alárendeltek passzivitásához és a feladat kedvtelen teljesítéséhez vezetett még olyanoknál is, akik azelőtt aktivitásukkal és határozottságukkal tűntek ki. A harc által előidézett lelki hatások kihatnak minden katona gondolkodására és tevékenységére; de ezeknek a legkisebb mértékben a parancsnoknál szabad megnyilvánulniuk. A parancsnok sohasem ragadtathatja el magát annyira, hogy udvariatlanul bánjon alárendeltjeivel, különösen akkor nem, ha a felfedett hiányosság nem felelőtlenség vagy esetleg szándékosság következménye. A kapitalista hadseregekben alkalmazott negatív módszerekkel szemben, számos kimagasló példát hozhatunk fel a szovjet hadsereg parancsnokainak magatartásáról a Nagy Honvédő Háború éveiben, akik személyes példamutatásukkal, megfontolt, udvarias, de ugyanakkor szigorú fellépésükkel nemcsak tekintélyüket alapozták meg, hanem szinte emberfeletti teljesítményekre mozgósították a katonákat a harcfeladatok teljesítése során.

Az alárendeltekkel való emberséges bánásmód, az emberi méltóság szem előtt tartása, az emberek erényeinek megismerése és a közös feladat teljesítésére való mozgósítás, ugyanakkor követelménytámasztás és a hibákkal szembeni meg nem alkuvás legyenek valamennyi ellenőrző szerv tevékenységének alapvető és jellemző vonásai.

Összefoglalva: e fejezetnek, az volt a célja, hogy bemutassuk a csapatok korszerű vezetésével összefüggő fő feladatok tartalmát és a vezetési szervek tevékenységének jellemző vonásait a harc és hadművelet megszervezése, előkészítése és irányítása folyamán. Csupán azt fűzhetjük hozzá, hogy a csapatok vezetésének célja, hasonlóan a vezetési feladatok realizálásának alapelveihez, nem változik lényegesen. Alapvetően megváltoznak azonban a vezetés feltételei. A harc és hadművelet jellegében és megvívási módjaiban végbement változások igen bonyolulttá teszik a vezetési feladatok megoldását, mivel a vezetés rendkívül bonyolult irányító tevékenységgé alakult át, amely megköveteli, hogy kiválóan képzett és rátermett parancsnokok, törzsbeli tisztek kezében legyen. Az új feltételeknek megfelelő munkamódszerek realizálása a vezetés területén megköveteli a bonyolult kérdések megoldásához való alkotó hozzáállást, valamint a magas fokú egyéni és kollektív felelősségérzetet. A vezetés nem nélkülözheti a tökéletes, célszerűen felépített híradó rendszert, amely biztosítja folyamatosságát, szilárdságát, operativitását, megbízhatóságát, de különösen gyorsaságát.

Az egyre sokasodó vezetési feladatok, megvalósításuk körülményei és számos más tényező azt eredményezi, hogy növekszik az aránytalanság a korszerű vezetés lehetőségei és a rendelkezésre álló harceszközök lehetőségei között. Ennek egyik oka — a vezetés bizonyos mérvű stagnálása. Előtérbe lép az az alapvető követelmény: *alapjaiban meg kell gyorsítani és ugyanakkor minőségileg tökéletesíteni a csapatok vezetését úgy, hogy az a korszerű követelmények színvonalára emelkedjen.* Napjaink e sürgető feladatának eleget tenni nehéz, de nem lehetetlen. Hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésünkre, azt bővebben e könyv utolsó fejezetében tárgyaljuk.

A VEZETÉS GÉPESÍTÉSÉNEK ÉS AUTOMATIZÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A fegyveres harc minőségileg új, magasabb formái és körülményei, amelyeket a legújabb harci technikai eszközök, de főleg a rakéta-atomfegyverek alkalmazása idézett elő, minden egyes jelenség és folyamat bonyolultságának gyors növekedéséhez vezetnek, ami viszont jelentősen fokozza a vezetés színvonalával szemben támasztott követelményeket.

Számos mutató alapján már ma megállapíthatjuk: a korszerű harcot nem lehet az eddigi módszerekkel vezetni, mivel azok nem felelnek meg az új körülményeknek. Az emberi szervezetnek az olyan irányú kapacitása és lehetőségei, de főleg az a képessége, hogy gyorsan és helyesen reagáljon a külső behatások óriási komplexumára és a harc követelményeire, korlátozottak.

Ez a jelenség azonban nem csak a hadügy területén érvényesül. Az irányítás bonyolult folyamatai a népgazdaság valamennyi ágában fokozatosan hasonló stádiumba jutnak. Mint ahogyan az emberi tevékenység minden területén, úgy a harc vezetésében is, segít a parancsnoknak és törzsnek a korszerű technika, lehetővé téve a különböző munkafolyamatok gépesítését és automatizálását. *A technikának meg kell szabadítania az embert a fárasztó és gépies munkától, segítenie kell az időnyerésért folytatott harcában és lehetővé kell tennie számára, hogy erőkifejtését főleg a harc lefolyásának alkotó előrelátására és vezetésére összpontosíthassa.*

A hadtudomány előtt álló feladat a csapatok vezetésének minőségi megjavítása és az új körülményeknek meg-

felelő átalakítása, operativitásának fokozása úgy, hogy a vezetés ne váljék a fegyveres harc, a hadművelet és a harc megvívásának fékezőjévé.

A harcban és hadműveletben a csapatok vezetési rendszerének olyan tökéletesítése, hogy az megfeleljen a fegyveres harc jellegéből fakadó követelményeknek és igényeknek, már hosszabb ideje a hadművészet egyik fő problémája. A korszerű harc és hadművelet manőverező és rendkívül dinamikus jellege következtében egyre szembetűnőbbé válik az aránytalanság, — különösen a rakéta-atomfegyverek bevezetése óta — a korszerű harceszközök mindinkább növekvő szerepének és helyzetben beálló gyakori és rendszerint lényeges változásokra kellő gyorsasággal való reagálása között, ha a vezetés eddigi eszközeit és módjait használják.

A vezetési szervek számára legfontosabb az időnyerés, harc a különböző vezetési műveletek meggyorsításáért, mindenekelőtt azonban harc az adatok (tájékoztatások) megszerzési és feldolgozási folyamatának, az elhatározás meghozatalának és a végrehajtókhoz való eljuttatásának meggyorsításáért.

A vezetési szervek tevékenységének lényeges részét ezideig a manufakturális munka képezte. Termelékenysége azonban, de az emberek (a parancsnok és a törzsbeli tisztek) gondolkodásának gyorsasága is általában elérte csúcspontját, és a lehetőségek felső határán áll. Ugyanakkor a feladatok, mennyiségileg és a végrehajtás minőségét illetően is, a harceszközök fejlődésével egyenes arányban nőnek.

Nem véletlen ezért, hogy az utóbbi időben egyre inkább kezd tért hódítani az a gondolat, hogy a csapatok vezetésében olyan eszközöket kell alkalmazni, amelyek alapjaiban meggyorsítják és ugyanakkor minőségileg javítják a vezetési szervek irányító tevékenységét. Semmiképpen sem tekinthető tehát véletlennek az a követelmény, hogy a csapatok vezetését gépesíteni és automatizálni kell.

Mivel a gépesítés és automatizálás fogalmát gyakran

összekeverik, jelentőségüket és tartalmukat sűrűn felcserélik, vizsgáljuk meg először is, mit rejt e két fogalom.

Gépesítés fogalmán olyan, az emberi tevékenységbe bekapcsolt *berendezések bevezetését értjük,* amelyek külső energiát közölnek és *megkönnyítik vagy pótolják az emberi munkát.*

A vezetés gépesítése ilyen értelemben tehát a legkülönbözőbb *technikai berendezések bevezetésének céltudatos folyamata,* a fáradságos törzsmunka meggyorsítása és pontosabbá tétele érdekében. Ez a folyamat lehetővé teszi egyrészt a *törzslétszám, de főleg a kisegítő erők csökkentését,* másrészt, hogy a vezető beosztású tisztek a csapatok vezetésével kapcsolatos alkotó tevékenységre összpontosítsák figyelmüket.

Automatizálás fogalmán olyan *berendezések bevezetését* értjük, amelyek *önműködően,* emberi beavatkozás nélkül, *műveletek meghatározott sorrendjében végzik az előírt feladatot.* Az ember ezeket a berendezéseket csupán programozza, működésbe hozza, leállítja és ellenőrzi. Lényegében a *gép irányítja a gépet.* Elvileg az automatizálás területén három fejlődési fokozatot különböztetünk meg. Az első *az önműködő szabályozás nélküli automatizálás,* ami tulajdonképpen a gépesítés felső fokát jelenti. A második fokozat az *önműködő szabályozással működő automatizálás,* az utolsó fokozat pedig a *logikai elemeken felépülő automatizálás.* Az automatizálásnak ez az utolsó fokozata olyan berendezések bevezetését jelenti, amelyek az önvezérlésen és önszabályozáson kívül maguk választják ki a folyamatok vezérlésének és szabályozásának feltételeit is.

Napjainkban az automatizálás a technikai fejlődés egyre fontosabb kifejezője, amely közvetlenül visszahat az új tudományág — a kibernetika — vívmányaira.

Kibernetika vívmányainak eredményeként *(a kibernetika olyan tudomány, amely a szervezett rendszereken belül az irányítás folyamatainak általános törvényszerűségeit tanulmányozza, amelyekhez nemcsak a technikában és a természetben előforduló különböző dinamikus rendszerek tartoznak, hanem az emberek olyan kollekti-*

vái is, amelyek adott feladatok teljesítésére alakultak) a világ ma egy új technikai forradalom küszöbén áll, amelynek alapja nemcsak a gyártási, hanem az irányítási folyamatok automatizálása lesz. A fejlődés üteme és az automatizálás bevezetésének mértéke az emberi tevékenység valamennyi folyamatában, a haladó társadalmi rendszer lényeges jegye, és ezért a szocializmus és kapitalizmus között folyó világverseny fontos mutatója is. Az automatizálási technika állandó tökéletesítése kiszélesíti alkalmazásuk lehetőségeit a hadügy területén is. Mivel azonban a polgári életben és a hadügy területén egyaránt a gépesítés felső fokán keresztül vezet az út az automatizáláshoz, vizsgáljuk meg először is a különböző gépesítési eszközök alkalmazásának lehetőségeit és módjait a csapatok harctevékenységének vezetési és irányítási folyamataiban, és majd csak ezt követően térjünk át a vezetés automatizálásának néhány alapvető problémájára és eszközére.

A GÉPESÍTÉSI ESZKÖZÖK FELHASZNÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A VEZETÉSI SZERVEK IRÁNYÍTÓ TEVÉKENYSÉGÉBEN

A korszerű harc és hadművelet irányításának jellege és tartalma lehetővé teszi a vezetési szervek munkájának meggyorsítását és minőségi megjavítását olyan gépesítési eszközök alkalmazásával, amelyek lényegében három alapvető csoportba sorolhatók:

— hírközlő és hangrögzítő technika,
— grafikus reprodukciós technika,
— szervezési segédeszközök.

A gépesítési eszközök e három alapvető válfajának felhasználásával meggyorsítható a vezetési szervek, de főleg a törzsek tevékenysége az alábbi, ma még rendkívül „szűk keresztmetszetű" munkaterületeken:

— a harcállásponton tartózkodó vezető beosztású tisztek kölcsönös tájékoztatásában, település és mozgás közben;

— a parancsoknak és intézkedéseknek az alárendeltekhez való továbbításában;

— a csapatok és törzsek belső szükségleteire készült grafikus és írásos okmányok sokszorosítása során;

— a különböző adatok és tájékoztatások hadműveleti nyilvántartásának vezetésénél.

A gépesítési eszközök viszonylag korlátozott időt takarítanak meg a törzsnek, de összességükben lényegesen megrövidíthetik az egyes munkafolyamatokat. Itt nemcsak arról van szó, vajon rendszeresítésre kerülnek-e ezek a gépesítési eszközök, hanem főleg arról, hogy mennyire hozzáértően fogják majd a vezetési szervek kihasználni őket.

Vizsgáljuk meg a gépesítési eszközök egyes fajtáit, jellemzőit és felhasználásuk lehetséges módjait a magasabbegységek törzseinek tevékenységében.

Lényegében az alábbi gépesítési eszközökről van szó:

a) *Hírközlő és hangrögzítő berendezések:*
— diszpécser-berendezések (vezetékes és rádió),
— magnetofon,
— diktafon,
— perforált szalagos berendezések,
— képtávírók,
— kód-jelző berendezések,

b) *Grafikus reprodukciós technika:*
— színes sokszorosítógép,
— fénymásoló berendezés.

c) *Szervezési segédeszközök:*
— mechanikus kéziosztályozó (ún. analizátor).

A hírközlő és hangrögzítő technika. Felhasználásának lehetőségei a vezetési szervek munkájában

A korszerű hadműveletek és harcok gyors üteme és dinamikus jellege szükségessé teszi a vezetési pontok gyakori helyváltoztatását. A tömegpusztító fegyverek elleni védelem érdekében a vezetési pontokat nagyobb körletben célszerű telepíteni. E két körülmény miatt gyakran megszakad a törzsek folyamatos tájékozottsága, nemcsak az egyes álláspontokon, hanem a törzsek mozgása közben

is. Ahhoz, hogy a parancsnok és a törzs vezető beosztású tisztjei gyorsan tudjanak reagálni a lényegesen változó helyzetekre, a különböző adatokat a lehető leggyorsabban el kell juttatni az alárendeltektől a törzs egyes részlegeihez, anélkül, hogy a törzs tisztjeinek el kellene hagyniuk a munkahelyüket.

Ezt a célt szolgálja, ha nem is tökéletesen, a vezetékes diszpécser-berendezés, amelyet a törzseknél már régebben alkalmaznak. Sokoldalú felhasználhatósága már sokszor bebizonyosodott.

A vezetékes diszpécser-berendezés hátránya azonban, hogy üzembehelyezéséhez viszonylag hosszú idő szükséges. Bár ez a vezetési pont elhelyezési körletének kiterjedésétől, az egyes munkahelyek távolságától stb. függ, mégis hozzávetőlegesen legalább 20—30 percet kell számolnunk telepítésére. Tehát a vezetékes diszpécser-berendezés legalapvetőbb hiányossága, hogy menet közben, sőt rövid megállások alatt sem használható.

E hiányosság kiküszöbölésére, valamint a menet közbeni vagy a rövid megállások ideje alatti hírváltás megkönnyítésére csak a rádiódiszpécser-berendezés képes. Kifejlesztése ugyan bonyolult, de nem megoldhatatlan probléma. Könyvünknek nem célja, hogy a rádiódiszpécser-berendezés szerkezeti felépítésének technikai problémáival foglalkozzon, ezért csupán azt kívánjuk hangsúlyozni, amit minden egyes parancsnoknak feltétlenül tudnia kell, vagyis, hogy a rádiódiszpécser-berendezés alapeleme a kis hatósugarú rádióállomás, amelyet mint minden egyes rádióhíradó eszközt az ellenség megbízhatóan le tud hallgatni. A kis hatósugár (kb. 2 km) és a hullámhossz következtében a repülőgépről való lehallgatás és bemérés a legveszélyesebb. A rádiódiszpécser-berendezés ellátása automatikus titkosító készülékkel, lényeges problémát okoz. Látható tehát, hogy a rádiódiszpécser rendkívül nagy előnyeit a felsorolt hátrányok erősen háttérbe szorítják. Mindezek ellenére felhasználásukra a hiányosságok feltétlen figyelembe vételével kerülne sor, és lényegesen meggyorsítaná, minőségileg megjavítaná a törzsön belüli tájékoztatást a harcálláspont mozgása vagy a rövid megállások közben.

A hírközlő és hangrögzítő technika további válfajai — amelyek minőségileg javítják és gyorsítják a vezetési szervek munkáját — a különböző típusú *magnetofonok és diktafonok.*

Ezek a gépi szerkezetek felhasználhatók a parancsnok parancsainak és utasításainak, az alárendeltek jelentéseinek, a saját törzs részére kiadott utasítások és intézkedések, valamint a technikai híradó eszközökön továbbított adatok rögzítésére.

E gyakran ismétlődő folyamatok zömét mindezideig írásban vagy grafikusan, de túlnyomórészt kézzel rögzítették. A magnetofon vagy a diktafon célszerű felhasználásával és megfelelő híradó eszközökkel való kombinálásával e kézi műveleteket jórészt kiküszöbölhetjük a vezetési szervek tevékenységéből.

Olyan helyeken, ahol bizonyos jelentések, adatok, parancsok, utasítások, intézkedések vagy jelentések rögzítésére van szükség, célszerűen alkalmazható a kereskedelmi forgalomban levő bármely táska-magnetofon típus, amelyeknek mindegyike alkalmas minőségi reprodukcióra.

A magnetofon lehetővé teszi a hangszalagra való közvetlen rögzítést a dinamikus mikrofon segítségével. A rögzített szöveg lejátszása a táska-magnetofonba beépített vagy pedig pót-hangszóróval, esetleg rádió vevőkészülékkel történik. A felvétel figyelemmel kísérhető, közvetlenül vagy fülhallgatóval.

A kereskedelmi forgalomban levő kétsebességes magnetofon lehetővé teszi a felvett szöveg gyors továbbítását híradó eszközök segítségével (abban az esetben, ha széles sávú hírcsatorna áll rendelkezésre).

Hasonló, de jóval kisebb berendezés az ún. *diktafon.* A polgári területeken alkalmazott diktafonok a tábori körülményekhez való kisebb mérvű átalakítás után előnyösen felhasználhatók a törzseknél. Az átalakítás mindenekelőtt megfelelő dobozolásban, por- és vízhatlanításban jutna kifejezésre. A 45 m hosszú szalagot tartalmazó orsóra 2x20 perces szöveg rögzíthető. A normál berendezésű diktafon lehetővé teszi a szöveg felvételét, lejátszását, újrafelvételt, a szalag orsózását. E műveletek vagy a dikta-

fonon elhelyezett, vagy pedig a mikrofonhoz hozzáépített nyomógombokkal irányíthatók. Alkalmazható a diktafonhoz lábkapcsoló is, de ezzel csak a lejátszás irányítható. A tulajdonképpeni lejátszás vagy hangszórón keresztül, vagy zajos környezet esetén sztetoszkópikus füllhallgatókon keresztül történhet. Különösen erős és minőségi lejátszást biztosít a hangszóró.

Az előzőleg felvett szöveg törlése automatikus az új felvétellel, vagy pedig e műveletet a törlőfej végzi el a szalag teljes hosszában egyszerre (kb. 30 másodperc alatt).

Különleges berendezés biztosítja a diktafon kézi távirányítását az írógép mellől, valamint a távbeszélőn folytatott beszélgetések felvételét tapadókorongos indukciós felvevő segítségével. A berendezésen egy skála van elhelyezve mutatóval, amely lehetővé teszi több felvétel közül a szükséges szöveg megkeresését a szalagon

Nézzük meg ezek után, *hogyan lehet a magnetofont vagy a diktafont a törzs munkájában felhasználni,* például a parancsnoki elhatározás előkészítése során, vagy annak az alárendeltekhez való továbbításakor.

Induljunk ki abból, hogy a vezetés minden szintjén azonos típusú magnetofonokat és diktafonokat alkalmaznak, és a parancsnoki elhatározás meghozatalához az elöljáró harcparancsa vagy harcintézkedése szolgál alapul. Ezt összekötő tiszt juttatja el magnetofonszalagra rögzítve az alárendelt parancsnokhoz.

A parancsnok és törzs megismerkedése az új feladattal (hadműveleti tájékoztató) párhuzamosan történhet olyan módszerrel, hogy a kapott magnetofonszalagot lejátsszák, ugyanakkor a vezetékes diszpécserberendezést is működtetik, amelyen keresztül a törzs egyes részlegeinek tisztjei is hallhatják. A parancs lejátszása, a térképre való berajzolása és a szükséges feljegyzések után, a parancsnok, ugyancsak a diszpécseren keresztül, kiadhatja az intézkedéseket az elhatározás meghozatalához szükséges adatok és javaslatok előkészítésére, valamint kiadhatja az alárendelteknek az előzetes intézkedéseket. Ha pedig a törzs egyes

részlegei kisegítő magnetofonokkal vagy diktafonokkal rendelkeznek, a leközölt parancsot rögzíthetik saját készülékeiken, és ismételt lejátszással pontosíthatják a meg nem értett adatokat. A szöveg pontosítása után a szalagon levő felvétel letörölhető.

Hasonló módon használhatók fel a magnetofonok vagy a diktafonok *a parancsnoki elhatározásnak az alárendeltekhez való továbbításában.* Már említettük, hogy az elhatározást leggyakrabban az összekötő tisztek továbbítják, mivel az alárendelt parancsnokok berendelése az elöljáró harcálláspontjára rendszerint lehetetlen. Az iránytisztek részt vesznek a parancsnoki elhatározás kihirdetésén, ráviszik a térképre és kijegyzetelik munkafüzeteikbe az érintett egységek feladatait és a nekik szóló utasításokat, a parancsnok vagy a törzsfőnök ellenőrzi a térképeket és bejegyzéseiket, aláírja azokat, s csak ezután távozhatnak. Az elhatározás eljuttatásának ez a módja is magában rejt néhány hiányosságot, így a leközölt szöveg hallás utáni rögzítésének pontatlansága, lényeges időveszteség a feladatok berajzolása és füzetbe való bejegyzése miatt. Az iránytiszt, miután megérkezett az alárendelt parancsnokhoz, térképe és jegyzetei alapján közli annak feladatát. Ugyanakkor sor kerülhet a másodszori berajzolásra (először a feladatok gyors feljegyzésénél, másodszor pedig akkor, amikor közli a feladatot az alárendelt parancsnokkal és jegyzetei alapján kiegészítheti a rajzot).

A magnetofonok célszerű felhasználása kiküszöbölheti ezeket a hiányosságokat. Az iránytisztek az elhatározás kihirdetésén magnetofonukkal vagy diktafonukkal jelenhetnek meg, és a parancsnok elhatározását szalagra vehetik fel. Nem célszerű, ha minden szalagon a teljes elhatározás szerepel, ezért fokozatosan kell azt kihirdetni. Először a valamennyi alárendeltet érintő feladatokat és intézkedéseket célszerű közölni. Az elhatározás reá vonatkozó részének felvétele után az iránytiszt kiemeli a felvett szalagot és útnak indulhat az alárendelt parancsnokhoz.

Az elhatározás kihirdetésének ilyen módszere csupán egyetlen technikai rendszabályt igényel, nevezetesen, hogy azon a munkahelyen, ahol a parancsnok kihirdette elhatá-

rozását, legalább négy magnetofont lehessen a hálózatba bekapcsolni (egy a törzs, három pedig az iránytisztek részére). Ez pedig nem jelent különösebb problémát.

Ilyen módszerrel persze *az alárendeltek különböző jelentései is továbbíthatók az elöljáró parancsnokhoz,* amit ezideig rendszerint írásban terjesztettek fel.

Előnyösen felhasználhatók e berendezések a parancsnok távollétében *érkező adatok időrendi rögzítésére is.* Ezek az adatok aztán a parancsnok megérkezése után, időrendi sorrendben visszajátszhatók.

A hangrögzítő technika lehetséges alkalmazására felhozott e néhány példa is jól szemlélteti, hogyan használhatók fel a magnetofonok és diktafonok a törzsmunka meggyorsítására és minőségi megjavítására.

Az elhatározás, jelentés vagy intézkedés szövegét tartalmazó magnetofonszalag fontos harci okmány, kezelésénél érvényesülnie kell a rejtett vezetés szabályának, így ez az új okmányfajta (forma) gondos hozzáállást igényel valamennyi törzsbeli tiszttől. Az orsón levő szalag előnye, hogy a felvétel (az okmány tartalmának) elavulása esetén, nem kell azt megsemmisíteni (mint az írásos vagy grafikus okmányokat), hanem a felvétel egyszerűen letörölhető. A tekercsek megőrzése viszont — terjedelmük miatt — több gondot okoz, mint az írásos okmányoké vagy térképeké. Ez a hátrány azonban nem lehet oka annak, hogy ezeket a gépesítési eszközöket, amelyek időt takarítanak meg, mentesítik az embert a fárasztó mechanikus munkától, és meg is javítják a törzsmunka minőségét, ne használjuk ki teljes mértékben.

A hírközlő-hangrögzítő technika csoportjába egy másik, kevésbé ismert eszköz is tartozik, amellyel gyorsan továbbíthatók az adatok, parancsok, utasítások és jelentések. Ez az ún. *perforált szalagos berendezés.* E berendezés alapvető elemeit (a kézi szalagperforálót, az automatikus adó és a vevőperforátort) a távírótechnikában széleskörűen alkalmazzák.

A perforált szalagra távíró-kód formájában rögzítik a közleményeket, és leadásuk a géptávíró-berendezés maxi-

mális gyorsaságával, vagyis percenként 400 jel továbbításával történik.

A törzsmunkában ez a berendezés elektromos írógéppel egybekapcsolva előnyösen alkalmazható. Az elektromos írógép a szokásos billentyűzettel rendelkezik, amelyet csupán néhány különleges billentyűvel egészítettek ki. A gépíró normál papírra gépeli a közleményt (parancsot, intézkedést, jelentést stb.), amivel párhuzamosan a szöveg a szalagra perforálódik. A közelemény befejeztével a perforált szalag kiemelhető és a géptávíróba behelyezve maximális gyorsasággal továbbítható az érdekeltekhez.

Célszerű lenne ezért a törzsnek azokat a részlegeit, amelyek a legszorosabb kapcsolatban állnak az alárendeltekkel vagy az elöljáró szervekkel, ilyen elektromos írógéppel ellátni. A közleményeket a törzs részlegei távirat formájában, vagyis ívpapírra írva készítenék el, a berendezés ugyanakkor elkészítené a perforált szalagot is. A legépelt szöveget és a perforált szalagot eljuttatnák a géptávíróhoz, majd a közlemény továbbítása után és a vétel igazolását követően, a gépelt szöveget és a szalagot ismét az érintett részlegek vennék át. Ez lényeges időnyerést jelentene, mivel elmaradna a közlemény átírása a géptávírónál, ami hozzávetőlegesen egy 40 szavas táviratnál 2—3 perc.

A perforált szalagos távíró-berendezés a rejtett vezetés biztosításának új és előnyös módszere. A mozgó híradó eszközökkel továbbított okmányokat perforált szalaggal lehet kódolni, rejtjelezni. A rejtjelző géptávírót ez esetben a helyi elektromos hálózatba kellene bekapcsolni és hozzácsatolni a vevőperforátort. Így a közlemény elektromos úton nyílt formában kerülne leadásra, viszont a perforált szalagra már rejtjelzett szöveg kerülne. A perforált szalagot összekötővel vagy hírvivővel lehet továbbítani, és az érdekeltek a helyi elektromos hálózatba kapcsolt rejtjelző berendezéssel fejtenék meg a közleményt.

A hírközlés e módja nemcsak előnyös, hanem a jövőben feltétlenül szükséges is, mivel az elektronikus számítógépek be- és kilépő adatai rögzítésének egyik fő formája. Ezekről azonban majd a későbbiekben teszünk említést, mivel az automatizálás tárgykörébe tartoznak.

Nemcsak az írásos, hanem a grafikus okmányok gyors továbbítására is igen alkalmas felsőbb vezetési szinten a *képtávíró*. E berendezés lehetővé teszi vázlatok, rajzok, térképre rögzített helyzetek, táblázatok, kimutatások és egyéb írásos okmányok távközlését, mégpedig vezetékes rádió- vagy rádiórelé eszközökkel. A képtávíró kétféle módszerrel dolgozik: fényképező módszerrel (a fényérzékeny papír megvilágításával tónusos pozitív képet alkot), vagy elektrotermikus módszerrel (hőhatással égetik a képet különleges papírra). Ez utóbbi módszer azonban csak az éles kontrasztok (fekete-fehér színek) átvitelére alkalmas. Az összeköttetés megteremtésére és a kezelő személyzet közötti kapcsolat elősegítésére a berendezéshez távbeszélőt kapcsolunk. A képtávíró hiányosságait (a viszonylag kis képméretet és a szakképzett kezelőszemélyzet szükségességét) ellensúlyozzák azok a gyakorlati előnyök, amelyekről legjobban akkor alkothatunk képet, ha összehasonlítjuk a különböző hírközlő eszközök átviteli gyorsaságát. A gyakorlati tapasztalatok alapján egy kb. 50 szavas rejtjelzett közlemény 25 km távolságra géptávíróval hozzávetőlegesen 20 perc, mozgó híradó eszközökkel 40—50 perc, helikopterekkel pedig 8—10 perc alatt továbbítható. Hasonló jellegű közleményt a képtávíró mindössze 7—8 perc alatt továbbít, ugyanakkor sem a közlés távolsága, sem pedig a közlemény formája (írásos vagy grafikus) nem határoz.

A hírközlő és hangrögzítő technika utolsó, de igen előnyös gépesítési eszköze az ún. jelkódoló berendezés. Ennek számos előnye van, különösen az alsóbb vezetési szintek hírváltása területén. Lényegében olyan berendezésekről van szó, amelyek egyezményes jelek vagy kódok adását és vételét teszik lehetővé. Az adó kezelőasztalán billentyűrendszer található, a vevőberendezés pedig világító paneles (indikátoros) megoldású, amelyen világító jelzésekkel ábrázolható a szám- vagy betűcsoportok adott kombinációja. Az átvitel rendes vezetékes vagy rádiórelé-berendezésekkel valósítható meg. Ilyen jelkódoló berendezéssel egyszerűbb vezényszavakat, jelentéseket vagy egyéb közleményeket lehet továbbítani, amelyeket előzőleg, adott

sorrendben jelek és jelzések táblázatába rögzítettünk és megfelelő szám- vagy betűcsoportokkal helyettesítettünk.

Technikai szempontból e berendezések gyártása már megoldott.

A jelkódoló berendezések alkalmazásának előnyössége az automatizálás szempontjából oly jelentős, hogy már nem tekinthető pillanatnyi, hanem inkább perspektívikus megoldásnak. E berendezések adóit, megfelelő átalakítás után az önműködő számítógépek kódrendszerében a kép vagy hangjelek átvitelére lehet felhasználni.

Összefoglalva leszögezhetjük, hogy a hírközlő és hangrögzítő technika egyes gépesítési eszközeit célszerűen lehet alkalmazni a parancsnokok és törzsek munkájában, mivel felhasználásukkal lényeges időmegtakarítás érhető el: csökken az írásos dokumentáció; a parancsok, intézkedések és jelentések pontosak és megbízhatók lesznek; jóval ritkábban kell a törzs tisztjeit összehívni és szükségtelenné válik terjedelmes jegyzetek készítése az együttműködés megszervezéséről, egyéb tanácskozások anyagáról; minőségileg megjavul a parancsnoki és törzsmunka; kiküszöbölhető a manuális és fárasztó rajzolás és írás nagy része.

A grafikus reprodukciós technika, és alkalmazási lehetőségei a törzsmunkában

A grafikus reprodukciós technika felhasználása, a törzsmunka egyik igen fontos részterületével — a grafikus okmányok elkészítésével és sokszorosításával — áll szoros összefüggésben. A kialakult helyzetet vagy a parancsnok elhatározását tartalmazó térkép a csapatok harctevékenysége irányításának alapvető okmánya volt és marad. A helyzet azonban gyakran megköveteli, hogy lényegében hasonló berajzolással és több térképen egyszerre tartsuk nyilván a grafikusan ábrázolt helyzetet. Hasonlóan, számtalanszor szükséges, sőt előnyös, hogy az alárendeltek feladatait grafikus térképen vagy vázlatokon tüntessük fel. Mindkét említett esetben rövid idő alatt kell átvinni valamennyi vagy néhány adatot egyik térképről (rendszerint a parancsnokéról), az érintett személyek térképére.

A helyzet átmásolása oleátára, világító asztal segítségével vagy szöveges változatban, rendkívül hosszadalmas. A kiváló szakképzettségű tisztek kénytelenek rajzolással tölteni idejüket. Azonkívül ezekre a munkákra a leggyakrabban éppen akkor kerül sor, amikor a legjobban szorít az idő, így a vezetés veszít gyorsaságából és rugalmasságából. A törzs tisztjeit elvonják az alkotó szervezőmunkától és az élő irányítás inkább a grafikus okmányok kidolgozásává és vezetésévé alakul át. A törzsek munkájában e szűk keresztmetszetet éppen a grafikus reprodukciós technika szünteti meg.

A polgári területeken rendszeresen alkalmazott számos másoló és sokszorosító berendezésen kívül, sok előnye van a színes sokszorosítógéppel (hektographal) végzett reprodukciónak. A sokszorosítás e módjának az a lényege, hogy az alapanyagra (oleátára, papírra, vászonra) rávitt hektografikus massza leveszi a színes hektografikus tintával térképre vitt rajzot, és lehetővé teszi annak többszínű és hű átültetését térképre, oleátára vagy papírra. Az első másolat elkészítési ideje 4—5 perc, minden továbbié pedig legfeljebb 1—2 perc. Ugyanakkor az elkészítés alakja nem döntő, a szükséges anyagot a másoláshoz a törzs előre elkészítheti és hosszabb időn át is tárolhatja. A másoláshoz nem kell különösebb szakképzettség, sem segédberendezés. A matrica elkészítéséhez szükséges anyag sem jelent problémát. A különleges módszerrel kialakított hektografikus masszát melegen vékonyan ráviszik a papírra, oleátára stb. A másoló masszával bekent papírt gumihengerrel vagy kézzel rászorítják teljes felületével az előrajzolt térképre (esetleg több részletben), ezzel elkészül a nyomdaihoz hasonló matrica. Ez az egyik alkalmazható módszer.

A grafikus másolásra, különösen írásos okmányok, egyszerű helyzetjelentések, táblázatok és grafikonok gyors sokszorosítására alkalmas eszközök közül említésre méltó még a „Tempocop" típusú másoló berendezés, amely a kontakt fénymásoló berendezés elvén működik. Az eredetit ráhelyezik a negatív fényérzékeny felületére és megvilágítják. Megvilágítás után a negatívot a fényérzékeny felületével újabb fényérzékeny papírra helyezik — létrejön a

pozitív. Mindkét ívet előhívó oldatba teszik, összerakva mintegy 25 másodpercig maradnak benne. Szétválasztás után kapjuk a fekete-fehér pozitív képet, amely az eredeti pontos mása. Az egész folyamat mindössze 1,5—2 percig tart. Bizonyos hátránya e módszernek a kötött forma és az, hogy minden egyes pozitív példányhoz új negatívot kell készíteni.

A grafikus reprodukciós technika alkalmazása a törzsek munkájában tehát a következő előnyökkel jár: a grafikus formában kézbesített feladatot gyorsan lehet sokszorosítani a törzs egyes részlegei számára, amelyek az adatokat készítik elő a parancsnoki elhatározáshoz; a parancsnok grafikus formában elkészített elhatározásának főbb adatait vagy egyes részleteit rövid idő alatt sokszorosítani lehet a törzs részlegeinek és az alárendelteknek a szükségletei szerint; gyorsan sokszorosítani lehet a különféle táblázatokat, számvetéseket, vázlatokat és terveket. A felsorolt előnyök eléggé meggyőzően bizonyítják e viszonylag egyszerű gépesítési eszközök komoly jelentőségét.

Egyéb szervezési segédeszkozök felhasználása

A törzsmunka másik, rendkívül időigényes területe, amelyet a kisfokú produktivitás jellemez, és amelynek eddigi módszere többé már nem felel meg a korszerű követelményeknek — a korszerű harc irányításához szükséges különböző nyilvántartási okmányok és feljegyzések vezetése. Ilyen például a személyek, a veszteségek, a saját erők és eszközök, a célok, az egyének és alegységek sugáradagjának nyilvántartása stb. E feljegyzések vezetésének eddig alkalmazott módszerei (füzetekben, nyilvántartó könyvekben, táblázatokon és grafikonokon), rendkívül hosszadalmasak, vezetésük fáradságos és kevéssé áttekinthető. Lényeges egyszerűsítés érhető el a mechanikus kézi osztályozóval, az ún. analizátorral. Ez a berendezés igen egyszerű és praktikus. Mivel ez az olvasók széles köre előtt kevésbé ismert, bár a polgári ügyvitelben már alkalmazzák, nézzük meg közelebbről, hogyan is működik.

A nyilvántartás alapja a lyukkártya-tartókeret nagyságú nyilvántartó lap, amelynek szegélyén 70 osztályozó és 5 manipulációs nyílás található. A nyílvántartó lap belső részére különféle bejegyzéseket vezetnek a kiválasztott előnyomott minta szerint. A lapok osztályozása a kívánt sorrendbe a mechanikus osztályozó segítségével rendkívül egyszerű folyamat, és nem igényel különösebb képzett kezelőket. Az osztályozás gyorsasága természetesen a kezelő begyakorlottságától függ. Csupán az érdekesség kedvéért említjük meg, hogy egy óra alatt a gyakorlott kezelő 60—100 ezer nyilvántartási lapot tud osztályozni, függetlenül attól, hogy hány osztályozási szempont szerepel a lapokon. A nyílvántartó lapokat ugyanakkor nem feltétlenül egy adott sorrend szerint kell osztályozni, és a már kiválasztott lapokat sem kell eredeti helyükre visszarakni. Az osztályozó tűk segítségével ugyanis több szempont alapján egyszerre is kiválaszthatók a szükséges lapok úgy, hogy a tűket egyidőben több osztályozó nyílásba helyezik be. A készlethez 20 osztályozó tű és egy kézi lyukasztó tartozik. A gyors osztályozáshoz megfelelő kulcsot kell választani. E célból állítják össze az osztályozási szempontok teljes táblázatát.

A leggyakrabban választott szempontok beállítására a nyilvántartó lapok szélesebb szegélyeit használják fel, ahol 51 nyílás áll rendelkezésre. Ha viszont a választott szempontok száma meghaladja a lapokon levő nyílások számát, úgy megfelelő kulcskombinációt kell választani. Ebben az esetben egyszerre két, esetleg több nyílás is választható. A legegyszerűbb az egyenes kulcs, amikor minden egyes osztályozási szempontnak csak egy nyílása van. A másodosztály szerinti kombinációs kulcs (egy szempont osztályozásához 2 nyílás szolgál) alkalmazása esetén tehát 8 nyílással 28 szempont fejezhető ki. Összesen 5 ilyen kombinációs kulcs létezik, és kívülük az ún. kódex-kulcsot is alkalmazzák.

Hasonlítsuk össze az egyes kombinációk alkalmazása esetén kapott adatmennyiséget a következő táblázat segítségével:

Felhasznált nyílások száma	Egyenes kulcs	Kombinációs osztályok				Kódex-kulcs
		2	3	4	5	
5	5	10	10	5	1	32
10	10	45	120	210	252	1 024
15	15	105	455	1365	3 003	32 768
20		190	1140	1845	15 504	1 048 576

Ennyit tehát a törzsmunka gépesítéséről, amely egyik útja annak, hogy a törzs rövidebb idő alatt végezze el megnövekedett feladatait.

Összefoglalva a vezetés területén alkalmazott gépesítési eszközök felhasználásának kérdését — különös tekintettel az összfegyvernemi parancsnokok és törzsek munkájára —, az alábbiakat szögezhetjük le.

A korszerű harc és hadművelet jellege objektíve megköveteli a vezetés módszereinek és formáinak felülvizsgálását, mégpedig elsősorban a fokozott gyorsaság és pontosság, valamint a magasabb fokú operativitás biztosítása érdekében. E követelmények rövid idő alatti valóra váltásának egyik módja a gépesítési eszközök maximális és észszerű felhasználása. Az a körülmény, hogy a gépi technika a vezetés különböző, bár részterületein, átveszi a kevésbé kvalifikált fizikai és szellemi munka egyre nagyobb részét, és ugyanakkor sokkal gyorsabban és minőségileg jobban oldja meg, mint az ember, a parancsnoki kar számára lehetővé teszi, hogy minden figyelmét a szervezésre, az elhatározás meghozatalára és más alkotó tevékenységre összpontosítsa.

A VEZETÉS AUTOMATIZÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Már e fejezet bevezető részében említettük, hogy a legújabb haditechnikai eszközök, amelyek a tudomány és technika területén az utóbbi években végbement viharos fejlődés eredményei, már napjainkban is lényeges változásokat idéznek elő a hadügyben. A fejlődés azonban nem

áll meg, és így egyre bonyolultabbá válnak a hadviselés, a hadművelet és harc megvívásának eszközei és módjai. Fokozódnak irányításuk nehézségei és ezzel a vezetés gyorsaságával és minőségével szemben támasztott követelmények is. A gépesítés önmagában még nem képes rövid időn belül teljesen kielégíteni a vezetés igényeit. A fejlődés törvényszerű útja, az irányítás valamennyi területén a gépesítésen keresztül, az automatizáláshoz vezet. Előfeltételeit a vezetés területén már ma meg kell teremteni, ha nem akarjuk, hogy az a közeljövőben a fejlődés fékjévé és a sikertelenség okává váljék.

Ezért az utóbbi időben élénk kutatás folyik olyan eszközök létrehozását illetően, amelyek valóban lényegesen meggyorsítanák és ugyanakkor minőségileg is megjavítanák a vezetési szervek irányító tevékenységét.

Az egyik ilyen szerkezet, az automatizálás legfőbb, legkorszerűbb eszköze az elektronikus számítógép, amelyhez kiemelkedő tudományos és technikai sikerek fűződnek.

Az 1958-ban számító- és szervezési technikával kapcsolatban megtartott első országos konferencián dr. Antonin Svoboda docens, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság állami díjasa, a számító berendezések jelentőségéről beszélt. Többek között ezeket mondotta: „A matematikai gépek (elektronikus számítógépek) a fiatal generáció számára már nem jelenthetnek szenzációt. Meg kell ismerkedniük velük, mint mindennapos, megszokott berendezésekkel, amelyek a megélhetés biztosításának alapvető eszközei. Ha végérvényesen uralkodni akarunk a természeten, akkor ma már nem elegendőek a józan egyszerű észjárás módszerei — hiszen a technikai és gazdasági problémáknak számos független változó mutatója van, és a problémák többsége egymással oly szorosan összefügg, hogy csakis ezeknek az összefüggéseknek a komplex figyelembevételével érhetjük el az optimális gazdaságosságot. Ma már tudjuk, hogy mindez matematikai gépek segítsége nélkül lehetetlen, ezért utat kell törnünk számukra életünk minden egyes területén, fejlődő korunkra oly jellemző más vívmányokhoz hasonlóan. Ilyenek pl. az atomreaktorok, mesterséges égitestek."

Ma már nyilvánvaló, hogy az elektronikus számítógépek felhasználási lehetősége elméletileg szinte korlátlan. A gyakorlati alkalmazásukat csupán az ember alkotóképességének határai korlátozzák. Felhasználásuk nélkül lehetetlen lenne a mesterséges bolygók felbocsátása, az ember kijutása a világűrbe, a ballisztikus rakétákkal való sikeres kísérletezés stb. Hasonlóan megoldhatatlan lenne a rakétaelhárító rakéta kialakítása, amelyet még nemrégen megoldhatatlannak tartottak. (Malinovszkij marsall az SZKP XXII. kongresszusán elhangzott felszólalásában már arról beszélt, hogy sikeresen megoldották a rakéták repülés közbeni megsemmisítésének problémáját.)

A tudományos-technikai számítások, amelyek még nemrégen az elektronikus számítógépek munkájának alapvető tartalmát képezték, és a gépek létrehozásának tulajdonképpeni ösztönzői voltak, ma már a számítógépek nyújtotta lehetőség nem egyedüli területei. A gyakorlat bizonyítja, hogy az önműködő számítógépeket más területen is előnyösen lehet használni.

Egyik igen fontos körülmény az, hogy a matematika magas színvonalának, de különösen új ágazatainak eredményeként sikerült az elektronikus számítógépeket az információk feldolgozására és a különböző folyamatok önműködő irányítására is felhasználni.

Mivel a *vezetési szervek irányító tevékenysége szintén meghatározott, bár sajátos folyamat,* teljes joggal állíthatjuk, hogy az elektronikus számítógépek olyan eszközök, amelyek alapjaiban meggyorsíthatják és minőségileg megjavíthatják a vezetési szervek — a parancsnokok és törzsek — irányító tevékenységét a korszerű harc és hadművelet megszervezésében és vezetésében.

Nem véletlen jelenség tehát, hogy a vezetés automatizálása — pontosabban az elektronikus számítóberendezések alkalmazása a csapatok vezetése területén — valóban napjaink hadművészetének egyik kulcsproblémájává vált. Hosszas kutatómunka eredményeként világviszonylatban is értek el már bizonyos eredményeket e területen, amit — különösen a kapitalista katonai szakirodalomban napvilágot látott — tanulmányok és kísérleti leírások egész sora

bizonyít. Az, hogy a szovjet katonai vezetés nem hozta nyilvánosságra e téren elért eredményeit és ismereteit, nem értelmezhető úgy, hogy a kérdést a Szovjetunióban elhanyagolják. A szovjet tudósoknak és technikusoknak az elektronikus számítógépek alkalmazása területén a szovjet hadseregben elért sikereit nyilvánvalóan bizonyítják Malinovszkij marsallnak az SZKP XXII. kongresszusán elhangzott szavai, amikor is többek között kijelentette: „a gyakorlatok során széleskörűen alkalmazták a csapatok irányításának új eszközeit, éspedig az elektronikus számítógépeket is".

A logikai sorrend betartása végett azonban vizsgáljuk meg először is az önműködő számítógépek alkalmazási területén felmerülő egyes lényeges kérdéseket és problémákat. Rögzítsük le, mik is tulajdonképpen azok az önműködő számítógépek, „mire képesek" és milyen területeken alkalmazhatók. Ezzel egyúttal tisztázunk néhány olyan alapvető fogalmat is, mint pl. a memória, osztályozó, műveleti (aritmetikai) egység, programozás, algoritmus, bemenő információ stb., amelyek az automatizálás területén használatosak, s amelyeket ezért a parancsnokoknak és törzseknek is el kell sajátítaniuk.

Önműködő számítógépek

Az önműködő számítógép az ember egyik legjobb segítőtársa és ezért az automatizálás leghatékonyabb és legkorszerűbb eszköze.

Az önműködő számítógépek családja rendkívül nagy, szerteágazó, és megvan a már elég régi „családfája" is. Ősei ugyan még nem automataként működtek, de már a 17. században megvoltak. Elsők között volt a híres matematikus és feltaláló — Pascal — mechanikus tízes számrendszerű számológépe. Pascal, majd később Leibniz német filozófus és matematikus találmánya lett az az alapvető modell, amely elindította a matematikai gépek gyors fejlődését. Ezek a gépek azonban mechanikus működési elven alapultak, és bár a számítások gyorsabbak voltak, mint gépi berendezés nélkül, mégis még mindig hosszadalma-

saknak bizonyultak. Csupán a 19. század közepén kezdenek a tudósok az elektromos önműködő számítógépek megszerkesztésének gondolatával foglalkozni. A modern számítógépek alapgondolata 1830-ban Charles Babbage angol matematikustól indult ki. Tervezete szerint a megszerkesztett gépnek, amelyet „*analitikus gép*"-nek nevezett, az instrukciók alapján, automatikusan kellett volna működnie, egymás után több számítást kellett volna elvégeznie, az eredményt nyomtatásban közölve. A gépnek a szükséges instrukciókat lyukkártyák formájában kellett megkapnia, amelyeket már azelőtt is alkalmaztak az ún. Jacquard-szövőszékek működtetésénél. Tehát Babbage tervezte az első olyan számológépet, amely a műveletet emberi beavatkozás nélkül végezte volna el. Bár életének nagy részét e tervezet kivitelezésének szentelte, mégsem tudta gépét befejezni, hiszen az akkori mechanikai műhelyek lehetőségei korlátozottak voltak, pénzügyi lehetőségei sem álltak arányban a vállalt feladattal. Természetesen kortársainak meg nem értése is gátolta tervének kivitelezését.

Babbage alapgondolata csupán a 20. században, 1944-ben valósult meg, mégpedig H. H. Aiken professzor (Egyesült Államok) révén. A professzor az IMB cég munkatársaival együtt ez évben fejezte be MARK I. típusú önműködő számítógépét, amely szerkezeti felépítésére nézve igen közel állt Babbage gépéhez. A számítógépnek relés memóriája volt, az utasításokat perforált szalagról, az információkat pedig (bemenő adatokat) lyukkártyákról kapta. Az eredményeket a lyukkártyákon rögzítve vagy pedig elektromos írógéppel szöveges formában közölte. De a relé-rendszerű számítógépek sem tudtak megfelelni a gyorsasági követelményeknek, bár a mechanikus elemeken felépülő gépeknél tízszerte gyorsabban működtek. Így került sor az elektronikus számítógépek megalkotására.

Az első elektronikus számítógép az ENIAC (Electronic Numerical Integrator and Calculator) volt, amelyet a pennsylvaniai egyetemen Mauchly és Ceckert szerkesztettek. Nem érdektelen, hogy az első elektronikus számítógépet katonai célokra szánták, és még ma is működik.

A második világháború után mérföldes léptekkel haladt

előre az önműködő számítógépek fejlesztése a világ valamennyi ipari országában.

A Szovjetunióban 1948-tól több mint 10 különböző típusú elektronikus számítógépet szerkesztettek, közülük a legismertebbek a BESM, SZTRELA, URAL, PAGODA és a SZESZM. A Szovjetunió magas színvonalat ért el az elektronikus számítógépek szerkesztésében és fejlesztésében, ezt bizonyítják nap nap után a szovjet tudósok óriási eredményei a rakétatechnika és a világűr meghódítása terén.

Jelentős eredményeket értek el az önműködő számítógépek terén a Német Demokratikus Köztársaságban, Lengyelországban és Magyarországon, a külföldi sajtó szerint a Kínai Népköztársaságban is fokozott ütemben fejlesztik e berendezéseket. Az élenjáró kapitalista országokban jelenleg az elektronikus számítógépek gyártása az ipar egyik legkiterjedtebb ága. Így például az Egyesült Államokban e berendezések tervezésével és gyártásával majdnem 100 cég foglalkozik. Első helyet foglal el a számítógépek előállításában Anglia, de gyártásuk jelentős a Német Szövetségi Köztársaságban, Franciaországban, Hollandiában, Svédországban és Japánban is.

Világviszonylatban jelenleg több ezer különböző típusú elektronikus számítógép működik.

Tény, hogy a viszonylag rövid fejlődési idő során az elektronikus számítógépek a tökéletesség magas fokát érték el, pedig a konstruktőrök még nem mondták ki az utolsó szót. Joggal várhatók tehát a további nagy meglepetések, mind az önműködő számítógépek szerkesztése, mind pedig alkalmazása szempontjából.

Próbáljuk azonban megvilágítani — feladata szempontjából — mi is tulajdonképpen az önműködő számítógép.

A matematikai feladatok megoldásának elve alapján a számítógépeket három típusra oszthatjuk:

— analóg számítógépek,
— numerikus számítógépek,
— numerikus integrátorok.

Az *analóg számítógépek* algebrai műveleteket oldanak

meg, a változó fizikai értékekkel (elektromos feszültség, tengelyszög beállítás stb.) összefüggésben. Ide tartoznak a haditechnikában alkalmazott analóg számítógépek is.

A *numerikus számítógépek* kettes kódokkal dolgoznak. A feladatokat négy számtani művelettel — összeadással, kivonással, szorzással és osztással — oldják meg. A numerikus számítógép e típusa tulajdonképpen egy elektronikus „kalkulációs gép", amely előre megadott program alapján működik.

A numerikus számítógépek kettes kóddal dolgoznak. amelyeket az impulzusok száma határoz meg, és amelyek mindegyike a feldolgozott értékben bizonyos növekményt képez. Ezeket az impulzusokat a számlálógép elektronikus számlálója összeszámlálja, és kialakítja a szám kódját, amely az adott fizikai érték integrálját fejezi ki. A numerikus integrátorok rendeltetése mindenekelőtt a diferenciálegyenlet rendszerek megoldása. Az irodalomban gyakran nevezik azokat *numerikus diferenciál analizátoroknak.*

Már az elektronikus számítógépek szerkezeti sajátosságaikból adódó eme alapvető tulajdonságok alapján valamint a vezetéssel kapcsolatos feladatok fontosságát tekintve megállapítható, hogy éppen az elektronikus numerikus számítógépek alkalmasak a rendkívül szerteágazó vezetési folyamatok megoldására. Amikor tehát a továbbiakban elektronikus számítógépekről beszélünk, numerikus számítógépeket kell értenünk rajta.

Az elektronikus numerikus számítógép olyan berendezés, amely bemenő egységével felveszi a bemenő adatokat és utasításokat, tárolja azokat a memóriaegységben, műveleteket hajt végre velük aritmetikai egységében, és megadja a szükséges eredményeket a kimenő egység útján, miközben a gép egész tevékenységét külön egység, úgynevezett programvezérlő irányítja. Tulajdonképpen tehát egymással kölcsönösen összekapcsolt egységek rendszeréről van szó, amelyen belül egyik egység (a programvezérlő) irányítja és működteti a többi egységet, az emberi erővel kidolgozott utasítások (program) szerint.

Az elektronikus számítógépben tehát öt alapvető funkcionális egység van:

— a bemenőegység,
— a memóriaegység,
— a műveleti (aritmetikai és logikai) egység,
— a vezérlőegység és
— a kimenőegység

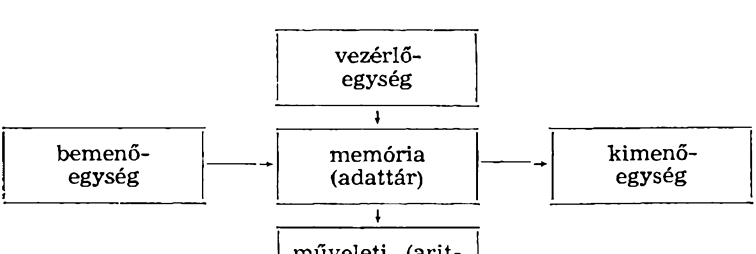

Az elektronikus számítógépek jellemző vonása a számítási folyamat automatikus vezérlése, valamint az a tény, hogy a gép teljesen önműködően dolgozik és ugyanakkor maga ellenőrzi munkáját.

Nézzük meg azonban közelebbről az elektronikus számítógép egyes funkcionális egységeit.

A bemenőegység arra szolgál, hogy a gép megkapja az un. műveleti instrukciókat — programot, valamint azokat az adatokat, amelyeket fel kell dolgoznia.

A legáltalánosabb bemenőegységek a számítógéphez kapcsolt és különbözőképpen kialakított billentyűrendszerek a magnetofonszalagos bemenőegységek, perforált szalagok vagy lyukkártyák számára. Magától a számítógéptől függetlenül alkalmazhatók különböző további kisegítő és kiegészítő berendezések impulzus-jelátalakítók formájában, amelyek az információkat úgy formálják, hogy azokból az elektronikus számítógép átveheti az adott értéket, mégpedig sokkal nagyobb bemenő gyorsasággal. Ezenkívül ismeretesek egyéb különleges berendezések is, például olyanok, amelyek lehetővé teszik az adatok leolva-

sását közvetlenül az írásos okmányokról stb. Ahhoz, hogy jobban el tudjuk képzelni a bemenőegység működési gyorsaságát, vegyük az alábbi példát. A gépírónő kézzel kb. 140 jelet (betűt) ír percenként; írógépen 350 leütést végez percenként. A lyukkártyás gépek ugyancsak 1 perc alatt 8—16 ezer jelet rögzítenek.

Az elektronikus számítógépnél a bemenő sebesség minimuma egyenlő a kézierővel kezelt billentyűs rendszer írási gyorsaságának maximumával. Géptávíró alkalmazása esetén ez 420 jel percenként; a lyukkártyás rendszernél a már említett 8—16 ezer jel, a perforált szalagos berendezés esetében 24—36 ezer jel, a mágneses szalag esetében pedig a bemenő sebesség több mint 1 millió jel percenként.

Minden egyes bemenőegységnek az a rendeltetése, hogy megadja a számítógép számára a szükséges információkat. A gép ezután maga határozza meg, mikor van szüksége adatokra, melyik bemenőegységet választja ki az adatok leolvasása céljából, sőt ki is keresi a szükséges adatokat.

Az elektronikus számítógép egy másik alkotó eleme *a memória,* (adattár), amely az információkat tárolja. Az elektronikus számítógépek egy, esetleg több memóriaegységgel rendelkeznek. A memóriaegységben bármilyen szám- vagy betűjeles adat tárolható tetszés szerinti ideig, pl. egymilliomod másodperctől néhány évig. A számítógépnek bármikor van szüksége valamely probléma megoldásához a memóriaegységben tárolt adatra, visszanyúl érte a memóriába, kiválasztja azt, és végrehajtja vele az előírt műveleteket. A kiindulási adatok a programnak megfelelően a memóriaegységben hosszú ideig tárolhatók, így a gép szükség szerint többször is visszatérhet hozzájuk.

Elhelyezésüktől függően a memóriát *belső memóriaegységre,* amely a gépbe van beépítve (az itt tárolt adatok rendkívül gyorsan rendelkezésre állnak), valamint *külső memóriaegységre* osztjuk, amely nincs közvetlenül az elektronikus számítógépbe építve, és rendeltetése olyan információk tárolása, amelyekkel a gép éppen nem dolgozik.

A leginkább használatos emlékezőberendezések a lyuk-

kártyák, a perforált szalagok, a mágneses szalagok, az akusztikus, a dobmágneses, a higanyos, elektrostatikus, ferrit-adattárak valamint a film. A különböző rendszerű elektronikus számítógépeknél alkalmazott memóriaegységek fajtái és méretei lényegesen befolyásolják nemcsak a rendszer műveleti gyorsaságát, hanem az árát is.

Néhány szót a memóriaberendezések egyes fajtáiról.

A szalag rendszerű memóriák tulajdonképpen a memória befogadóképességét illetően szinte korlátlanok, és az adattárolás leggazdaságosabb eszközei. A rögzített adatok leolvasása rendkívül gyors (250—1000 jel percenként), az adatok sűrűsége rendkívül nagy, az emlékezés állandó (képes az adatokat tárolni a gép munkájának megszakadása esetén is, például az elektromos áramszolgáltatás szünetelése esetén is).

A dobmágneses memória gazdasági szempontból legolcsóbb emlékezőberendezés. Működése megbízható, folyamatos, viszonylag egyszerű a kezelése és kis helyet igényel. Az adatközlés ideje rövid (a dob egy fordulata). Érzékeny azonban a rázásra, hamar elhasználódik, és kapacitása is korlátozott.

Az akusztikus memória adatközlése ugyan rendkívül gyors, de méretei nagyok, kapacitása korlátozott, nem állandó; bonyolult és a hőmérséklettel szemben érzékeny.

Az elektrostatikus memória adatközlése rendkívül gyors, méretei azonban nagyok, karbantartása nehéz, emlékezési ideje korlátozott, az adattárolása nem állandó és hőmérsékletszabályozást igényel.

A ferrit memória működése megbízható, állandó, gyors és folyamatos. Hátránya a korlátozott kapacitás és a magas ár.

A filmmemória állandó, gyors és megbízható, előállítása olcsó, és nagy kapacitású. Ám kevésbé megbízható.

A memóriafajta kiválasztását a gyorsaság, kapacitás és megbízhatóság követelménye befolyásolja. A tudományos számítások megoldására használatos elektronikus számítógépeknél a nagy gyorsaságú adatközlő memóriák, az adminisztratív feladatokat megoldó számítógépeknél viszont éppen ellenkezőleg, a nagykapacitású memóriák szüksége-

sek. Az elektronikus számítógépeknek, tulajdonságaikra nézve, a különböző műveletek vezérléséhez meg kell felelniük azoknak a feltételeknek, amelyeket elsősorban maga a művelet, de ezenkívül dinamikájuk és a feldolgozandó információk száma határoz meg.

Az elektronikus számítógép következő funkcionális egysége az un. műveleti egység, amely a vezérlőegység *parancsára* elvégzi a megadott adatokkal a programozott műveleteket, és az eredményeket a memóriában tárolja. A műveleti egység az aritmetikai funkciókon kívül un. *logikai* képességekkel is rendelkezhet. Az elektronikus számítógép „logikai képességeiről" gyakran beszélünk. E fogalmon a gép olyan képességét értjük, melynek birtokában meghatározza, hogy például némelyik szám nulla, hogy az egyik szám nagyobb, mint a másik, vagy pedig, hogy az érték pozitív-e vagy negatív. Ilyen egyszerű logikai összehasonlítások elvégzésének képessége és ezek alapján a megfelelő program-utasítások kiválasztása az egyes esetekhez — az elektronikus számítógép legfontosabb jellemző tulajdonságainak egyike.

A vezérlőegység kiválasztja a szükséges utasításokat és adatokat a memóriából, továbbítja őket a műveleti egységhez és vezérli visszajuttatásukat a memóriába. Vezérli továbbá a bemenőegység és a kimenőegység működését. Egyes számítógépeknél a vezérlőegység ezenkívül ellenőrzi is a műveleti egységben kapott eredmények helyességét.

Az elektronikus számítógépek utolsó funkcionális egysége a *kimenőegység*. Ez a berendezés a gép által kidolgozott eredményeket az emberi értelemhez szükséges formában alakítja ki.

Számos elektronikus számítógépnél kimenőegységként elektromos írógépet alkalmaznak, amelynek működési sebessége 10—20 jel másodpercenként. A számítógép működési gyorsaságához viszonyítva természetesen ez az írási ütem lassú. Ezért egyes számítógépeknél a kimenő adatok rögzítését mágneses vagy perforált szalaggal oldották meg, amelyeket csak ezután helyeznek be a táblázó (nyomtató) egységbe. A szabvány lyukkártyás gépek nyomtató gépei-

nek működési gyorsasága 100—150 sor percenként. Az elektronikus rendszerek gyors nyomtatógépei pedig percenként 400—500 sort írnak.

A mechanikus és elektronikus nyomtatógépek segítségével nyomtatott jeleken kívül alkalmazhatók különleges elektronikus katódsugárcsövek és fényképező-berendezések is.

Már többször említettük, hogy az elektronikus számítógép program szerint dolgozik. Nézzük meg tehát, mi is tulajdonképpen a program, és hogyan használja fel azt a számítógép. A program utasítások rendszere, amelyet az ember dolgoz ki, és általában a számítógép memóriaegységében helyezkedik el; vezérli a gép mechanizmusát, segítségével „tudja" a gép, melyik adatot kell a bemenő információk közül átvennie, azt hova kell elhelyeznie, milyen műveletet kell vele elvégeznie, és az eredményt hova kell eljuttatnia. Ebből következik, hogy az elektronikus számítógép ezzel a módszerrel emberi beavatkozás nélkül számos utasítást dolgoz fel, mégpedig másodpercenkénti néhány száz, ezer sőt tízezer művelet elvégzésével. A gép minőségétől függetlenül tehát teljesítménye olyan lesz, mint amilyen a kapott utasítás. Milyen programozást igényel egy konkrét probléma, az a probléma tartalmától, a programozó tapasztaltságától és képességétől és az elektronikus berendezéstől függ.

A program előkészítését általában programozásnak nevezzük. A programozás vagyis a komplett program kidolgozásával kapcsolatos munkafolyamat rendkívül bonyolult; a probléma mélyreható elemzéséből, annak általános és matematikai definíciójából, a blokk-séma kidolgozásából és végül a tulajdonképpeni program elkészítéséből áll. A közös nevező bármely programozási feladat definiálásához — az utasítások száma. Mértékegységként tehát

$$\frac{\text{a programozáshoz szükséges munkaórák száma}}{\text{a gépi utasítások szükséges mennyisége}}$$

szolgál. A külföldi folyóiratok — bár rendkívül hozzávetőleges — adatai azt mutatják, hogy a fenti arány a kö-

zepes és nagy számítógépeknél $^1/_2$ és 2 között van. Ez annyit jelent, hogyha a programban 5000 utasítás van, előkészítéséhez 2500—10 000 munkaórára van szükség. Mindebből az következik, hogy azon utasítások kidolgozása, amelyekre a számítógépnek szüksége van a néhány másodpercig tartó számítási műveletekhez, heteket, sőt hónapokat vesz igénybe. Ezt a gyakorlati részt gyakran elhanyagolják, amikor az elektronikus számítógépek alkalmazásáról és a szükséges feladatok előkészítéséről esik szó.

A programozásról beszélve említsük meg azokat is, akik a programokat az elektronikus számítógépek számára előkészítik, vagyis az ún. programozókat. A szakszerű programozás a szó szoros értelmében művészet, és elsajátításához szakképzésre van szükség. Ugyanakkor nem szükséges, hogy a jó programozó egyúttal elektronikus számítógép-szerkesztő mérnök legyen. Megfelelő analitikai képességekkel, általános műveltséggel kell azonban rendelkeznie, és tudnia kell logikusan gondolkozni. Ennek előfeltétele, amelyet általában nem hangsúlyoznak eléggé, bár igen fontos, hogy minden egyes programozó általános vonatkozásban ura legyen a matematikának, beleértve annak egyes új speciális ágait is. A programozónak türelmesnek és kitartónak kell lennie a munkájában, tudnia kell, hogyan fejezze ki gondolatait szóban és írásban, látnia kell az egész logikai rendszert és nemcsak egyes részleteit, és érzékének kell lennie a kollektív munkához. A vezető programozónak mindezeken kívül ismernie kell az elektronikus számítógépek konstrukciós elveit, kódolási elvét, a programozás-technika korszerű módszereit. Igen fejlett képességekkel rendelkezzék az absztrakt és logikai gondolkodás terén. A programozókkal szemben támasztott ilyen követelményektől függ kiválasztásuk és képzésük is.

Az elektronikus számítógépek egyik igen fontos tulajdonsága, hogy minden egyes új problémát új program kidolgozásával meg lehet oldani. Nincs szükség tehát arra, hogy a gép egységeit cseréljük vagy átállítsuk, elegendő a program kicserélése. Az egy alkalommal elkészített program annyi ideig szolgál, amíg meg nem változnak a kö-

rülmények és a követelmények, amelyek alapján a programot összeállították.

A szemléletesség kedvéért hasonlítsuk össze az asztali számológép és az elektronikus számítógép munkáját. Az asztali számológép például négy alapművelet — összeadás, kivonás, szorzás, osztás — elvégzésére képes. A gépet használó dolgozó minden egyes műveletet külön állít be, és személyesen irányítja a művelet minden egyes lépését. Ez annyit jelent, hogy a billentyűk segítségével minden egyes számot külön táplál be a gépbe, és a műveleti billentyűkkel utasítja a gépet, hogy melyik munkafolyamatot végezze el.

A gép minden esetben csak egy műveletet hajt végre, majd további számokra és a kezelő újabb utasításaira vár. Ha hosszabb, bonyolultabb számításokról van szó, a kezelő papírt vesz elő, amelyre feljegyzi a számítási utasításokat, a műveleteknek megfelelő oszlopokba és egyenletekbe rendezve. A papírra ezt követően feljegyzi a gép által kiszámított eredményeket.

Az elektronikus számítógép konstrukciójában, képletesen szólva, egységes egésszé ötvöződik a számológép (műveleti egység), a papírlap, amelyre a számítási utasítások vannak feljegyezve, majd a közbeeső és végleges eredmények (memória), és a számítógépet kiszolgáló személy (vezérlőegység).

Leszögezhetjük tehát, hogy a korszerű elektronikus számítógépek az alábbi jellemvonásokkal rendelkeznek: automatikusan végzik el az egyes műveleteket, számtanilag rendezik őket, átalakítják a számítási folyamatot, automatikusan ellenőrzik a feldolgozott adatok helyességét, rövid továbbítási idővel és igen nagy műveleti gyorsasággal rendelkező memóriájuk van.

E jellemző vonásokra való tekintettel az elektronikus számítógépeket gyakran, különösen a sajtóban *óriásagynak*, vagy *gondolkodó gépnek* stb. nevezik. E jelzők vagy kifejezések azonban nem jellemzik helyesen az elektronikus számítógépeket. Ma már nem csupán olyan nagyméretű számítógépeket gyártanak, amelyek berendezései több nagy kiterjedésű helyiséget vesznek igénybe, hanem kisméré-

tű számítógépek is készülnek, például irodai íróasztal, sőt ennél kisebb méretben. Azonkívül nem lehet az elektronikus számítógép agy, mivel nem tud gondolkodni. A gép csakis azt végzi el, amire az embertől utasítást kap. Ezért az elektronikus számítógépet gyakran hasonlítják olyan „eszközhöz", amely gyors és megbízható, de amellyel csak kevésbé „intelligens" munkások dolgoznak. *Az elektronikus számítógépek funkcióinak és lehetőségeinek mélyebb megismerése, feltétlenül meggyőz bennünket arról, hogy még a legtökéletesebb elektronikus számítógép is csupán* egy *hallatlanul fejlett számolóképességgel megáldott „gép"*, amely viszont *megszabadíthatja az embert a fárasztó szellemi és testi munkától.*

Az emberi agy és az elektronikus számítógép közti alapvető különbség abban van, hogy még a legtökéletesebb gép is az emberi agy terméke, az emberi társadalom vívmánya, de sem az agy, sem pedig a társadalom nem lehet a matematikai gép terméke. Az elektronikus számítógépek nem képesek kezdeményező és alkotó gondolkodásra. A számítógép mindig csak gép marad. Soha sem fog programozatlan kérdést megoldani, mivel nincsen fantáziája. Ha azonban felfedi, hogy a műveletek eredményei hibásak, kijavítja azokat. Az elektronikus számítógépek nem gondolkodnak helyettünk, de azzal, hogy gyorsan teljesítik utasításainkat, időt takarítanak meg számunkra a gondolkodáshoz. Az ember tehát sokkal több időt szentelhet az alkotó, irányító és vezető tevékenységnek és a szokásos munkával kapcsolatos gondokat megoszthatja az elektronikus számítógéppel.

Az elektronikus számítógépek gyorsabban, pontosabban és megbízhatóbban oldják meg a problémákat mint az emberek; olyan problémák megoldására is képesek, amelyekre egy emberöltő is kevés. Minél nehezebb a probléma, annál használhatóbbak e gépek. Például az űrhajók és a mesterséges holdak pályáinak kiszámítása csakis gyors működésű számítógépekkel lehetséges. A földön végzett mérések adatai alapján e gépek 1,5—2 óra alatt kiszámítják egy olyan útszakasz adatait, melynek megtételéhez a kozmikus rakétának több tíz órára van szüksége. E gépek

hatékonyságának további példája többek között a rakétatervezéssel kapcsolatos számítási feladatok megoldása. E feladat tíz változatának megoldásán, billentyűs rendszerű számológépeken tíz matematikus hét hónapig dolgozna; elektronikus számítógéppel e feladat 100 változata sokkal kevesebb szakemberrel megoldható egy hét alatt.

Napjainkban az elektronikus számítógépeket tudományos-technikai számvetések, adminisztratív munkálatok automatizálására, valamint egyes gyártási és egyéb folyamatok reális időn belüli közvetlen irányítására használják. (Megjegyzés: A reális időn belül működő elektronikus számítógépek feladata általában a külső körülmények változásainak regisztrálása, az irányított folyamatok lefolyásának rögzítése, s az ezzel kapcsolatos adatok tárolása a memóriában, valamint a logikai megoldás kialakítása. Alkalmazásra kerülnek pl. villanytelepek, kohók és egyéb más gyártási folyamatok önirányítására.)

A felsorolt indokok alapján az elektronikus számítógépek utat törnek a hadügy területén is, s erről nap nap után meggyőződhetünk. Pontosan szólva éppen a hadügy volt — az irányító folyamatokon belüli bonyolult kapcsolataival —, amelynek követelményei fölöttébb meggyorsították az önműködő számítógépek fejlődését. A számítógépek alkalmazása a hadügy területén rendkívül sokrétű és messzi távlatokba tekintő. Már ma is elmondható, hogy az elektronikus számítógépek a katonai cselekmények irányításánál előnyösen alkalmazhatók technikai számvetések elkészítésére, adminisztratív és nyilvántartási munkákra és a legkülönbözőbb berendezések reális időn belül történő vezérlésére. A sajátos katonai feladatok megoldására képes önműködő számítógépek konkrét felhasználása és a konstrukciójukkal szembeni harcászattechnikai követelmények kutatása az egész világon számos tudós-kollektíva katonai tudományos munkájának tárgya.

Néhány adat az elektronikus számítógépek alkalmazásáról a kapitalista hadseregekben

Mielőtt hozzáfognánk azoknak a lehetőségeknek a megvizsgálásához, hogy hogyan lehet a csapatok vezetésében az elektronikus számítógépeket felhasználni, vessünk egy pillantást a kapitalista katonai szakemberek egyes nézeteire és a vezetés automatizálásának eddig nyilvánosságra jutott eredményeire.

Már említettük, hogy az önműködő elektronikus számítógépeknek a katonai tevékenység számtalan területén való alkalmazása gondolatát jórészt megvalósították már a második világháború utolsó időszakában is. Erre mindenekelőtt a különféle fegyverrendszerek irányítása terén került sor, ahol széleskörűen felhasználták az analóg számítógépeket. Ezek a számítógépek képezték az automatikus fegyverek, légvédelmi ágyúk, a pilótanélküli eszközök, rávezetőberendezések, a repülőgép és hadihajók fedélzeti fegyverei automatikus tűzvezérlő-berendezéseinek alapját. Majd a későbbiek folyamán a numerikus önműködő számítógépek fejlődése és a logikai műveletek elvégzésével kapcsolatos lehetőségek nyújtottak alapot a csapatok irányítását szolgáló komplex rendszerek kutatásához.

Az első rendszer, amelyet a legkülönbözőbb amerikai cégek tudományos intézeteinek kutató laboratóriumaiban kísérleteztek ki, az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi légvédelmének irányítórendszere volt. Hét-nyolc év alatt fejlesztették ki az ún. SAGE félautomatikus irányítórendszert, amely a legkülönfélébb elektronikus technikai berendezések komplexuma, és amelynek lelkét az IBM amerikai cég által gyártott rendkívül nagy teljesítményű és nagy méretű elektronikus számítógépek képezik. Az amerikai szakemberek maguk is beismerik, hogy e rendszer megoldása mindezideig nem teljesen megnyugtató, és ezért vele kapcsolatosan további kutatómunkát folytatnak.

Ezzel párhuzamosan azonban más automatizált irányító rendszereket is létrehoztak, többek között a hadászati légierők irányítórendszerét, a fegyveres erők anyagi biztosí-

tásának gépi rendszerét, a katonai közigazgatási (kiegészítési és személyi nyilvántartási) gépi rendszert stb.

Az egyik legjelentősebb automatizált rendszer, amelyen az amerikai katonai vezetés már 1953-tól dolgozik, a szárazföldi csapatok automatizált vezetési rendszere. Az évek során e rendszernek több neve is volt (pl. „ADPS", „BSS"). Az utóbbi időben e rendszert „*FIELDDATA*" néven ismerjük.

Ez az automatizált rendszer jelenlegi elgondolásában felöleli a csapatok vezetését a harccsoporttól egészen a hadszintér-parancsnokságig bezárólag. E rendszer komplexumába az alábbi alrendszerek tartoznak: a felderítő, a légierő és a földi csapatok együttműködését biztosító rendszer, a saját csapatokról szóló adatok gyűjtőrendszere, a tábori tüzérség és rakéták irányítórendszere, a légvédelmi rendszer (ún. „Missile Monitor"), az anyagi ellátó rendszer (ún. „MASS"), valamint a meteorológiai szolgálat rendszere.

A szárazföldi csapatok vezetésének automatizálása a gyalogos századnál kezdődik, ahol kiegészítő berendezésként adóberendezést rendszeresítettek a híradó eszközökhöz.

Az adóberendezés egy hordozható, a közlemény szövegének megválasztását lehetővé tevő billentyűs rendszerű gépből, valamint hordozható rejtjelző berendezésből áll. Az utóbbi több forgókapcsolóval van ellátva, amelyeket a meghatározott kulcsnak megfelelően minden egyes forgalmazásnál más és más állásba lehet helyezni.

A gyalogos századnál ezenkívül televíziós berendezések, különböző rádióállomások és video-távbeszélő eszközök is rendszeresítve vannak.

A harccsoport, a hadosztály, a hadseregközvetlen hadtest, a tábori hadsereg, a hadseregcsoport a harcászati légihadsereg törzseinél, valamint a hadszintér-parancsnokságnál vezetési központokat létesítenek.

A vezetési központok az alábbiakkal rendelkeznek:

— *a harccsoport törzse:* hordozható önműködő számítógéppel, automatikus rádiótelefon-központtal, video-távbeszélő berendezésekkel, televíziós berendezésekkel, rádió és

rádiólokációs berendezésekkel, a pilótanélküli eszközök által készített légifényképeket feldolgozó eszközökkel;

— *a gyaloghadosztály és a hadseregközvetlen hadtest törzse:* adatfeldolgozó központtal (hordozható önműködő számítógéppel); elektronikus kapcsoló berendezéssel, televíziós berendezéssel, rádió- és rádiólokációs (földi) berendezésekkel, rádiólokációs berendezésekkel a harcászati légi felderítést folytató repülőgépekről tájékoztatások vételére, video-híradó berendezésekkel, légi fénykép feldolgozó berendezésekkel. A hadseregközvetlen hadtest irányítóközpontjához — amennyiben a hadtest önállóan működik — légvédelmi irányítóközpont, rádióellentevékenységi és rádiótechnikai felderítő, valamint az anyagi szolgálat adatfeldolgozó központja kapcsolható;

— *a hadsereg törzse:* két hordozható önműködő számítógépből álló (tájékoztatásra és a csapatok vezetésére szolgáló adatfeldolgozó központtal); elektronikus kapcsolóberendezéssel; rádiófelderítési adatfeldolgozó és rádióellentevékenység tervszerű folytatására szolgáló hordozható elektronikus számítógéppel; tervező-irányító központtal; hadsereg légvédelmi irányító központtal (hordozható önműködő számítógéppel) valamennyi légvédelmi harceszköz működésének koordinálására; az anyagi ellátó szolgálat adatait feldolgozó központtal (különleges hordozható önműködő számítógéppel); a légi támogatást irányító központ önműködő számítógépével; televíziós, rádiólokációs és rádióberendezésekkel valamint szükség esetén videohíradó berendezéssel is.

A hadseregcsoport törzsénél működő irányítóközpont felépítése lényegesen nem különbözik a hadsereg vezetési központjától.

A földi csapatok automatizált vezetési rendszere a következőképpen működik: A saját csapatokkal és az ellenséggel kapcsolatos adatok kézi beadásának első forrása harcászati szinten a századparancsnok. A századparancsnok adóberendezésével továbbítja azokat az adatokat a harccsoport elektronikus számítógépéhez, amelyeket a század és a támogató alegységek eszközeivel szerzett meg. A harccsoport törzsénél a századoktól és egyéb forrásokból (a

harccsoport eszközeitől, a megerősítő eszközöktől, a szomszédoktól és másoktól) kapott információkat összegyűjtik és számítógéppel feldolgozzák, majd adó-vevő berendezésekkel a hadosztálytörzshöz továbbítják.

A harccsoport önműködő számítógépe összegyűjti, feldolgozza és elemzi az alárendelt alegységek helyzetéről és állapotáról, az ellenségről szóló adatokat, megállapítja a harccsoport lehetőségeit a harc megvívásában, menet végrehajtásában stb.

A hadosztálytörzsnél a különböző infomációk az elektronikus számítógépbe kerülnek (a harccsoportoktól, a megerősítő egységektől, a hadosztály eszközeitől, a szomszédoktól és más forrásokból) azokat a gép feldolgozza, elemzi, majd a hadosztályparancsnok és a törzs tisztjei képernyőn jelentés, vázlat stb formájában kapják meg.

Az adatok vétele, feldolgozása és indikálása a különleges katódelektroncső ernyőjén mindössze 3 másodpercet vesz igénybe. A csapatok helyzete megjelenik a képernyőn, olyan térkép hátterén, amelyet a képernyőre optikai módszerrel vetítenek.

A „BASIC PAC" (LOGICPAC) elektronikus számítógép a hadosztály eszköze, és lehetővé teszi a saját csapatokkal, valamint az ellenséggel kapcsolatos adatok összegyűjtését, általánosítását és elemzését; az elhatározás előkészítésével kapcsolatos feladatok megoldását (a harcra vonatkozó különböző tervek és elgondolások értékelését és valószínű eredményeinek összehasonlítását a saját és ellenséges csapatok viszonylatában); jelentések összeállítását, létszámkimutatások elkészítését; a csapatok anyagi igényeinek összegyűjtését stb.

Hasonló feladatokat oldanak meg a hadseregközvetlen hadtest, a tábori hadsereg és a hadseregcsoport törzs önműködő számítógépei.

Az elektronikus számítógépek, a földi csapatok automatizált vezetési rendszerén belül biztosítani hivatottak a kölcsönös tájékoztatást, mivel egymással kölcsönösen összeköttetésben állnak.

Az amerikai hadsereg vezetése jelenleg a „FIELDDATA" rendszer fejlesztésének új időszakába lépett és ennek során a terv szerint el akarják látni a csapatokat szakosított tábori típusú elektronikus számítógépekkel. 1962-re tervezték e rendszer egyes elemeinek üzembe helyezését, az egész rendszert pedig 1965-re akarják létrehozni. A kutatómunkával egyidőben már 1956-ban kipróbálták az egyes alrendszereket és az egész automatizált rendszert a csapatoknál. Ugyancsak 1956 szeptemberében folyt le a felderítő alrendszer kipróbálása is. A rendszerbe fényképező, infratechnikai, rádiólokációs és televízió-berendezéseket, hangmérő műszereket, valamint pilótanélküli és pilóta által vezetett felderítő repülőgépeket kapcsoltak be.

A légierő és a földi csapatok együttműködését koordináló alrendszerben a fő figyelmet a légierő optimális kihasználására fordítják a földi csapatok érdekében folytatott harctevékenységben, a nap és az év bármely szakában.

Az alrendszer egész sor irányítópontból, a repülőgépeknek levegőben történő irányítását elősegítő mozgó központokból áll, amelyek fel vannak szerelve korszerű technikai eszközökkel és önműködő elektronikus számítógépekkel, továbbá a légi támogatást irányító központtal, valamint a repülőgépeket a repülőtérre automatikusan kivezető és azok fel és leszállását irányító berendezéssel.

1956-ban kezdték meg az amerikaiak a saját csapatokkal kapcsolatos adatok gyűjtési rendszerének automatizálását. Amerika különböző államaiban elhelyezett 5 magasabbegységet választottak ki. Figyelembe vették e magasabbegységek által vett és továbbított információk terjedelmét is. Mindegyik magasabbegységnél számítógépekkel felszerelt központokat hoztak létre. Figyelembe vették azt is, hogy a jövőben, szükség esetén utólag más katonai egységeket is be lehessen kapcsolni a rendszerbe.

Az adatközlést az IBM cég által készített adó-vevő berendezés lyukkártyáiról valósították meg. Mindazokat a jelentéseket, amelyek az említett alrendszer egyes központjaiból a hadsereghez érkeztek be, elektronikus számítógépek dolgozták fel.

Az adatok automatizált gyűjtésével kapcsolatos első kísérletek azt mutatták, hogy a helyőrségekből, az elhelyezési körletekből, a katonai intézetekből az adatok lassan jutnak el a címzetthez. Megállapították, hogy tökéletesíteni kell a meglevő híradó eszközöket és újakat kell rendszeresíteni.

Az így szerzett tapasztalatokat teljes mértékben felhasználták hadműveleti-harcászati szinten a saját csapatokra vonatkozó adatokat gyűjtő alrendszerek kidolgozásánál.

A tábori tüzérség és a rakéták irányító alrendszerének kidolgozását 1959-ben fejezték be. Ide tartozik az ún. 1A alrendszer, amelynek rendeltetése a tüzércsoportok tüzének irányítása. A tüzércsoport önműködő elektronikus számítógéppel rendelkezik. A földi célokkal kapcsolatos adatok a „LOGIPAC" elektronikus számítógépbe érkeznek be a gyaloghadosztályok, hadseregközvetlen hadtestek vagy a tábori hadseregek számítógépeiből.

A „KOMPAX" elektronikus számítógép, amely a célokkal, időjárási viszonyokkal kapcsolatos adatokat használja fel, és amely memóriájában a saját ütegek lövegeinek harcászat-technikai jellemzőit, valamint az azok koordinátáival kapcsolatos adatokat tárolja, alkalmas arra, hogy az osztály minden egyes ütegének tűzvezetéséhez adatokat készítsen elő, és közvetlenül a lövegekhez továbbítsa.

Megszerkesztették továbbá a „MISSILE MASTER", majd később a „MISSILE MONITOR" beépített légvédelmi rendszer kísérleti típusait. A kísérletek két évig folytak. E rendszerhez az elektronikus számítógépen kívül három rádiólokációs állomás tartozik; az egyik hatósugara 320 km, a másik két lokátor pedig magasságmérést folytat.

Ez a rendszer a légvédelmi tüzér- és irányított lövedékes egységek állományába tartozó több üteget tud kiszolgálni.

A „MISSILE MONITOR" alrendszer elemei néhány tehergépkocsin és utánfutón helyezkednek el.

Az amerikai hadvezetés fokozott figyelmet fordít a *rádiótechnikai felderítő alközpont és rádióellentevékenység alközpontjának* fejlesztésére, mivel azzal számol, hogy a

jövő háborújában nem lehet a győzelmet kivívni aktív rádióellentevékenység és rádiótechnikai felderítés nélkül.

Az alrendszerhez tartoznak a rádióközleményeket lehallgató őrsök, valamint a bemérő állomások. A felvett közleményeket a hadseregnél vagy a hadseregcsoportnál levő elektronikus számítógépek segítségével dolgozzák fel.

Természetesen, az amerikai hadsereg meteorológiai szolgálatának igényei alapján folyik a meteorológiai alrendszer fejlesztése is. Az összegyűjtött meteorológiai adatok feldolgozását hadsereg szinten a tábori hadseregtörzs rendelkezésére álló elektronikus számítógép segítségével kívánják megoldani.

A „FIELDDATA" rendszer tökéletesítésén kívül tervbe vették, hogy 1970-ig létrehozzák az „ARMY-DATA" automatizált vezetési rendszert. Úgy számítják, hogy e rendszer alapvető eleme a „MOBIDIG" elektronikus számítógép tökéletesített változata lesz.

Az utóbbi időben az amerikaiak a csapatok olyan vezetési rendszerén dolgoznak, amely négy alrendszerből áll:

— az *operatív* alrendszerből, melynek rendeltetése a harcoló egységek és alegységek vezetésének biztosítása;

— a *felderítő* alrendszerből, amely lehetővé teszi a felderítési adatok rögzítését, elemzését, feldolgozását és kiadását;

— az *adminisztratív és nyilvántartó* alrendszerből, amely elsősorban a személyi állomány nyilvántartását végzi;

— az *ellátó* alrendszerből, amely az anyagellátás, szállítás, egészségügyi biztosítás stb. területén szükséges adatok feldolgozását végzi.

Minden egyes alrendszernek több elektronikus számítógépből kell állnia, amelyet szervezetszerűleg alegységekbe vonnak össze és azokat megfelelő személyi állománnyal töltik fel.

A fejlesztés utolsó időszakában az amerikaiak arra törekednek, hogy mindezeket az alrendszereket bekapcsolják a csapatok vezetésének egységes harcászati automatizált rendszerébe.

Ennyiben foglalhatnánk röviden össze a legfejlettebb

kapitalista ország — az Amerikai Egyesült Államok — hadseregében a csapatok vezetésének automatizálása területén uralkodó nézeteket, és az eddig tett intézkedéseket.

Bár az amerikai hadseregben számos ezzel kapcsolatos kérdést mindezideig nem oldottak meg, az elért eredményeket még sem szabad lebecsülni.

Vitathatatlan tény, hogy az ember és a technika viszonyában, valamint a technika alkalmazási céljainak értelmezésében szükségszerűen bekövetkeznek az alapvető ideológiai ellentétek, amelyek törvényszerűen kihatnak az automatizálás problematikájának megoldására is. Nem szabad tehát a kapitalista világ által elért eredményeket elszigetelten vizsgálnunk és csupán technikai szempontból értékelnünk, hanem látnunk kell azok ideológiai alapjait is.

A vezetés komplex automatizálásának lehetőségei

A vezetés automatizálásának problémájával szorosan összefügg egy igen lényeges kérdés, amelyet józanul és teljesen reálisan kell megvizsgálnunk. Gyakran találkozunk olyan nézetekkel, amelyek a vezetés teljes vagy komplex automatizálásának lehetőségét hangoztatják.

Montgomery marsall a kaliforniai egyetemen kijelentette, hogy „... a második időszakot emberek nélkül gépekkel kétségtelenül megnyerjük". Ha Montgomery úr arra gondolt, hogy a fegyveres harc az emberek részvétele nélkül is megvívható, nem érthetünk vele egyet. *A csapatok vezetésének és a harctevékenység irányításának „teljes automatizálása" mindig csupán relatív fogalom marad.*

Mivel azonban a mi katonai irodalmunk hasábjain is megjelennek hasonló, és joggal állíthatjuk nem egészen átgondolt nézetek a csapatok vezetésének teljes automatizálásáról és arról, hogy majd az automaták hozzák meg az elhatározást a parancsnokok helyett, irányítják a csapatokat, vezetik a népet — feltétlenül hasznos lesz, ha ezt a kérdést egy kissé részletesebben megvizsgáljuk.

A „csapatok vezetésének komplex gépesítése és automatizálása" gondolatát hangoztatóknak nincs és nem is lehet igazuk, még akkor sem, ha relatív értelemben véve a „ve-

zetés teljes gépesítése és automatizálása" olyan végső cél, amelyet szeretnénk elérni. Ez azonban sohasem lehet abszolút.

Az embert — a parancsnokot és természetesen a törzset, mégha szervezése másként is fog felépülni — sohasem tudjuk a csapatok vezetésének folyamából kikapcsolni Hiszen a harcot nem csupán a technika — a harceszközök — vívják meg, hanem elsősorban az emberek — a katonák. Az embereket pedig mindig az ember és sohasem a gép fogja irányítani.

A vezetés „komplex" vagy „teljes" automatizálása elméletének hangoztatói túl nagy fába vágják a fejszéjüket. A vezetés automatizálásának problémáját igen általánosan, nagyvonalakban vizsgálják, és a vezetés egész rendszere terén gyakran felcserélik a csapatok „vezetésének" fogalmát a fegyverek vagy fegyverrendszerek „irányításának" fogalmával, és ezért oly általánosak és felületesek a következtetéseik.

A vezetés automatizálásával kapcsolatos problémák ilyen megközelítése, törvényszerűen azon alapszik, hogy a csapatok vezetésének, harctevékenységük irányításának és így e tevékenységek automatizálásának fogalma igen széles körű, kiterjedt és bizonyos mértékben általános.

Az automatizálási technika vezetés területén történő maximális kihasználása problémájának kutatását azzal kezdhetjük, hogy elemezzük a vezetés egyes területeit, a vezetési szervek és a csapatok tevékenységének egyes részterületeit, amelyek összességükben alkotják a csapatok vezetését vagy a csapatok tevékenységének irányítását. A végső cél természetesen az egész vezetési folyamat maximális automatizálása.

A vezetés (irányítás) komplexumát tehát fel kell osztani, konkretizálni kell, és a kutatást a legalapvetőbb, legelemibb részektől kell kezdeni. Ezen belül is a kezdet kezdetén a vezetésnek azokat az elemeit és területeit kell értékelni, amelyek a csapatok irányításával kapcsolatos jelenlegi követelmények szempontjából a legfontosabbak és az automatizált technika rendszeresítése szempontjából a legszükségesebbek.

Végezzük el a csapatok irányításának alapvető felosztását, abból indulva ki, hogy a csapatok harcban és hadműveletben való irányításáról van szó. Azt, hogy mit jelent a csapatok fogalma, már tisztáztuk: embereket és az általuk használt harci technikát.

A harci technika (fegyverzet) egyes fajtáit az ember közvetlenül, más típusait viszont gépek segítségével irányítja, például elektronikus számítógéppel (lásd a légvédelmi rendszereket, amelyek bizonyos szinten már ma is emberi beavatkozás nélkül, gépi vezérléssel működnek). Mindebből láthatjuk, hogy a csapatok irányításának egyik alapvető területe *a fegyverrendszerek* (egyes fegyverek) irányítása.

A csapatok tevékenysége irányításának másik alapvető területe az emberek irányítása, akik a reájuk bízott fegyvereket vagy egyéb harci technikai eszközöket közvetlenül kezelik; itt tehát lényegében az ember irányításáról van szó.

Mindkét említett alapvető terület a vezetés (a csapatok irányításának) tartalmát alkotja és megvalósításuk érdekében felhasználhatók az automatizálás eszközei — az elektronikus számítógépek.

Bár a vezetés bizonyos szintjein e két alapvető terület összefügg és éles határvonallal egymástól nem választható el, automatizálásuk kérdéseit mégis külön-külön, egymástól függetlenül kell megoldani.

Mivel a fegyverek és fegyverrendszerek irányítása a technikai számvetések elvén alapul, amelyek az elektronikus számítógépek számára alkalmasabbak a feldolgozás és programozás szempontjából, a fegyverek irányításának automatizálásával kapcsolatos kérdések is viszonylag könnyebben megoldhatók, mint a csapatok, vagyis a harci technikát kezelő emberek tevékenységének irányításával kapcsolatos automatizálás kérdései. Ezt a vezetést általában katonai terminológiával összfegyvernemi vezetésnek nevezzük.

A csapatok vezetése a fentiek szerint értelmezett összfegyvernemi szempontból (másszóval — a vezetési szervek tevékenysége a korszerű harc és hadművelet előkészítésé-

ben, megszervezésében, megtervezésében és irányításában), a fegyverrendszerek irányításától eltérő számos különböző működési kategóriával és elemmel rendelkezik, amelyeket igen nehezen vagy csak kis eredménnyel lehet automatizálni. Egyesek egyáltalán nem automatizálhatók. Így például az összfegyvernemi parancsnok (pl. az összfegyvernemi hadseregparancsnok) elhatározásának kidolgozása kétségkívül nagyon bonyolult tevékenység, amely során számos meg nem mérhető tényezőt kell figyelembe venni. Nem mérhetők olyan értelemben, hogy nem lehet általánosítani és matematikailag kifejezni őket. Már pedig *a matematikai kifejezőség egyes folyamatoknál első előfeltétele annak, hogy az elektronikus számítógépek alkalmazásával számolhassunk.* Az emberi tevékenység irányításának folyamata általában, de különösen harcban, ugyanis rendkívül bonyolult jelenség, mellyel kapcsolatban szinte egyetlen sajátos és változatlan alapelvet sem lehet leszögezni, ezért nem lehet teljes mértékben adott logikai sémák vagy törvények keretei közé szorítani. Az irányítási folyamatban jelentkező ilyen nem mérhető vagy rendkívül nehezen mérhető tényezők közé tartozik például a parancsnok lelkiállapota, szakmai és politikai érettsége, a pillanatnyi szellemi és fizikai erőnléte, gyakorlati tapasztalatainak színvonala, a különböző nehézségekre való reagálási képessége, az ellenség ismerete és az ellene való harcban szerzett tapasztalatok; hasonlóképpen az ellenséges tevékenység helyes előrelátásának foka, a saját csapatok erkölcsi állapota stb.

Mindez és számos más tényező is befolyásolja a parancsnoki elhatározás meghozatalát. Bár az is igaz, hogy e tényezők némelyikét a tulajdonképpeni programozásnál valamely együtthatóval kifejezhetnénk. Ez azonban az elektronikus számítógép számára szükséges bemenő adatok kidolgozásánál oly nagy munkát tenne szükségessé, hogy végeredményben a parancsnoki elhatározás néhány változatának kidolgozása feltehetően tovább tartana, mint amennyire a parancsnoknak és a törzsnek szüksége van az elhatározás önműködő technika nélküli kidolgozásához. Az elektronikus számítógép által kidolgozott elhatározások

változatainak minősége ugyanakkor erősen vitatható lenne, mivel szükségszerűen nem tudja figyelembe venni pontosan a nem mérhető tényezőket.

A felsorolt tények a csapatok összfegyvernemi vezetésének mélyreható tartalmi elemzése nélkül is eléggé meggyőzően bizonyítják, hogy a vezetés teljes (komplex) automatizálásával kapcsolatos elképzelések nem reálisak, és túlhaladják a tudomány és technika jelenlegi lehetőségeit. Problematikus továbbá az is, hogy beszélhetünk-e egyáltalán ilyenről a jövőben is. Hiszen nehezen képzelhető el, hogy akár a jövőben is automatizálható legyen például „a csapatok magas fokú erkölcsi-politikai állapotának fenntartása", vagy „a megszakítás nélküli együttműködés biztosítása", pedig ezek a korszerű vezetés legalapvetőbb feladatai közé tartoznak.

E tények azonban rávilágítanak a dolog másik oldalára is, miszerint a vezetés automatizálásának problémájához módszeresen — az egyszerűtől a bonyolult felé haladva — kell hozzáállni. Nem beszélhetünk tehát a vezetés egész rendszerének automatizálásáról, amikor még nem is világos egészen számunkra, vajon az irányítási folyamat az egyes részterületeken — amelyek a vezetéssel kapcsolatos problémák egész komplexumát képezik — automatizálható-e a rendelkezésre álló önműködő technika — az elektronikus számítógépek — segítségével.

A VEZETÉS AUTOMATIZÁLÁSÁNAK ALAPVETŐ FELTÉTELEI

A vezetés automatizálási lehetőségeinek mérvét (az elektronikus számítógépek alkalmazási körét) meghatározó kritérium csakis a probléma mélyreható és sokoldalú elemzése lehet. Az automatizálás bevezetésével kapcsolatban a népgazdaság különböző területein szerzett tapasztalatok bizonyítják, hogy az automatizálási folyamat felelősségteljes és mélyreható elemzése a siker legfontosabb előfeltétele.

Egyetlen folyamatnak, tehát a csapatok vezetése folyamatának elemzését sem lehet ösztönösen, módszeres fokozatosság nélkül megvalósítani.

A reális eredmények elérésének egyik járható útja — a kibernetika alapvető területeinek kutatása. A kibernetika olyan tudomány, amely lényegében a szervezett rendszerek irányítási folyamatainak általános tövényszerűségeit tanulmányozza; ide tartoznak nemcsak a technika és a természet területén meglevő dinamikus rendszerek, hanem az emberi kollektívák, különösen azok, amelyeket adott feladatok teljesítésére hoztak létre.

A kibernetika fő területei, amelyek a hadügy területén is felhasználásra kerülnek, az alábbiak.

A katonai feladatok és irányítási feladatok *algoritmizálási elmélete,* melynek rendeltetése a katonai feladatok és vezetési folyamatok elektronikus számítógépek segítségével történő megoldási módszerének kidolgozása.

Az információ-elmélet, amelynek feladata az ún. „katonai információk" (adatok) gyűjtésének, továbbításának, tárolásának és feldolgozásának megoldásával kapcsolatos módszerek kidolgozása.

A katonai rendeltetésű irányítórendszerek elmélete, melynek célja a különböző katonai rendeltetésű irányító- és információs rendszerek létrehozása és elemzési elveinek tanulmányozása.

A műveletkutatás elmélete. A katonai kibernetika e területe a különböző műveleti elemzések módszerének kutatásával és az erők és eszközök legjobb (ún. optimális) felhasználása változatainak biztosításával foglalkozik.

Ha közelebbről vizsgáljuk meg a katonai kibernetika egyes területeinek tartalmát és céljait, akkor leszögezhetjük, hogy a lehetőségek kutatásánál tulajdonképpen elvileg fokozatosan, az egyik területtől a másikig kellene haladni. Ugyanakkor természetesen a problémák nagyrészét párhuzamosan lehet és kell kutatni, és ma ez így is történik.

Ennek ellenére az elemző munka olyan sorrendjének betartása, amilyenben a katonai kibernetika egyes területeit felsoroltuk, annyit jelent, hogy a kutatásnál és az automatizálás fokozatos bevezetésénél az „egyszerűtől a bonyolult felé haladás" elvéhez igazodunk.

Most vizsgáljuk meg a katonai kibernetika egyes területeit.

*A katonai feladatok és a vezetés algoritmizálásának elmélete.**

Az algoritmizálás elmélete nem új területe a tudománynak. Századunk harmincas éveiben alakult ki, mint a matematikai logika egyik ága. Létrejöttekor és még hosszabb ideig ez után is, csupán a matematikai feladatok tanulmányozásával kapcsolatos elméleti feladatokkal foglalkozott. Majd a kibernetika további fejlődésével jutottak arra a következtetésre, hogy az algoritmizálásnak igen nagy gyakorlati jelentősége van a vezetés automatizálása terén.

Ez az elmélet abból az alapelvből indul ki, hogy bármilyen vezetési folyamatban, tehát a csapatok vezetésénél is, amely a vezetés sajátos területe, elengedhetetlen, hogy az irányító szerv megfelelő szabályok szerint és a kitűzött céllal összhangban átdolgozza a beérkező információkat. Bármilyen művelet végrehajtási módját és sorrendjét meghatározó szabályok összességét — beleértve tehát az információk feldolgozásának vagy átdolgozásának módját is — általában algoritmusnak nevezik.

Mindenegyes *algoritmus* alapvető (elemi) műveletek rendszeréből tevődik össze, melyek sorrendjét a kitűzött cél és az algoritmus végrehajtásának feltételei határozzák meg. Az algoritmusokkal kapcsolatosan két kérdéscsoport érdemel különösebb figyelmet, mégpedig *az algoritmus analízise,* ami lényegében az eddig ismeretlen algoritmus elrendezésének tisztázását jelenti egy adott művelet megfigyelése alapján, valamint *az algoritmus szintézise,* amin az olyan algoritmus kialakítását értjük, amely meghatározott és lehetséges elemi műveletek és feltételek alapján lehetővé teszi az információk átdolgozását. Ugyanakkor törvényszerűen számos tisztán matematikai jellegű kérdés vetődik fel; pl. az algoritmus elemi műveletekre való felbontása módszerének kidolgozásával kapcsolatos kérdések, olyan logikai feltételek megállapítása, amelyek rögzítik e

* Algoritmizálas — celszeruen kivalasztott szamitasi eljaras.

műveletek sorrendjét; vagy az algoritmusban előforduló véletlen hibák nyilvántartási módjainak keresése stb.

A kibernetika e területen való gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai bizonyítják, hogy *az algoritmizálás vagy másképpen szólva az irányító szervek tevékenységével kapcsolatos algoritmusok felépítése, bármely irányítási folyamat, így a katonai vezetés automatizálásával kapcsolatos lehetőségek kutatásának is első és elengedhetetlen szakasza.* Tény, hogy az így kapott logaritmusok rendszerint megfelelnek a munkaszervezés korszerű módszereinek. Ezzel lehetővé válik, hogy feleletet kapjunk számos alapvető kérdésre, például arra is, hogy milyen az automatizálás célszerű foka, milyen a várható hatás, milyen lehetőségek vannak az automatizálási eszközök és az emberek kapcsolata és együttműködése terén az adatfeldolgozás egész folyamatában, milyen változtatásokat kell eszközölni a munka szervezésében és módszereiben, hogy biztosítani lehessen az automatizálás eszközeinek leghatékonyabb kihasználását stb.

Ha az egyes feladatok vagy irányítási folyamatok algoritmizálási műveletét a csapatok vezetésének területén alkalmazzuk, úgy találjuk, hogy három alapvető szakaszra tagolódik. Először is a bemenő információk jellegének és tömegének meghatározására. Ugyanakkor meg kell határozni az információk forrásait, pontosítani kell a beérkező adatok összetételét és periodikus jellegét, valamint várható torzulásait. A második szakaszban az információk irányító szerven belüli tulajdonképpeni feldolgozási módjának átgondolt értékelése és leírása következik. Végül pedig osztályozni kell az irányító szervtől kimenő adatok jellegét és terjedelmét a megkövetelt pontosság, tökéletesség, a megfelelő időpont és időszakosság figyelembe vételével.

A feladat fentiek szerinti elemzéséből levont következtetésnek nem minden esetben kell alapul szolgálnia az automatizálás bevezetéséhez, de elősegítheti az irányító szervek tevékenységének egyszerűsítését, egységesítését, általános rendezését, valamint a kisgépesítés eszközeinek bevezetését.

A vezetés területén felmerülő feladatok és azok megol-

dásának algoritmusai, az automatizálási technika lehetőségei szempontjából lényegében három csoportba oszthatók. Úgy is mondhatjuk, hogy három alapvető osztályba sorolhatók. Az első osztályba az ún. *információs logikai feladatok és a nekik megfelelő algoritmusok tartoznak,* amelyek az alábbi alapvető műveleteket ölelik fel:

— a különböző forrásokból, különböző időben érkező információk elemzését, amelyen belül az egyes adatokat kölcsönösen összeegyeztetjük;

— az információk ún. általánosítását az előre meghatározott kritériumoknak megfelelően; e kritériumokat az információk további szükséges felhasználása határozza meg;

— a beérkező információknak hitelesség szempontjából történő ellenőrzését, bizonyos logikai feltételek vagy statisztikai értékelések felhasználásával;

— az igényléseknek megfelelő tájékoztatások elkészítését az előre megadott típuskérdésekben, vagy válaszok kidolgozását, a kutatott terület körébe tartozó bármely kérdésre.

Az információs logikai algoritmusok kidolgozására jellemző, hogy a tárolt információk nagy terjedelme jelentős követelményeket támaszt az elektronikus számítógépek memóriaegységeinek kapacitásával szemben, és hogy a programokban túlsúlyban vannak a logikai műveletek, valamint a különböző memóriaberendezések közötti adatcsere megvalósítását szolgáló műveletek, végül pedig, hogy a be- és kimenő adatok száma rendkívül nagy, ami viszont aránylag magas követelményeket támaszt a bemenő és kimenő egységek minőségével és működési gyorsaságával szemben.

A feladatok és algoritmusok másik osztályát *a számítási feladatok és algoritmusok alkotják.* E feladatok közé sorolhatjuk például az erők és eszközök meghatározásával, az erőviszonyok értékelésével kapcsolatos különböző számvetéseket, a különféle technikai számításokat (így a sugárhelyzet kiszámítását, a lövedékek és rakéták útjának kiszámítását, a korszerű matematikai módszerekkel összekapcsolt bonyolult számvetéseket a tevékenység hatékonyságának értékelése és az optimális megoldás kikeresése céljából). Ezeken kívül ebbe az osztályba sorolhatók azoknak

a rendkívül bonyolult számvetéseknek a különleges csoportjai is, amelyek az univerzális automatikus számítógépek segítségével, a műveletek matematikai modellezésével vannak összefüggésben.

A számítási feladatokat és a nekik megfelelő algoritmusokat — az információs logikai feladatokkal és algoritmusokkal szemben — a rendkívül nagy mennyiségű számítások, de ugyanakkor a viszonylag kis mennyiségű be- és kimenő adat jellemzi.

A feladatok és algoritmusok harmadik osztályát, amely már nincs olyan szoros kapcsolatban az összfegyvernemi vezetéssel, mint ahogy azt a bevezetésben is megállapítottuk, hanem inkább az egyes fegyverek vagy fegyverrendszerek irányításával, — *a fegyverek és harci technikai eszközök irányításával kapcsolatos különleges feladatoknak* nevezhetjük. Csupán az érdekesség kedvéért megemlíthetjük, hogy ebbe az osztályba tartozó feladatok és algoritmusok sajátossága a külső információk szinte megszakítás nélküli beáramlásán és a számítás közbeni feladatok megoldási feltételeinek állandó változásán alapul.

A katonai feladatoknak, mint a katonai kibernetika egyik olyan területének algoritmizálási elmélete, amelynek alapelveire a fentiekben már kitértünk, természetesen nem kezelhető dogmaként. Ez az elmélet lényegében általános útmutató, általános módszer a problémák elemzésének első fázisához. Önmagában még nem ad konkrét eredményeket és nem lehet mértékadó annak megállapításánál, hogy az automatizálási eszközöket miként is lehet a vezetés területén felmerülő egyes feladatok megoldásához felhasználni. A konkrét választ, vagyis hogy felhasználható-e az elektronikus számítógép egy adott feladat megoldásához vagy sem, csakis az egyes feladatok vagy műveletek gyakorlati értékelése és algoritmizálása adhatja meg. Minthogy azonban egy-egy meghatározott feladat algoritmizálása még nem biztosíték arra, hogy a feladat elektronikus számítógéppel megoldható, az algoritmust matematikai törvényekké és egyenletekké kell átalakítani, vagyis „matematikailag definiálni", programozni, és az elektronikus számítógépen ki kell próbálni.

Az algoritmizálás tudományos munkatársak egész kollektívájának megfeszített és fárasztó munkája. A kollektíván belül nem nélkülözhetők a képzett matematikusok és programozók. Együttműködésüknek a lehető legszorosabbnak kell lennie és kölcsönös „megértésen" kell alapulnia. A katonai szakembernek, a matematikusnak és programozónak „egy nyelven" kell beszélniük, munkájukat kölcsönösen ellenőrizniük kell, és következtetéseiket kölcsönösen meg kell vizsgálniuk. Ha az elemző munka irányítója a katonai szakember, akkor a programozó-matematikus az elméletnek a gyakorlati megvalósítója.

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy napjainkban és a közeljövőben egyszerűen elérhetetlen követelmény, hogy a katonai szakember (törzsbeli tiszt) önállóan algoritmizáljon és programot készítsen az elektronikus számítógéphez. A katonai szakember, akinek saját szakmája területén mesterré kell válnia, nem képes egyszerre a matematika valamennyi, eléggé bonyolult ágát elsajátítani, pedig azok elengedhetetlenek a vezetési folyamatok automatizálásához.

Ennyit kívántunk röviden elmondani a katonai kibernetika első területét, a katonai feladatok és a vezetés algoritmizálásának elméletét illetően, amelynek meg kell mutatnia, hogy a vezetési szervek mely feladatait és milyen mértékben lehet megoldani elektronikus számítógépek felhasználásával a korszerű harc és hadművelet előkészítésében, megszervezésében és vezetésében, más szavakkal, mely feladatokat és vezetési folyamatokat, milyen mértékben lehet automatizálni.

Információelmélet

Ez az elmélet, melynek feladata az ún. katonai információ megszervezésének, továbbításának, gyűjtésének, tárolásának és feldolgozási módszereinek kimunkálása, jól felhasználható a csapatok vezetésének, mint az irányítás sajátos folyamatának általános elemzéséhez.

De mi is tulajdonképpen az információ? (Az „alap vagy kiindulási", „bemenő és kimenő" információ stb.) E fogalommal már az önműködő számítógépek funkcióival kap-

csolatosan találkoztunk. Vizsgáljuk meg most közelebbről. Az információ az ember vagy gép működése közben alakul ki, amely paraméterekben rögzíti egy adott objektum vagy külső körülmény pillanatnyi helyzetét, az embernél saját gondolatai, a gépeknél pedig mechanikus számok segítségével. Ez tulajdonképpen a külső benyomások, ingerek feldolgozása és az ember vagy gép ama képességének eredménye, melynek birtokában érzékelni képes környezetét, az egyes objektumokat. Ameddig az ember egy konkrét tárgyra és paramétereire összpontosítja gondolatait, csupán benyomásai alakulnak ki, de nem jön létre információ. Ahhoz, hogy egy adott benyomás katonai értelemben vett információvá alakuljon, ki kell alakulni a szubjektív, akár pedig objektív szükségszerűségnek, olyan vonatkozásban, hogy a tárgyról szerzett benyomásainkat más szervvel is közöljük, amelynek ilyen benyomások szerzésére nincs lehetősége, viszont ismernie kell a tárgy helyzetét vagy a külső feltételeket, mivel ezen alapul saját működése. Egy adott tárgy helyzetének rögzítésére szolgáló gépeknél az információalkotás képessége rendszerint egészen pontosan körülhatárolt és működésileg irányított.

Az irányítási folyamatokba bekapcsolt elektronikus számítógépek rendeltetése az információk feldolgozása úgy, hogy az irányítási folyamat elemzése az ún. „információbeáramlás" szempontjából, az automatizálás előkészítésének elengedhetetlen eleme a csapatok vezetésének területén is. Az információbeáramlás minden egyes irányítási folyamaton belül általánosságban véve az alábbi műveletekben jut kifejezésre:

1. *információszerzés* az irányított objektum helyzetéről és az azt befolyásoló külső feltételekről;

2. *a szerzett információk továbbítása* az irányító szervhez;

3. *az információk felhasználása,* vagyis annak értékelése, vajon az objektum helyzete megfelel-e a külső feltételeknek és a vezető szerv szándékának;

4. *változtatások meghatározása az irányított objektum paramétereiben,* hogy elérhető legyen az irányító szerv tervezett elgondolása;

5. *parancsok adása* (parancsközlő információk) a paraméterek változtatásának végrehajtására.

Már értékeltük a vezetési szerveknek a harccselekmények irányítása terén végzett tevékenységét, és tudjuk, hogy a vezetés az összes felsorolt műveletet tartalmazza. Megnevezésükhöz azonban általánosan elfogadott katonai terminológiát használunk.

Hogyan nevezzük tehát a fenti folyamatokat a katonai vezetésben?

1. *Adatszerzés az ellenség, a saját csapatok helyzetéről, a terepről, időjárásról stb.*
2. *Az adatok közlése híradó eszközökön a parancsnokkal és a törzzsel.*
3. *A feladat tisztázása és a helyzet megítélése.*
4. *A parancsnok elhatározásra jutása és a harctevékenység megtervezése.*
5. *A parancsok, utasítások és intézkedések kiadása (harcparancs).*

Ha az irányító tevékenység felsorolt elemeit közelebbről megvizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy sorrendjük (egytőlötig) változatlan és mindenfajta irányítási folyamatra általános érvényű. Ugyanakkor az irányítási folyamatnak ezek az elemei a fenti sorrendben ciklikusan ismétlődnek. Az irányítási folyamat mindenegyes elemén belül az információ fontos eszköznek mutatkozik, amelynek saját tartalma és formája van: az információ az irányítási folyamat során kisebb-nagyobb változásokon megy át attól függően, mennyire dolgozzák át azt az irányító szervek célszerű tevékenységük érdekében.

Hogy hogyan jön létre az információ, arról már beszéltünk. Most vizsgáljuk meg azt a szervet, amely az információ forrása (ún. kiinduló információforrás).

A *kiinduló információforrás* olyan szerv, amely benyomásokat szerez a környező közegről és benyomásait úgy tudja tolmácsolni, hogy azok általánosíthatók legyenek. Ez a szerv szó szerint információkat készít a megfigyelt objektum helyzetéről úgy, hogy benyomásait olyan formába alakítja át, amely alkalmas egyéb szervekhez való továbbításra.

Az élő szervezetek között e továbbítás a különböző közlő szervek segítségével történik. Az embereknél ez leggyakrabban a nyelv, amelynek beszélt és írott formája van.

Az embernél azonban sor kerül az információ első egyszerűsítésére és a „címzett" szükségletei szerinti átalakítására, mivel ez utóbbinak általában nincs szüksége minden részletre. A teljes tájékoztatást saját funkciója szempontjából rendszerint nem igényli, vagy pedig a részletek már ismertek számára (tárolva vannak a memóriájában). Ezért az információ tartalmát célszerűen kell felépíteni.

E tény megvilágítását az alábbi példa segíti elő.

A figyelő-felderítő (kiinduló információforrás) az ellenséges harckocsik csoportját figyeli. Természetesen mindenről benyomást szerez, amire értelme képessé teszi — a harckocsik színéről, a motorzajról, a kerekek forgásáról, a kipufogógáz szagáról stb. Az elöljáró szerveknek azonban csak azt jelenti, amire ennek a szervnek, jelen esetben az őt kiküldő parancsnoknak szüksége van a harc irányításához, vagyis funkciójának betöltéséhez. Jelentheti pl. csak az időt, a harckocsik mozgását és a mozgás irányát.

Mindebből tehát az következik, hogy az információ a kiindulási forrásban, a figyelt objektumról kapott benyomások célszerű elvonatkoztatásával jön létre, ugyanakkor erre az absztrakcióra az embernél a gondolkodási folyamatában megnyilvánuló ítélőképesség segítségével kerül sor; a gépnél viszont (amennyiben az kiindulási információs forrásként szolgál) a kiinduló információt az embernek kell előre megadnia.

Információ nélkül általában, és adatok nélkül a vezetésben szó sem lehet irányító tevékenységről. Ugyanakkor az információk (adatok) mennyisége, amely az irányításhoz (vezetéshez) szükséges, egyenesen arányos az irányított objektumon végbemenő változások gyorsaságával (a harchelyzetben beálló változások gyorsaságával).

A kiinduló információforrások működésileg kapcsolatban állnak az irányító szervvel, amely e forrásokat az irányítás érdekében felhasználja, de ugyanakkor irányítja is működésüket. Kiinduló források lehetnek emberek, kü-

lönböző berendezésekkel felszerelve vagy azok nélkül, vagy pedig önműködő gépek — automaták is.

Az irányító és végrehajtó szervek közti kapcsolat a csapatok vezetése területén, az információforrás szempontjából, rendkívül bonyolult. Ez törvényszerűen a törzs egyes részlegeinek nagy feladatköri különbözőségéből és a vezetési szervek számos fokozatra való tagozódásából következik. Mindenegyes irányító (vezetési) szervnek megvannak a maga szervezeti forrásai, de más irányító (elöljáró, szomszédos stb.) szervek számára ugyanakkor kiinduló információforrásként is szolgál. Ugyanez a kapcsolat jellemző az irányító szerven — törzsön — belüli információs folyamatra, a törzs egyes részlegei, az egyes beosztottak és végeredményben a parancsnok és törzs között is.

A kiinduló információforrásokat egyre inkább gépesítik és automatizálják. A gépek és automaták egyre jobban kiegészítik, sőt végeredményben pótolják is az ember gondolkodó tevékenységét. Példaként megemlíthetjük az optika, foto- és infratechnika különböző típusait, a rádiólokációs technikát, a televíziós felderítő eszközöket, az önműködő meteorológiai állomásokat stb. E technikai eszközök teljesítőképessége természetesen nagyobb, mint az emberé. Az információs folyamat szempontjából fontos megjegyezni, hogy a kiinduló információforrások technizálása bővíti az információáramlást, növeli az információk frekvenciáját és ezzel objektíve szükségessé teszi az információk gépi feldolgozását.

A megszerzett információk a kiindulóforrástól az irányító szervhez a katonai vezetés területén különböző csatornákon jutnak el, mégpedig személyes érintkezéssel, írásos formában vagy híradó eszközök (géptávíró, távbeszélő, távíró, képtávíró, rádió stb.) segítségével.

A közléshez azonban a konkrét tartalmú információkat olyan formába kell rendezni, amely megfelel az adott továbbítási csatorna jellegének. Döntő tényező a közlés formája, mivel befolyásolja a híradó csatornák terhelését, ez a terhelés viszont törvényszerűen kihat az információáramlás folyamatosságára, vagyis a tájékoztatás időszerűségére is. Minél rövidebb az információ tartalma, annál

frissebb az adott információ (adat), annál folyamatosabb és gyorsabb az információáramlás.

Ez rendkívül fontos megállapítás a vezetés számára, amely korszerű viszonyok között sok hátrányt szenved az irányító szervek — a parancsnok és a törzs — lassú tájékozódása miatt. E probléma megoldása vagy az információk formájának megengedhető minimumra való csökkentését, vagy a híradó csatornák kapacitásának (áteresztő képességének) növelését követeli meg; legelőnyösebb azonban a két módszer kombinálása.

Minthogy a híradó csatornák kapacitását nem lehet a végtelenségig növelni, mivel azt a híradó eszközök száma és minősége korlátozza, célszerűbb az információk közlési formájának rövidítése, a tartalom teljes megőrzése mellett. Ezt a módszert a vezetésben egyezményes jelek bevezetésével, valamint a lényegtelen és szükségtelen szavaknak a katonai közlési nyelvezetből való kiküszöbölésével valósíthatjuk meg.

Van azonban a közlési formák lerövidítésének még egy oka, az, hogy az ellenségnek minél kevesebb lehetőséget adjunk a híradó csatornák zavarására.

Minél hosszabb ugyanis a közlemény, annál nagyobb lehetősége nyílik az ellenségnek a közlés felfedésére és a továbbítás zavarására.

E követelménynek az új önműködő technika alkalmazásával tehetünk eleget, amely alkalmas, hogy a közleményeket egyszerű kóddá alakítsa át. E célra felhasználható például az ún. kódoló és megoldó berendezés; ez lényegében egy automata gép, amely a hírközlés meggyorsítása érdekében a közleményeket egyik formából a másikba alakítja át.

Fontos szempont, amelyet feltétlenül figyelembe kell venni, *a közlés titkosítása* is, ami annyit jelent, hogy az információ formáját titkosság szempontjából is biztosítani kell.

Következésképpen az információ tartalmát megfelelő formába (kóddá) kell átalakítani úgy, hogy az a lehető legkisebb mértékben terhelje a hírközlő csatornát és titkosság szempontjából is biztonságos legyen.

Az információk ilyen átalakítására alkalmas gépek már léteznek. Ilyenek a már említett kódoló és megoldó, valamint a rejtjelző és megfejtő berendezések.

Az automatizált hírközlésbe való bekapcsolásuk elve vázlatosan a következő lehetne:

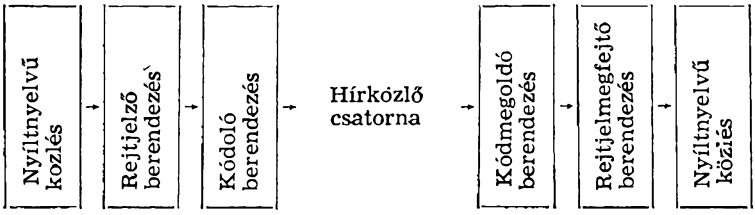

Ez az automatizált berendezés, az elektronikus számítógépekkel való adatfeldolgozás esetén lehetővé teszi, hogy megfelelő program segítségével olyan formában továbbíthassuk az információkat, amely megfelel a számítógépeknek a feldolgozáshoz, közelebb hozza az információáramlást a gép műveleti gyorsaságához, tehát az automatizált vezetési rendszernek lényeges része, amelyen belül feltételezhető az elektronikus számítógépek kölcsönös összekapcsolása egy vagy több vezetési szinten.

Az információ útjának további folyamatában abból a feltételezésből indulunk ki, hogy az információ a kiindulóforrástól elérkezett az irányító szervhez — az önműködő számítógéphez — a neki megfelelő formában. Az egyes információk tartalma különböző és számos elemi adatból tevődik össze (például az összefoglaló harc- vagy hadműveleti jelentés). Az információk felhasználása kétféleképpen történhet. Vagy összehasonlítjuk a kapott információkat az előzőekkel, elvégezzük a szintézist és a regisztrálást, majd közvetlenül felhasználjuk az adatokat az objektum irányítását célzó parancsok kiadására, vagypedig rendelkezésre bocsátjuk — a parancsnoki elhatározás — meghozatalához.

Az első esetben ún. teljesen automatizált rendszerről, a második esetben pedig félautomata vagy részben automatizált rendszerről beszélünk.

Az első esetben — *a teljesen automatizált rendszerben* —, ahol az irányítás megvalósulása emberi beavatkozás nélkül történik, elengedhetetlen, hogy az önműködő számítógép szoros irányítási programmal rendelkezzék, amely egyértelműen határozza meg az irányított objektum működését az egyes helyzetekben. A programban minden egyes lehetséges helyzetet pontosan előre meg kell tervezni és a megfelelő reakciót is meg kell határozni. Az irányítás ilyen módja kerül alkalmazásra például az automatizált fegyverrendszereknél, légvédelmi ágyúknál, légvédelmi rakétáknál, a repülőgépek fedélzeti fegyvereinek tüzelését irányító automatarendszereknél stb. A teljesen automatizált rendszer működési vázlata a következő:

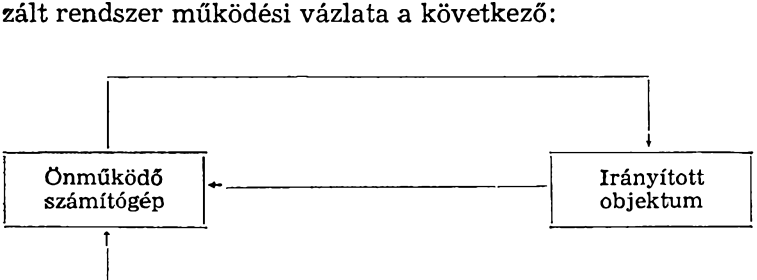

Az irányítás teljesen automatizált rendszerében a döntést az ember helyett a gép hozza meg. Az információ a gépben átalakul és a gép kimenő egységéből kész parancsinformációk jönnek ki, az objektum irányítására. Az emberi beavatkozás csupán az előkészítésre, valamint a gép helyes működésének ellenőrzésére korlátozódik.

Az összfegyvernemi vezetés területén azonban az esetek többségében nem tudjuk egyértelműen előre meghatározni a bekövetkező változások jellegét, különösen az ellenség tevékenységét, még akkor sem, ha bizonyos mértékben a parancsnok tapasztalatai alapján e változásokat előre

látja. Ezért a csapatok vezetése még önműködő számítógépek alkalmazása esetén is csupán *részlegesen automatizált jellegű lesz,* ahol a döntő szerv az ember — a parancsnok. Ez újabb bizonyíték és megerősíti korábbi következtetésünket, hogy a csapatok vezetésének teljes vagy komplex automatizálása az ember részvétele nélkül irreális.

A félautomata rendszer működési vázlata a következőképpen fest:

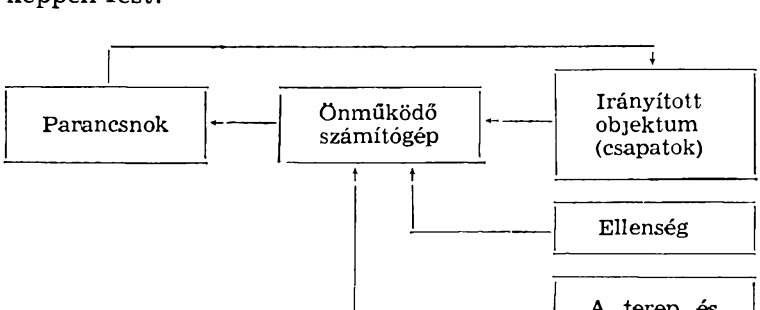

A félautomata rendszerben az önműködő számítógépet csupán a bemenő információk kiválasztására, osztályozására és regisztrálására használjuk azzal a céllal, hogy megadjuk a szükséges alapot a parancsnok elhatározásához. Az elhatározás meghozatala azonban a parancsnokra vár. Ezt a funkciót jelenleg a törzs látja el, melynek munkamódszerében a legégetőbb probléma az időben történő és folyamatos tájékozottság. Ugyanakkor a törzs részlegeinek és tisztjeinek zöme azonos vagy majdnem azonos információkat (adatokat) használ fel a helyzettel kapcsolatban a szükséges alap előkészítéséhez. Ezek az adatok azonban a törzshöz a legkülönbözőbb csatornákon, más és más munkahelyekre érkeznek be. Ezzel a kölcsönös tájékoztatás erősen bonyolódik, és még a törzsmunka magasfokú szervezettsége esetén is sok időt igénylő bonyolult dolog.

Az a tény, hogy a félautomata rendszerben is minden

adat az önműködő számítógépben összpontosul, egy egész sor hiányosságot küszöböl ki. A számítógép képes arra, hogy a különböző forrásokból érkező információk közül egy adatot „dolgozzon fel", és azt bármelyik törzsbeli tisztnek (a parancsnoknak vagy a megfelelő részlegnek) rendelkezésére bocsássa; az információk ilyen integrálása és közlésének gyorsasága — az önműködő számítógépek legfőbb előnye.

Az önműködő számítógép lényegében az adatrendezés funkcióját látja el. Természetesen a memóriának nagy kapacitással kell rendelkeznie, rendkívül gyorsan kell kiválasztania a szükséges adatokat, és olyan kezelőberendezéssel kell működnie, amely lehetővé teszi, hogy a kezelő elemek beállításával a vezérlőasztalon megkaphassuk a szükséges adatot a kimenő egységben.

Természetesen a legbonyolultabb probléma a megfelelő algoritmus kidolgozása az önműködő számítógép számára, amennyiben annak fő funkciója a beérkezett adatok és információk osztályozása, rendezése, regisztrálása és kikeresése.

Az információáramlás szempontjából egy irányító szerven, egy törzsön belül, ahol ilyen önműködő számítógép mint adatrendező működik, lényegében ez az adatrendező lesz a kiindulási információforrás a parancsnok és a törzs egyes részlegei számára is.

Arról, hogy milyen módszerrel és lehetőségekkel használhatók fel az önműködő berendezések az információfeldolgozás további mozzanataiban egy törzsön belül, már az előző fejezetben beszéltünk, amikor a katonai feladatok algoritmizálási elméletének alapjait vizsgáltuk.

Most már csak az információáramlás utolsó fázisával kell foglalkoznunk, a katonai vezetés egész irányító tevékenysége szempontjából, vagyis *a parancsok továbbításával* — parancs-információ kibocsátásával az irányított objektumhoz.

Itt tulajdonképpen ugyanolyan problémáról és ugyanolyan berendezések felhasználásáról van szó, mint az információknak a kiinduló forrástól az irányító szervhez tör-

ténő továbbítása esetén, csupán azzal a különbséggel, hogy ebben az esetben az információáramlás ellentétes irányú.

Az információelméletnek a katonai vezetés szempontjából való ilyen rövid áttekintése is megfelelő alapokat nyújt számunkra, hogy értékelhessük az önműködő számítógépek felhasználásának lehetőségeit a csapatok vezetése területén, mégpedig egy rendkívül fontos és alapvető szemszögből — az információáramlás, minden vezetési folyamat meghatározó tényezője szemszögéből.

A katonai rendeltetésű irányítórendszerek elmélete

Az irányító rendszerek elmélete — a katonai kibernetikának egy további területe. Célja a különböző katonai rendeltetésű irányító és információs rendszerek kialakítása és elemzése, elveinek tanulmányozása, tárgya: az irányító algoritmusok és a vezetési szervek szervezeti felépítésének kutatása és meghatározása. Ugyanakkor azt kell tapasztalnunk, hogy az *„irányítórendszer"* fogalma a kibernetikában teljesen általános. Ebbe a fogalomba tartoznak pl. az információ feldolgozását végző, az irányító instrukciókat vagy parancsokat kidolgozó és továbbító különböző technikai berendezések, mint pl. a tűzvezető-rendszerek, a repülőgép és rakétarávezető rendszerek stb. Az „irányítórendszer" fogalmán azonban *szervezett emberi kollektívákat is értünk, amelyek meghatározott irányító funkciókat látnak el.* A törzsek — mint a vezetés szervei — éppen ilyen kollektívák. Csupán az érdekesség kedvéért említjük meg, hogy a kibernetikában az „irányítórendszer" fogalma az élő szervezetek idegrendszerét is felöleli.

Számunkra azonban az az „irányítórendszer" fontos, amely elsősorban a szervezett emberi kollektívákból és különböző technikai berendezésekből áll.

Az irányítórendszerekkel kapcsolatos kutatómunka napjainkban már bizonyos tapasztalatokkal büszkélkedhet, amelyek azt bizonyítják, hogy a kutatómunkában két fő mozzanatot kell látnunk. A kutatás első mozzanatát *makroeljárásnak* nevezzük (a rendszer ún. makroszkópikus kutatása), amely abban nyilvánul meg, hogy megfigyeli az irá-

nyítórendszert annak funkciója szempontjából. A továbbiakban tanulmányoznia kell az irányítórendszerből ki- és bemenő információáramlásokat, valamint az irányítórendszer funkcióinak törvényszerűségeit adott feltételek mellett. A makroszkopikus vizsgálat fényt derít az irányítórendszer belső elrendezésére. Megmutatja, milyen alkotórészekből vagy elemekből áll a rendszer, és milyen kapcsolat áll fenn közöttük. Leszögezhetjük, hogy ezúton tárhatjuk fel az egyes irányító-alrendszerek egzisztenciális és funkcionális tartalmát, amelyek az egész irányítórendszer alkotó részét képezik.

A kutatás második mozzanata az ún. mikroszkopikus vizsgálat (mikroeljárással folytatott kutatás), melynek célja annak felderítése és megvilágítása, hogy milyen törvényszerűségeknek van alárendelve a rendszer egyes elemeinek, valamint az alrendszerek munkája.

Ezúton érthetővé válik az egész irányítórendszer működése, összeállítható az irányítórendszer működési algoritmusa. Ha az irányítórendszert egy külön erre a célra kijelölt szervezett emberi kollektíva alkotja (és ez az az eset, ami bennünket leginkább érdekel), a rendszer működési algoritmusaként utasítások vagy szabályzatok szolgálnak, amelyek rögzítik az adott kollektíva tevékenységét és munkamódszerét.

A makroszkopikus és mikroszkopikus kutatómunka gyakorlati alkalmazásánál igen gyakran és törvényszerűen alakul át a mikroszkopikus vizsgálat makroszkopikussá. Különösen az irányítórendszer egészének kutatásánál alkalmazott mikroeljárás válik tulajdonképpen makroeljárássá, a rendszer egyes elemeinek, az egyes irányító-alrendszerek működés közbeni vizsgálatánál.

Amennyiben említést tettünk az irányítórendszer algoritmizálásáról, amely tulajdonképpen egy adott emberi kollektíva munkamódszerének és munkastílusának részletes leírásával foglalkozik, feltétlenül és világosan meg kell különböztetnünk az ilyen algoritmust (az irányítási folyamtét) a rendszer (az egyes alrendszerek) által megvalósított algoritmustól, ama feladat-algoritmusoktól, amelyekről a

feladatok algoritmizálási elméletének tárgyalása során az előző fejezetben említést tettünk.

Az irányítórendszer algoritmusa meghatározza, hogy az adott irányítórendszerben milyen módszerrel kerülnek feldolgozásra a kívülről beérkező információk, mit kell tenni az információkkal az egyes esetekben.

Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy kétféle algoritmust kell megkülönböztetnünk: egyrészt olyat, amelynek az irányítórendszer alá van rendelve, másrészt olyat, amelyet a rendszer vagy az egyes alrendszerek saját maguk hoznak létre az egyes feladatok megoldása közben.

Már rámutattunk a feladatok algoritmizálási elméletének a katonai vezetés területén való alkalmazási lehetőségére.

Mutassunk most rá, milyen úton-módon oldhatók meg a csapatok vezetésének problémái az irányítórendszerek elméletének felhasználásával. Már említettük, hogy a csapatok vezetésének rendszere az irányítórendszerek sajátos fajtája, és hogy ez a fogalom a kibernetikában egészen általános formában jelentkezik. Ebben az irányítórendszerben a vezető szervek szerepében az emberek szervezett kollektívái (vezetési szervek), törzsek lépnek fel, élükön a felelős vezetővel — a parancsnokkal. Ennek az irányítási rendszernek — a csapatok vezetési rendszerének — sajátos tulajdonsága a széleskörű és kiterjedt tagoltság és a kölcsönös egymásrautaltság, amely a „parancsnoki hierarchia" számos lépcsőfokának a következménye. Ez a tagoltság (lépcsőzöttség) különösen vertikálisan mutatkozik meg. Alapja a fegyveres erők jelenlegi szervezeti felépítése és az ebből adódó vezetési fokozatok (a főparancsnokságtól kezdődően, a fronton, hadseregen, hadosztályon, ezreden, zászlóaljon keresztül egészen a századokig). Ezért az irányítórendszer kutatása is lényegesen bonyolultabb és a probléma ismeretét tekintve igényesebb. E tények megkövetelik, hogy az irányítási folyamat elemzése a csapatok vezetése (a csapatok harc- és hadműveleti tevékenységének irányítása) terén valóban az egész rendszerre kiterjedjen — laikus nyelven: felülről lefelé. Nem korlátozódhat

csupán egy bizonyos vezetési szintre (például magasabb egységre vagy egységre), amely az egész vezetési rendszernek csupán egyetlen alkotóeleme.

Másrészt azonban látnunk kell azt is, hogy majdnem minden vezetési szinten hasonlóak vagy majdnem azonosak az irányító szervek funkcióinak alapvető vonásai.

Ha tehát a vezetési rendszert a makroeljárás szempontjából vizsgáljuk (ha hozzálátunk a vezetési rendszernek mint vezetési folyamatnak a makroszkopikus vizsgálatához, amely az irányítási funkciójuk szempontjából az irányító munkában kiemelkedő vezető szerveket vizsgálja), leszögezhetjük, hogy hadműveleti és hadműveleti-harcászati szinten az irányítási funkció csaknem azonos lesz. Ezt bizonyítja az is, hogy ezeken a vezetési szinteken a korszerű munkamódszerek és munkastílus, valamint a vezetési szervek egyéb sokrétű tevékenysége is elvileg azonos.

A vezetési rendszer irányító munkáját lényegében az a fő alapterület határozza meg, amelyikre ez a munka irányul. Irányító szervek: a parancsnokok és törzsek, irányított szervek: az alárendelt csapatok. Az irányító tevékenység a fegyveres küzdelem (hadművelet és harc) folyamán valósul meg. A vezetési szervek irányító munkájának célja a csapatok tevékenységének koordinálása és az ellenség feletti győzelem biztosítása. A harc és hadművelet megvívásának alapvető jelenségei a tűz és a csapatok mozgása; szükséges velejárója a csapatok harc- és hadműveleti, anyagi-, technikai- és egészségügyi biztosítása. Bizonyos mértékben a korszerű harc és hadművelet vezetésének sajátos területe az önálló légvédelmi rendszer.

E szemszögből lehet — a korszerű harc és hadművelet jellegével összhangban — megítélni a *vezetési szervek irányító tevékenységét a tűzvezetés, a menet irányítása, a csapatok tevékenységének harc- és hadműveleti biztosítása, a csapatok hadtápbiztosításának irányítása, valamint a légvédelem irányítása területén.*

Ha a csapatok mozgása, amelynek legnagyobb része menet lesz, nem lehetséges mindenoldalú harc- vagy hadműveleti biztosítás nélkül, akkor, a mozgás irányításának területét összekapcsolhatjuk a harc- és hadműveleti biztosí-

tás irányításával. Ebből tehát az következik, hogy a vezetés, mint irányítási rendszer, funkciója szempontjából négy alapvető területen nyilvánulna meg, amelyeket alrendszereknek nevezhetnénk.

Az egész irányítási rendszernek az említett alrendszerekre való felosztása azzal is indokolható, hogy az egyes területeken az irányító munka sajátos és jellemző vonásokkal fog rendelkezni, különösen a tevékenység tartalma és módszere szempontjából.

Egy másik jellemző körülmény az irányítórendszerben az, hogy minden egyes alrendszer egymással kölcsönös kapcsolatban van, és egy teljes felelősséggel rendelkező szerv — az összfegyvernemi parancsnok — központi irányítása alatt áll. A parancsnok személye ugyanakkor a felelős szerv szerepét tölti be minden egyes vezetési szinten. Ezért a vezetési rendszeren belül két fajta ún. alárendeltségi viszonyt különböztethetünk meg: a parancsnoknak (összfegyvernemi parancsnoknak) való közvetlen alárendeltséget, szakmai vonalon pedig az elöljáró szakfegyvernemi szervnek való alárendeltséget. Ez kétségtelenül erősen komplikálja az irányítási algoritmus elkészítését.

Most vizsgáljuk meg az irányítórendszer, *a vezetés funkcióját az információáramlás szempontjából.* Az információáramlás jelenségével a vezetés területén már az előző fejezetben foglalkoztunk, de csak általános vonásokban. Nézzük meg most az információáramlást az irányítórendszer működése szempontjából.

Alapvető felosztás szempontjából a törzshöz (irányító szervhez) érkező különböző szintű információk három kategóriába sorolhatók: az ellenséggel, a saját csapatokkal (és harceszközökkel), a tereppel és a meteorológiai viszonyokkal kapcsolatos információk (adatok). Ha az adatok ilyen osztályozásából indulunk ki, az egyes alrendszerek (irányítási területek) működésének értékelését illetően viszonylag könnyen arra a következtetésre juthatunk, hogy a bemenő információk tartalma valamennyi területen — kevés kivétellel — azonos. Minden egyes irányító alrendszer, bár különböző terjedelemben és mértékben, de ugyanazokat a bemenő információkat használja fel. A tűz- és

mozgás irányításához adatokra van szükség az ellenségről, a saját csapatokról, a terepről és az időjárási viszonyokról. Hasonló a helyzet a légvédelem irányítása vagy a hadtápbiztosítás területén is.

Ez a körülmény ismételten aláhúzza azt az információelmélet területén levont következtetést, hogy az irányító rendszer szervezeti felépítésébe a vezetés egyes szintjein meghatározott rendező mechanizmust kell beiktatni, melynek feladata lenne:

— az információ hitelességének ellenőrzése az előzőleg tárolt és ellenőrzött információkhoz viszonyítva és a nem hitelesek kiválasztása;

— az információ teljességének ellenőrzése és a nem teljes információ kiegészítésének igénylése;

— az információ felbontása egyes részletadatokra és azok tárolása a meghatározott memóriaegységekbe;

— az elavult adatok automatikus ismétlése;

— az elavult adatokra való figyelmeztetés;

— az egyes adatok szintézisének végrehajtása és adatközlés az igényeknek megfelelően;

— állandó felkészültség adatközlésre;

— szükséges tájékoztatások megadása az egyes különleges feladatok megoldásához.

Ez a rendezőmechanizmus tulajdonképpen önálló alrendszer, amely „táplálni" tudja információkkal a tűz, a mozgás, a légvédelem és hadtápbiztosítás irányító alrendszereit.

Ennyit röviden a vezetési rendszernek mint irányító rendszernek elemzéséről, amely újabb szemszögből nézve kiszélesíti a vezetésnek mint törvényszerűen különböző jellegű feladatokat megoldó alrendszerekre oszló rendszernek az automatizálási lehetőségeit. Rendkívül nehéz lenne e problémát részletesebben megvizsgálni, mivel mindezideig a kutatás stádiumában van, és elhamarkodott lenne már ma teljesen pontos és konkrét következtetéseket levonni.

Egy következtetést azonban mégis le kell vonnunk, amely lényegében megmagyarázza, miért tárgyaltuk a katonai kibernetikát a vezetés automatizálásával összefüggés-

ben. *Egy olyan bonyolult folyamat automatizálásához vezető út, mint a csapatok vezetése a korszerű harcban és hadműveletben, nem lehet néhány nap vagy hónap kérdése. Ezt csakis a különböző szakemberek népes kollektívájának megfeszített és hosszantartó kutatómunkájával lehet elérni, amely nemcsak katonai szakismereteket követel, hanem a tudomány és technika új területeinek magas szintű ismeretét is.*

Felvetődhet az a kérdés is, miért nem tárgyaljuk részletesebben a katonai kibernetika utolsó, negyedik területét — *a hadműveleti kutatást.* Tény az, hogy a kibernetika e területe rendkívül fontos a hadügy számára, és ugyanakkor rendkívül perspektivikus is. De az ezen a területen folyó kutatások eredményei mindezideig minimálisak, és ugyanakkor nincsenek döntő hatással az automatizálás bevezetésének lehetőségeire a vezetés területén.

Csupán a tájékozódás kedvéért említsük meg, hogy a katonai kibernetika e területe a parancsnoknak a harcban, hadműveletben vagy ütközetben hozandó optimális elhatározásának tanulmányozásával és előkészítésével foglalkozik. A „hadműveleti kutatás" fogalmának alaposabb megértése érdekében nézzük meg egy francia szakírónak Querinnek a *L'armée* c. folyóirat 1960. évi 7. számában megjelent fejtegetéseit. „A hadműveletek kutatása fogalmának eredete — írja — a legutóbbi világháború kezdetén keresendő, amikor az angolok, majd az amerikaiak tudós kollektívákat alakítottak azzal a feladattal, hogy tanulmányozzák a katonai eszközök alkalmazásának egyes problémáit. Itt lényegében a hadműveletek tudományos kutatási módszereinek kialakításáról volt szó."

Így definiálhatjuk minden esetben a „hadműveleti kutatás" fogalmát, de azzal kiegészítve, hogy tisztáznunk kell annak békebeli értelmét, valamint azokat a területeket is, ahol a *művelet* kifejezés nem katonai jelentőségű.

A hadműveleti kutatás szempontjából a *„művelet"* fogalmán a tevékenységek olyan komplex rendszerét értjük, amelyen belül a résztvevő emberek és technikai eszközök kölcsönösen hatnak egymásra a kívánt eredmény elérése céljából.

A tárgyalt „rendszer" azonban állhat egyetlen alegységből vagy néhány katonai alegységből. De állhat ellátó szolgálatból, szállításból stb. Lehet kereskedelmi vagy ipari vállalat is. Tehát területe nincs korlátozva. Az ilyen rendszerek tanulmányozására szolgál a „műveletek kutatási elmélete". A célt ebben az esetben matematikai úton érhetjük el.

A műveletek kutatásának matematikai módszerei ugyanakkor felhasználják a matematika legmodernebb kategóriáit, a játékelméletet, a lineáris és dinamikus programozást, a tömeges kiszolgálás elméletét stb." ...

Összefoglalva a vezetés automatizálásának problémáját, leszögezhetjük: az esetleges elkövetkezendő háború sokkal bonyolultabb lesz, mint a legutóbbi. Lényegében rakéta-atomháború, a rádióelektronika és automatika, a gépek és motorok háborúja lesz. Ezeknek a bonyolult technikai eszközöknek az irányítása és kezelése az ember kezében összpontosul, akinek fő segítői a matematikai gépek, főleg az önműködő számítógépek lesznek. Az önműködő eszközök lehetőségei rendkívül nagyok; némelyek előttünk ma még ismeretlenek. Fejlesztésük mérföldes léptekkel halad előre.

Ennek alapján teljesen törvényszerű, hogy *a vezetés automatizálás nélkül a jövő háborújában elképzelhetetlen.*

Az új önműködő technika azonban biztosan szükségessé teszi a vezetési szervek munkamódszereinek megváltoztatását. A vezetési folyamatoknak a népgazdaság területén történt automatizálásával kapcsolatos tapasztalatok azt mutatják, hogy a gyakran hosszú éveken át fejlesztett és bevált módszerek az automata-technika számára alkalmatlanok. Szükségessé vált az irányító apparátus struktúrájának, az információ útjának újbóli átrendezése a kiinduló forrástól a felhasználóig, a dokumentáció formájának és tartalmának alapvető megváltoztatása, valamint a komplikált folyamatok célszerű kiküszöbölése.

Az automatizálásra kerülő folyamatok üzemen belüli elemzése gyakran feltárta a munkaeljárások rejtett hibáit,

amelyek kiküszöbölése már önmagában véve — számítógépek bevezetése nélkül is — lényegesen növelte az általános szervezettséget.

Nem kis problémát jelentenek az önműködő számítógépeknek a vezetés rendszerébe való beállításánál az emberek ismeretei. A számítógépek vitathatatlanul megkönnyítik az ember számára a kimerítő szellemi munkát, de ugyanakkor lényeges követelményeket támasztanak az emberek szellemi képességeivel szemben, és szükségessé teszik a problémák megoldásához való, eddigiektől eltérő hozzáállást.

A katonai szakemberek, mérnökök és technikusok számos komoly feladat és probléma előtt állnak, amelyeket az automatizálással kapcsolatban kell megoldaniuk. Egyik ilyen probléma, egy olyan berendezés elkészítése, amely az ember és az elektronikus számítógép közötti kapcsolatot szolgálná. Ide tartozik például a szükséges eredmények ábrázolását szolgáló berendezés a gép kimenő egységében, mind olvasás, mind pedig az adatok ellenőrzése és a gépbe való betáplálása céljából; a kiinduló forrásoktól az információk és adatok továbbítására szolgáló berendezés, valamint az analóg értékeket számértékekké átalakító különböző berendezések stb. Ezeket a berendezéseket a vezetés automatizált rendszere nem nélkülözheti.

A csapatok vezetésének automatizálásával kapcsolatos kérdések megoldása során nem hagyhatunk figyelmen kívül még egy fontos problémát. A vezetés automatizálását ugyanis nem lehet tisztán és kizárólag technikai folyamatnak tekinteni.

A harctevékenység irányításának automatizálási folyamata korántsem technikai probléma csupán, hanem mélyreható társadalmi és lélektani kérdés is. A lényeg abban van, hogy az automatizálásnak alapvető erkölcsi elveken és célokon kell nyugodnia. A csapatok vezetésének automatizálása nem lehet, és nem is lesz soha egyforma a szocialista és kapitalista típusú hadseregekben, mégha azonos gépeket és berendezéseket alkalmaznak is. Még a nagyjából hasonló technikai eljárások és gépi műveletek mellett is, minőségileg más tartalmi követelményeket támasztunk az

automatizálással szemben. Másképpen programozzuk be gépeinket, és másképpen használjuk fel működésük eredményeit. Ez törvényszerűen következik az ember és technika kölcsönös viszonyából.

Rendkívül fontos a csapatok vezetésének automatizálását ilyen szempontból néznünk, és ezt állandóan szem előtt kell tartanunk. Ezért joggal állíthatjuk, hogy a vezetés automatizálásának a kiszolgálandó irányító szervhez kell alkalmazkodnia, vagy helyesebben kifejezve, annak erkölcsi-politikai jellemzőivel összhangban kell felépülnie.

Első pillantásra talán úgy tűnik, hogy e szemszögből fakadó követelmények túlzottak, és ez a gond hadseregünkben teljesen felesleges, mivel ezt a problémát társadalmi rendünk jellege önmagában is megoldja. Elméletben ez helyes is lenne, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a vezetés egész automatizálási folyamatát, akárcsak egész társadalmi rendszerünk átalakítását olyan körülmények között valósítjuk meg, amikor az emberek gondolkodásmódja elmarad a tudomány és technika gyors fejlődése mögött, vagyis olyan korban, amikor a tudat bizonyos mértékben elmarad a lét mögött. Elegendő csupán néhány elvet alaposabban elemeznünk, főleg adminisztratív, nyilvántartási és pénzügyi vonatkozásban, és feltétlenül rábukkanunk ezek között olyanokra, amelyek a múlt csökevényeként maradtak itt, és amelyek csak igen kis változtatásokkal élték túl a kapitalista rendszert nálunk, és alapelvei már ma sem felelnek meg társadalmi rendünk jelenlegi helyzetének. Az ilyen folyamatok automatizálása természetesen nem lenne helyes, mivel elsőrendű követelmény, hogy azokat új, a valóságos helyzetnek és a jelenlegi feltételeknek megfelelő alapelvekre helyezzük.

A csapatok vezetésére alkalmazott automatikának a parancsnok legtökéletesebb segítőjévé és támaszává kell válnia, elő kell segítenie a kezdeményezést a harcban és lehetővé kell tennie az alkotó tevékenységet.

Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy az automatizálás óriási lehetőségei a jövőben törvényszerűen a túlzott centralizáláshoz vezethetnek. Az ilyen irányzat biztosan ellentmondásba kerülhetne a jogkörök decentralizálásának és a

harcban viselt felelősség mai követelményeivel. Ha ezt az irányzatot nem terelnénk helyes mederbe, feltétlenül a kezdeményezés és önállóság látná kárát.

Az automatizálás kiterjedt lehetőségei a jövőben elméletileg lehetővé teszik, hogy például a hadseregparancsnok minden időben és igen részletesen ismerje minden egyes zászlóalj helyzetét, mégpedig úgy, hogy azt közvetlenül irányítani is tudja. Ilyen céllal automatizálni azonban annyit jelentene, hogy nem a korszerű harc, hanem egy középkori háború vezetését automatizáljuk.

Az utolsó és nem kevésbé fontos problémája a csapatok vezetésének és irányításának, és az ezzel kapcsolatos automatizálásnak — a parancsnokok és törzsek elméleti és gyakorlati kiképzése. Bár a jövőben technikusok fogják a kibernetikai gépeket kiszolgálni, mégsem lehet ez csupán a technikusok kiképzésének kérdése. A fő programozóknak a parancsnokoknak és a törzseknek kell lenniük. E vezetési szerveknek, amelyek automatizálási eszközök felhasználásával, főleg önműködő számítógépekkel fogják a harcot irányítani, feltétlenül ismerniük kell a megfelelő katonai, természeti, technikai, gazdasági és társadalmi jelenségek matematikai kifejezésének legalább általános alapjait, valamint gépek segítségével történő feldolgozásuk módszereit.

E körülményekből adódik, hogy harc közben a csapatok vezetésének és irányításának automatizálásával összefüggő probléma rendkívül széles körű és bonyolult. Megoldása még a kezdet kezdetén tart, és világméretekben is csupán a lehetőségek kutatásának stádiumában van. Világos azonban az is, hogy itt egy igen időszerű problémáról van szó, amely a mai helyzetből, valamint a fegyveres küzdelem hadműveleteinek és harcainak irányításából ered. Ez törvényszerűen hosszadalmas és megfeszített munkát igényel, és kétségkívül néhány egészen új szempont kialakítását is megkívánja a csapatoknak a harcban és hadműveletben történő irányításával kapcsolatban.

A bonyolult folyamatok irányítása — amelyek közül az egyik feltétlenül a csapatok vezetése a korszerű harcban és hadműveletben —, egyre inkább elképzelhetetlen anél-

kül, hogy a parancsnok és a törzs fizikai munkáját, sőt szellemi munkáját is ne a gépek vegyék át, hogy így lehetővé tegyük számukra a valóban alkotó tevékenységet. Ez az az objektív fejlődés, amely az emberi tevékenység valamennyi területén megfigyelhető. Az elektronika — az információk feldolgozását szolgáló önműködő gépek formájában — teljesen törvényszerűen a parancsnok és törzs hatékony segítőjévé válik.

Szocialista államunk a világ valamennyi haladó erőivel együtt, melyek élén a Szovjetunió áll, következetesen harcol a világbéke megőrzéséért és valamennyi nemzet békés egymás mellett éléséért. A Szovjetunió Kommunista Pártjának programja — amelyet spontánul és lelkesedéssel fogadott a világ valamennyi haladó és békeszerető népe — meggyőző bizonyíték arra, hogy a szocialista világrendszer állhatatosan és következetesen a béke oldalán áll.

A háború veszélye mindezek ellenére továbbra is fennáll. A monopóliumok által képviselt világimperializmus még nem adta fel a reményt, hogy fenntarthatja hatalmi helyzetét, és lázas fegyverkezést folytat. Ezért a békéért folytatott harcunk egyik elengedhetetlen eleme országaink védelmi képességének állandó fokozása. E feladat sikeres teljesítése megköveteli, hogy a szocialista országok fegyveres erőinek minden egyes tagja állandóan figyelemmel kísérje mindazt az újat, ami a tudomány és technika viharos fejlődésének hatására befolyásolja a fegyveres harc jellegét. Csakis a hadsereg és az egész nép sokoldalú felkészültsége képes eleve meghiúsítani az esetleges meglepést és annak súlyos következményeit.

A győzelmes szovjet hadsereg tapasztalataival felvértezett és a dolgozó néppel szorosan összefort parancsnoki karunk rendelkezik minden szükséges előfeltétellel ahhoz, hogy még a legnehezebb és legbonyolultabb feladatokat is megoldja egy esetleges háborúban.

A harci technikai eszközök gyors fejlődése, a korszerű, nagy pusztító erejű fegyverek további tökéletesítése, valamint a hadseregek egyre növekvő gépesítése és mechani-

zálása, gyakori minőségi változásokat idéz elő az összfegyvernemi hadműveletek és harcok megszervezésében és vezetésében. Ma már teljesen nyilvánvaló, hogy ha az agresszoroknak sikerülne a harmadik világháború kirobbantása, a harctevékenységek módjai és formái lényegesen eltérnének az elmúlt világháborúban alkalmazottaktól. A fegyveres harc megvívásában végbemenő minőségi változásokkal dialektikus egységben törnek utat a változások a csapatok vezetésének megszervezésében és módjaiban. Természetes, hogy ezek a változások a közeljövőben a vezetési szervek szervezeti felépítésében, munkamódszereiben, anyagi-technikai ellátottságában és felszerelésében is megmutatkoznak. Bizonyára nincs messze az az idő, amikor a döntő tényező — az idő — meg fogja követelni, hogy a vezetési rendszeren belül teljes mértékben felhasználjuk az elektronikus berendezéseket, mivel a vezetés bonyolult feladatainak megoldására az ember — akinek munkaképessége véges — már nem elegendő.

A csapatok vezetésének alapja azonban minden körülmények között változatlan marad. Mindig az ember lesz az, akitől a gondolatok erednek, aki a harc döntő tényezője. Az ember — a parancsnok — hozza meg döntését a fegyverek és egyéb harci technikai eszközök alkalmazásáról és felhasználásáról. Ezért a vezetés alapja mindig az emberek és a harci technikai eszközök tömegét irányító vezető alkotó munkája marad. Az ember lesz mindig minden gép, minden fegyver és eszköz lelke. A technika, még a legbonyolultabb és legtökéletesebb is, csupán az ember segítője lehet a különböző feladatok teljesítésében.

Az ember — a parancsnok vagy törzsbeli tiszt — erkölcsi, politikai és szakmai tulajdonságaival egyetemben, a csapatok vezetésének mindig legfontosabb tényezője marad.

Teszla ANP—301 típusú „KORRESPONDENT" diktafon (nyitott fedéllel)

A „KORRESPONDENT" diktafon hangszóróval

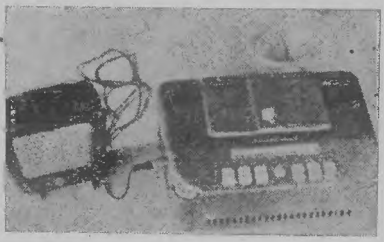

A „KORRESPONDENT" diktafon becsatolt mikrofonnal

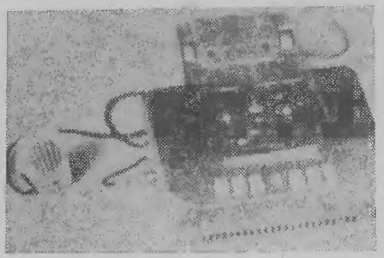

Diktafon sztetoszkopikus villával és a távolsági vezérléshez szükséges lábpedállal

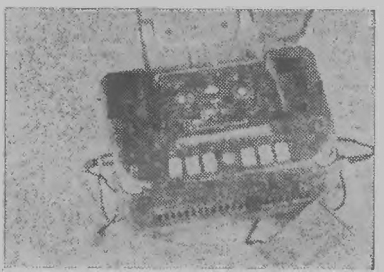

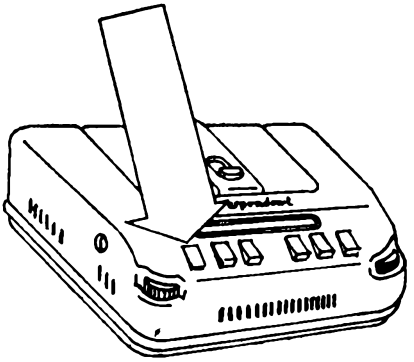

Az „indító" billentyű, amely lenyomas után megmarad lenyomott helyzetében

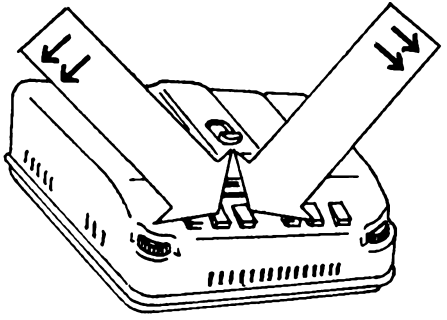

Orsózás elvégzesere szolgalo billentyuk

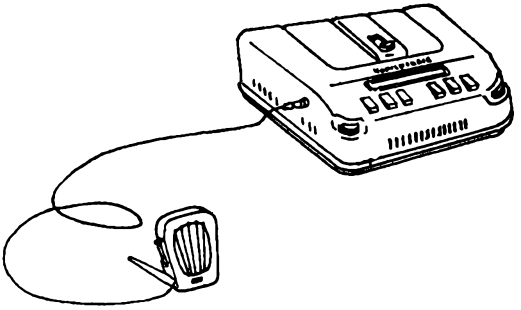

A diktafon teljes képe

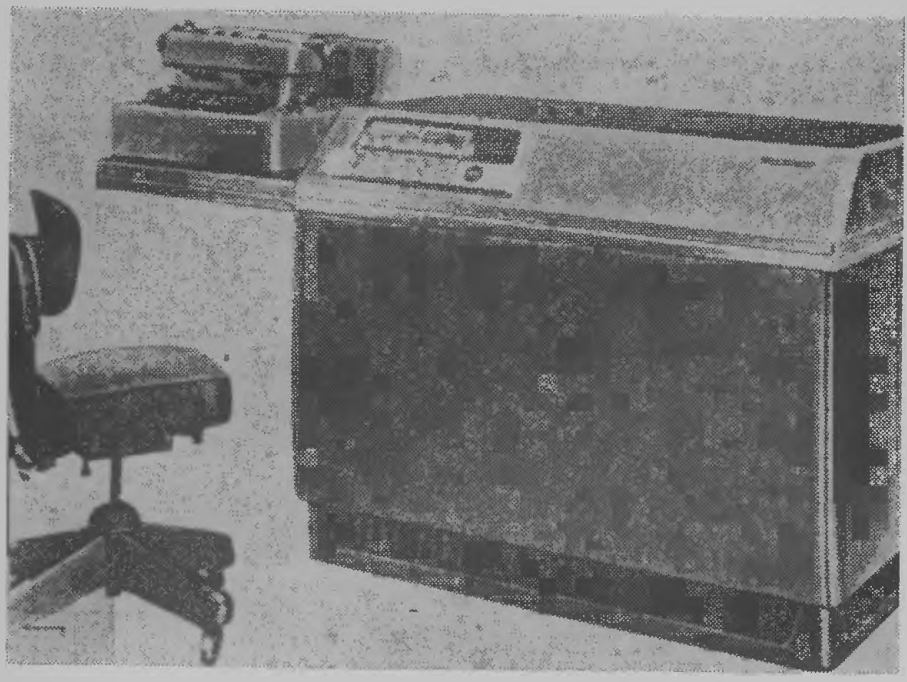

Kisméretű numerikus LGP—30 elektronikus számítógép (Amerikai Egyesült Államok licence alapján az NSZK-ban gyártják)

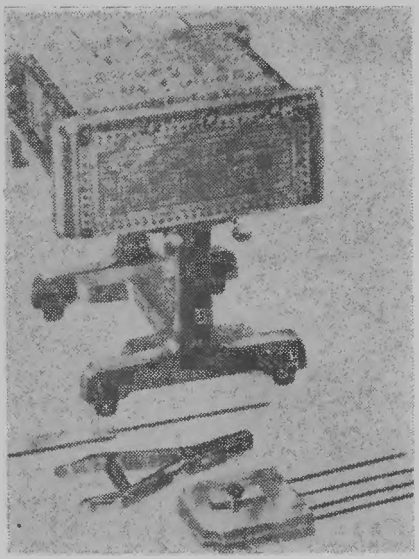

Az ANALIZÁTOR „D" mechanikus osztályozóberendezés tartozékaival

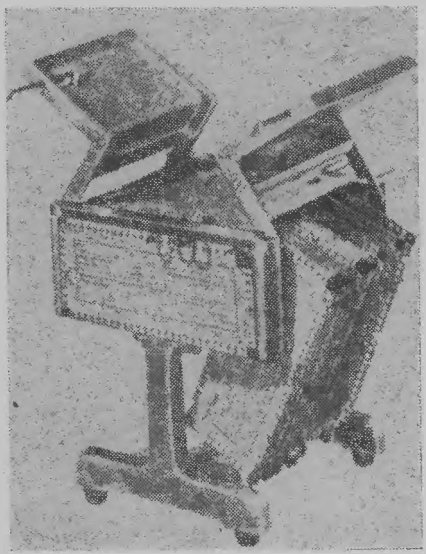

Az analizátor — szétnyitva

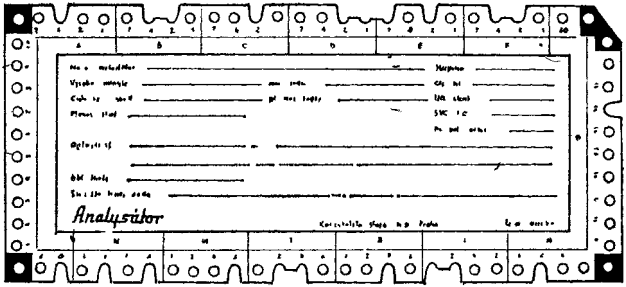

Kitöltött nyilvántartási lap az osztályozáshoz szükséges lyukasztott szélekkel

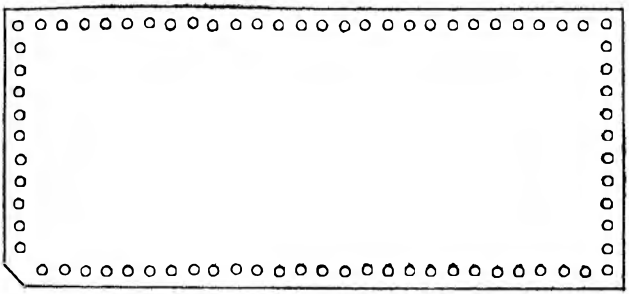

Nyilvántartási lap minta kitöltés előtt (70 osztályozó és 5 manipulációs nyílással)

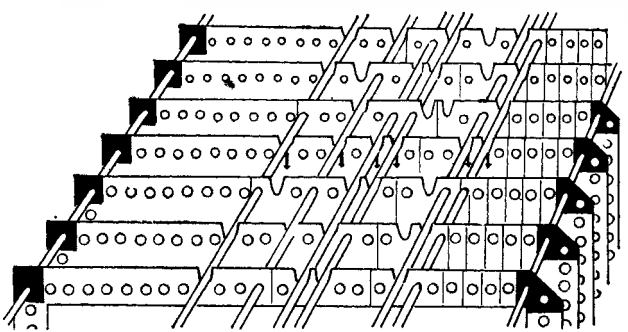

Több szempontból történő egyidejű osztályozás

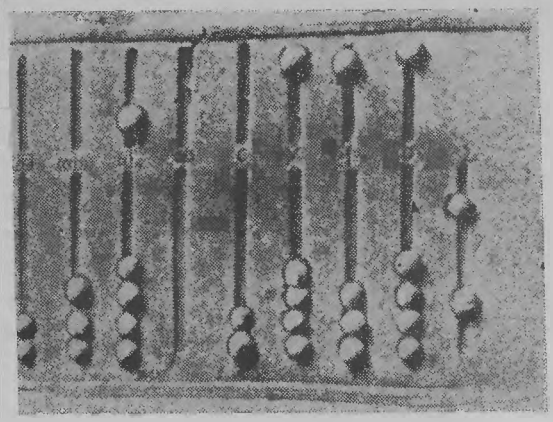

ABACUS típusú ókori számítógép

Nyugatnémet numerikus ZUSE—Z—11 önműködő elektronikus számítógép

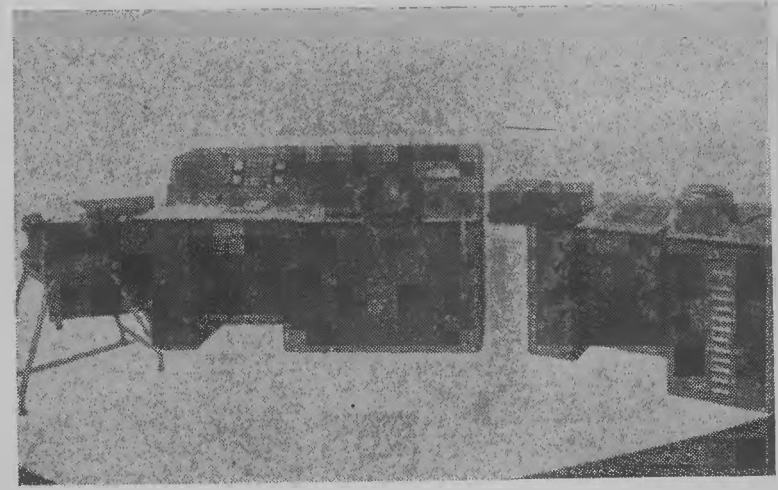

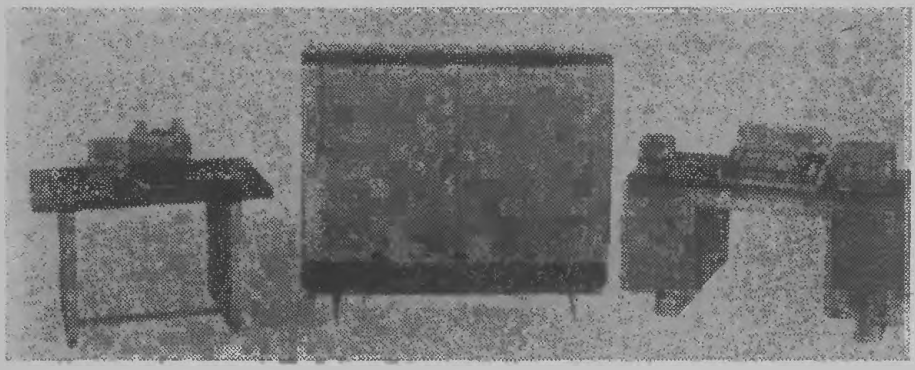

Angol National Elliot 803/A típusú kisméretű önműködő elektronikus számítógép

Angol National Elliot 803/B típusú kisméretű elektronikus számítógép külső filmmemória-egységgel

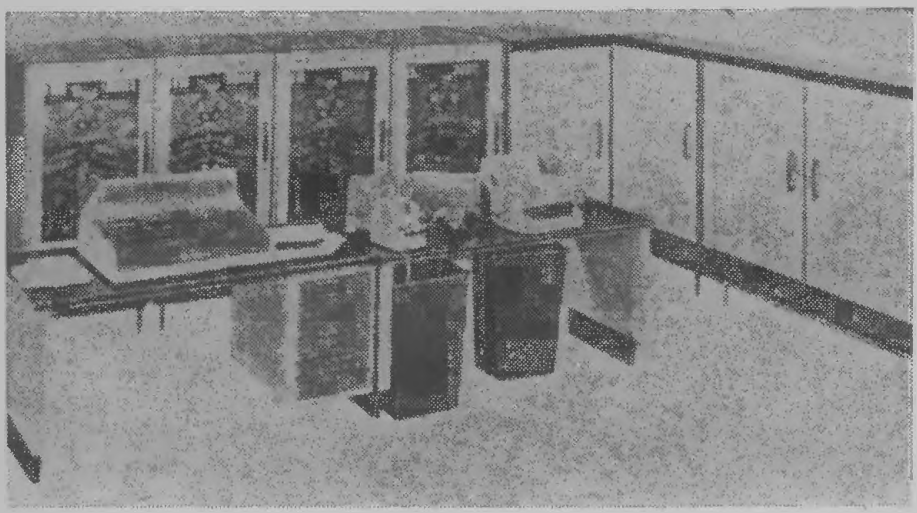

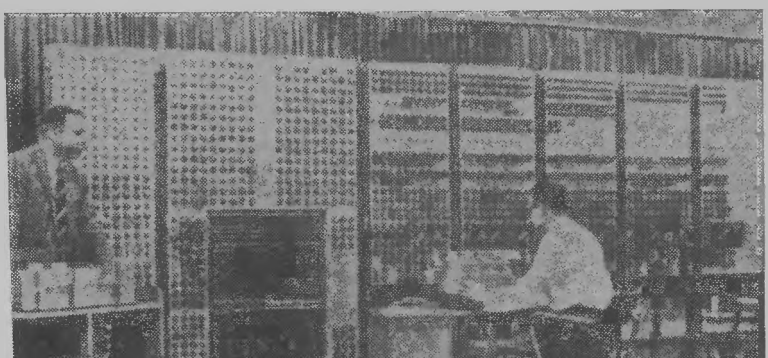

Önműködő elektronikus számítógép

IBM—70—70 nagyméretű elektronikus számítógép (beépítve Frankfurt/M közlekedési központjában)

TARTALOM

Bevezetés — — — — — — — — — — — — — — 5

A csapatok vezetésének kialakulása, alapja és feltételei — — 11

A csapatok korszerű vezetésének jellemzői — — — — — 25

A vezetés folyamatossága — — — — — — — 26
A vezetés központosítása — — — — — — — 30
A vezetés rugalmassága, operativitása, határozottsága, igényessége és gyorsasága — — — — — — — 42

A vezetési szervek — — — — — — — — — — 46

A vezetési szervek szervezeti felépítésének és funkciójának fejlődése — — — — — — — — — — 46
A korszerű vezetési szervek jellemzői — — — — 54

A vezetési pontok — — — — — — — — — — — 87

A vezetés eszközei és a híradás megszervezése — — — — 97

A híradással szemben támasztott követelmények a korszerű harcban és hadműveletben — — — — — — 103
A híradás fajtái és azok jellemzése — — — — — 107
Híradás jelzőeszközökkel — — — — — — — — 110
A híradás megszervezése mozgó híradó eszközökkel — 112
Vezetékes híradás — — — — — — — — — 113
Rádióhíradás — — — — — — — — — — 115
Rádiórelé-híradás — — — — — — — — — 118
A televízió — — — — — — — — — — — 119

A rejtett vezetés — — — — — — — — — — 127

A csapatok vezetésének tartalma és feladatai, a vezetési szervek tevékenységének főbb elvei a harc és hadművelet megszervezése, előkészítése és irányítása terén — — — — — 138

A csapatok magas fokú erkölcsi-politikai állapotának fenntartása — — — — — — — — — — — 141
A harcfeladatok időben való megszabása és gyors továbbítása — — — — — — — — — — — 144
A parancsnok és a törzs munkamódszere és munkastílusa az elhatározás előkészítése és kidolgozása folyamán. A harcfeladatok továbbítása az alárendeltekhez 149

A parancsnok és törzs lehetséges munkamódszere az elhatározás előkészítése, kidolgozása és az alárendeltekhez való eljuttatása során — — — — — — — 163
Valamennyi erő és eszköz folyamatos együttműködésének megszervezése és fenntartása a közös feladat végrehajtása érdekében — — — — — — — — — — 174
A parancsnok és a törzs munkamódszere az együttműködés megszervezése során — — — — — — 181
A csapatok harc- és hadtápbiztosításának megszervezése és irányítása — — — — — — — — — 189
A hadtáp- (anyagi, egészségügyi, technikai) biztosítás 216
A kiadott parancsok és utasítások teljesítésének ellenőrzése és segítése — — — — — — — — — 224
A vezetés gépesítésének és automatizálásának lehetőségei — 229
A gépesítési eszközök felhasználásának lehetőségei a vezetési szervek irányító tevékenységében — — — 232
A vezetés automatizálásának lehetőségei — — — 245
A vezetés automatizálásának alapvető feltételei — — 272
Befejezés — — — — — — — — — — — — — — 301
Képmellékletek

006

ZI 92 — i — 6568

Felelős kiadó a Zrínyi Katonai Kiadó parancsnoka
Felelős szerkesztő: Sóros Lajos őrgy.
Képszerkesztő: Markó József
A borító Nagy Béla munkája
Műszaki vezető: Olajos Tibor őrgy.
Terjedelme: 19,5 A/5 ív. Példányszáma: 2000
Készult az MSZ 5601—59 szabvány szerint
632 — 65.1871/1 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár I.

26.50
26,50 Ft